

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK

(Merçidabık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517)
Üzerine Anonim Bir Selimnâme)

Çeviri ve Değerlendirme

Dr. Öğretim Üyesi Rûmeysa KARS

چارسون مبارز گلوی تیغ | ادارہ تیغ اور دی پستولی ایچ

Yayın
Kütüphane

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK
(*Mercibadık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517)*)
Üzerine Anonim Bir Selimnâme
(*Çeviri ve Değerlendirme*)

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK

(Mercibadık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517))

Üzerine Anonim Bir Selimnâme)

(Çeviri ve Değerlendirme)

Dr. Öğretim Üyesi Rümeysa KARS

“En İyi
Akademi, Bir
Kitaplıktır.”

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK
(Mercibadık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517)
Üzerine Anonim Bir Selimnâme)
(Çeviri ve Değerlendirme)

Dr. Öğretim Üyesi Rümeyza KARS
ORCID: 0000-0001-5176-1107

© **Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.**

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-975-

Baskı • Mayıs, Ankara, 2021

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi

Kapak Tasarım • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
📍 Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
☎ 0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
📠 0.312 215 14 50
🌐 www.gazikitabevi.com.tr
✉ info@gazikitabevi.com.tr

Mağaza
📍 Döğol Cad. No: 49/B Beşevler/ANKARA
☎ 0.312 213 32 82 - 0.312 213 56 37
📠 0.312 213 91 83

Sosyal Medya
📘 gazikitabevi
📷 gazikitabevi
🐦 gazikitabevi

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd. Şti.

Matbaa Sertifika No: 47479

Matbaa
📍 İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde
No: 58/1 Yenimahalle / ANKARA
☎ 0.312 395 85 71

Dr. Öğretim Üyesi Rümeyza Kars, 26 Şubat 1987-Nevşehir doğumlu olan RümeyzaKars, ilk ve ortaöğrenimini Nevşehir’de tamamladı. 2009 yılında Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ve sonrasında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı’ndan mezun oldu. Aynı yıl Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı’nda Tezli Yüksek Lisans Eğitimine başlayıp; 2012’de “Şer’iyye Sicilleri Işığında Kadın: Kayseri Örneği(1700-1720)” adlı tez çalışmasıyla eğitimini tamamlamıştır. Ardından 2012 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı’nda Doktora eğitimine başlamış ve Doktora araştırması TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı Birimi’nce 2011-Yurtiçi Doktora Burs Programı tarafından desteklenen Rümeyza Kars, doktora eğitimini 2017 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl mezun olduğu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı’nda Dr. Öğretim Üyesi olarak göreve başlamış olup halen görevini sürdürmektedir. Ulusal ve uluslararası akademik yayınları bulunmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.

ÖNSÖZ

Tarihin geçmişi irdeleme ve geçmiş olaylardan ders çıkarmaya ilişkin gelecek kuşaklara objektif bilgi sunma gayesi tarih yazıcılık kavramını gündeme getirmiştir. Belirli bir konunun tarihyazımı ise o konunun tarihçi tarafından nasıl çalışıldığını belirli kaynaklar, yöntemler ve kuramsal yaklaşımların kullanımıyla ortaya konulması şeklinde cereyan etmiştir.

Bunun yanında Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı devletin kuruluşundan çok sonra başlayabilmiştir. Osmanlı tarih yazıcılığının geç başlaması, muhtemelen Osmanlıların kuruluş dönemindeki konar-göçer yaşam tarzları ve buna bağlı olarak Anadolu'da Osmanlı'dan önce Türkçe tarih yazıcılığının gelişmemesi ile bağlantılıdır. Bu bakımdan onbeşinci yüzyılın ilk yarısı, özellikle II. Murat Devri, Osmanlı tarih yazıcılığının başlangıcı kabul edilir. Başlangıçta sade bir dil kullanılan Osmanlı Tarih yazıcılığı, destanî ve menkıbevî bir özellik taşımaktaydı. Kuruluş devri Osmanlı Tarihçiliğine genel olarak bakıldığı zaman, tarihçiliğin bir takım sorulara cevap bulmak amacıyla başladığı ve olayların basit tasvir şeklinde belirtildiği saptanabilir. Bu şekilde ilk standart Osmanlı tarihleri dışında, *Tevârih-i Âl-i Osman* adı altında müellifi bilinen ve bilinmeyen, çoğu birbirinin tekrarı niteliğinde, dili gayet sade olan çok sayıda kronik bu padişahın teşviki ile kaleme alınmıştır. İstanbul'un fethi sonrasında gelişmesini sürdüren Osmanlı Devleti'nde tarih yazımının Sultan II. Bayezid'in teşvikiyle daha da hız kazandığı ve bu padişah döneminde ilk standart tarihlerin kaleme alındığı söylenebilir. Aynı şekilde belli olaylara ilişkin *gazâvatnâme* adlı monografik teliflerin sayısında da zaman içerisinde artış kaydedilmiştir. Genel anlamda, düşmana karşı yapılan savaşların ve akınların bütün ayrıntılarıyla ve heyecan uyandıracak biçimde tasvir edildiği bu eserlere *gazavât-nâme* denilmektedir. Bu tür eserler belli bir döneme ait olayları ayrıntılı bir şekilde anlattıklarından tarih araştırmacıları için de önemli bir kaynak hükmündedirler. Manzum olarak ve mesnevi şeklinde düzenlenen *gazavât-nâmelerde* fetih ya da zafer söz konusu değildir. Çünkü *gazâ* sadece din uğruna yapılan savaştır. Bunun yanında *Fetih-nâmelerde* bir yerin, şehrin ya da kalenin zapt edilmesi; *zafer-nâmelerde* ise düşmanın yenilgisiyle sonuçlanan savaşlar ele alınır. Bunlar sonradan birbirleriyle karıştırılmış *fetih-nâme* ve *zafer-nâme* gibi eserlerin hepsine birden *gazavât-nâme* denilmiştir. Esasen bunlar doğrudan doğruya tarih

kroniklerinin âdeta birer parçasıdır. İlk zamanlar gazâ teriminin anlamına uygun olarak gayrimüslimler üzerine yapılan akınları konu edinen gazavât-nâmeler, sonraları Müslüman toplumların kendi aralarındaki savaşlarını da ele almıştır. Bu açıdan değerlendirilebilecek olan ve genel olarak padişahlardan birinin hayatını merkeze alarak onun zamanındaki belli başlı olayları tasvir eden manzum ve mensur eserler kapsamında ele alınabilen *Selîmnâme*, *Süleymannâme* adlı eserler de birer gazavatnâme türü olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda XVI. yüzyılda, Yavuz Sultan Selim devrinin tipik gazavât-nâme örnekleri Selîmnâme'lerdir. Hatta bu padişahın ölümünden sonra Selîmnâme telifine devam edildiği görülmektedir. Yavuz Sultan Selim döneminin bir başka özelliği, Osmanlı tarih yazıcılığında Arap ekolünün başladığı bir devir olmasıdır. Nitekim 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı tarih yazıcılığında, Farsça ve Arapça da kullanılmaya başlanmıştır. Çalışma konumuzun da bir türünü teşkil ettiği “Selîmnâme” adlı eserlerde genel olarak Yavuz Sultan Selim dönemi olaylarının sultanın tahta çıkış mücadelesi, yönetim usulü, iç-dış politika esasları çerçevesinde meydana gelen savaşlar ve neticeleri edebî bir üslupla dile getirilir.

Ele aldığımız bu çalışma yazarının ve müstensihinin saptanamadığı yazma eser kategorisinde değerlendirilebilecek olan anonim bir selîmnâme türüdür. Yavuz Sultan Selim Dönemi Osmanlı-Memlûk İlişkileri çerçevesinde metin çevirisi ve içerik değerlendirmesine yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışma konuya ilişkin araştırma yapacak olanlara yardımcı olabilecek bir muhtevaya sahiptir.

Rümeysa Kars, 2021

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	vii
İçindekiler.....	ix
Kısaltmalar	xi
GİRİŞ.....	1
A. “Selimnâmeler” Hakkında Genel Bilgi.....	1
1. Osmanlı Tarih Yazıcılığında Selimnâmelerin Yeri.....	1
2. Selimnâmelerle İlgili Çalışmalar.....	3
2.1. Selimnâmeler Bibliyografyası	8

BİRİNCİ BÖLÜM

Yavuz Sultan Selim ve Dönemindeki Siyasî Hadiseler

1.1. Hayatı ve Şahsiyeti.....	11
1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi İç Politika.....	12
1.2.1. Sancakbeyliği Dönemi.....	12
1.2.2. Kardeşler arası Taht Mücadelesi ve I.Selim’in Tahta Geçişi.....	13
1.3. Yavuz Sultan Selim Dönemi Dış Politika	16
1.3.1. Avrupa Devletleriyle İlişkiler.....	17
1.3.2. Osmanlı-Safevî İlişkileri	22
1.3.3. Osmanlı-Memlûk İlişkileri	31
1.3.3.1. Yavuz Sultan Selim Dönemi Öncesinde Osmanlı- Memlûk İlişkileri	31
1.3.3.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi Osmanlı-Memlûk İlişkileri.....	37
1.3.3.2.1. Kansu Gavri Hayatı, Şahsiyeti ve Yönetim Anlayışı.....	37
1.3.3.2.2. Kansu Gavri Dönemi İç Politika	38

1.3.3.2.3. Kansu Gavri Dönemi Dış Politika.....	39
1.3.3.2.3.1. Avrupalı Devletlerle Münasebetler.....	39
1.3.3.2.3.2. Osmanlı-Memlûk İlişkileri'nin Yavuz ve Kansu Gavri Dönemindeki Seyri.....	41
1.4. Yavuz Sultan Selim'in Son Yılları	53

İKİNCİ BÖLÜM

Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk Adlı Eserin Çevirisi

2.1. Metin Çevirisi.....	57
--------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk Adlı Eserin Değerlendirmesi

3.1. Eser Hakkında	139
3.2. Kaynaklar	140
3.3. Eserin Konu ve Muhtevâsının Değerlendirmesi.....	141
SONUÇ	155
KAYNAKÇA	159
EKLER	165

KISALTMALAR

(a.s.)	: <i>aleyhisselam</i>
bkz	: <i>bakınız</i>
C.	: <i>Cilt</i>
Çev.	: <i>çeviren</i>
DİA	: <i>Diyanet İslâm Ansiklopedisi</i>
Edit	: <i>Editör</i>
Haz.	: <i>hazırlayan</i>
İA	: <i>İslam Ansiklopedisi</i>
MEB	: <i>MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI</i>
S.	: <i>Sayı</i>
Sad.	: <i>sadeleştiren</i>
ss.	: <i>Sayfa Sayısı</i>
trc	: <i>tercüme eden</i>
TD	: <i>Tarih Dergisi</i>
TDA	: <i>Türk Dünyası Araştırmaları</i>
TTK	: <i>Türk Tarih Kurumu</i>
yy	: <i>yüzyıl</i>
Yay.	: <i>yayın</i>

GİRİŞ

A. “Selimnâme” Hakkında Genel Bilgi

Selimnâme, Osmanlı tarih literatüründe dönemleri ele alınan padişahların adını taşıyan eserler için ad verme geleneğinin ilk örneği olarak bilinmektedir. Selim l'in (Yavuz) yaşamını ve yaptıklarını anlatmak amacıyla kaleme alınmış tarihsel-destansı yapıtların ortak adı olarak da bilinmektedirler. Osmanlı devleti döneminde Türk edebiyatında “Selimname” adı verilen I. Selim döneminin tarihini anlatan şiir ve nesir eserleri hazırlanmıştır. Selimnamelerin bazıları bu padişahın doğumundan ölümüne kadar hayatını anlatmakta, diğerleri ise sınırlı olarak hayatının belirlenmiş bir dönemini anlatmaktadırlar. Selimnameler Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazılmışlardır.¹

1. Osmanlı Tarih Yazıcılığında Selimnâmelerin Yeri

Türk tarih yazıcılığı, sözlü geleneğin birer nüvesi olacak şekilde *Oğuz-Nâme*, *Battal-Nâme*, tarzında başlamış, daha sonra *Selçuk-Nâme*, *Silsile-Nâme* ve *Menâkıb-Nâme* gibi türlerle devam etmiştir. Daha sonraları ise *Ahmedî (1334-1413) "İskender-Name"*. *Tarihî Takvimler (Vekâyi-nâmeler)*. *Tevârih-i Al-i Osmanlar* şeklinde kaleme alınmış ve onaltıncı yüzyılda ise tamamen farklı ve gelişmiş bir Osmanlı Tarihçiliği kimliği ile *Selim-nâmeler*, *Süleyman-Nâmeler*, *Gazâvât Nâmeler* *Gazâ-Nâmeler*, *Fetih-Nameler*, *Zafer-Nâmeler* gibi hususi adlarla yazılan eserler verilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bu eserler önemli birer kaynak mahiyeti arz ederler.²

Osmanlılarda tarih yazıcılığının resmî vasfının yanısıra birçok müellif de tarih sahasında eser vermiştir. Bazen bu tarihler sadece belli savaşları veya kişileri anlatma amacıyla yazılmıştır. Bir şehrin, kalenin fethini veya

¹ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, 2009, s.2104; Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2011, s.1089.

² Mehmet Doğan, *Çerkesler Katibi Yusuf'un Selim-namesi'nin Mukayeseli Metin Tenkidi ve Değerlendirmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997, s.7

bir savaşın kazanılmasını anlatan eserlere “gazavât-nâme”, “zafer-nâme”, “sefer-nâme” denildiği gibi “fetih-nâme” adı da verilir.³

İlk örneklerine “megâzî” adıyla Arap edebiyatında rastlanılan gazavât-nâmeler daha çok gayrimüslimlerle yapılan savaşları konu alan eserlerdir. Genel olarak gazânâmelerde tek, gazavatnâmelerde birden çok savaş veya akın anlatılmaktadır.

Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinden itibaren seferleri anlatan gazânâme veya gazavatnâmeler belirli bir savaş veya sefer hakkında ayrıntılı bilgiler vererek, genel Osmanlı tarihlerinin boşluklarını doldurmuşlardır.⁴

Osmanlı tarih literatüründe dönemleri ele alınan padişahların adını taşıyan eserler ayrı bir grup oluşturur. Yavuz Sultan Selim’le birlikte bir hükümdarın dönemini esas alarak yazılmaya başlanan tarihler karşımıza çıkar. I. Selim’in dönemini anlatan ve onun ismine nispetle “Selim-nâme” olarak anılan bu tarihler dönemin en önemli kaynaklarıdır.⁵ Artık bu dönemde devletin kurumsallaşmasının iyice oturmasına paralel olarak tarih kitapları da artış göstermiştir. Ancak bu gelenek, Kanûnî Sultan Süleyman ve II. Selim’den sonra birkaç istisna dışında sürdürülmemiştir.

Osmanlı Tarihi’nin önemli kaynaklarından birisi olan Selim Nâmelerin yazılış sebepleri hakkında değişik görüşler vardır. Ancak bunların en başında Yavuz Sultan Selim (1512-1520)’in büyüklüğü ve Türk Tarihindeki önemli yeri gelir. Selim-Nâmeler, genellikle Yavuz’un Trabzon’daki valiliğinden başlayan, Gürcülerle, babası ve kardeşleri ile yaptığı mücadelelerinden, tahta geçtikten sonra İran ve Memlûklularla yaptığı savaşlardan bahseden müstakil eserlerdir. Özellikle Yavuz Sultan Selim devrinde yaşayan, onunla birlikte, seferlere katılan müelliflerin kaleme aldıkları Selim-Nâmeler, olayları bizzat görüp yaşayan kişiler tarafından yazıldığı için, tarihi belge olmaları açısından önemli eserlerdir. Ayrıca bu eserler Yavuz Sultan Selim devri için, onun hayatı, savaşları, devrin edebiyâtı, kültürü, sosyal ve iktisadî yaşantısı açısından da önemli kaynaklardır.⁶

Özellikle Yavuz Sultan Selim döneminde yaşayan ve onunla birlikte seferlere katılan müelliflerin yazdıkları selim-nâmeler tarihî ve edebî eserler niteliğinde olup bu devir olaylarının aydınlatılmasında son derece önemi haizdirler.

³ Hasan Aksoy, “Fetih-nâme”, *DİA*, C. XII, s. 471

⁴ Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavatnâmesi*, Ankara, 1956; Mustafa Erkan, “Gazavât-nâme”, *DİA*, C. XIII, s. 439-440

⁵ Ahmet Uğur, “Selim-nâme”, *DİA*, C.36, İstanbul 2009, s.440.

⁶ M. Cenab Şehabettin Tekindağ, *Selim-Nâmeler*, Tarih Enstitüsü Dergisi, I, İstanbul, . 1970, s.197

Bu türdeki eserler genellikle adına yazıldığı padişahı övme amacına yönelik olmakla birlikte söz konusu padişahın hüküm sürdüğü dönemi önemli olaylarına da yer verdikleri için tarihi birer belge özelliği taşırlar.⁷ Bu eserler aynı zamanda sahip oldukları zengin edebî malzeme açısından da edebiyat tarihi araştırmalarının belli başlı kaynakları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Osmanlı tarih kaynakları içinde bir seri teşkil eden Selim-nâmeler, çağdaş olayları içerdiği için verdiği bilgiler daha doğru ve daha tutarlıdır ve Yavuz Sultan Selim dönemi için birinci el kaynak hükmündedirler. Yoğun askerî faaliyetlerin yaşandığı, siyâsi coğrafyanın değiştiği bir devrenin canlı birer tasviridirler. Diğer yandan sosyal, ahlakî, dini hayata da ışık tutarlar . Manzum ve mensur oluşları ve Türkçe, Arapça, Farsça yazılmalarıyla da dönemin edebî anlayışına yönelik bilgi içerirler.

Bu eserlerden bir kısmı Yavuz döneminin tamamını, bir kısmı ise bu dönemin bir bölümüne ait olayları içerir. Selim-Nâmeler olayları kısa ve öz olarak anlatırlar. Özellikle manzum olanlarda, iki satırlık bir şiirle çok şeyler anlatılır. Kısa ve öz olduklarından, okunması kolay ve çekicidir.

Selim-Nâmelerin zayıf yönleri de vardır. Mesela bazıları moda olduğu ve o devirde tutulan bir şey olduğu için kaleme alınmıştır. Bir kısmı, ortaya bir şey koyamamış, sadece kendinden önce yazılan bir Selim-Nâmeyi nesre çevirmiş, bundan sonra gelen onu tekrar nazım haline koymuş veya kısaltmıştır. Bazıları da, bir diğerinden ya tamamen kopya etmiş, veya çok az şey ilave etmiştir.⁸

2. Selimnâmelerle İlgili Çalışmalar

Yavuz Sultan Selim devrini içine alan Selimnâmeler'in bir kısmı bu padişah döneminde, büyük bir kısmı ise Kanûnî devrinde ve daha sonraki asırlarda yazılmıştır. Kısa süren saltanatı döneminde önemli işler başaran Yavuz Sultan Selim hakkında çok sayıda eser ortaya çıkmıştır. Çoğu Türkçe olmakla birlikte Farsça ve Arapça yazılmış örnekleri de bulunan Selimnâmeler arasında çok rağbet görenler şöylece sıralanabilir: İdrîs-i Bitlisî, Farsça *Selîmşâhnâme*'sini Yavuz Sultan Selim'in emri üzerine yazmış, onun doğumundan 1518 yılına kadar geçen dönemi ele almıştır. Eser bitirilememiş, müsvedde halindeki notlar kısmen kaybolmuş, eksikler

⁷ Kayhan Atik, "Celalzade Mustafa'nın Selimnamesi", *Kitabiyat*, 1990, s.256.

⁸ Abdurrahman Sağırılı, *Keşfi Mehmed Çelebi'nin Selimnâme veya Bağ-ı Firdes-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1993, s. 45.

Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle müellifin oğlu Ebülfazl Mehmed Efendi tarafından 1567'de tamamlanmıştır.⁹

Doğu Anadolu'da mahallî Kürt beylerinden Şükrî-i Bitlisî, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katılmış, mensup olduğu Şahsüvaroğlu Ali Bey'in teşviki ve onun verdiği bilgilerle 5829 beyitlik Türkçe *Selimnâme*'sini kaleme almıştır. Şahsüvaroğlu'nun öldürülmesinden sonra yerine geçen Halil oğlu Koçi Bey'e intisap eden Şükrî eserini tekrar gözden geçirmiş ve Kanûnî'ye takdim etmiştir. Selim'in Trabzon valiliğiyle başlayan eserde Çaldıran ve diğer meydan savaşları hakkında geniş bilgi verilmiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleriyle Arap topraklarındaki yer isimleri bakımından önemli olan *Selimnâme*'yi daha sonra Âlî Mustafa ve Hoca Sâdeddin Efendiler kaynak olarak kullanmıştır. Eseri 1029 (1620) yılında Çerkezler Kâtibi Yûsuf kısmen nesre çevirip kısmen özetlemiş, 1037'de (1627-28) Cevrî İbrâhim Çelebi'nin yeniden yazdığı eseri Mustafa Argunşah yayımlamıştır.¹⁰

Kebîr b. Üveys Kadızâde tarafından kaleme alınan Farsça *Ğazavât-ı Sultân Selîm*, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle bu seferin sebepleri ve safhalarını, gidiş ve dönüş menzillerini anlatır. Bu sefere bizzat katılan müellif ayrıca *Haydar Çelebi Rûznâmesi*'nden tamamlayıcı bilgiler vermektedir. Eserin bir nüshası Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.¹¹

Hayatına dair bilgi bulunmayan, fakat nisbesinden Endülüs İşbiliye (Sevilla) asıllı olduğu anlaşılan Ali b. Muhammed el-Lahmî el-Mağribî, 923'te (1517) temize çektiği *ed-Dürrü'l-meşân fî sîreti'l-muzaffer Selîm Hân* adlı eserinde diğer Selimnâmeler'den farklı olarak rüyalara da genişçe yer vermiştir. Yavuz Sultan Selim'i her yüzyılda bir geleceği müjdelenen müceddidlerden kabul eden müellif onun İran ve Mısır seferlerindeki başarılarından söz etmektedir. Eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. Birgili olup burada kadılık yapan Muhyî adlı bir müellife atfedilen ve İznikî Ali'nin eserine dayanan bir başka *Selimnâme*'de Çaldıran Savaşı farklı şekilde anlatılmaktadır. Muhyî, eserinde Yavuz Sultan Selim'in emriyle Çaldıran şehidleri için büyük bir kabir yapılp üzerine bir direk dikildiğinden söz etmektedir ki bu günümüz şehid âbidelerini

⁹ Uğur, "Selimname", s. 440.

¹⁰ Mustafa Argunşah, "Şükrî-i Bitlisî, Selimnâmesi ve Eserin Dili", *TDA*, S. 55, 988, s. 51-72.

¹¹ Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selîm I in the Light of the Selîm-Nâme Literature*, Berlin 1985.

çağrıştırmaktadır. Bu savaşta şehid olan Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa ile Malkoçoğlu Tur Ali Bey hakkında verilen bilgiler de önemlidir.

Ayrıca Tebriz harekâtı sırasında Safevî ordusundaki kadınların serbest bırakılması ve Dulkadroğlu Alâüddevle Bozkurt Bey ile yapılan savaşlar hakkında geniş bilgiler içeren eserde Tebriz'den İstanbul'a getirilen 1700 hânedan söz edilmektedir. Eserin bir nüshası Konya'da İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.¹²

Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman zamanlarında yaşayan, şiirlerinde Edâî/Adâî mahlasını kullanan Şîrazlı Molla Muhammed'in *Şâhnâme-i Selim Hânî* adlı eseri özellikle İran seferi hakkında ilginç bilgiler içermektedir. Kanûnî'nin cülûsu ile son bulan eser üzerinde Abdüsselâm Bilgen tarafından doktora tezi hazırlanmıştır.¹³

Kılıççızâde İshak Çelebi'nin *Selimnâme*'si (*İshaknâme*) 1509 İstanbul depremiyle başlamakta, II. Bayezid'in oğulları arasındaki taht mücadeleleri, Yavuz Sultan Selim'in cülûsu ve Şehzade Ahmed'in ortadan kaldırılmasıyla son bulmaktadır.

Başta Hoca Sâdeddin Efendi olmak üzere birçok tarihçiye kaynak olan eser üzerinde Hamdi Savaş doktora çalışması yapmıştır.¹⁴ Bu eserin devamı niteliğindeki bir başka *Selimnâme* de Kalkandelenli olup Vezîriâzam Pîrî Mehmed Paşa zamanında divan kâtibi, ardından silâhdar kâtibi olan, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katıldığı anlaşılan, Kanûnî'nin ilk yıllarında ölen Sücûdî Çelebi tarafından yazılmıştır.

Sücûdî Çelebi *Selimnâme*'sini Mısır seferinin sonuna kadar getirmiştir. Özellikle Çaldıran Savaşı öncesi askere dağıtılan silâh ve teçizat hakkında verdiği bilgiler kıymetlidir. Eser üzerinde İbrahim Hakkı Çuhadar tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır¹⁵

Amasyalı olup Tâcîzâde Câfer ve Sa'dî çelebilerin yanında yetişen, Trabzon valiliği sırasında Şehzade Selim'in hizmetine giren, onun padişahlığı zamanında divan kâtibi, Mısır seferinde sır kâtibi ve 1519 yılında Anadolu defterdarı olan Keşfî Mehmed Çelebi, *Bâğ-ı Firdevs-i Guzât*,

¹² Tekindağ, s.215

¹³ Abdüsselam Bilgen, "XVI. Yüzyıl İran Şairlerinden Adâî-yi Şîrazî'nin Selim-nâmesi", *TTK Belleten*, C. LVI/ S. 215, 1992, s. 13-30.

¹⁴ Hamdi Savaş, Kılıççızâde İshak Çelebi'nin *Selimnâme*'si (*İshaknâme*), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 1986, s. 528-529.

¹⁵ İbrahim Hakkı Çuhadar, Sücûdî Çelebi *Selimnâme*'si, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1988, s.304.

Ravza-i Ehl-i Cihâd veya *Târîh-i Sultân Selîm Hân* adlarıyla bilinen Türkçe *Selîmnâme*'sini 1514'te yazmaya başlamış ve 1521'de temize çekmiştir.

1511 yılı olayları ile başlayan eser, özellikle Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleri hakkında doğru ve ayrıntılı bilgiler verir. Yarı manzum olan ve ağır bir dille yazılan *Selîmnâme* üzerinde iki yüksek lisans tezi yapılmıştır.¹⁶

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde yaşadığı bilinen Sa'dî b. Abdülmüteâl'in 1511 yılından başlayan *Selîmnâme*'sinde II. Bayezid'in şehzadeleri arasındaki rekabetle yeniçerilerin İstanbul yağması hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Bazı hususlarda Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Kemalpaşazâde'nin eserleriyle örtüşen *Selîmnâme* Kanûnî devrinin ilk yıllarındaki olaylarla sona ermektedir. Eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir. ancak katalogda bu eser Kemalpaşazâde'ye ait gösterilmiştir. Sa'dî'nin *Selîmnâme*'si üzerinde Marie Therese Speiser tarafından Zürih Üniversitesi'nde doktora tezi hazırlanarak (1946) eser Almanca'ya çevrilmiştir.¹⁷

Celâlzâde Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınan *Meâsir-i Selîm Hânî* adlı eser Selim'in Trabzon valiliği ile başlamaktadır. Müellif onun babası ve kardeşleriyle arasında geçen olayların gerçek sebepleri üzerinde durmakta, ayrıca Yavuz Sultan Selim'in İran seferi ve ordunun konakladığı menziller hakkında bilgi vermektedir. *Selîmnâme*'nin Selim'in cülûsuna kadarki bölümünün tenkitli metni ve İngilizce çevirisi Oxford Üniversitesi'nde Celia J. Kerslake tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış, tamamı ise aslî dili ve günümüz Türkçe'siyle Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkmıştır.¹⁸

Kemalpaşazâde'ye izâfe edilen *Selîmnâme*, aslında onun *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ının dokuzuncu defteri olarak değerlendirilebilirse de bazı farklarla ana nüshadan ayrılmaktadır. Diğer *Selîmnâmeler* gibi şehzadeler arasındaki taht mücadeleleriyle başlayan eserde Şah İsmâil'in Anadolu'daki Şîlik propagandasına yer verilmekte, Şahkulu Baba Tekeli isyanı IX. defterden değişik biçimde anlatılmakta ve orijinal bilgiler verilmektedir. Kanûnî'ye

¹⁶ Şefaettin Severcan, *Keşfi'nin Selîmnamesi*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kaeyseri, 1988; Abdurrahman Sağırlı, *Keşfi Mehmed Çelebi, Selîmnâme veya Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993, s.V.

¹⁷ Uğur, *Selîmnâme*, s. 440

¹⁸ Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, *Selîmnâme-Celalzâde Mustafa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

sunulan eser *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ın dokuzuncu defteri olarak yayımlanmıştır.¹⁹

Şîrî mahlasıyla şiirler yazan, Vezîriâzam Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Mısır'da sancak beyi iken ölen oğlu zannedilen Ali Bey'in yazdığı *Târîh-i Feth-i Mısır* da bir Selimnâme olup eserde Kemah'ın zaptı, Dulkadıroğlu Alâüddevle'nin yenilgisi ve Mısır seferi gibi olaylar hakkında önemli bilgiler verilmektedir.²⁰

Hoca Sâdeddin Efendi'nin yazdığı *Selimnâme* Yavuz Sultan Selim'in nedimi olan babası Hasan Can'dan duyduklarına dayanır. Menkıbevî on bir hikâyeden oluşan bu küçük eser müellifin asıl tarihi olan *Tâcü't-tevârih*'i tamamlar niteliktedir. Verilen kıssalarda Yavuz Sultan Selim'in padişahlık öncesi ve sonrasında yaşanan bazı hadiseler anlatılmaktadır. Matbu *Tâcü't-tevârih*'in II. cildinin sonunda (s. 602-619) basılan *Selimnâme*, ayrıca Ahmet Uğur tarafından yayımlanmıştır.²¹

Bunların dışında *Senâî*, *Hayâtî*, *Şühûdî*, *Ârifî*, *İznikî Seyyid Mehmed ve Cârullah b. Fahdî'l-Mekkî* gibi şair ve müellifler tarafından Selimnâmeler yazıldığı gibi müellifi bilinmeyen başka eserler de vardır.

Mahremî'ye ait manzum *Şehnâme*'nin birinci kısmı Yavuz Sultan Selim dönemine ayrılmıştır. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan eserin (Revan Köşkü, nr. 1287) bu bölümü üzerinde Hatice Aynur doktora tezi yapmıştır.²²

Nâmık Kemal, *Evrâk-ı Perîşân* adlı eserinde Selâhaddîn-i Eyyübî ve Fâtih Sultan Mehmed ile birlikte Yavuz Sultan Selim'in biyografisine de yer vermiş, bu münasebetle Mısır ve Arap topraklarının ilhakı, hilâfetin İstanbul'a getirilmesi gibi konuları hamâsî bir üslûpla kaleme almıştır.

Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla* adlı eserinin başında klasik terkibibend tarzında yazdığı "Selimnâme"sinde bu padişah döneminin seferlerini terennüm etmiştir.²³

¹⁹ Ahmet Uğur tarafından yayımlanmış (*The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-Nâme Literature*, Berlin 1985 içinde), ayrıca Ali Kökoğlu, *Kemal Paşa-zâde'nin Selim-nâmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994adında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

²⁰ Uğur, *Selimname*, s.441;

²¹ Ahmet Uğur" "Hoca Saadetin Efendi Selimnamesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S.. 4, Ankara 1980, s. 225-241.

²² Hatice Aynur, *Mahremî ve Selimnamesi: I. Kısım Yavuz Sultan Selim Dönemi İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul1993.

²³ Bekir Kütükoğlu, *Vekayi'nüvis: Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1994, s. 11.

Kazasker Kadızâde Vüsûlî Mehmed Çelebi tarafından II. Selim için yazılan *Selimnâme*'yi Nadir Öztürk yayımlamıştır.²⁴ Seyyid Lokmân'ın *Selîm Hânnâme*'si de 1581'de tamamlanmış ve III. Murad'a sunulmuştur.²⁵

2.1. Selimnamelere İlişkin Bibliyografya

Bu çalışmanın hazırlık sürecinde mevcut Selimnameler üzerine yapılan inceleme sonucunda elde edilen veriler ışığında yayınlanmış olan Selimnameleri liste halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- İdris-i Bitlisi, (ed. Hicabi Kırlangıç), (2001) Selim Şahname, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şükrî-i Bitlisî, (ed. Mustafa Argunşah), (1997) Selim-name, Kayseri:Erciyeş Üniversitesi Yayınları.
- Şükrî-i Bitlisî, (ed. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar ve Ahmet Gül), (1995), Selim-name, İstanbul: İsis Yayınları.
- Hadidi, (ed. Necdet Öztürk), (1991) Tevârih-i Al-i Osman (1299-1524), İstanbul: s.356-419.
- Haydar Çelebi, "Haydar Çelebi Ruznamesi", ed. Y. Senemoğlu, İstanbul, n. d. Friedrich Giese, (ed. ve tr.çev) 1922-25; "Tevârih-i Al-i Osman" as Die altosmanischen anonymen Chroniken, 2 vols., Breslau,
- Haydar Çelebi, (ed. Nihat Azamat), (1992) Haydar Çelebi Ruznamesi İstanbul, s.132-40.
- Celalzade Mustafa Çelebi, (ed. Ahmet Uğur ve Mustafa Çuhadar) (1990) Selim-name, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kemal Paşa-zâde, (ed. Şefaettin Severcan) (1996), Tevârih-i Âl-i Osman, X. Defter, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn Kemal (ed. Ahmet Uğur), (1987) Tevârih-i Âl-i Osman, İzmir: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İbn Kemal (ed. Şerafettin Turan) (1991), Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lütfî Paşa, (ed. K. Atık), (2001) Tevârih-i Âl-i Osman, Ankara:, s.197-244.

²⁴ Nadir Öztürk, "Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi ve Selimnâmesi", *TDA*, S.50, Ekim 1987, s. 9-108).

²⁵ Naajebullah Ahadi, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Seyyid Lokman'ın Selimnamesi", *KİSBU İlahiyat Dergisi*, 2020, ss.95-120.

- Hoca Sadeddin Efendi (ed. İsmet Parmaksızoğlu) (1992) Tacü't-Tevarih, C.IV (3.bas.), Eskişehir: Kültür Bakanlığı s.123-367.
- Sarıca Kemal, (ed. Necdet Öztürk) () Salatin-name, Ankara, s.168-79.
- Yusuf bin Abdullâh, “Tarih-i Al-i Osman”, ed. Efdal Sevinçli (1997) “Bizans Söylenceleriyle Osmanlı Tarihi: Tarih-i Al-i Osmân, İzmir, s.235-71.
- Parmaksızoğlu, İsmet (1953), “Üsküplü İshak Çelebi ve Selimnâmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Ç. III, Sayı 5-6 (Eylül 1951-Mart 1952), İstanbul, s.123-134.
- Speiser, Marie Thérèse (1946), Das Selimname des Sa’dî b. Abdül-Müte’âl (ubersetzung), Zürich,
- Steidl, A. (1942), “Die Wiener Handschrift des Selimî-nâme von Şükrî”, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, Viyana, s.180-233.
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin (1970), “Selim-nâmeler”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Entitüsü Dergisi, Sayı: 1 (Ekim 1970), İstanbul, s.197-230.
- Babinger, Franz (cev. Çoskun Üçok) (1982), Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayinlari.
- Levend, Agâh Sırrı (1956), Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavât-nâmesi, Ankara.:

Bu veriler ışığında Selimname konulu yayınlanmamış tezleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Belgen, Abdüsselam (1987), Adâ’î-yi Sîrâzî ve Selîm-nâmesi [Araştırma, Metin ve Çeviri], Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara [Yayımlanmamış doktora tezi].
- Çuhadar, İbrahim Hakkı (1988), Sucûdî’nin Selim-nâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Kökoğlu, Ali (1994), Kemal Paşa-zâde’nin Selim-nâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Savaş, Hamdi (1986), İshak Çelebi ve Selim-nâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri [Yayımlanmamış doktora tezi].

- Severcan, Şefâettin (1988), Keşfi'nin Selim-nâmesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].

Elde edilen bilgiler doğrultusunda İsmi bilinen diğer Selimnameleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

- İznikli Derunî'nin Muharebât-ı Selim-i Evvel bâ Şâh. [Babinger (1982).s.61; Levend (1956) s. 33].
- Niğdeli Hakî'nin Selimnamesi [Babinger (1982).s.61].
- Kadızade (Kebir b. Üveyz)'nin Selimnamesi [Tekindağ (1970): s.218-219]
- Hayatî'nin Selimname ve Şahname eserleri [Babinger (1982) s.61].
- Muhyî'nin Selimnamesi [Tekindağ (1970): s.212]
- Seyyid Mehmed'in Selimnamesi [Tekindağ (1970): s.229].
- Şîrî'nin Selimnamesi [Tekindağ (1970): s.220-222]
- Şuhudî'nin Şahnamesi, [Babinger (1982) s.61; Tekindağ (1970): s.229].
- anon. Tarihü's-Sultan Selim Han: [Levend (1956) s.32].
- anon. Kıssa-i Murarebe-i Kızılbaş: [Levend (1956) s.32].
- anon. Fetihname-i Diyar-ı Arab [Levend (1956) s.32].
- Arifî'nin Selimnamesi: [Levend (1956): s.31]
- Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi'nin Selimşahnamesi. [Tekindağ (1970): s.226-228]
- Ali b. Muhammed el-Lahmî'nin Selimnamesi [Tekindağ (1970): s.219-220].
- Es-Şeyh el-Muhaddis Carullah b. Fahdi'l-Mekkî'nin Selimnamesi (Tekindağ (1970): s.230]

BİRİNCİ BÖLÜM

YAVUZ SULTAN SELİM VE DÖNEMİNDEKİ SİYASÎ HADİSELER

1.1. Hayatı ve Şahsiyeti

I.Selim, 872 (1467-68), daha kuvvetli bir ihtimal olarak 875'te (1470) babası II. Bayezid'in sancak beyi olarak bulunduğu Amasya'da doğdu. Annesi Dulkadiroğlu Alâüddeve Bozkurt Bey'in kızı Ayşe Hatun'dur .²⁶ Osmanlı belgelerinde adı '*Selim Şah*' olarak geçer. Ancak daha kendi döneminde sert mizacı, cesareti ve ataklığı sebebiyle "*Yavuz*" lakabıyla tanınmıştır. Kaynaklarda daha küçük yaşta iyi bir tahsil gördüğü Arapça ve Fasça tahsil ettiği ve babasının kendisine özel hoca tayin ettiği belirtilir Eğitiminde, dönemin bilim adamlarından *Halimî Çelebi*, *Taşköprülü Muslihuddin Mustafa Efendi*, *Amasyalı Şeyh Hamdullah* ve *Molla Muhittin* etkili oldu. O dönemin bilinen bilim çerçevesi içinde tarih, edebiyat, fen bilgisi ve güzel yazı gibi teorik derslerin yanında, binicilik, atıcılık, kılıç kullanma, ok ve yay yapımı gibi uygulamalı konularda da çok iyi yetiştirdi.²⁷ Muhtemelen on yaşlarında iken dedesi Fâtih Sultan Mehmed tarafından kardeşleri (Ahmed, Korkut, Mahmud, Âlemşah) ve amcası Cem'in oğlu Oğuz Han ile birlikte İstanbul'a çağrıldı. Fâtih torunlarına büyük ilgi gösterdi ve onları sünnet ettirdi. Bu muhtemelen Selim'in dedesini ilk ve son görüşü oldu, ancak bu olay onun hâfızasında önemli bir yer tuttu. Sünnet merasiminin ardından babasının yanına dönen Selim bir süre daha Amasya'da kaldı.²⁸

İlk görev yeri Trabzon sancağıdır. Trabzon'a sancakbeyi olarak görevlendirildikten bir süre sonra delikanlı çağına gelince bir Türkmen Beyi'nin kızı olan Hafsa Hatun ile evlendi. Hafsa Hatun'dan oğlu Süleyman

²⁶ ...bazı kaynaklarda annesi *Gülbahar bint Abdüssamed* diye gösterilirse de bunun bir yakıştırmadan ibaret olduğu anlaşılır; annesinin *Ayşe Hatun* olduğu bilgisi kuvvetle muhtemel olarak zikredilmiştir.(detaylı bilgi için bkz: Feridun Emecen, "Selim I", *DİA*, c.36, İstanbul 2009, s. 407-414.)

²⁷ Yavuz Ercan, "Yavuz Sultan Selim ve Dönemi, *Türkler*, C.9, ss.421-445.

²⁸ M. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c.7/S.10, 1954 ss.117-142.

(1495) ve altı kızı oldu. Kızları konusunda kaynaklar değişik sayı ve adlar vermektedir. *Yavuz Sultan Selim'in kızları Beyhan Sultan (Ferhat Paşa ile evli), Fatma Sultan (Kara Ahmet Paşa ile evli), Hafsa Sultan (İskender Paşa ile evli), Hatice Sultan (Makbul İbrahim Paşa ile evli), Şah Sultan (Lütfi Paşa ile evli), Hanım Hatun Sultan (Çoban Mustafa Paşa ile evli) idi*²⁹ Bunun yanında İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Yavuz'un yedi kızı olduğunu belirtmekte ve adlarını şöyle vermektedir: Hatice Sultan (Hanım Sultan), Fatma Sultan, Şehzade Hatun, Şah Sultan, Yeni Han Sultan, Gevherhan Sultan ve Hafsa Sultan.*³⁰

1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi İç Politika

1.2.1. Sancakbeyliği Dönemi

Babası II. Bayezid padişah olunca Selim, 1490 yılında Trabzon'a sancakbeyi olarak gönderildi.³¹ Annesi yanında olduğu halde geldiği Trabzon'da 916 (1510) yılına kadar yaklaşık yirmi dört yıl sancak beyliği yapmıştır. Sancağa atandığı sırada yaşı oldukça küçüktü. Şehzade Selim'in sancakbeyliği oldukça hareketli ve mücadele içinde geçti. *Bunun iki temel nedeni; sancak merkezinin Safevi toprakları ve Gürcistan'la sınır olması, bu devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birtakım eylem içinde bulunması ve en önemlisi Selim'in oldu bittileri kabul etmeyen kararlı kişiliği idi.*³² Bu nedenle Şehzade Selim, uzun süren Trabzon sancakbeyliği sırasında, Gürcüler ve Şah İsmail ile sürekli mücadele etti. Saltanatının son yıllarında II. Bayezid'in zayıf kişiliği ve hastalığı yüzünden içeride ve dışarıda devlet otoritesi önemli ölçüde sarsılmış ve kardeşler arasında tahta geçme mücadelesi başlamıştı. Bu durum Şehzade Selim'i Trabzon'da adeta bağımsız bir hükümdar gibi hareket etmek ve doğudaki sorunların üstüne gitmek zorunda bıraktı.

Ancak, bu süreçte güçlenmeye başlayan Şah İsmail sorununu tümüyle çözüme kavuşturamadı. Şah İsmail'in, siyasi iktidar için yaptırdığı Şii propagandası, Osmanlı topraklarında tahminlerin üstünde olmuş, Anadolu'nun her tarafına yayıldıktan başka Rumeli'ye de geçmişti. 1501-1502 yıllarında devletini kuran Şah İsmail, sekiz yıl içinde Doğu Anadolu,

²⁹ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 141

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, TTK Yay., Ankara, s. 307)

³¹ Adel Allouche, *Osmanlı Safavi İlişkileri* (çev., Ahmet Emin Dağ), İstanbul 2001, s. 75-110; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, s. 258-260.

³² Ercan, "Yavuz Sultan Selim..."s.423.

Azerbaycan ve İran'da egemen olan büyük bir devletin hükümdarı olmuştu.³³

Şehzade Selim öncelikle, artık on beş yaşına gelmiş olan oğlu Süleyman için bir sancak beyliği istedi. 1509 yılında Süleyman, Kefe Sancakbeyi oldu. Yine bu yıllarda kardeşi Ahmet'in, taht adayı olma ihtimali iyice arttı. Selim, babasının ölmesi durumunda İstanbul'a gidip tahta oturmak bakımından çok uzak bir yerde görev yapıyordu. Ayrıca, bu uzaklık nedeniyle İstanbul'da olup bitenlerden zamanında haber alamıyor, dolayısıyla tahta geçme şansı azalıyordu. Bütün bu olanları göz önüne alarak, Balkanlar'da bir sancakbeyliğine atanmasını istedi. Böylece İstanbul'a yakın olacak ve yukarıda belirtilen sakıncalar ortadan kalkacaktı.³⁴

1.2.2. Kardeşler arası Taht Mücadelesi ve I.Selim'in Tahta Geçişi

II. Bayezid'in taht varisi olarak üç oğlu kalmış, diğer beşi ölmüştü. Bu çocuklar büyükten küçüğe yaş sırasıyla *Şehzade Ahmet (46 yaşında)*, *Şehzade Korkut (45 yaşında)* ve *Şehzade Selim (42 yaşında)* idi. Osmanlı devlet otoritesinin zayıflaması ve şehzadeler arasında başlayan saltanat tartışmaları üzerine durumun uygun olduğunu sanan Şah İsmail'in Anadolu'daki adamlarından "*Şah Kulu*" lakaplı *Hasan Halife*, Antalya yakınlarında ayaklandı. Antalya Sancakbeyi Şehzade Korkut, olayı bastırmak istedi ise de Şah Kulu kaçmayı başardı. Çevresine daha çok adam toplayarak güçlendi ve bugünkü Göller Bölgesi'nde ayaklanmayı sürdürdü. Osmanlı Devleti, başlangıçta bu olayı yerel bir ayaklanma sanarak önem vermedi. Hasan Halife, üzerine gönderilen Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa'yı yendi ve Bursa'ya yöneldi. Bunun üzerine Vezir-i Azam Hadım Ali Paşa, ayaklanmayı bastırmakla görevlendirildi. Sivas yakınlarında gerçekleşen çatışmada Hadım Ali Paşa öldü. Fakat ayaklananlar da toparlanamayıp dağıldı (1511).³⁵

Bütün bu olaylar, Trabzon Sancakbeyi Şehzade Selim'i harekete geçirdi. Kırım üzerinden Rumeli'ye geçti. II. Bayezid'in hastalığı ilerleyince Şehzade Korkut, Antalya'dan Manisa'ya gelmiş, Şehzade Ahmet de, Amasya'dan Ankara'ya doğru hareket etmişti. Selim'in Rumeli'ye doğru bir

³³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, II*, s. 253-257; Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1992i s. 15-18; Şinasi Altundağ, "I.Selim", İA, C.10, İstanbul, 1966, s. 423, 424

³⁴ Ercan, "Yavuz Sultan Selim", 427.

³⁵ Şerif Baştav, *XVI. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1973, s. 184-193.

kısım kuvvetle yürüdüğü öğrenilince, kendisine Trabzon'a ek olarak Kefe Sancağı da verildi. Selim artık kararını vermiş olduğundan, babasıyla görüşmek istediği bahanesiyle, öneriyi kabul etmedi ve Rumeli'de ilerlemesini sürdürdü.³⁶

Bu kez Semendire sancağı ek olarak Alacahisar ve İzvornik sancakları da kendisine verildi ve beratı gönderildi. Selim, Semendire'ye gitmeyip Eski Zağra ve Filibe yörelerinde kaldı ve Semendire'ye bir vekil gönderdi. Şah Kulu ayaklanmasının sonucu istenildiği gibi olmamış, Hasan Halife kaçmıştı. Şehzade Ahmet ise onu izlemek yerine Amasya'ya çekilmişti. Aynı günlerde Karaman Valisi olan Şehzade Şehinşah'ın ölüm haberi de gelince II. Bayezid Edirne'den İstanbul'a gitti. Burada devlet adamları ile taht varisi konusunu görüştü. Padişah ve devlet adamlarının hemen hemen hepsi Şehzade Ahmet'in padişah olmasına karar verdi. Buna karşılık Yeniçeriler, Şehzade Selim'in padişah olmasını istiyordu. Bu arada Selim, çevresine yaklaşık 40.000 kişilik bir kuvvet toplamıştı. İstanbul'da olanları adamları aracılığıyla haber alan Selim, Çorlu'da babasının kuvvetlerinin bulunduğu *Karıştıran Ovası'na* geldi. 3 Ağustos 1511 tarihinde yapılan savaşta Şehzade Selim yenildi ve çekildi. Bunun üzerine Ahmet tahta geçmek üzere çağırıldı. Maltepe'ye kadar gelen Şehzade Ahmet, Yeniçerin tepkisi karşısında tekrar Anadolu'ya döndü.³⁷

Ahmet'in başarısızlığı üzerine, taraftarları Şehzade Korkut'u Manisa'dan çağırıldılar. Korkut, hızla İstanbul'a geldi ise de Yeniçeriler onu da padişah olarak istemedi. Olaylar artık II. Bayezid'in kontrolünden tamamen çıktı. Bunun üzerine Selim, tekrar Kefe'den İstanbul'a geldi. Bayezid tahttan çekilmemek için direndi ise de başarılı olamadı.³⁸

24 Nisan 1512 tarihinde Yavuz Sultan Selim, babası II. Bayezid'in yerine padişah oldu. I. Selim tahta geçtikten sonra, babasının isteği üzerine Dimetoka'ya gitmesine izin verdi. Kendisine yıllık 2.000.000 akçe gelir bağlandı. Ancak, yaşlı padişah, Dimetoka'ya varmadan yolda öldü.³⁹

Yavuz Sultan Selim'in bundan sonra yapacağı ilk iş, ortadan kalkmış olan devlet otoritesini yeniden kurmak, taht kavgası çıkarma gayesinde olan kardeşleri ve yeğenleri ile ilgili sorunu çözmek ve Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir tehlike olan Safevi tehlikesini ortadan kaldırmaktı. Yavuz

³⁶ Ercan, "Yavuz Sultan Selim"s.89

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, II*, s. 238-248;Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 19, 36; Altundağ, *I. Selim*, s. 424.

³⁸ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, TTK Yay., Ankara, s. 292

³⁹ Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 19, 36; Altundağ, *I. Selim*, s. 424.

Sultan Selim, ilk iş olarak sayıları 35.000'e ulaşan Kapıkulu askerlerinin her birine 2.000 akçe cülûs bahşisi dağıttı.⁴⁰

Böylece, tahta geçmesinde büyük rol oynayan Kapıkulu askerleri memnun edilmiş oldu. Daha sonra devlet yönetimini ele aldı ve yönetimdeki başıboşluğu ortadan kaldırdı. Arkasından tahta geçişini kutlamak için gelen *Macar, Venedik, Memlük ve diğer devletlerin elçileri* kabul edilip dostluk ve barış anlaşmaları yenilendi. Böyle kritik bir durumda iken, I.Selim'in yürüttüğü politika sayesinde diğer ülkelerin Osmanlı Devleti'ne karşı herhangi bir saldırısı önlenmiş olacaktı. Ancak, taht kavgasına başlamış olan kardeşleri Korkut ve Ahmet'in yarattığı sıkıntı ile dış güçler, yine de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olumsuz bir politika izlemeye başladı. Bu nedenle kardeşlerinin yarattığı sorunun en kısa sürede ortadan kaldırılması gerekiyordu. İki kardeşten özellikle Ahmet, taht için ciddi bir tehlike oluşturuyordu. İstanbul'a geldiğinde Yeniçerilerin tepkisi nedeniyle geri dönmüş, Konya'da vali olan yeğeni Şehzade Mehmet'ten Konya'yı almış orada kalmıştı. Diğer yandan Anadolu'daki sancakbeyleri ve kadırlara mektuplar göndererek asker, silah ve para istiyordu. Yavuz Sultan Selim'in padişah olmasının üzerinden daha iki ay geçmeden Ahmet, Konya'da hükümdarlığını ilân etti ve oğlu Alaattin'i Bursa'ya gönderdi. Şehir teslim oldu. Ancak, sergilediği kötü yönetim nedeniyle, ordugâhını kent dışında kurmaya ve orada oturmaya mecbur oldu. Her şeye rağmen adamlarının davranışları ve gücünü istediği ölçüye getirememiş olan Ahmet, babasının ölümünden dolayı baş sağlığı dilemek bahanesiyle Yavuz Selim'e bir mektup göndererek Osmanlı topraklarını paylaşmayı önerdi ama bu öneri reddedildi.⁴¹

Yavuz Sultan Selim, Anadolu halkı üzerinde ciddi bir kargaşa ve sıkıntıya yol açmış olan ağabeyi Ahmet'in üzerine gitmek istiyor, fakat daha birkaç ay önce Ahmet'i padişah yapmak isteyen devlet adamlarına güvenmiyor ve bu yüzden İstanbul'dan ayrılamıyordu. Fakat Anadolu'daki sıkıntı dayanılmaz düzeye gelince, oğlu Şehzade Süleyman'ı Kefe'den İstanbul'a çağırdı. Süleyman, İstanbul'da taht kaimmakamı olarak kalacak, Yavuz da Anadolu'ya geçip düzeni yeniden sağlayacaktı.

18 Temmuz 1512 tarihinde Anadolu'ya geçti. Emrindeki kuvvetlerle Yavuz'a karşı koyamayacağını anlayan Ahmet, doğuya doğru çekilmeye başladı. Ne kendisi ne de yanındakiler, nereye gitmelerinin uygun olacağı

⁴⁰ Tansel, *Sultan II. Bayezit...*, s. 292.

⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Memlük Sultanlarına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensup Şehzadeler", *Belleten*, sayı 68, 1953 s. 531; Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 9; Uluçay, Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu? s. 138

konusunda karar veremedi. Bir ara Memlûk Sultanı Kansu Gavri'den sığınma isteğinde bulundu, ama olumlu yanıt alamadı.⁴² Dulkadiroğulları'na sığınarak Çukurova'ya gitmeyi düşündü. Bu amaçla Darende'ye geçti. Bu sırada Ankara'da bulunan kardeşi Selim'e bir mektup daha yazıp Karaman topraklarına razı olduğunu bildirdi, ama bu isteği de Yavuz Sultan Selim tarafından reddedildi.⁴³

Anadolu'daki karışıklık, pek durulma belirtisi göstermiyordu. Halâ devlet adamlarının ve Anadolu halkının bir kısmı Ahmet'i desteklemekteydi. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim, zor bir karar verdi. O sırada hayatta olmayan kardeşlerinin (Mahmut, Alemşah, Şehinşah) çocuklarını öldürttü. Daha sonra, Ahmet kadar büyük tehlike yaratmayan diğer ağabeyi Korkut'u da öldürttü. Artık Yavuz'un karşısında sadece Ahmet ve çocukları kalmıştı. Ahmet son bir çaba ile yeniden harekete geçti. Elde ettiği bir iki ufak başarıdan dolayı çevresine 20-30 bin kadar adam toplandı. Bu başarısından aldığı cesaretle Bursa üzerine yürüdü.

Yavuz'un kuvvetlerinin fazlalığından çekinen Ahmet, tekrar Eskişehir yönünde çekilmeye başladı. İki kardeşin kuvvetleri Yenişehir'de karşılaştı. Ahmet yenildi ve yakalanıp öldürüldü. Şehzade Ahmet'ten sonra çocukları ve ailenin diğer erkek bireylerinin hepsi, aynı hazin sona maruz bırakıldı. Yavuz, içte yaşanan taht mücadelelerini bu şekilde bertaraf ettikten sonra onun için, artık sıra dışı ilişkilerle ilgilenmeye gelmişti.

1.3. Yavuz Sultan Selim Dönemi Dış Politika

Yavuz Sultan Selim, daha şehzade iken, Osmanlı İmparatorluğu açısından doğudaki olumsuz gelişmeleri yakından izlemiş ve bir çoğuna bizzat müdahil olmuştu. Tahta geçmek için Rumeli'ye gittiğinde, Balkanlar'daki durumu da yakından görmüştü. Selim, kardeşlerinin aksine hareketli, atılgan, cesur ve aktif bir yönetim sergileyebilecek bir kişiliğe sahipti. Bu nedenle kendisine “*Yavuz*” sıfatı verilmişti. Cesur ve aktif bir yönetim taraftarıydı, ama kesinlikle hayalperest değildi. İstihbarat hususuna hayli önem verir, güçler arasındaki dengeye dikkat ederdi.

Hareketli ve atılgandı, ama gerekli önlemleri almadan bir işe girişmezdi. Saltanatı boyunca başarılı bir diplomasi ve tutarlı bir dış politika izledi. Zaten, Osmanlı Devleti, hemen hemen kurulduğu günden beri dış politikada güçler dengesini hep göz önünde tutmuştu. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde

⁴² Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 3-18; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. II, s. 249- 252; Uğur, Yavuz Sultan Selim, s. 37-44; Altundağ, I. Selim, s. 424.

⁴³ Uğur, Yavuz Sultan Selim, s. 37-44; Altundağ, I. Selim, s. 424

de bu geleneksel dış politika değiştirilmedi. Yani devlet, aynı anda birkaç cephede çatışmaya girmekten geri durmaya özen gösterdi.

Yavuz Selim döneminden itibaren güneyde çatışmaya girilecek bir cephe kalmadı. Buna karşılık kuzeyde *Rus Çarlığı* hatırı sayılır bir siyasal güç olarak ortaya çıktı. Diğer yandan güneyde kara cepheleri kapandı, ama *Portekizliler, Kızıldeniz, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'nda* yeni cepheler açtı. Orta Akdeniz'de gücünü yitirmeye başlayan *Venedik ve Ceneviz* yerine, Batı Akdeniz'de *İspanya ve Portekiz* gibi yeni denizci devletler ortaya çıktı. Avrupa karasında ise *Macaristan* siyasal bir güç olmaktan çıktı; ama *Avusturya*, Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlü rakibi olarak Orta Avrupa'da yerini aldı.⁴⁴

1.3.1. Avrupa Devletleriyle İlişkiler

Yavuz Sultan Selim Dönemi, artık Avrupa'da Rönesans hareketinin hız kazandığı, Reform hareketlerinin başladığı, dünyada siyasal, sosyal ve ekonomik yapının hızla değiştiği bir dönemdir. Avrupa'da ve dünyada ortaya çıkan bu değişiklik, yüz yıl geçmeden Doğu ile Batı arasındaki güç dengesini belirlemede önemli bir faktör olacaktır. Selim, çok önem verdiği Safevi tehlikesini ortadan kaldırmak ve Kölemen sorununu çözerek İslam dünyası liderliğini gerçekleştirmek için, önce Avrupa devletleri ile sorunları çözmek istedi. Osmanlı Devleti'nin ilişkide bulunduğu Avrupa devletlerinin elçileri, görünürde yeni padişahı kutlamak; gerçekte ise eski anlaşmaları, mümkünse daha iyi koşullarla yenilemek amacıyla Edirne'ye gelmişlerdi. Buradan hareketle Avrupa devletleriyle ilk anlaşma, (Dubrovnik) Ragusa Cumhuriyeti ile yapıldı. Bursa'da verilen ahidnâme'ye göre, eskiden olduğu gibi Raguzalılar yıllık vergilerini ödeyeceklerdi. Bir ara gümrük vergisi artırıldı ise de Batı ile sorun çıkması istenmediğinden düzeltildi. Bu arada, Yavuz, Bursa'da iken II. Bayezid döneminde Boğdan Beyi ile imzalanmış olan anlaşma da yenilendi.⁴⁵

Osmanlı İmparatorluğu için Avrupa'da en önemli devletlerden biri *Venedik* idi. Venedik, aynı zamanda İtalya devletleri içinde de güçlüydü. En önemli rakibi, yine kendisi gibi denizcilik açısından gelişmiş olan *Ceneviz Cumhuriyeti* idi. Ayrıca Venedik ve Ceneviz, askeri bakımdan da deniz gücü üstün, ticaret filosu güçlü iki İtalyan devletiydiler. Dolayısıyla, Akdeniz ticareti büyük ölçüde bu iki devletin elindeydi İtalya'da ayrıca *Papalık*,

⁴⁴ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. II, s. 56; Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 3-18;

⁴⁵ Wilhelm Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, c.I, (trc. Enver Ziya Karal), Ankara 1975, s.340-342.

Milano Dükalığı ve Napoli Krallığı da vardı ve bütün bu devletler, birbirleriyle çatışma halindeydiler. Daha on birinci yüzyılda, Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman, Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyıları, Venedik ve Ceneviz kolonileri ile doluydu. Ege ve Doğu Akdeniz adalarının ise çok büyük bir kısmı yine bu iki denizci devletin elindeydi. Mesela 1571 yılında Osmanlılar Kıbrıs'ı aldıklarında, burada 1489'dan önce kısmen, 1489'dan itibaren tamamen Venedik Cumhuriyeti egemendi.⁴⁶ Ege adalarında da durum farklı değildi. Bu nedenle Venedik, Anadolu ve Balkanlar'da güçlü bir imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti ile iyi geçinmek zorundaydı. Zaten Venedik için önemli olan Hıristiyanlık veya benzeri bir sorun değil, Doğu-Batı ticaretini elinde tutmaktı. Bunun için hangi din ve mezhepten olursa olsun, o ülke ile ticaret ilişkilerini geliştirmek ana politika idi. Venedik, çıkarlarına zarar verecek bir durum söz konusu olduğunda, Osmanlı Devleti'ne karşı düzenlenen Haçlı Seferleri'nin çoğuna katılmamış, ama el altından desteklemiştir. II. Bayezid döneminde ortaya çıkan bazı çatışmalar, Venedik'e ciddi zararlar vermişti. Benzer durumların ortaya çıkmaması için Osmanlı Devleti ile barış içinde olmak en uygun politika olarak görülmekteydi.⁴⁷

Venedik ile barış halinde olma, 1512 yılı ortalarına gelindiğinde Yavuz Sultan Selim için de uygun olarak görülmüştü. Çünkü tam o sırada padişah, Şehzade Ahmet'in ayaklanmasını bastırmak üzere Anadolu'ya gidiyordu. Bu karşılıklı yarar durumu, iki tarafın da politikasını olumlu etkiledi. Buna rağmen ancak 17 Ekim 1513 tarihinde, yani oldukça uzun bir zaman sonra anlaşma imzalandı. Bu anlaşma ile Venedik fazla bir şey elde edemedi; ama II. Bayezid döneminde elde ettiği ayrıcalıkları devam ettirdi. İki devlet arasındaki dostane ilişkiler, Yavuz Sultan Selim'in saltanatı boyunca sürdü. Gerek Çaldıran Zaferi'nden, gerekse Mısır'ın fethinden sonra Venedik elçileri Padişahı kutlamakta gecikmediler.

Hatta Venedik, Kıbrıs Adası için Memlûklere ödediği vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödemeyi kabul etti.⁴⁸ Bunun yanında İtalya'daki diğer devletlerden *Napoli Krallığı*, *Milano Dukalığı*, *Ceneviz Cumhuriyeti* ve *Floransa* ile de Osmanlı Devleti'nin yoğun bir ticaret ilişkisi bulunmaktaydı. Bütün bu İtalyan devletleri, Venedik'in politikasını izliyor ve Osmanlı

⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, kısım 1, TTK Yay., Ankara, 2011, s. 9-14

⁴⁷ Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, s.340

⁴⁸ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I*, TTK Yay., Ankara 2000, s.97.;Nurullah Karta, "17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Avrupa İle İktisadi İlişkileri", *Turkish Studies* c.8/s.11, 2013, ss.163-173.

İmparatorluğu ile iyi ilişkiler içinde olmaya çalışıyordu. Bu devletler arasında, Osmanlı Devleti tarafından en çok zarara uğrayanı Ceneviz'di. İstanbul'un fethiyle birlikte Cenevizliler Galata'dan atılmış, daha sonra Kuzey Karadeniz'de Kefe, Menküp ve Azak Güney Karadeniz'de Amasra gibi Ceneviz kale ve şehirleri birer birer Osmanlıların eline geçmişti. Cenevizliler, Karadeniz'den çekildikleri gibi, Ege Denizi'ndeki Enez ve Foça gibi limanlarla, Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Limni ve Midilli gibi adaları da Osmanlılara bıraktılar. Bu durum Ceneviz ekonomisini çok sarstı.

Bunun üzerine Ceneviz gemileri, Osmanlı topraklarında, Fransız bayrağı altında ticaret yapmaya başladı; ama bu kez Fransa'nın kontrolü altına düştü. İtalyan devletleri arasında Papalık, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı genellikle dostça olmayan bir politika izledi. Avrupa'da Türklere karşı hazırlanan Haçlı Seferleri'nin hemen hemen hepsinin başında papa dinî bir otorite olarak yer almıştı.

Papalar için asıl sorun Türkler eliyle Müslümanlığın Avrupa'da hızla yayılması idi. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle, Hıristiyan dünyasının büyük yekûnunu teşkil eden Ortodoks dünyası, Türk yönetimi altına girmişti. Fatih bununla da kalmamış, Otranto'yu ele geçirerek İtalya Yarımadası'na da çıkmıştı. Eğer bu ilerleme devam ederse Hıristiyan dünyasının diğer yarısı olan Katoliklik ve Papa da Türk yönetimi altına girecek ve Hıristiyanlığın gelişmesi, ortadan kalkmasa da önemli ölçüde yavaşlayacaktı. Böyle bir ihtimali papaların kabul etmesi söz konusu olamazdı. Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi bahanesiyle başlayan Haçlı Seferleri, ileri sürüldüğü gibi XIII. yy. sonunda bitmedi. Aksine Osmanlıların Balkanlar'da hızla ilerlemesiyle birlikte Haçlı Seferleri de devam etti. Fakat asıl nedenin dinsel olduğu ileri sürülse de, gerçekte siyasal ve ekonomik olduğundan, birleşmeler istenilen boyuta ulaşmadı.

Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde 1513 yılında Papa olan X. Leo, Avrupa'da yeni bir Haçlı Seferi hazırlığına girişti. Yani kendisinden önceki papaların politikasını değiştirmede. Alman İmparatoru Maximilian'a, Polonya ve İngiltere krallarına, Rodos ve Alman şövalyelerine mektuplar gönderdi ise de sonuç alamadı. Diğer Avrupa devletlerinden de beklenen destek gelmedi.⁴⁹

Avrupa, Osmanlı ilerlemesi karşısında ne tam birlik oluşturabildi ne de oluşturduğu birliklerle, yani Haçlı Seferi'yle, bu ilerlemeye engel olabildi.

⁴⁹ Sümeyra Çalışkan, "Osmanlı Yayılışına Karşı Papalık Söylemleri ve Yabancı Gözlemcilerin İfadeleri", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, s.3/Aralık, 2017, ss.1-10.

Ancak, madalyonun öbür yüzünde başka gelişmeler vardı. Aynı Avrupa, hızla dünyayı keşfetmeye başlamıştı. *Güney Afrika yolu keşfedilmiş ve Hindistan'a gidilmiş, Amerika keşfedilmiş ve buradaki zenginlikler Avrupa'ya aktarılmaya başlanmıştı.* Bu arada Hıristiyan dünyası üçüncü büyük parçaya ayrılmış ve “Protestanlık” ortaya çıkmıştı. Bu gelişmeler sonucu ticaret yolları değişmiş, Akdeniz limanları sönmeye, Atlas Okyanusu'ndaki limanlar gelişmeye başlamıştı. Bütün bunlar Osmanlı Devleti açısından olumsuz gelişmelerdi. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu, bu gelişmelere ayak uyduramadı. Yavuz Sultan Selim, saltanatının son yıllarında olsa da güneydeki Kölemen tehlikesini ortadan kaldırmış ve böylece Osmanlı Devleti'nin güneyi güvence altına alınmıştı. Fakat bu kez kuzeyde ciddi bir tehlike ortaya çıkmaya başladı. Küçük bir beylik durumunda olan *Rus Knezliği*, XVI. yy.'da Karadeniz kıyılarına yaklaşmıştı. Osmanlılar ise daha XV. yy.'ın ikinci yarısında hemen hemen bütün Karadeniz kıyılarını ele geçirmişti. Böylece Ruslarla Osmanlılar komşu oldu. Ruslar kuzey-güney ticaretini elinde tutuyor ve Osmanlılarla ciddi bir ticaret ilişkisi başlamış bulunuyordu.⁵⁰

II. Bayezid Dönemi'nde Rus Çarı III. İvan, Padişaha bir mektup göndererek, Rus tüccarlara Kırım'da yapılan kötü muameleden şikayet etti ve iki ülke arasında dostça ilişkiler kurulmasını istedi. Gelen Rus elçisi, bütün protokol kurallarını çiğneyerek son derece kaba hareket etmiş olmasına rağmen II. Bayezid'ten istediklerini alarak ülkesine döndü. Yavuz Sultan Selim döneminde de Çar III. Vasili aynı yolu denedi, ama herhangi yeni bir şey elde edemedi.⁵¹

Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'da uğraştıran önemli devletlerden bir diğeri de *Macarlar*dı. Osmanlıların Balkanlar'a geçişinden XVI. yy. ortalarına kadar, zaman zaman ara vermekle birlikte, Osmanlı-Macar çatışması söz konusu olmuştur. Zaten, 14-16.yy'lar arasındaki süreçte Orta Avrupa'da iki güçlü siyasal kuruluştan biri *Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu*, diğeri *Macaristan* idi. Macarlar, Balkan Yarımadasını ele geçirmek istiyor ve bunun için Ortodoks Katolik mezhep çatışmasını bahane ediyordu. Bu amaçla ilk kez I. Layoş, Edirne yakınlarına kadar gelmiş, fakat Sırsındığı Savaşı'nda yenilip çekilmişti. Osmanlı-Macar mücadelesi, Macar Krallarından Sigismund, Albert, V. Ladislas, Jan Hunyad (Hünyadi Yanoş),

⁵⁰ Sinan Yüksel, Rusya'nın Karadeniz Devleti Olma Süreci Ve Bu Süreçte Rus-Osmanlı İlişkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakıncağ Tarihi) Ana Bilim Dalı, Ankara.2011, S.72.

⁵¹ Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 218-241; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. II, s. 453-482; Altundağ, I. Selim, s. 431, 432.

Matyas Korvin ve VI. Ladislas dönemlerinde de sürdü. Fatih Sultan Mehmet döneminde çok şiddetlendi. Çarpışmalar genellikle Belgrat ve çevresinde geçti. Çünkü Belgrat, Avrupa'nın her yanına giden yol üzerinde ve son derece stratejik bir noktada bulunuyordu. Kale, özellikle Macar Ovası'nın kapısı durumundaydı. Fatih, Tuna'yı kuzey sınırı olarak kabul ediyor, fakat Macarlar Tuna'nın güneyine inmek ve Belgrat'ı ele geçirmek istiyordu. II. Bayezid Dönemi'nde Macarlarla bir anlaşma yapıldı ise de uzun ömürlü olmadı. Yavuz Sultan Selim'in tahta geçtiği sıralarda bazı sınır olayları ortaya çıktı. Anlaşmayı uzatmak için gelen Macar elçisi bu nedenle hapsedildi. Fakat Yavuz, doğuya bir sefer hazırlığında olduğu için elçiler hapisten çıkarıldı ve bir anlaşma imzalandı.⁵²

Osmanlı padişahının Çaldıran seferine gitmesini fırsat bilen Macar Kralı, Papa ile anlaşma yollarını aradı ve bir yandan da sınır bölgesindeki kalelere saldırdı. Bu olaylar üzerine, bölgedeki sancakbeylerinin bir kısmı Bosna'da toplandı. Ayrıca padişah da Çaldıran seferinden dönmüştü. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferinden dönünce yeni bir sefer hazırlığı başlattı. Macar Kralı, bu hazırlığın kendi üzerine olacağını düşündü. Gerek sınır boylarındaki hazırlıklar, gerekse yeni bir sefer hazırlığı Macar Kralı'nı Osmanlılarla yeni bir anlaşma yapmaya zorladı. Bu amaçla 1516 yılı içinde üç Macar elçisi arka arkaya İstanbul'a geldi ve üç yıl önce imzalanmış olan anlaşmayı uzatmak istedi. Durum, Osmanlılar açısından uygundu. Çünkü, hazırlanmakta olan sefer Avrupa değil, Mısır yönüne olacaktı. Tam bu sırada Macar Kralı öldüğünden görüşmeler kesildi. Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında Mısır seferine çıktı.⁵³

Macarlar, Osmanlı topraklarına yeni bir saldırıya geçmeye cesaret edemedi. Aksine, Yavuz'un Romanya üzerinden Macaristan ve Polonya'ya yürüyeceğini düşündü. Buna karşılık Osmanlılar da Macarlar veya Avrupa'da herhangi bir devletle çatışma içinde olmayı düşünmüyordu. İki taraf arasında, savaş yönündeki karşılıklı isteksizlik barışla sonuçlandı. 1519 yılında Osmanlı Devleti önce *Polonya* ile arkasından *Macaristan*'la üç yıllık bir anlaşma yaptı.⁵⁴

Orta Avrupa'da Macaristan sorunu Kanuni Sultan Süleyman döneminde çözülecek, fakat bu kez *Avusturya* sorunu başlayacaktır. Avusturya ise Osmanlı Devleti yıkılıncaya kadar düşmanca bir politika izleyecektir.

⁵² M. Tayyib Gökbilgin, *Avrupa'da İktidar Mücadelesi, Osmanlı-Macar İlişkileri*, Kronik Kitap, İstanbul, 2019, s. 157.

⁵³ Ercan, "*Yavuz Sultan Selim*...", s.425.

⁵⁴ Altundağ, I. Selim, s. 431, 432.

1.3.2. Osmanlı-Safevî İlişkileri

Yavuz Sultan Selim, kardeşleri ile ilgili sorunu çözüp içeride devlet otoritesini sağladıktan sonra, Avrupa devletleri ile de iyi ilişkiler içinde olmaya çalıştı. Bundan sonra çok önem verdiği Safevi.⁵⁵ sorununu çözmek için sefer hazırlıklarına başladı⁴ Yavuz, daha Trabzon'da şehzade iken durumu görmüştü. Ancak, padişah olduktan sonra da devlet adamlarının büyük bir kısmı, onu Şah İsmail üzerine gitmeye teşvik ediyordu. Diğer yandan, Şah İsmail'in yanına sığınan Şehzade Ahmet'in oğlu Murat, Şiiliği kabul etmişti. Sultan Selim, Şah İsmail'den bu şehzadeyi geri istemek için elçi gönderdi. Şehzade iade edilmediği gibi Osmanlı elçisi Safevi sarayında öldürüldü. Şah İsmail, aynı zamanda *Karamanoğulları* ve *Turgutoğulları* ile görüşmeler yapıyor ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir tür ittifak oluşturuyordu.⁵⁶

Ayrıca Yavuz tahta çıktığı zaman kutlamak için elçi de göndermemiş ve böylece Osmanlı Devleti'ne karşı niyetini açıkça göstermişti. Sultan Selim, Safevi Devleti üzerine yürümeye kesin karar vermiş olmasına rağmen, bu iş sanılandan daha zor olacaktı. Çünkü, her şeyden önce savaşılan olan iki ordunun mensupları, mezhepleri farklı olsa da aynı dinden idi ve aynı etnik kökenden geliyordu. Aynı zamanda Anadolu'da Şiiliği kabul etmiş olanların sayısı, hatırı sayılır bir düzeye çıkmıştı. Bu da yapılacak işi zorlaştıran önemli bir nedendi.

Sonuç olarak padişah bu zor işte herkesin görüş birliği içinde olmasını istedi ve Edirne'de divan toplanmasını emretti. Sultan Selim, divanda kendi görüşünü şöyle beyan etti; *"Hıristiyanlar şu anda önemli bir sorun çıkaracak durumda değil ama doğudaki durum endişe vericidir. Çünkü, Şah İsmail, İran'ı ele geçirdikten sonra kısa sürede Gence, Şirvan, Geylan, Mâzenderân, Taberistan, Cürcan, Doğu Anadolu ve Gürcistan'ı da ele geçirdi. Buralarda birçok değerli insanı, bu arada Özbek Sultanı Şeybek Han'ı da öldürttü. Yaptığı diğer işler ise İslam dinine aykırıdır. Ayrıca, gücü giderek artan bu devletin Osmanlı toprakları için bir tehlike oluşturduğu*

⁵⁵ "...Safavi Devleti'nin adı Şah İsmail'in dedesi Safiyüddin'den gelmektedir. Şeyh Safiyüddin, Erdebil'de bir Sünnî şeyhidir. Kendisinden sonra, babadan oğla geçmek suretiyle, şeyhlik postuna şu kişiler oturmuştur: Sadrettin, Sultan Hoca Ali, İbrahim, Şeyh Cüneyt (Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan'ın kız kardeşi ile evlenmiştir), Şeyh Haydar (Sultan Uzun Hasan'ın kızı ile evlenmiştir) ve Şah İsmail. Bu Erdebil şeyhleri sonraları Şiiliği benimsemiş ve Şeyh Cüneyt zamanında ise şeyhlikle yetinmeyerek, hükümdar olmaya çalışmıştır. Bu amacı ancak Şah İsmail gerçekleştirebilmiştir..". (Detaylı Bilgi için bkz: Tufan Gündüz, "Şah İsmail", *DİA*, C.38, İstanbul, 2010, ss.253-255.

⁵⁶ Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 20-30

açıktır. Bu nedenlerden dolayı onlarla savaşmak aklen ve yasal olarak gereklidir.

Osmanlı Devleti bunu yapacak güçtedir. Ancak, bu iş için, onlara karşı savaşmanın dinen uygun olduğuna dair bir fetva gereklidir".⁵⁷ Yavuz'un bu talebi üzerine istenen fetvanın alındığı bilinmektedir. Fetvanın içeriği son derece ağırdır ve gerekçeleri dini sebeplere dayandırılmıştır. Oysa, Şah Kulu ayaklanmasında Hasan Halife de hemen hemen aynı gerekçeleri ileri sürmüştü ve aynı nedenlere dayandırmıştı. Bu iki olay karşılaştırıldığında şu gerçek ortaya çıkmaktadır; çatışmanın asıl nedeni mezhep ayrılığı değil, siyasal iktidar ve egemenlik kavgasıdır.⁵⁸

Yavuz Sultan Selim, sefere çıkmadan önce, Anadolu'daki Şah İsmail taraftarlarını tespit ettirdi. Kaynakların verdiği 40.000 sayısı biraz abartılmış görünmektedir. O zamanki dünyanın ve Osmanlı Devleti'nin nüfusu göz önüne alındığında, bu sayıyı doğru kabul etmek zorlaşmaktadır.⁵⁹

Kesin sayı ne olursa olsun, Yavuz, Doğu'ya giderken, ordunun arkasını güvence altına almak istedi. Savaş için hazırlıklar tamamlanınca, padişah 20 Mart 1514 tarihinde Edirne'den İstanbul'a geldi. Şehzade Süleyman, Edirne'de taht kaimmakamı olarak kaldı. Yavuz, İstanbul'da beklerken, ordu Anadolu yakasına geçti. Bir süre sonra kendisi de Üsküdar'a geçti. Buradan hareketle Maltepe, Tekirçayırı, Gebze, Hereke ve Çınarlı konaklarından geçip İzmit'e geldi. Yavuz Sultan Selim, İzmit'te iken, daha önce Şah İsmail'in adamı olduğu için yakalanmış olan Kılıç adında birini bir mektupla Şah İsmail'e gönderdi.⁶⁰

Mektubun içeriği ağırlıklı olarak nasihat ve tehdit üslubunda yazılmıştı. Mektubun metni şöyle idi: *"Bil ki ilâhi hükümlerden yüz çevirenlerin, dini ve yasaları yıkmaya çalışanların bu hareketlerine, bütün Müslümanların ve bu arada adaletli hükümdarların, gücü oranında engel olmaları gerekir. Bunu söylemekten amacım şudur: Tekke köşesinden hükümdarlığa yükselen sen, bu yolda yürüdüün. Müslüman ülkelere saldırdın. Acıma ve utanmayı bir yana bırakıp zulüm kapılarını açtın. Günahsız Müslümanları incittin. Bozgunculuğu ve bölücülüğü kendin için esas kabul ettin. Hükümdarların yapması gereken doğru işleri ve hükümleri, keyfince değiştirip yasaları yıktın. Daha birçok yanlış işler yaptın. Bunlar senin yaptığın kötülüklerden*

⁵⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 230-231, 253-256; Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 32-36; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 15-19.

⁵⁸ Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 15-19; Şehabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", *TD*, XVII/22, İstanbul, 1968, s. 49-76;

⁵⁹ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 38; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 256-258.

⁶⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 230-231, 253; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 15-19;

sadece birkaçıdır. Bu nedenle din adamları kesin kanıtlara dayanarak senin dinden çıktığına, senin ve sana bağlı olanların öldürülmesinin, mallarının yağmalanmasının, kadın ve çocuklarının tutsak edilmesinin, din bakımından uygun olduğuna oy birliğiyle karar verdi. Bu durum karşısında ben, Tanrı'nın emrini yerine getirmek, baskı altında olanlara yardım etmek için zırhımı giydim, kılıcımı kuşandım, ata bindim ve yola çıktım. Amacım Tanrı'nın yardımıyla senin padişahlığını yok etmek ve böylece yaptığın kötülükleri engellemektir. Ancak, savaştan önce sana tekrar Müslüman olmanı öneriyorum. Eğer yaptıklarına pişman olup içtenlikle tövbe eder ve aldığın kaleleri geri verirsen, seni dost olarak kabul ederim. Ama yanlış yapmaya devam edersen, kötülüklerinle berbat ettiğin yerleri kurtarmak ve senin elinden almak için Tanrı'nın izniyle yakında geleceğim. Takdir ne ise öyle olacaktır".⁶¹ Bu mektubun yanıtı gelmeden, Yavuz ikinci bir mektup daha gönderecektir.

Ordu yürüyüşünü sürdürerek İzmit'ten sonra Kazıklıderbent, Yaylacık, Dikilitaş, İznik konaklarını geçip oradan Yenişehir'e geldi. Burada iken Anadolu ve Rumeli beylerbeyi orduya katıldı. Seyitgazi konağına geldiğinde *Dukakinoğlu Ahmet Paşa* komutasında 20.000 kişilik Tımarlı Sipahi, durumu incelemek ve Safevi ordusundan haber alabilmek için ileri gönderildi. Osmanlı Ordusu güneye dönüp bir süre sonra Konya'ya geldi. Burada birkaç gün kalındı. Mevlânâ'nın mezarı ziyaret edildi. Kapı halkına bir miktar terakki verildi. Buradan on iki konaklık yol geçilerek Kayseri'ye gelindi. Kayseri'de iken Karaman kuvvetleri orduya katıldı. Üç konak sonra ordu Çubuk Ovası'na geldi.

Çubuk Ovası'nda *Dulkadiroğlu Alaü'd devle*'ye mektup yazılıp Osmanlı Devleti'nin yanında yer alması istendi. Dulkadiroğlu bu isteği kabul etmedi. Sivas'a iki konak kala Mihaloğlu Mehmet Bey, tutsak almak üzere akıncılarla ileri gönderildi. Daha önce aynı görevle gönderilmiş olan *Dukakinoğlu Ahmet Bey* dönüp orduya katıldı. Sivas'ta ordunun teftişi yapıldı. Asker sayısının 140.000 civarında olduğu görüldü. Bunun üzerine timarı 3.000 akçeden az olan Sipahiler ayrılarak, *İskender Paşa oğlu Mustafa Bey* komutasında geride bırakıldı. Bunun nedeni hem asıl ordunun beslenme sorunu hem de çıkabilecek bir ayaklanma, Dulkadiroğulları veya Kölemenlerden gelebilecek bir saldırı ihtimaline karşı ordunun gerisini güvence altına almaktı.⁶² Zira ordu, Osmanlı-Safevi sınırına çok yaklaşmıştı. Savaşta gerekli olmayan eşya Sivas'ta bırakıldı. Dört konak sonra

⁶¹ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 40-41.

⁶² Ercan, *Yavuz Sultan Selim*, s.411.

Kunduzsuyu yakınındaki Masakçılar konağında askere cephane dağıtıldı. Suşehri'nden itibaren Safevi topraklarına girildi ve Erzincan yakınlarına gelindi.⁶³ Yavuz'un ilk mektubu Şah İsmail'e Hemedan'da iken verilmişti. Birinci mektubun yanıtı gelmeden Yavuz, Erzincan yakınlarında iken Safevi sultanına ikinci bir mektup gönderdi. Bu Farsça mektuptan başka, Türkçe yazılmış üçüncü bir mektup daha gönderildi. Son iki mektubun içeriği birincisi ile hemen hemen aynıydı. Yavuz, biraz daha hakaret içeren ifade kullanmıştı.⁶⁴

Bu üç mektubun yanıtı olarak Şah İsmail'den bir elçiyle mektubu geldi. *Safevi hükümdarı bir yandan dostça ilişkilerden söz ederken, diğer yandan hakaret ediyor ve savaşa hazır olduğunu söylüyordu.*

Safevi elçisi idam edildi, o sırada (21 Temmuz 1514) gelen Memlük elçisinin barış önerisi reddedildi. Erzincan'dan doğuya doğru olan bölgede coğrafi yapı çok sarp ve hele bir ordunun geçmesi için çok zordu. Zaten İstanbul ile Erzincan arasında uzun bir mesafe vardı. Ayrıca, ordu artık yabancı bir devletin topraklarında ilerliyordu. Bütün bu nedenlerden dolayı, devlet adamlarından bir kısmı artık geri dönmek istiyordu. Fakat bu isteği padişaha söylemeye hiçbiri cesaret edemiyordu. Yavuz tarafından sevilen bir kişi olan ve devlete büyük hizmetleri geçmiş olan *Hemdem Paşa'nın* bunu padişaha söylemesini istediler. Hemdem Paşa, muhaliflerin isteğini kabul etti, ama bunu hayatıyla ödedi. Yavuz Sultan Selim, Safevi sorununu çözmeye kesin kararlı idi. Bunu engellemek isteyen kişi, devlete hizmeti geçmiş de olsa taviz verilmemeliydi. Sonuç olarak muhalefet şimdilik ortadan kalktı ve ordu yürüyüşünü sürdürdü. Erzincan ile Tebriz arasında 27 konaklık mesafe vardı.⁶⁵

Ordu yola devam ederken, *Şehsüvaroğlu Ali Bey*, Safevi Ordusu'ndan haber almak üzere ileri gönderildi. Tercan yörelerine geldiğinde *Faik Bey*, Bayburt'u alma, *Ferahşad Bey*, Tercan'ı alma ve *Mihaloğlu ile Voyvoda Bali* ise Safevilerden tutsak alma işiyle görevlendirildi. Osmanlı ordusu Erzurum yakınlarındaki *Çermik konağına* geldiğinde, Voyvoda Bali'nin getirdiği iki tutsaktan önemli bilgiler alındı.⁶⁶ Yavuz Sultan Selim, tutsaklarla Şah İsmail'e bir mektup daha gönderdi. Bu mektup içerik

⁶³ Emecen, Yavuz Sultan Selim, s.46; Uğur, Yavuz Sultan Selim, s.65.

⁶⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 260-261; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 60-65.

⁶⁵ Hoca Saadetin Efendi, *Tâcü't-tevârîh*, c.II, sad.: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979, s. 254

⁶⁶ J.Von Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, c. IV, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 2008, s. 133; Feridun Bey, *Münşeati's-selâtin*, c. I, İstanbul, 1275, s. 401, 461; Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 48.

bakımından öncekilere benzemekle birlikte, hakaret ifade eden cümleler daha ağırdı. Osmanlı padişahı, Şah İsmail'i savaşa zorlamak için bu yolu seçmiş olmalıdır. Zira, Osmanlı Ordusu uzun süredir Safevi topraklarında yürümesine rağmen Şah İsmail ortalarda görünmüyordu. Belki o da, Osmanlı Ordusu'nu daha doğuya çekmek, yormak ve kendisi için en uygun yerde savaşı kabul etmek için bir taktik uyguluyordu. Hatta belki, Osmanlı askerleri ve devlet adamları arasındaki muhalefetten haberi vardı ve yolu uzatarak bu muhalefeti artırmak istiyordu. Çermik'ten dört veya beş konak ileride Çoban Köprüsü konağına gelindiğinde Gürcü beylerinden Mzed-Çabuk'un elçisi geldi.

Elçi çok miktarda armağan ve yiyecek getirdi. Bu durum padişahı memnun etti ve yiyecek konusunda yine desteğini istedi. Eleşgird'e yakın Karasakallı adlı konağa gelindiğinde Yeniçeriler daha ileri gitmek istemediklerini söyledi. Hatta çadırlarını yıkarak bir tür ayaklanma başlattılar. Yavuz Sultan Selim, bu olay üzerine askerin arasına girip, kısa fakat etkili bir konuşma yaptı şöyle ki; “...*Yiğit olan benimle gelsin. Eğer kimse gelmezse ben tek başıma giderim.*”⁶⁷ dedi. Bu konuşma etkisini gösterdi ve ordu yürüyüşüne devam etti. Bu arada Safevi Ordusu'ndan yeni haberler geldi. Bu haberlere göre Şah İsmail, Tebriz yakınlarında idi. Artık Şah İsmail'in de bu işi daha fazla uzatmak istemediği anlaşıldı. Çaldıran'a birkaç konak uzaklıktaki Dana Sazı konağında iken Safevi Ordusu'nun Çaldıran'da olduğu öğrenildi. Burada iken güneş tutuldu. Bu doğa olayını müneccimler, savaşı Yavuz Sultan Selim'in kazanacağı ve Şah İsmail'in yenileceği şeklinde yorumladı.⁶⁸ Bu olay ve yorumu, ordunun moralini yükseltti. 20 Ağustos 1514 tarihinde Bayezid Kalesi Osmanlıların eline geçti. 22 Ağustos'ta ise ordu *Çaldıran Ovası'na* geldi. Akşama kadar yürüyüş devam ettikten sonra Akçay vadisinin kuzey-batı tepelerinde savaş düzeni alındı. Safevi Ordusu daha önce geldiğinden yorgun değildi. Osmanlı Ordusu yaklaşık 2.500 kilometre yol yürüyüp, akşama doğru Çaldıran'a gelmiş, bu arada savaş düzeni almış, dolayısıyla dinlenememişti.⁶⁹

Buna rağmen akşam toplanan savaş meclisinde ertesi sabah saldırı kararı verildi. Ancak bu karar, Yavuz Sultan Selim ve Defterdar Pirî Mehmet Çelebi'nin iki oyuyla alındığı söylenilebilir. Zira, devlet adamlarının çoğu ordunun dinlenmesi görüşünde idi. İki ordu da o dönemin klâsik savaş düzeni içindeydi. Yani, merkez, sağ kanat ve sol kanat (veya merkez, sağ kol ve sol kol) asıl kuvvetleri oluşturuyor, öncü, artçı ve yedekler de yardımcı

⁶⁷ Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.410.

⁶⁸ Uğur, Yavuz Sultan Selim, s.64.

⁶⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 260-261; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 60-65.

kuvvetler olarak görev yapıyordu. Bu sistem Çaldıran Savaşı'nda da değişmedi. Osmanlı Ordusu'nun merkezinde Yavuz Sultan Selim vardı. Padişahın yanında 10.000 tüfekli Yeniçeri ile topçu, cebeci ve kapıkulu süvarileri (Ulûfeci bölükleri, Garip bölükleri, Sipahi ve Silahatir bölükleri) vardı. Yeniçerilerin ön tarafına, siper görevi yapması için arabalar ve develer konulmuştu.

Vezir-i Azam Hersek-zâde Ahmet Paşa, Dukakinzâde Ahmet Paşa ve üçüncü Vezir Mustafa Paşa da merkezde görev aldı. Sağ kola Anadolu Beylerbeyi *Sinan Paşa* komuta ediyordu. Emrinde Anadolu ve Karaman kuvvetleri ve 8.000 azap askeri vardı. Sol kolda ise Rumeli askerinin başında Rumeli Beylerbeyi *Hasan Paşa* bulunuyordu. Hasan Paşa'nın yanında da 10.000 azap askeri vardı. *Şehsüvaroğlu Ali Bey* öncü, *Şadi Paşa* ise artçı kuvvetlerin komutanlığına atandı. Bu şekilde düzenlenen Osmanlı Ordusu'nun toplamı 120.000 kadardı. Bunların 80.000 kadarı tımarlı sipahi (eyalet askeri) idi. Toplar zincirlerle birbirine bağlandı ve azap askerinin arkasında konuşlandırıldı. Çarpışma sırasında emir verildiği zaman azaplar iki yana açılacak ve topalar ateşe başlayacaktı.⁷⁰ Osmanlı Ordusu'nun zayıf yanı atlarının ve askerlerinin yorgun olması ve yiyecek maddelerinin azlığı idi.

Safevi Ordusu da yine klâsik düzen içine girdi. Şu farkla ki merkezde genellikle hükümdar veya başkomutan konumunda olan kişiler bulunurken, Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail, ordusunun sağ kanadında yer aldı. Ancak, Şah İsmail'in merkez kuvvetleri arasında yer aldığını söyleyen tarihçiler de vardır. Safevi sol kanadının başında Ustachioğlu Mehmet Han bulunuyordu. Merkezde ise, Safevi devlet örgütü içinde Necm-i Sâni denilen ve vezir-i azam derecesinde olan Seyyit Nimetullah oğlu Mîr Abdülbaki ile Kazasker Seyyit Şerif komuta ediyordu. Şah'ın yanında sayısı 10.000 kadar olan ve hepsi zırhlı atlılar vardı. Orduda top ve tüfek bulunmakla birlikte, ateş gücü bakımından Osmanlı Ordusu daha üstündü. Safevi Ordusu'nun atlı birlikleri, sayıca Osmanlı atlı birliklerinden çoktu.⁷¹

Genel olarak değerlendirildiğinde iki ordu birbirine denk görünüyordu. Şah İsmail'in savaş taktiği, sağ ve sol kanatlardan saldırıp, Osmanlı merkez kuvvetlerini arkadan çevirmektir. Bu oldukça riskli bir taktiktir. Buna rağmen uygulamaya karar verilmesinin nedeni Şah'ın askerlerine olan güveni, askerlerin de Şah'a olan bağlılığı idi. Ayrıca Şah İsmail, Osmanlı

⁷⁰ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 48

⁷¹ Faruk Sümer, *Safavi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK Yay., Ankara 1976).

Ordusu'ndan bazı birliklerin savaş sırasında kendi tarafına katılacağına inanıyordu. Safevi Ordusu'nun atları ve askerleri yorgun değildi. İyi teçhiz edilmişti ve yiyecek bakımından bir sorun yoktu.⁷²

Bu şekilde konuşlandırılmış olan iki Türk ordusu, bugünkü Doğu Bayezid kentinin 80 kilometre kadar güneydoğusunda bulunan Çaldıran Ovası'nda savaşa tutuştu. Savaş, 23 Ağustos 1514 tarihinde, sabahın erken saatlerinde, Safevi Ordusu'nun saldırısı ile başladı. Safevi sağ kanadı, Osmanlı sol kanadı üzerine, Safevi sol kanadı ise Osmanlı sağ kanadı üzerine yürüdü. Osmanlı sağ kanat komutanı Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Safevi sol kanadını top menziline kadar çektikten sonra, askerlerini yana doğru açtı ve Osmanlı topları ateşe başladı. Bu beklenmedik durum karşısında Safevi sol kanadı bozuldu. Komutan *Ustachioğlu* öldü. Sinan Paşa, Safevi piyadelerine de saldırdı ve dağıttı. Piyadelerin komutanı *Abdülbaki Han* da öldü. Safevi sağ kanadı önce Yeniçerilere saldırdı ise de sonuç alamadı. Bunun üzerine Osmanlı sol kanadına yöneldi. Kanadın ucunda yedek olarak bekleyen *Malkoçoğlu Ali Bey* ve *Dur Ali Bey*'in kuvvetleri dağıldı ve komutanları öldü.⁷³

Daha sonra asıl sol kanat birlikleri üzerine yönelen Şah İsmail karşısında, komutan Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, azapları topların önünden zamanında çekemedi. Dolayısıyla toplar ateş edemedi. Toplar ateş edemeyince azaplar dağıldı ve Osmanlı sol kanat birlikleri merkeze doğru kaçmaya başladı. Sol kanat komutanı *Hasan Paşa* öldü. Osmanlı sol kanadındaki bu hassas durum karşısında Yavuz, tüfekli Yeniçerilerden bir kısmını o tarafa gönderdi. Tüfek ateşi karşısında ağır kayıplar veren Şah, Osmanlı artçı kuvvetleri üzerine yöneldi. Bu sırada Osmanlı merkez kuvvetlerinin hepsi savaşa katıldı. Safevi atlı birlikleri, Osmanlı ordusunun ağırlıkları arasına girdi ve düzeni bozularak dağıldı. Şah İsmail sol kolundan yaralandı ve kaçmaya karar verdi. Şah'ın kaçmasından sonra *İran Ordusu* fazla direnemedi ve dağıldı. Sabah güneş doğarken başlayan savaş, akşam üzeri Safevi Ordusu'nun yenilgisiyle sonuçlandı. Böyle bir savaşta, daha etkili ve geniş çaplı bir sonuç alabilmek için karşı taraf birliklerinin izlenmesi ve tamamen savaş dışı bırakılması gerekiyordu. Ancak, Çaldıran Savaşı'nı kazanan Osmanlı Ordusu, Safevi Ordusu'nu yeterince izleyemedi. Kaynaklar genellikle durumu, "*Kaçanı kovalamak mertliğe sığmaz*"

⁷² Ercan, "Yavuz Sultan Selim", s.427.

⁷³ Hoca Saadetin Efendi, *Tâcü't-tevârih*, c. II, s. 268; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, s. 302; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. II, s. 269; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 73.

biçiminde bir açıklama yaparlarsa da bu açıklama XVI. yy. tarihçiliğine uyan bir açıklamadır.⁷⁴

Gerçekte yeterince izleme harekâtı yapılmamasının nedenleri başkadır. Her şeyden önce Osmanlı Ordusu yorgundur ve bu savaşta o da önemli ölçüde yıpranmıştır. Ayrıca, Osmanlı başkentinden çok uzakta, Safevi toprakları içinde savaşılmaktadır. Uzun bir izleme harekâtı sırasında nelerle karşılaşılacağı belli değildir. Belki de etkili bir izlemeye, Safevi Ordusu'nun bıraktıklarını yağmalama işi engel olmuştur. Neden ne olursa olsun *Şah İsmail*, yanındaki adamlarıyla önce Tebriz'e, oradan da Sultaniye Kalesi'ne çekildi.⁷⁵ Çaldıran zaferinden sonra Osmanlı Ordusu ileri yürüyüşünü sürdürdü ve Tebriz'e geldi. Burada *Yavuz*, kendi adına hutbe okuttu. Tebriz halkından özellikle tüccar, bilgin ve sanatkârlardan bin kadarını İstanbul'a gönderdi. 14 Eylül 1514'te kışlamak için *Karabağ*'a hareket etti. Bölge, çetin kış şartlarının geçtiği bir coğrafi yapıya sahipti. Eylül sonuna gelinmiş, dolayısıyla havalar soğumuştur. Sefer başından beri yiyecek sıkıntısı vardı, ama şimdi bu sıkıntı daha da artmıştı. *Gürcistan Hanı*'ndan istenen yiyecek de henüz gelmemişti. Devlet adamları kışı burada geçirmenin doğru bulmadığından askeri de bu yolda hazırlıyordu. Padişah bu durumu anlayınca geri dönmeye karar verdi. Dönüş yolunda *Yavuz Sultan Selim*, orduda disiplinsizliğe neden olan kişileri cezalandırdı. Görevden alınanlar arasında *Vezir Mustafa Paşa*, *Vezir-i Azam Hersekzâde Ahmet Paşa* ve *İkinci Vezir Dukakinoğlu Ahmet Paşa* da vardı.⁷⁶ *Yavuz Sultan Selim*'in kararı, kışı Amasya'da geçirip ertesi yıl yeniden Doğu seferine çıkmaktı. Dolayısıyla ordu, Amasya'ya gelip kondu. Bunu tahmin eden *Şah İsmail*, *Yavuz Amasya*'da iken bir elçi gönderdi ve barış istedi. Fakat bu istek *Yavuz Sultan Selim* tarafından reddedildi. *Yavuz*, Amasya'da iken yeni atamalar yaptı. Kısa bir süre önce görevden aldığı *Dukakinzade Ahmet Paşa*'yı, vezir-i azamlığa atadı. Başdefterdar *Pirî Mehmet Efendi*'yi de Üçüncü Vezirliğe getirdi. *Dukakinzade*, Çaldıran zaferinden sonra, Safevi Ordusu'nu izlemede isteksiz davranmıştı. *Karabağ*'da kışlama konusunda da yine olumsuz oy vermişti. Amasya'da ise padişahın burada kışlayıp, baharda yeni bir doğu seferine çıkma kararında olduğu öğrenilince *Dukakinzade* yine karara soğuk baktı. Çaldıran seferi sırasında askerler zaman zaman olumsuz tavır takınmıştı.⁷⁷

⁷⁴ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 60; Ercan, "Yavuz Sultan Selim", s.432.

⁷⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi- II*, s. 268, 269; Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 60.

⁷⁶ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 60.

⁷⁷ Ercan, *Yavuz Sultan Selim*, s.402; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s.62-65.

Amasya'da da askerler sorun yaratınca Yavuz, etkili önlemler almaya karar verdi. Birçok kişiye ölüm cezası verildi. Bu arada Dukakinzade'nin askerlerin kıskırtılmasında rolü olduğu, ayrıca, Dulkadiroğlu Alaüddüvle ile mektuplaştığı ileri sürüldü. Dukakinzade Ahmet Paşa, vezir-i azamlıktan alınıp öldürüldü.⁷⁸

Çaldıran'da Şah İsmail yenildi, Yavuz Sultan Selim zafer kazandı, ama bu sonuç Osmanlı Safevi ilişkisini hiçbir şekilde olumlu yönde etkilemedi. İki taraf arasında Doğu Anadolu'nun kuzeyinde ve güneyinde küçük çapta da olsa çatışmalar sürüp gitti. Çünkü, *Osmanlı-Safevi anlaşmazlığının temel nedeni Doğu Anadolu idi*. Bu bölgede egemen olan devlet, İç ve Batı Anadolu ile Kafkasya ve Irak'ı kontrol edebilirdi. Osmanlı Devleti, Fırat Irmağı'na kadar olan Anadolu topraklarında siyasal birliği kurmuştu. Doğu Anadolu'nun Safevilerin eline geçmesi, bu Orta ve Batı Anadolu'nun, dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin tehlike altında olması demektir. Kaldı ki Yavuz, daha şehzadeliliği sırasında Şah İsmail'in bu yolda çok yoğun bir çalışma içinde olduğunu bizzat görmüştü. Dolayısıyla Yavuz Sultan Selim'in, Safevilere karşı izlediği politika, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği açısından son derece isabetliydi. Çaldıran'da zafer kazanılmıştı, ama ne Safevi Devleti ne de Şah İsmail yok edilebilmişti. Bu sonuç, iki tarafın da Doğu Anadolu üzerinde mücadeleye devam edeceği anlamına geliyordu.⁷⁹

Doğu Anadolu'da, *Akkoyunlu Devleti* yıkıldıktan sonra, yerel beyler egemen olmuş ve bölgede kelimenin tam anlamıyla bir karmaşa ve siyasal bölünmüşlük ortaya çıkmıştı. Çok küçük toprak parçaları üzerinde egemenlik kuran bu beylerin kimi Osmanlı Devleti'ne, kimi de Safevi Devleti'ne bağlılık gösteriyordu. Bölgede sürekli bir barışın sağlanması, en kısa sürede siyasal birliğin sağlanmasıyla mümkündü. Ancak, bölgenin coğrafi yapısı kısa sürede bir fetih hareketini zorlaştırıyordu. *Kemah* gibi bazı kale ve kentler fethedildi. Fakat Yavuz, asıl fethi, doğudaki derebeyleri arasında bulunan geçimsizlikleri kullanarak sağladı. Bu konuda özellikle *Bitlisli İdris'in*⁸⁰ büyük hizmeti olmuştur.

Bu arada ordu önce Sivas'a, oradan Kayseri'ye geldi. Doğu Anadolu'nun bu bölgelerinde Osmanlı egemenliği sağlanırken Yavuz Sultan Selim, Rumeli Beylerbeyliği'ne atadığı *Sinan Paşa'yı*, *Dulkadiroğulları* topraklarını ele geçirmek üzere 40.000 kişilik bir kuvvetle bölgeye gönderdi.

⁷⁸ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 73

⁷⁹ Hamidreza Mohammednejad, *Osmanlı-Safevi İlişkileri(1501-1576)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2015.

⁸⁰ Sümer, *Safavi Devleti'nin Kuruluşu...*, s.76

Alaüddevle Bey, Göksun'da yapılan savaşta yenildi ve dört oğlu ile birlikte öldü. Dulkadiroğulları toprakları Osmanlı yönetimine geçti. Bölge, Osmanlı Devleti egemenliğinde kalmak şartıyla *Alaüddevle'nin yeğeni, Şehsüvaroğlu Ali Bey'e* verildi. Yavuz Sultan Selim, Temmuz 1515 tarihinde İstanbul'a döndü. Kuzeydoğu Anadolu'da Osmanlı yönetimi kurulduktan sonra Güneydoğu Anadolu'ya yönelinecektir. Bölgede Diyarbakır, Safevi Devleti'nin en önemli kentlerinden biri idi. Burası barış yolu ile Osmanlı yönetimine geçti. Bunun üzerine Şah İsmail, *Ustacloğlu Mehmet Han'ın kardeşi Kara Han'ı* Diyarbakır'a yolladı. Kent kuşatıldı ise de gönderilen Osmanlı kuvvetleri sayesinde kuşatmadan beklenen sonuç alınamadı. Mardin'e doğru çekilen Kara Han, izlendi ve yapılan çarpışmada öldü. Bunun üzerine Mardin ve diğer Güneydoğu Anadolu kale ve kentleri Osmanlı yönetimi altına alındı.⁸¹

1.3.3. Osmanlı-Memlûk İlişkileri

1.3.3.1. Yavuz Sultan Selim Dönemi Öncesinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri

Memlûk Devleti, Eyyübîlerin çöküşü ile Osmanlıların Mısır'ı ele geçirmesi arasında geçen üç yüzyıla yakın zaman diliminde Mısır ve Suriye'de hüküm sürmüş olan bir devlettir. Memlûk Devleti'ni 1250 ve 1382 yılları arasında kurucu aile Bahrî Memlûkler idare etmiş, 1517' ye dek ise Burcî Memlûkler yönetimi ele almıştır. Bahrî Memlûklerin Türk kökenli olması dolayısıyla bu devirde yöneticiler daha çok Türklere oluşurken daha sonraki dönemde Çerkesler asıl unsur olmuşlardır.⁸² Yönetici sınıfın Türk, halkın ise çoğunlukla Araplardan müteşekkil olduğu bir yapısı bulunan, Memlûklerin kökeni *Kuman-Kıpçak, Çerkes, Abhaz, Oğuz ve Gürcü soylu asker kölelerdi*. Bu köleler askerî amaçlarla satın alındıklarından sıradan kölelerden daha yüksek statüdediler ve silah taşıma izinleri vardı. Zamanla güçlenerek Memlûk Devleti'ni kuran bir sosyal sınıf hâline gelen bu köleler Mısır vatandaşlarının da üzerinde bir sosyal statüye erişmişlerdir.

⁸¹ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK Yay., Ankara 1991, s. 14-17, 19-21, 23-34; Mehmet Mehdi İlhan, *Amid (Diyarbakır)*, TTK Yay., Ankara 2000, s. 73-84; Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, TTK Yay., Ankara 1989, s. 25, 25.

⁸² İsmail Yiğit, "Memlûkler". *DİA, C.29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 2004, ss. 97-100.*

Sultanlık, zamanla güçten düşmesine karşın Orta Çağ Mısır ve Suriyesinde gerek siyasi gerek ekonomik ve gerekse de kültürel olarak İslam'ın Altın Çağını temsil eden bir güç olarak görülmektedir.⁸³

Osmanlı –Memlük ilişkileri ilk defa Yıldırım Bayezit döneminde Malatya ve civarının alınmasıyla bozulmuştu Çelebi Mehmed'in siyasi otoriteyi eline almasından bir süre sonra Osmanlıların doğu sınırında bir süredir *Karakoyunlu-Akkoyunlu* arasında ardı ardına savaşlar meydana geliyordu. Karakoyunlu Kara Yusuf Bey, Erzincan-Bayburd'u almış ve gözünü Şarkikarahisar'a çevirmişti. Burası ile Osmanlı-Karakoyunlu sınır komşusu olmuştu. Vali Hasan Bey Osmanlı'ya bağlıydı ve yardım talebinde bulundu. Bu esnada Timur'un Oğlu *Şahruh* büyük bir sefer hazırlığındaydı. Çelebi Mehmed, bundan bir hayli endişe duymuştu. (1419). Karakoyunlular da *Şahruh*'un hedefinde bulunuyordu. Karakoyunlular, Timurlularla çarpışmış, Tebriz-Azerbaycan'ı almıştı. Timur yanlısı Akkoyunlu Karayülük Osman Bey'i Diyarbekir'de yenmişti. Mardin Artukluları'na son vermiş, Karayülük Osman Bey Memlük sultanına sığınmıştı. I.Mehmed, *Şahruh*'a yazdığı mektuplarda ortaklaşa bir hareket içine girmediklerini belirtmek için kesinlikle Karakoyunlu Kara Yusuf'u desteklemediğini belirtiyordu. Aslında *Şahruh İle Karakoyunluların çatışması* Osmanlıları rahatlatmaktaydı.

Şahruh bunun üzerine fillerle desteklediği 200.000 kişilik ordusuyla geldi. Azerbaycan'ı aldı. Kara Yusuf, ordusunun başında Tebriz'de öldü.(1420). oğlu Mirza İskender hükümdar oldu. *Şahruh*, Çelebi Mehmet'e kesin bir uyarıda bulundu. Kara Yusuf'un oğlu İskender'i topraklarına kesinlikle almamasını istedi. İskender, Nusaybin'de Akkoyunlu Karayülük Osman'ı mağlup etmişti. *Şahruh*, Eleşkirt'te İskender'i yenilgiye uğrattı. I. Mehmed, bu esnada ortak düşmana karşı *Memlüklerle dostluk* kurma gayreti içerisindeydi. Memlükler de *Şahruh* tehdidi altındaydı. ⁸⁴

II.Murad döneminde *Şâhruh'un* büyük bir ordu ile Anadolu'ya doğru yürüdüğü haberi Hıristiyanlık âleminde sevinçle karşılandı. Venedik (1429). Savaşı şiddetlendirdi. Venedik amirali *Pietromocenigo*, Gelibolu Limanı'na saldırdı, burayı alamadı. II.Murad, Selânik'ekarşı yine kesin bir harekete girişemeyip doğudaki gelişmeleri endişe ile izlemeye başladı, *Şâhruh'a* karşı mutedil bir siyaset güttü. *Şâhruh'a* karşı cephe alan kuvvetler Bu süreçte *Karakoyunlular ile Memlükler idi*.

⁸³ Kazım Yaşar Koprıman, . "Mısır Memlükleri (1250-1517)". *Türkler. C.5. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.2002, ss. 99-126.*

⁸⁴ Tufan Gündüz, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, İstanbul, 2012, s.34.

Malatya ve Divriği'ye kadar Anadolu içine sokulmuş olan Memlûkler'in de belli bir Anadolu siyaseti vardı. Şâhruh ikinci defa gerçekleştirdiği müşterek tehlike karşısında *Osmanlı-Memlûk ilişkileri* dostane bir hal aldı. Şâhruh'un, *Selmas Meydan Muharebesi'nde* Karakoyunlu kuvvetlerini perişan etmesi (1429), önünde Anadolu ve Suriye yolunun açılması Memlûkler gibi Osmanlılar'da kaygıya düşürdü. Ancak Şâhruh'un Azerbaycan'dan Herat'a geri dönmeye karar vermesi onlara rahat bir nefes aldırdı.⁸⁵

1435'te Şâhruh'un tekrar batıya hareketi Macarlar'da ve Osmanlılar'a bağlı memleketlerde heyecan uyandırdı. Şâhruh, bütün Anadolu hükümdarlarını kendi himayesi altında göstermek istiyordu. Doğru Karayülükve oğullarına, Dulkadirli Nâsirüddin Mehmed'e, Karamanoğlu İbrâhim bey'e ve nihayet II. Murad'a hil'atler gönderip kendi memleketlerinde onun nâibleriymiş gibi bu hil'atleri giymelerini istedi. Osmanlı sultanının hil'ati giymesi ve Şâhruh'a tâbi görünmesi Mısır sultanının canını sıktı. Zira Timurlular'akarşı Anadolu'da en güvenilecek kuvvet Osmanlılar idi. Bu sırada Karakoyunlu İskender'i takip eden Timurlular, Osmanlı sınırında durdular. Tokat'a sığınan İskender bir süre burada kaldı. 839 (1436) baharı gelince Osmanlılar bu tehlikeli misafirden bir an önce kurtulma çaresine baktılar.⁸⁶

Osmanlılar ve Memlûkler; XV. yüzyılın iki büyük gücü, dünyanın kadim yönetim merkezlerinden olan İstanbul ve Kahire merkezli olarak kurulmuş iki Müslüman devletidir. 1250 yılında Eyyübîlerin ardılı olarak kurulan *Memlûk Devleti*, güçlü bir çıkışla ilk sınavını Haçlılara karşı vererek Mısır'a yapılan VII. Haçlı Seferini bertaraf etmiş, sonrasında Suriye'deki Haçlı şehir ve devletlerini tek tek ele geçirerek Ortadoğu'da istikrar ve sükûnu sağlamış; bu sırada Harezmsah ve Anadolu Selçuklu Devletlerini tarumar ederek Bağdad Abbasi Halifeliği'ne son veren, İslam dünyasını alt üst eden ve bütün Yakındoğu coğrafyasını kana bulayan Moğolları durduran tek devlet olmuştur. Diğer tarafta küçük bir uç beyliği olarak Bizans sınırında kurulan, Bizans Devlet'ine son vererek İstanbul'u kendine payitaht yapan, sadece bu yüzyılın değil bundan sonraki yüzyılların hâkimi olan Osmanlı Devleti. Başlangıçta geliştirdikleri dostça ilişkileri XV. yüzyılın ikinci yarısında rekabete ve nihayetinde savaşa bırakmışlardır.⁸⁷

⁸⁵ Erhan Akçay, *Osmanlı Nasıl Kuruldu?(1219-1453)*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2016, s.154.

⁸⁶ Gündüz, *Osmanlı Tarihi*;s.34;Akçay, *Osmanlı Kuruluşu*, s.155

⁸⁷ Fatma Akkuş Yiğit, "Osmanlı-Memlûk Mücadelesinde Beş Yıl Savaşları, *Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür 75. Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan*,

İstanbul'un fethinin dönüm noktası olduğu bu ilişkilerde Fatih Sultan Mehmed (1451–1481), Bizans başkentinin yeni hükümdarı olarak kendisini “İki kıtanın sultanı ve iki denizin hakanı” olarak görüyor ve çağdaşı Memlûk sultanı Aynal’a “*Pederimiz, Haremeyn Sultanı*” olarak hitap ederken ondan sonra tahta çıkan Hoşkadem’e “*Biraderimiz, Haremeyn Hizmetkârı*” diye hitap ederek bir üst perdeye geçtiğini deklere ediyordu.⁸⁸

Osmanlılarda mevcut Türk cihan hâkimiyeti fikri onları Memlûklerle karşı karşıya getirmiştir. Anadolu’da birlik kurmak amacıyla Memlûk hegemonyasındaki Karamanoğulları, Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları topraklarında ve hatta İslam dünyasının kutsal mekânları Kudüs ve Haremeyn’de hâkim olmak istemişler ancak büyük bir Memlûk refleksiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu defa Osmanlıların karşısında güçlü beylikler ve o beyliklerin hâmisî ve aynı zamanda hilafet makamının temsilcisi Memlûk Devleti vardır. Duruma Memlûkler cephesinden bakıldığında ise; bundan böyle sadece bölgedeki Türkmenleri kontrol altında tutmakla değil aynı zamanda devrin bu güçlü devletiyle de başa çıkmak zorunda kalmışlardır.

İşin ekonomik tarafı ise ayrı bir mücadele sahasıdır. Coğrafi keşiflerden önce dünya ticaret ağının merkezi Akdeniz havzasının hatırı sayılır güçlerinden olan *Memlûkler*, bu parsayı Osmanlı devletine kaptırması durumunda gerek ulusal gerek uluslararası ticarete büyük darbe alacağını biliyordu. Bundan dolayı bu mücadele iki taraf için farklı anlamlar içeriyordu. Osmanlılar için güçlenerek büyümeleri adına kazanılması gereken bir savaş; Memlûkler için hayatta kalma mücadelesi idi. Nitekim Memlûklerin kuzey sınırında ve Çukurova’daki toprak kayıpları siyasi ve ekonomik zafiyetle kısıtlı kalmayacak, Suriye ve Mısır yollarını Osmanlılara açacaktı. Çünkü Suriye, -tarih boyunca olduğu gibi- Kahire’nin ayakta kalması için elde tutulması mutlak bir bölge idi.⁸⁹

XV. yüzyıl Anadolu’sunda Memlûkler ve Osmanlılardan sonra iddia sahibi olan Ak Koyunluların 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından ağır bir yenilgiye uğratılması ile tehdit unsuru olmaktan çıkmasından sonra bölgede Osmanlı-Memlûk hakimiyet mücadelesi devam etmiştir. Sınır hattında tampon beylikler olan *Dulkadiroğulları*, *Karamanoğulları* ve *Ramazanoğulları*’ndan sadece sonuncusu bu dönemde Memlûk Devleti’ne

(edit.Musa Şamil Yüksel), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2017, s.238.

⁸⁸ Cihan Yüksel Muslu, *Osmanlılar ve Memlûklar İslam Dünyasında İmparatorluk Diplomasisi ve Rekabet*, çev. Zeynep Rona, İstanbul, 2016, s. 162.

⁸⁹ Yiğit, *Beş Yıl Savaşları*, s.240.

tam itaat halindeydi. Diğerleri her ne kadar Memlûk tabiyetinde görünseler de duruma göre tavır değiştiriyorlardı. Karamanoğulları Beyliği'nin 1483 tarihinde kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine alınmasından sonra sınırdaş olan iki devlet arasındaki sıcak çatışma bölgesi; Ramazanoğullarının toprakları olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in 3 Mayıs 1481 tarihinde -muhtemelen Memlûkler üzerine sefer hazırlığında olduğu sıra- vefatı üzerine yerine geçen oğlu II. Bâyezid (1481-1512) zamanında Osmanlı-Memlûk münâsebetleri bir kıvılcımla ateş alacak kadar patlamaya hazır hale gelmişti. Her bir sebep bu savaşı körüklüyordu. Memlûk Sultanı Kayıtbay (1468-1496) Fatih'in ölümü üzerine Osmanlılara baş sağlığı dilememiş, Bâyezid'in cülûsunu tebrik etmemişti. Bu davranış iki taraf arasında soğuk rüzgârların esmesine sebep olmuştu. Ayrıca II. Bâyezid ile Cem arasındaki taht mücadelesinde Cem'in aldığı mağlubiyet üzerine Memlûk Sultanı Kayıtbay'a ilticası ve desteklenmesi (1481)⁹⁰, Hindistan'daki Behmeni hükümdarı Muhammed Şah'ın Osmanlılara gönderdiği hediyelere Memlûklerce el koyulması⁹¹, hac yollarının güvenliği⁹² gibi hususlarda yaşananlar da işin tuzu biberi olmuştu.

Azametiyle orantılı gölgesi bölgeyi saran Osmanlı tehdidine karşı kırmızı alarma geçen Sultan Kayıtbay kanının son damlasına kadar bu bölgeyi koruması gerektiğini çok iyi biliyor ve gittikçe kan kaybeden Memlûk halkına ve ekonomisine yeni külfetler getiren vergileri güçlü bir ordu için peşi sıra yürürlüğe koyuyordu. Osmanlı Sultanı Fatih, Memlûk taraftarı *Dulkadir Beyi Şahbudak'a* karşı, Alâüddeve Bey'i destekleyerek onu Dulkadirli tahtına oturtmuştu.⁹³

Fatih'in ölümünden sonra Dulkadir beyi *Alaüddeve* Memlûk Sultanına kendisinin kardeşi Şahbudak'tan daha bağlı ve itaatkâr olduğunu bildirerek onun güvenini kazandı. Bununla birlikte Memlûklerle yakınlaşmasının Osmanlılar tarafından yanlış anlaşılması için II. Bâyezid ile dostluk münâsebetlerinde bulunmayı da ihmal etmedi.⁹⁴

⁹⁰ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi, Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Haz. Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç), İstanbul, 2007, s. 257; Salâhaddin Tansel, *Sultan II. Bâyezid'in Siyâsi Hayatı*, İstanbul, 1966, s. 94.

⁹¹ Tansel, *Sultan II. Bâyezid...*, s. 93-4; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Bellekten*, C. XXXI, Ankara, 1967, s. 348.

⁹² Hoca Sadedin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, C. III, s. 244; Tansel, *Sultan II. Bâyezid...*, s. 94; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 92.

⁹³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, TTK, 1989, s. 80.

⁹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, TTK, 1998, s. 173; Yinanç, *Dulkadir...*, s. 81.

II. Bâyezid kardeşi Cem Sultanın isyanını bastırmak için Konya'ya giderken Alaüddevle Bey'e bir mektup göndererek Dulkadirli ülkesinden geçme ihtimali olan Cem Sultan'ı yakalamasını istedi. Cem Sultan'ı yakalamak için takibe çıkan Alaüddevle Bey, onun Mısır'a kaçması üzerine başarı sağlayamadı.⁹⁵ Osmanlı himayesindeki Alaüddevle Bey 1483 yılı Temmuz ayında Memlûk hâkimiyetindeki oldukça stratejik öneme sahip bir şehir olan Malatya'yı kuşattı.⁹⁶ Kabul edilemez bu hareket karşısında gönderilen ilk Memlûk kuvvetlerinin yenilgisi üzerine Sultan Kayıtbay, Suriye ve Mısır kuvvetlerini kız kardeşinin oğlu Emir Timraz komutasında gelecekte Memlûk sultanı olacak Kansuh el-Gavrî ve pek çok emirin de bulunduğu bir orduyla sefere gönderdi. Mısır'dan yola çıkarak 15 Temmuz 1484'de Dimaşk'a ulaşan Memlûk askerlerine burada Emir Kacmas el-İshâkî komutasında Dimaşk kuvvetleri ve Halep'e geldiklerinde de Özdemir es-Seyfî komutasındaki kuvvetler katıldı. Aynı yıl Osmanlıların himayesindeki Dulkadir topraklarına yürüyen Memlûk kuvvetleri Malatya'ya girdi. Maraş ve Elbistan'a gelerek buraları tahrip etti. Memlûk sultanı buradaki Türk hacılardan vergi almaya da başladı ve anlaşmazlıklar gittikçe arttığı için hac yolu kapandı.⁹⁷

Osmanlı himayesi altında bulunan Dulkadiroğulları topraklarının Memlûklerce tahrip edilmesi üzerine Alaüddevle Bey, damadı II. Bâyezid'den yardım istedi. Bunun üzerine II. Bâyezid, Kayseri sancak beyi Yakub Paşa idaresinde bir kuvvet gönderdi. 23 Eylül 1484 tarihinde Elbistan'a gelen bu kuvvet Dulkadir birlikleri ile birleşti ancak Memlûkler tarafından yenilgiye uğratıldı.⁹⁸

Yakup Paşa kaçmayı başardı. Ancak mağlup edilen Dulkadirli kuvvetleri olmadığı için Memlûklerin elde etmiş oldukları başarı kesin olmaktan çok uzak idi. Bu sebeple Sultan Kayıtbay Osmanlılar ile anlaşma yollarını aradı. Osmanlılarla savaşın menfaatine olmadığını da biliyordu. Bu sebeple geç de olsa Fatih'in vefatı için baş sağlığı dilemek ve II. Bâyezid'in saltanatını tebrik için iyi bir diplomat olan İkinci *Emir-i Âhur Canıbey Habib'i Behmeni heyeti* ile birlikte 17 Mart 1485'de İskenderiye Limanı'ndan deniz yolu ile İstanbul'a elçi olarak gönderdi.⁹⁹

Bu heyetle Memlûklerin el koyduğu hediyeleri de gönderen Sultan Kayıtbay, II. Bâyezid'e bazı tekliflerde bulundu. Ayrıca Memlûklerin

⁹⁵ M.Cavit Baysun, "Cem", *İA (MEB)*, C. III, İstanbul, 1979, s. 72.

⁹⁶ Yinanç, *Dulkadir...*, s. 81; Tansel, *Sultan II. Bâyezid...*, s. 96.

⁹⁷ Solak-zâde, *Solak-zâde Tarihi*, C. I, s. 400

⁹⁸ *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul, 2008, s. 155

⁹⁹ Tansel, *Sultan II. Bâyezid...*, s. 98-99; Yinanç, *Dulkadir...*, s. 82.

himayesinde bulunan Abbâsi halifesi de iki İslam devleti arasındaki anlaşmazlığa son verilmesini tavsiye ediyordu.¹⁰⁰ Sultan Kayıtbay'ın Osmanlı hükümdarı ile anlaşmak istemesinin sebeplerinden biri de Alaüddevle Bey'in yalnız kalmasını sağlamak ve böylece onun hakkından gelmekti. Bir taraftan da Osmanlılara karşı müttefik arayışına girerek Ak Koyunlu hükümdarı Yakup Bey ile görüşmeler yaptı. Sultanın hareketi diplomatik bir manevra idi. Zira Kayıtbay daha II. Bâyezid'den cevap almadan Alaüddevle Bey'e karşı 1485 yılı başlarında sefer hazırlıklarına başlamıştı. Kendi üstünlüğünün farkında olan II. Bâyezid, Kayıtbay'ın teklifini kabul etmedi. Bunun üzerine Sultan Kayıtbay, Papa'ya elçiler göndererek Osmanlıların aleyhine ittifak yapmak istedi. Bu hareket bardağı taşıran son damla oldu ve artık iki devlet arasında barış imkânsız hale geldi. Osmanlılar, Memlûk elçisi Canıbey Habib'in hiçbir teklif ve özrünü kabul etmediler. Memlûk heyetinin Kahire'ye dönmesinden sekiz ay sonra da Osmanlı-Memlûk çatışması başladı.¹⁰¹ II. Bayezit zamanında Memluklerin Cem Sultan'ı desteklemeleri, Osmanlı sınırındaki Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları üzerinde hakimiyet kurmak istemeleri iki devletin arasını açtı. 1485 yılında başlayan savaş aralıkla 1490 yılına kadar devam etti. Ancak taraflar birbirlerine kesin üstünlük sağlayamadılar.

1.3.3.2. Yavuz Sultan Selim Dönemi Osmanlı-Memlûk İlişkileri

1.3.3.2.1. Kansu Gavri Hayatı, Şahsiyeti ve Yönetim Anlayışı

1501-1516 yılları arasında hüküm sürmüş olan Memlûk sultanıdır. Asıl ismi *Cündeb*, künyesi *Ebü'n-Nasr* olup "Seyfeddin" ve "Kansu" lakaplarıyla tanınır. Yanlışlıkla Afganistan'daki Gur bölgesine nisbetle Gûrî, fakat daha doğru ve yaygın olarak Mısır'daki Gavr askerî ocağına izâfetle Gavri şeklinde bilinir. Kansu adı ise Türkçe'de "kanı saf" anlamına gelen kanısvandan bozmadır. Kendisini Çerkez diyarından getirip Sultan Kayıtbay'a satmış olan Baybardî'ye nisbetle "Kansu min Baybardî" ve Eşref Kayıtbay'a izâfetle Eşrefî şeklinde de anılır. Mısır'a gelmeden önceki hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yetmiş sekiz yaşlarında öldüğüne göre 844'te (1440-41) doğmuş olduğu söylenebilir.¹⁰²

¹⁰⁰ Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde", s. 350.

¹⁰¹ Yiğit, "Beş Yıl Savaşları", s.245.

¹⁰² Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, C.24, İstanbul 2001, ss.314-316.

Kaynaklarda hayır sever bir hükümdar olarak zikredilen Kansu Gavri Mısır, Suriye ve Haremeyn'de birçok sosyal tesis yaptırmıştır. Kansu Gavri döneminde bazı âlim ve şairler yetişmiştir. Ulemânın başlıcaları *Celâleddin es-Süyûtî*, *Zekeriyâ el-Ensârî*, *Şehâbeddin el-Kastallânî* ve *Nûreddin el-Üşmûnî*'dir. *Dönemin en ünlü şairleri de Abdülkâdir ed-Dimyâtî*, *Alâeddin b. Melik el-Hamevî*, *Âişe el-Bâûniyye*, *Nâsır Muhammed b. Kansu b. Sâdık* ve *Cemâleddin es-Selâmünî*'dir. Bizzat kendisi de ilim ve edebiyatla meşgul olan Kansu Gavri, Kal'atülcebel'de ilmî meclisler toplar, tarih, terâcim ve şiir alanlarında yaptırdığı münazaralara kendisi de katılırdı. Onun Hurûfî şair Nesîmî'nin şiirlerine büyük ilgi gösterdiği, hatta kendi döneminde Hurûfliğin Mısır'da yayılmaya başladığı bilinmektedir. Gavri'nin Türkçe ve Arapça mensur ve manzum eserleri vardır.¹⁰³

1.3.3.2.2. Kansu Gavri Dönemi İç Politika

Kansu Gavri, Gavr askerî ocağında yetiştikten sonra önce sultanın câmedârı, ardından hasekiyelerinden biri oldu. 886'da (1481) Yukarı Mısır'ın kâşifliğine getirildi, üç yıl sonra da emîrlar zümresine girerek "onlar emîri" oldu. Memlûk Sultanlığı'nın kuzey seferlerine katıldı, 1485-1491 Memlûk-Osmanlı savaşları sırasında Memlûkler'in eline düşen Tarsus'un nâibliğine tayin edildi (894/1489). Daha sonra Halep nâibliğinden hâcibü'l-hüccâbliğa, ardından Malatya nâibliğine getirildi.

1496'da Kayıtbay ölünce Kahire'ye dönerek Nâsır Muhammed'in hizmetine girdi ve "mukaddemü'l-ulûf" pâyesine, arkasından da "re'sü nevbeti'n-nüvvâb"lığa yükseltildi. Canbolat el-Eşrefî zamanında (1500-1501) Şâm nâibi Kasrûh'un isyanını bastırmak üzere Devâtdâr Tomanbay'ın kumandası altında sefere çıktı. Ancak Tomanbay, âsi Şam valisiyle birleşerek Canbolat'ı tahtından indirip kendini sultan ilân edince Gavri sırasıyla devâtdârlık, vezirlik ve üstâdüddârlık görevlerini üstlendi. Sultan Tomanbay emîrların kendi aleyhine döndüğünü görünce bir süre Kahire'de gizlendi. Tomanbay'a muhalif mukaddem emîrlar aralarından uygun birini sultan seçmek üzere toplandılar ve yaşları altmış aşmış olan Kansu Gavri'yi uygun gördüler. Aslında emîrlar onu, saltanat hırsının bulunmayışından ziyade yaşlılık ve zayıflığından yararlanarak dilediklerini yapabileceklerini sandıkları için seçmişlerdi. Böylece 1 Şevval 906'da (20 Nisan 1501) Abbâsî

¹⁰³ Melül Rıfki Meriç; "Kansuhül-Gürî'nin Şiirleri", *Oluş*, S. 19, Ankara, 7 Mayıs 1939, s.21.

Halifesi Müstemsik-Billâh ve devlet ileri gelenleri tarafında kendisine biat edilen Gavri'ye "el-Melikü'l-Eşref" lakabı verildi.¹⁰⁴

Kansu Gavri, önce asayiş ve güvenliği sağlayıp iç meseleleri çözmeye çalıştı. Yaptığı ilk icraat, tekrar saltanatı ele geçirmeye çalışan selefi Tomanbay'ı ortadan kaldırmak ve ona tâbi olanları Yukarı Mısır'a sürdürmek oldu. Sadık emîrlerini devletin önemli makamlarına getirdi, bu arada kendisini tahttan indirmek isteyenleri bertaraf etti. Devlet kadrolarına yakınlarını tayin ederek mevkiini güvence altına almaya çalıştı. Haseki memlûklerini arttırıp sayılarını 1502-1516 yılları arasında 1200'e çıkardı. Bunlardan 400 köleyi ayırdı ve bu köleler onun adına nisbetle "el-memâlîkû'l-Eşrefiyye el-Gavriyye" diye anıldı.¹⁰⁵

1.3.3.2.3. Kansu Gavri Dönemi Dış Politika

1.3.3.2.3.1. Avrupalı Devletlerle Münasebetler

O sırada Portekizliler'in doğu ticaret yolunu kesmelerinden dolayı Mısır önemli miktarda vergi geliri kaybına uğramış durumdaydı. Bu yüzden Gavri çeşitli zümrelerden, hatta nâib ve kâşiflerden tahsil edilen vergileri arttırırken tüccar, mukâtaa sahipleri ve esnaftan alınan vergileri de bir yıl önceden toplattı. Müsâdere sistemini yaygın hale getirdi, ticarî mallara ağır vergiler koydurdu. Halkın malî yönden daha çok ezilmesine yol açan ayarı düşük sikkeler kestirip devlet hazinesini doldurmaya çalıştı.¹⁰⁶

Onun bu uygulamaları çeşitli kesimlerce tepkiyle karşılandı. Mısır, Suriye ve Hicaz'da merkezî hükümete karşı isyanlar çıkarken Şam halkı da nâiblerine baş kaldırdı. Trablus nâibi Devletbay ile Halep nâibi Sıbay, bu olayları istismar ederek Sultan Gavri'yi devirmek için *Kıyt er-Recebî*'yi de yanlarına alıp birleştiler. Kansu Gavri, bu ittifakı önce Mısır'da ve ardından gittiği Şam'da dağıttı. Emîr Sıbay'a Şam nâibliğini vererek durumu lehine çevirmeyi başardı. Ancak 920 Rebîü'l-evvelinde (Mayıs 1514) kuzeye gerçekleştirilen sefer sırasında Memlûk askerlerinin Halep halkına yaptığı zulümler yüzünden Halep nâibiyle çatışmalar meydana geldi. Bu olayın, daha sonra Osmanlı padişahıyla ilişki kuran Halep nâibi Hayrabay'e ve Halep halkına büyük tesiri olmuştur. Hicaz'da aleyhine çıkan olayları

¹⁰⁴ Orhan Yavuz, *Kansu Gavri'nin Türkçe Divânı, (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*, Selçuk Üniversitesi Türkiyât Enstitüsü Araştırma Yayınları, Konya 2002, s.42

¹⁰⁵ Seyyid Muhammed, "Kansu Gavri", s.314.

¹⁰⁶ Seyyid Muhammed, "Kansu Gavri", s.315.

bastırmak için birkaç sefer düzenleyen Kansu Gavri sonunda duruma hâkim oldu ve Mekke'ye Şerif Berekat'ı tayin etti.¹⁰⁷

Kansu Gavri döneminde Memlûk Sultanlığı, *Portekiz ve İspanya'nın* saldırılarına uğrarken *Safevî ve Osmanlı devletlerinin* rekabetiyle de karşı karşıya kaldı. Memlûk Sultanlığı'nın *Hint ve Uzakdoğu* ülkeleriyle ticarî, *Abbâsî hilâfetinin merkezi* ve *Haremeyn'in hâmisi* olarak da mânevî münasebeti vardı. Özellikle Portekizliler'in Kızıldeniz, Basra körfezi ve Hint denizindeki faaliyetleri, Memlûkler'i zor durumda bıraktığı gibi mukaddes yerler de tehdit altına girmiş bulunuyordu. Ticarî menfaatleri sarsılan Venedik hükümeti, İslâm ülkelerinin hâmisi olarak Gavri'ye elçi gönderip Portekizliler'e karşı koymasını, Hindistan'daki müslüman hükümdarların onlarla ticaret yapmalarını engellemek için faaliyete geçmesini, Mısır limanlarında bulunan malların fiyatlarını indirmesini istemişti. Öte yandan Hindistan'daki müslüman devletler de Sultan Gavri'ye feryatnâmeler göndererek yardım istemeye başlamışlardı. Kansu Gavri, Portekizliler'in müslüman tüccar ve hacıların gemilerine saldırılarını durdurmak için papaya ve bazı Avrupa krallarına çağrıda bulduysa da bundan bir sonuç çıkmadı.¹⁰⁸

Portekizliler ise saldırılarını arttırmışlar, 1505'te Hint denizinde on yedi gemiyi birden batırmışlardı. 1502 yılından beri yavaş yavaş Hindistan sahillerine yerleşen Portekizliler'e karşı Memlûk Sultanı Gavri, elli savaş gemisiyle birlikte Cidde nâibi Hüseyin el-Kürdî kumandasında Hindistan'a bir sefer düzenletti. Emîr Hüseyin de Mekke ve Medine'nin önemli ticaret limanı olan Cidde'nin savunması için sur ve burçlar yaptırdı; Kızıldeniz'e gizlice giren Portekiz gemilerini takipten sonra 1506'da Hindistan'a yöneldi.

Bu arada Gavri, Portekizliler'i durdurmak için Avrupa'ya bir elçi daha gönderdi. 913'te (1507) Hint Okyanusu'na varan Memlûk deniz kuvvetleri, Şaul Limanı önünde Portekizliler'le çarpışarak onları mağlûp ettilerse de artık Hindistan'a yerleşmiş olan Portekizliler'e ertesi yıl Diu Limanı'nda yenildiler.¹⁰⁹

Hindistan hâkimlerinden Mahmud Şah, Kansu Gavri'ye, Portekizliler'in oradaki düşmanca faaliyetlerini ve bazı yerleri istilâsını önlemek amacıyla arka arkaya elçiler gönderince Gavri 916'da (1510) Tavâşî Beşîr adlı elçisini, önce Hindistan hükümdarlarına gerekli yardımları yapması için

¹⁰⁷ İbrahim Kafesoğlu, "Kansu", *İA*, MEB Yay., Ankara, c.6, s.476.

¹⁰⁸ Yaşar Yücel, Sevim A., *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı~ Fatih Yavuz- Kanuni*, TTK Yayınları, Ankara, 1991

¹⁰⁹ Andre Clot, *Kölelerin İmparatorluğu, Memlûklerin Mısır'ı*, (çev. T. Ilgaz,), Epsilon Yayınları, İstanbul, 2005, s.56.

Aden hâkimi Âmir b. Dâvûd'a, ardından Portekizliler'e karşı birbirleriyle birleşmeye davet maksadıyla Hindistan hükümdarlarına gönderdi. Gavri ayrıca, yeni bir donanma teşkili için gerekli ihtiyaçları sağlamak üzere aynı yıl Yûnus el-Âdilî adlı elçisini Osmanlı başşehrine yolladı. II. Bayezid, Memlûk sultanına Selman Reis başkanlığında bazı gemi uzmanları ve 1000 kadar Anadolu levendi ile tüfek, ok, barut, kürek, bakır, demir, araba, halat, gemi demiri (lenger) gibi levazım sevketti. Selman Reis'in gayretleriyle ertesi yıl Süveyş Limanı'nda yapımları tamamlanan yeni donanma gemileri, yine Osmanlı padişahının hediye olarak gönderdiği silâh ve levazımla teçhiz edildi.¹¹⁰

Bu arada Aden, Sevâkin ve Cidde'nin tehlikede olduğuna dair haberler gelince Sultan Gavri, Hüseyin el-Kürdî'yi tekrar Cidde nâibliğine tayin etti (919/1513). Süveyş'te hazırlanan donanmayı da denize indirterek Selman Reis kumandasında Cidde'ye gönderdi. Ancak o sırada devletin kuzey cephesinde yeni gelişmeler oldu. İspanyollar Kuzey Afrika'da ve bu arada Memlûk sahillerinde faaliyetlere başladılar. Kansu Gavri, 914'te (1508) bunlara karşı yakını Muhammed Bey kumandasında bir kuvvet gönderdi. Önce galip gelen Muhammed Bey 916'da (1510) yenildi ve silâh yüklü on sekiz gemisi İspanyollar'ın eline geçti.¹¹¹

908'de (1502) Memlûk Sultanlığı'nın kuzey sınırına giren Safevîler 913'te (1507) Malatya'ya saldırmışlar, fakat bu saldırı Dulkadirli Beyi Alâüddevle tarafından durdurulmuştu. Safevîler tarafından memleketi zaptedilen Bağdat hâkimi de Mısır sultanına sığınıp yardım isteğinde bulunmuştu. Kansu Gavri ise Şah İsmâil'le doğrudan bir savaşı arzu etmediğinden onun isteğini reddetti.¹¹²

1.3.3.2.3.2. Osmanlı-Memlûk İlişkileri'nin Yavuz ve Kansu Gavri Dönemindeki Seyri

Kansu Gavri devrinde Osmanlı-Memlûk münasebetleri dostluk içinde başlamış, iki devlet arasında yazışmalar yapılmış ve karşılıklı elçiler gelip gitmişti. Hatta II. Bayezid'in ölümünü duyunca Sultan Gavri'nin Mısır'ın birçok camisinde gaip namazları kıldırıldığı rivayet edilir. 920'de (1514) Safevî Devleti üzerine sefere çıkan Yavuz Sultan Selim, Kansu Gavri'ye Şah İsmâil'e karşı birleşme teklifinde bulundu. Ancak daha 915'te (1509) Yavuz

¹¹⁰ M. Sobernheim, "Kansu", *İA*, c.VI, MEB Yay., İstanbul, 162-165; Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, Kitap Yay., İstanbul 2004, s. 98

¹¹¹ Ertuğrul Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, Ankara 2010, s. 81-82; Reha Bilge, *1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail Türkler, Türkmenler ve Farslar*, Giza Yay., İstanbul 2010

¹¹² Sümer, *Safevî Devleti*, s.34.; Gündüz, *Osmanlı Tarihi*, s.56.

Sultan Selim'in kardeşi ve rakibi Korkut'u ve 919'da (1513) Şehzade Ahmed'in oğulları Süleyman ve Alâeddin'i törenle karşılayıp himaye etmiş olan Sultan Gavri bu teklifi cevapsız bırakınca iki devlet arasındaki ilişkiler bozulmaya başladı.¹¹³ Öte yandan Şah İsmâil de iki büyük devletin ittifakını önlemek için Gavri'ye elçiler göndermiş, hatta Memlûk sultanının kararsızlığından yararlanarak adamları vasıtasıyla onun Safevîler'in gizli müttefiki olduğu haberlerini yaymıştı. Kansu Gavri'yi Safevîler'e karşı yanına çekmeyi başaramayan Yavuz Sultan Selim, bu defa Memlûk sultanına bağlı Dulkadirli Beyi Alâüddeve'ye aynı teklifi yaptı. Ancak onun da bu teklifi reddetmesi üzerine Kayseri'nin idaresini Alâüddeve'nin rakibi Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdi (920/1514). Alâüddeve'nin Osmanlı ordusunun erzak kollarını vurması üzerine de iki devletin arası iyice açıldı.¹¹⁴

O sırada Kansu Gavri, Alâüddeve ile Şehsuvaroğlu Ali Bey arasındaki çatışmaları gözetmek bahanesiyle kalabalık bir orduyla Halep'e gelmişti. Hadım Sinan Paşa'nın, Şehsuvaroğlu'nun telkiniyle Alâüddeve ve dört oğlunun başını kesip Yavuz Sultan Selim'in mektuplarıyla Gavri'ye göndermesi, Dulkadirli topraklarının ve Memlûkler'in nüfuz sahasındaki bazı yerlerin Osmanlılar tarafından zaptı gibi faaliyetler iki devleti savaşın eşiğine getirdi.

Osmanlılarla Memlûkler arasındaki ilişkilerin bozulmasının asıl nedeni, Memlûklerin *Suriye üzerindeki endişeleri* idi. Yavuz Sultan Selim'den önceki yıllarda Memlûkler, Toroslar'a kadar Akdeniz Bölgesi'nin doğu yarısını ve Güneydoğu Anadolu'yu yönetimi altına almıştı. Yavuz Dönemi'ne gelindiğinde Doğu Akdeniz bölgesinin hemen hemen hepsi Osmanlı Devleti yönetimine geçti. Suriye'nin de Osmanlı yönetimi altına girmesi bu ilerlemenin doğal sonucu olarak görülüyordu. Oysa Memlûkler Devleti için Suriye, Mısır'ın anahtarı durumundaydı.

Bu nedenle de Suriye'nin büyük önemi vardı. Memlûkler Devleti, Osmanlıların güneydeki ilerlemelerine ciddi bir biçimde karşı koyamıyor, fakat ele geçen her fırsatı da değerlendirmeye çalışıyordu. Osmanlı şehzadeleri veya tahtta hak iddia edenler, zaman zaman Memlûkler Devleti'ne sığınıyor ve burada çok iyi karşılanıyordu. Mesela, Şehzade Ahmet'in ölümünden sonra oğlu Kasım, lalası tarafından Halep'e kaçırılmıştı. Henüz on üç yaşında olan bu şehzadeyi, Kansu Gavri gizlice

¹¹³ Seyyid Muhammed, "Kansu Gavri", s.412.

¹¹⁴ Ercan, "Yavuz Sultan Selim", s.436.

Kahire'ye getirtti ve zamanı geldiğinde, Osmanlı padişahına karşı kullanmayı düşündü.¹¹⁵

İlişkilerin bozulmasının diğer bir nedeni de Dulkadiroğlu Alaüddeve Bey'in izlediği politika idi. Alaüddeve Bey, devletin varlığını ve devamını Osmanlılarla Memlükler arasında sağlayacağı denge politikasında arıyor, fakat yine de Safeviler ve özellikle Memlükler tarafına ağırlık veriyordu. Mesela, Çaldıran Savaşı'na katılması için yapılan öneriyi reddetmiş, o an için devletin çıkarını Memlük ve Safevi dostluğunda aramayı uygun bulmuştu. Bu durumu göz ardı etmeyen Osmanlı Devleti, Dulkadiroğulları toprağını ele geçirdi ve Alaüddeve'nin başını da Memlük Devleti sultanına gönderdi. Bölgenin ele geçirilmesiyle Osmanlılar, Suriye kapılarına dayanmış oldu.¹¹⁶

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı'na giderken Memlük sultanına birleşmeyi önermiş, fakat Memlük Devleti bu savaşta tarafsız kalmayı yeğlemişti. Savaş sonunda, Osmanlı Ordusu'nun yeniden Safevi ülkesine yürüyeceği söylentileri Şah İsmail'i kuşkuya düşürdüğü gibi, aynı yılın ortalarında Dulkadiroğulları Beyliği'nin Osmanlılarca ortadan kaldırılması da Memlük Sultanlığı için kuşku verici bir duruma yol açtı.¹¹⁷

I. Selim'in *Suriye ve Mısır* üzerine yürümesinin bir nedeni de Memlük ülkesindeki iç durumun karışıklığıydı. Kansu Gavri, halkının büyük bir kısmı tarafından sevilmiyordu. Vergileri artırmış, düşük ayarlı para bastırarak enflasyonun yükselmesine neden olmuş ve hayır kurumları ile vakıflara ait hükümleri hiçe saymaya başlamıştı. Diğer yandan Ümit Burnu'nun keşfi ile dünya ticaret yolunun değişmesi, Mısır'ın önemli gelir kaynaklarından birini yitirmesine yol açmış ve böylece ekonomik sıkıntı içine düşülmüştü.¹¹⁸ Memlük Devleti'nin ileri gelenlerinden Halep Valisi Hayrabay ile Canberdi Gazalî, Osmanlı Devleti ile dostça ilişkiler kuruyor, bu da Yavuz Sultan Selim'in, Suriye ve Mısır üzerindeki düşüncelerinde etkili oluyordu.

Uzun yıllardan beri Osmanlı İmparatorluğu için sıkıntı kaynağı olan Memlük Devleti sorununa kesin bir çözüm getirmek amacıyla I. Selim, Divan-ı Hümayun'u toplayıp görüşünü aldı. Ancak, Çaldıran Seferi'nde olduğu gibi burada da hemen karar almak mümkün olmadı. Hatta Divan üyelerinin çoğu Memlükler üzerine yapılacak bir sefere karşıydı. Olumlu

¹¹⁵ Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.243; Feridun Bey, Münşeatü's-Selâtin, c. I, s. 452.

¹¹⁶ Göknur Göğebakan, XVI. Yüzyılda Malatya Kazası, Malatya 1998, s. 31-34.

¹¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Yavuz Ercan, Kudüs Ermeni Patrikhanesi, Ankara 1988, s. 3-5.

¹¹⁸ Uğur, Yavuz Sultan Selim, s.56.

karar almak Yavuz Sultan Selim için de zordu. Öncekinde, karşı tarafın Şii olduğu bahanesi ileri sürülmüştü. Oysa bu ülkenin insanları Sünni idi.¹¹⁹ Muhalefet de özellikle bu nokta üzerinde duruyor ve itiraz ediyordu.

Vezirlerden *Hocazade Mehmet Paşa* sefer yanlısıydı. Mehmet Paşa yaptığı konuşmada; “*Bizim için şu veya bu dinden ya da milletten olmak söz konusu değildir. Önemli olan, devlete yönelmiş tehlikeyi ortadan kaldırmaktır. Tehlikenin görüldüğü yerde karşısına çıkmaktır. En önemli ve gerekli olan şey de düşmanlar birleşmeden önce, onların yarattığı tehlikeyi tek tek gidermektir*”¹²⁰ dedi. Sonunda ülke gerçekleri, din birliğine üstün geldi ve Memlûk Devleti üzerine bir sefer düzenlenmesine karar verildi. Ancak, seferin Suriye ve Mısır üzerine olacağı özellikle gizlenmeye çalışıldı.¹²¹

Sefer hazırlığı için eyalet askerlerine gönderilen hükümlerin yanı sıra Haliç tersaneleri genişletilmiş ve yeni gemiler yapılmıştı. Donanma Suriye kıyılarına gönderildi ve bölgede görülecek ticaret ve savaş gemilerinin kontrol edilmesi istendi. Safevi ülkesine ticaret yasağı konuldu. O yıl Hac veya başka amaçlarla Arabistan ve İran’a gitmek yasaklandı. Bu önlemler Kansu Gavri’yi daha çok telaşlandırdı. Bu gelişmeler üzerine Yavuz Sultan Selim’e gönderdiği mektup ilginçtir. Osmanlı padişahının uyguladığı diplomasi ve izlediği politikayı, Memlûk sultanı da izlemektedir.

Kansu Gavri, Yavuz’a “oğlum hazretleri” diye hitap ediyor ve ticaret için konulan ambargodan şikâyet ediyordu. Ayrıca, bu seferin Kölemen Devleti üzerine yapılacağı konusunda haber aldığını da belirtiyordu. Özellikle son kısmında sözü, Yavuz’un Çaldıran’da iki toplum arasındaki mezhep farkını kullanmasına getirerek şöyle diyordu: “*İkimiz de Tanrı’ya şükür Müslümanların padişahıyız. Yönetimimiz altında olanlar müminler ve muvahhitlerdir, Sûfî gibi Hâricî değildir. İki devlet arasındaki bir çatışma Müslümanlara zarar verecektir. Eğer aramızdaki dostluğun bozulmasına biz sebep olduysak, onu hemen düzeltmeye hazırız.*”¹²²

Görüldüğü üzere mektubun ifadesi son derece yumuşaktır ve aynı diplomasi kuralları kullanılmıştır. Bu tür karşılıklı mektuplaşma Mercidabık Savaşı’na kadar sürdü. Gerçek olup olmadığı tartışılan.¹²³

¹¹⁹ Jean Louis Bacque-Grammant, *Şah İsmail ve Canberd Gazali İsyanı*, çev.Mahmut H.Şakiroğlu, TTK Yay., Ankara, 1980, s.227-237.

¹²⁰ Fuat Gücüyener, *Yavuz Sultan Selim*, c.II İstanbul 1945, s. 144)

¹²¹ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123.

¹²² Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123.

¹²³ Gündüz, *Osmanlı Tarihi*, s.56.

Şubat 1516 tarihli başka bir mektupta Yavuz Sultan Selim'in üslubu yine ilgi çekicidir. Mektubun içeriği şöyledir: “*Mısır’a karşı hiçbir kötü niyetimiz yoktur. Aldığımız önlemlerden, yani tuccarların İran’a girmesini yasaklamış olmamızdan, sizin birtakım yanlış anlamlar çıkardığınız anlaşılıyor. Safevi ülkesine yürümekteki amacımız kesinlikle toprak elde etmek değildir. Sadece İslam dinine aykırı bir hareketi ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle onlara, nereden gelirse gelsin, her türlü yardımı engellemek üzere birtakım önlemler aldık. Yine aynı nedenlerden dolayı Halep yolundan veya denizden İskenderiye üzerinden gelecek eşyanın Safevi ülkesine girmesini önlemeyi düşündük. Şer’-i şerifin egemen olduğu İslam ülkelerinin hiçbirine zarar vermeyi aklımızdan bile geçirmedik. Amacımızın yanlış anlaşılması için Mevlânâ Rüknettîn’i elçi olarak göndermiş bulunuyoruz. Bu davranışımız, size karşı duyduğumuz sevginin ifadesidir. Aslında Şiilere karşı giriştiğimiz harekete engel çıkarmadığınız takdirde dostluğumuz devam edecektir. Aksine davranırsanız Tanrı’nın takdiri neyse o olacaktır. Donanma konusuna gelince, bildiğiniz gibi denizlerde sürekli olarak kâfirlerle savaşımız vardır. Bu nedenle ülkemizin güvenliği için önlem almak ve her an hazır bulunmak durumundayız.*”¹²⁴ Karşılıklı son derece iyi niyet cümleleriyle dolu mektuplar, kuşkusuz yine karşılıklı olarak hiçbir zaman ciddiye alınmadı ve savaş hazırlıkları sürdü.

Yapılan hazırlıklar sonunda ordu 5 Haziran 1516 tarihinde İstanbul’dan yola çıktı. Kaynaklar Osmanlı Ordusu’nun asker sayısını 50.000 ile 80.000 arasında, top sayısını ise 300 ile 800 arasında vermektedir. Herhalde kesin olan nokta, Osmanlı Ordusu’nun, Memlûk Ordusu’na kıyasla, teknik bakımdan daha üstün durumda olduğudur. Sefer güvenliği için Şehzade Süleyman, Edirne’de taht kaimmakamı olarak bırakıldı. İstanbul muhafızlığına Pîrî Paşa, Bursa muhafızlığına ise Hersekzade atandı. Ordu hızla hareket edip ana hatlarıyla Tuzla, İzmit, Değirmendere, Yenişehir, Kütahya, Afyon ve 26 Haziran’da Akşehir konağına geldi. Akşehir’de iken, Şah İsmail’in Diyarbakır’ı ele geçirmek üzere gönderdiği Kara Han’ın Mardin yakınlarında yenildiği ve öldürüldüğü haberi alındı.¹²⁵

Oradan hareketle Iğın’dan Konya’ya geçildi. Konya’dan sonra Niğde üzerinden Kayseri’ye, üç gün sonra Elbistan konağına hareket edildi. Elbistan’dan yürüyüşe başlayan Osmanlı Ordusu, 28 Temmuz 1516 tarihinde Malatya’ya geldi.¹²⁶

¹²⁴ Mustafa Kılıç, “İbn Kemal’in Mısır Fethine Dair Bir Risale-i Acibesi”, Diyanet Dergisi, c.26/s.1, ocak-şubat-mart, 1990, s.115.

¹²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. II, s. 286.

¹²⁶ Göknur Gögebakan, XVI. Yüzyılda Malatya Kazası, Malatya 1998, s. 35-38.

Osmanlı padişahı artık Memlûk toprakları üzerinde bulunuyordu. Kent savunmasız olduğu için savaş yapılmadan girildi. Padişah Tohma çayırında iken seferin Mısır üzerine olduğu açıklandı. Bu açıklamadan sonra 5 Ağustos 1516 tarihinde Malatya'dan güneye dönüldü. Bu noktaya kadar harekât sürekli doğruya doğru yapılmış ve seferin hedefi saklanmaya çalışılmıştı. Ordu Antep'e yaklaşınca, Memlûklerin Antep Valisi Yunus Bey, Osmanlı hizmetine geçerek orduya kılavuzluk etme görevini üzerine aldı. Bölgedeki kaleler Osmanlı öncülerini tarafından birer birer ele geçirildi. İki ordu 24 Ağustos 1516 tarihinde Halep'in kuzeyinde *Mercidabık* denilen yerde karşılaştı. Osmanlı Ordusu'nun merkezinde padişahın yanında Kapıkulu Piyadeleri ve Atlıları vardı. Sağ kolda Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa, Karaman Beylerbeyi Hüsrev Paşa, Şehsüvaroğlu Ali Bey ve Ramazanoğlu Mahmut Bey bulunuyordu. Sol kolda ise Sinan Paşa ve Bıyıklı Mehmet Paşa vardı. Memlûk Ordusu'nun merkezinde Sultan Kansu Gavri, sağ kolunda Halep Emirü'l-ümerası Hayrabay, sol kolunda ise Şam Naibü's-saltanası Sibay bulunuyordu.¹²⁷

Şafakla birlikte savaş başladı. Yaklaşık altı saat sürdü. Bir ara Osmanlı Ordusu'nun sağ ve sol kanatlarında sarsılma görüldü. Memlûk Ordusu'nun atlı birlikleri, Osmanlı atlı birliklerine kıyasla daha etkiliydi. Bu durum üzerine padişah, Vezir-i Azam Sinan Paşa'yı sağ, Yunus Paşa'yı da sol kanadı desteklemekle görevlendirdi. Kendisinin de savaş alanında görünmesi durumu düzeltti. Savaşın kazanılmasında topların ve 20.000 kadar tüfekli Yeniçerinin etkisi büyük oldu. Yani burada da ateşli silahların üstünlüğü sonucu belirlendi. Memlûk Ordusu yenildi ve Kansu Gavri öldü. Dağılan Memlûk Ordusu'nun ardından Osmanlı Ordusu kısa sürede bütün *Suriye*'yi ele geçirdi.¹²⁸ Kısaca özetlenecek olursa Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık Savaşı ile birlikte Suriye'ye girişinden, Gazze'ye gidişine kadar olan olayların hepsi 1516 (Hicri 922) yılında gerçekleşti.

Safevi Hükümdarı Şah İsmail üzerine sefere çıktığını bildirerek İstanbul'dan ayrılan Yavuz Sultan Selim, Malatya'ya kadar geldi ve burada Memlûk Hükümdarı Kansu Gavri'nin, Şah İsmail'e yardım ettiğini ve Osmanlı Ordusu'nu ve ülkesini arkadan vurma tehlikesi bulunduğunu ileri sürerek ansızın güneye döndü. 24 Ağustos 1516 tarihinde (Hicri 25 Recep 922)¹²⁹

¹²⁷ Feridun Emecen, "Mercidabık Muharebesi", DİA, C.29, Ankara, 2004, ss.174-176.

¹²⁸ Feridun Emecen, (2016). Yavuz Sultan Selim. İstanbul: Kapı yayınları. İstanbul 2016, ss. 226-241.

¹²⁹ Burhan Erhan Çavdaroğlu, "Askeri Dönüşüm Çağında Mercidabık ve Ridaniye Savaşları Üzerine Bir Tahlil, *Ulakbilge*, 2017, c.5/s.14, ss.1269-1284.

Halep'in kuzeyinde Mercidabık denilen yerde yapılan savaşta, daha önce belirtildiği üzere Memlük Ordusu yenildi ve Kansu Gavri öldü. Memlüklerin ünlü komutanlarından Hayrabay teslim oldu. Yakalananlar arasında Halife Mütevekkil de vardı. Kansu Gavri, sefer sırasında yanında büyük bir hazine getirmişti. Herhalde savaş kazanacağını ve hatta Anadolu'nun bir kısmını ele geçireceğini düşünüyor, bu nedenle de yanında yeterli para bulunduruyordu. Kaynakların yazdığı doğru ise sadece Sultan Gavri'nin çadırında 100 kantar altın ile 200 kantar gümüş ele geçti.¹³⁰ Savaşın ertesi günü Yavuz Sultan Selim, Davut Peygamber mezarını ziyaret edip 28 Ağustos'ta (29 Recep) Halep'e geldi. Halep'te iken, buraya bağlı kalelerin hepsi Osmanlı yönetimi altına girdi. Yavuz Sultan Selim, Halep'te yaklaşık on beş gün kadar oturdu ve eyaleti Karaca Paşaya, kadılığı Kemal Çelebi'ye ve defterdarlığı Abdullah Paşa-zade Abdi Çelebi'ye verdi.

Ordu, Hama (20 Eylül) ve Humus (22 Eylül) üzerinden Şam'a hareket etti. Hemen hemen bütün kent ve kaleler aman yoluyla teslim oldu. Önemli merkezlerden Hama, Güzelce Kasım Paşa'ya, Humus ise İhtimanoğlu'na verildi. 28 Eylül'de (29 Şaban) Şam'a gelindi. Padişah, Şam'ın dış mahallelerinden Mastaba denilen yere otağını kurdurdu.¹³¹ On iki gün burada otağında kalan padişah, 9 Ekim'de kentin içine yerleşti. Yavuz Sultan Selim, Şam'da Suriye atabeylerinden kalan Ablak sarayında oturdu. Diğer devlet ileri gelenleri de uygun binalara yerleşti. Ordu da kışlamak üzere Şam ve çevresine yerleştirildi. Tımarlı Sipahiler evlerine gönderildi.

28 Eylül/16 Aralık 1516 (Hicri 1 Ramazan/20 Zilka'de 922) tarihleri arasında yaklaşık seksen gün Şam'da oturuldu. Şam'a gelişin ilk ayında Suriye'nin diğer önemli yerleşim yerleri Osmanlı yönetimi altına girdi ve buralara yeni atamalar yapıldı. Trablus'a İskender Paşa oğlu Mustafa Bey, Kudüs'e Evrenuz Bey oğlu İskender Bey, Safed'e Mustansiroğlu, Gazze'ye İsa Bey oğlu Mehmet Bey atandılar. Yavuz Sultan Selim, Şam'da iken Sinan Paşa bir miktar askerle Gazze yöresine gitti.¹³²

Bu arada Memlük beylerinden olup şimdi Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan Çerkez Murat Bey, elçi olarak Tumanbay'a gönderildi (11 Kasım 1516). Tumanbay'a, Osmanlı egemenliğini tanınması önerildi. Öneri reddedildi ve elçi öldürüldü. Sefer hazırlıklarını tamamlayan Yavuz, 16 Aralık'ta Şam'dan hareket etti. Önemli bir yerleşme merkezine uğramadan 27 Aralık'ta Calculiye yurduna konuldu. Burada iken Sinan

¹³⁰ Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.43.

¹³¹ Cüneyt Kanat "Memlük Kaynaklarındaki Osmanlı İmajının Değişim Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c.21/s.1, 2006, s.131.

¹³² Çavdaroğlu, "Askeri Dönüşüm..", s.1272.

Paşa'nın 21 Aralık'ta Canberdi Gazali'ye karşı kazandığı Han Yunus zaferinin haberi geldi. Ertesi gün Remle'ye gidildi. İki gün Remle'de oturulduktan sonra, Yavuz Sultan Selim, bir kısım askerle birlikte doğuya dönüp Kudüs'e gitti. 1 Ocak 1517'de tekrar Remle'ye döndü. Remle'den güneye hareketle 2 Ocak 1517 tarihinde Sedud yurduna, 3 Ocak'ta ise Gazze'ye gelindi. Ordu 7 Ocak 1517 tarihine kadar Gazze'de bekledi. Bu tarihte Osmanlı padişahı, bir kısım askerle Biri's-sebî üzerinden Halilü'r-rahman'a (Hebron) gitti.¹³³ 8 Ocak'ta Halilü'r-rahman'da kalındı ve 9 Ocak'ta Gazze'ye dönüldü. 10 Ocak 1517 tarihinde Mısır'a yürüyüş hazırlığı yapıldı ve Sinan Paşa bir kısım kuvvetle ileri gönderildi. Ordu yürüyüşüne devam ederek 11 Ocak'ta Deyr konağına gelindi. 12 Ocak'ta Han Yunus geçilerek Zafa (Zaka) konağına varıldı. Osmanlı Ordusu buradan yürüyüşünü sürdürecektir ve *Mısır seferi* tamamlanacaktır.

Kudüs'ün, Yavuz Selim Şam'da kışlarken fethedildiği konusunda hemen hemen bütün kaynaklar söz birliği içindedir. Osmanlı padişahının Kudüs'ü ziyaret tarihinin kesin denilecek kadar açık olduğu yukarıda belirtilmişti. Tekrar başa dönecek olursak, Yavuz Sultan Selim, Şam'dan ayrıldıktan sonra 27 Aralık 1516 tarihinde Calculiye konağına geldi ve burada Han Yunus Zaferi'nin haberini aldı. Ertesi gün Remle'ye gelindi ve 28/30 Aralık 1516 tarihleri arasında burada oturuldu. Ordu, Remle'de kaldı ve 31 Aralık 1516 tarihinde Yavuz, bir kısım devlet adamı ve askerle birlikte Kudüs'e hareket etti.¹³⁴

Kudüs ziyareti sırasında Osmanlı padişahının yanında Yunus Paşa, Hüsam Paşa, Hafız Mehmet, Hasan Can, Molla İdris (İdris-i Bitlisi), Beylerbeyiler, Divan kâtipleri, Nişancı, Silahtar ağalar ve kâtipleri, kazaskerler, Sağ ve Sol Ulûfeciler, Sağ ve Sol Garipler, 1.000 tüfekli Yeniçeri ve 500 Sipahi vardı. Sabahın erken saatlerinde Kudüs'e doğru yola çıkan Yavuz Sultan Selim, öğleden sonra kente ulaştı.¹³⁵ Şam'an ayrıldıktan sonra yolda şiddetli yağmurlar yağmış ve deprem olmuştu. Kudüs'e gelirken de çok fazla yağmur yağdığı kaynaklarda yazılıdır.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında, yani 1516 yılında, genel olarak Filistin bölgesine uzun yıllardır görülmeyen aşırı ölçüde yağmur yağdı. Daha sonra, Halilü'r-rahman ziyaretine giderken ve dönüşte yine yağmur ve kar yağacaktır. Seferin bundan sonraki bölümünde, hatta Sina yarımadasında çölü geçerken yağmur yağdı ve bu da geçişi kolaylaştırdı.

¹³³ Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Doğuşundan XVIII. yüzyılın Sonuna*, Cem Yay., 1995, s.78.

¹³⁴ Tansel, Yavuz Sultan Selim, s.45.

¹³⁵ Emecen, "Mercidabık Muharebesi", 176.; *Yavuz Sultan Selim*, s. 241

İkinci vakti Kudüs'e gelen Yavuz, kentin dışında kurulan otağında biraz dinlendi. Kudüs Ermeni Patriki III. Serkis, Kudüs Rum Patriki Attalia ve bütün ruhbanlar ile kent halkı, gelip Yavuz Sultan Selim'i karşıladı. Bundan sonraki kent ziyareti, en ayrıntılı biçimde Fetihnâme-i Diyâr-ı Arap'ta anlatılmaktadır. Kent ziyareti sırasında Mescid-i Aksa görevlilerine adam gönderilerek akşam namazının orada kılınacağı bildirildi. Görevliler tarafından cami 12.000 kandille aydınlatıldı. Padişah kente girince önce Kubbe-i Sahra veya Kubbetü's-Sahra tarafına yöneldi. Elli beş hatve yüründükten sonra merdivene gelindi. On beş basamak çıkıp altmış hatve gidildikten sonra Kubbe-i Sahra kapısından girilip, Rummân-ı Davut Peygamber, Nahl-i Hazma ziyaret edildi. Hacer-i Sahra'nın çevresinde dönüldü. On üç basamakla Kubbe-i Sahra altına inilip iki rekât hacet namazı kılınarak çıkıldı. Kubbe-i Sahra'nın sol yanındaki mihrap önünde de namaz kılınıp dua edildi. Namazdan sonra Kubbe-i Sahra'dan çıkılıp görevlilerine ihsanlar dağıtıldı. Kubbe-i Sahra'nın sofasından inilip 150 hatve gidildi. Buradan Beytü'l-haram avlusu geçilip Mescid-i Aksa kapısına ulaşıldı. Görevliler kokulu mumlarla Osmanlı padişahını karşıladı. İçeri giren Yavuz, 12.000 kandille süslenen mekânı geçip 185 hatve yürüdükten sonra mihrap önüne geldi. Bu sırada akşam namazı vakti geldiğinden namaz kılındı. Namazdan sonra mihrabın iki yanındaki dikmeler (sütun) ziyaret edilip, dinlenildi. Tekrar mihrabın önüne gelinip iki rekât hacet namazı daha kılınıp dua edildi. Duadan sonra yatsı namazı vakti geldi.¹³⁶

Bu da kılındıktan sonra dışarı çıkıldı ve görevlilere tekrar ihsan dağıtıldı. Buradan çıkılıp otağa gidildi ve gece orada geçirildi. Ertesi sabah, kurbanlar kesilip tekrar Kubbe-i Sahra ziyaret edildi ve Mescid-i Aksa'da iki rekât hacet namazı kılındı. Bunların dışında kalan bütün görülecek yerler gezildi, Kudüs halkına ihsanlarda bulunuldu ve Remle'ye doğru yola çıkıldı. O gün yine şiddetli yağmurlar yağdı ve yatsı vakti ordugâha ulaşılp, otağa inildi.¹³⁷

Haydar Çelebi (Rûznâme), padişahın akşam namazını Mescid-i Aksa'da, yatsı namazını ise Kubbe-i Sahra'da kıldığını yazmaktadır. Hoca Saadettin Efendi'de ise (Tâcü't-tevârih) Yavuz Sultan Selim'in Kudüs'te Hz. İshak, Yakup ve Yusuf'un mezarları ile 200 peygamber mezarının bulunduğu Dahme-i Müteberrike'yi ziyaret ettiği kayıtlıdır. Kudüs ziyareti bazı Osmanlı kaynaklarında yer yer şiirlerle de süslenmiştir. Kudüs'e

¹³⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 296; Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.90

¹³⁷ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123.

31 Aralık 1516 (6 Zilhicce 922) tarihinde gelen Osmanlı padişahı bir gün bir gece kaldıktan sonra 1 Ocak 1517 (7 Zilhicce 923) tarihinde ayrıldı.¹³⁸

Yavuz Sultan Selim'in Kudüs Gregoryen Ermeni Patriki III. Serkis'e verdiği fermanla kutsal yerler ve diğer konularda Ermenilere tanınan haklar, en kesin ve güvenilir biçimde sağlandı. Her saltanat değişikliğinde -veya gerektiğinde- yenilenen bu beratların içeriklerinde önemli bir değişiklik olmadı.¹³⁹ Bu yönüyle Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi, Osmanlı Tarihi içinde ayrı bir önem taşımaktadır.

Kudüs ve çevresinde yaşanan bu gelişmelerden sonra Gazze'de bekleyen ordu hareket etti. Gazze konağından Mısır'a kadar on üç konak belirlendi. Bu yol üzerinde en sorunlu yer Sina Çölü, yani Gazze-Salihiye konakları arasıydı. Çölün yaratacağı sorunlar kadar, Arapların yapacağı saldırılar da tehlikeliydi. Gerekli önlemler alındıktan sonra çöl geçilmeye başlandı. Bir şans eseri olarak, çöl geçilirken yağmur yağdı. Bu durum, geçişi önemli ölçüde kolaylaştırdı. Gazze'den hareketle Ariş ve Han Yunus geçilip Salihiye konağına gelindi. Ancak Salihiye'ye varıldığında sorunlar bitmiş değildi. Burada iken Tumanbay'ın savaş için Ridaniye'de savunma önlemleri aldığı öğrenildi. Osmanlı Ordusu Bilbis (Bulbeys) yoluyla *Ridaniye*'ye geldi.¹⁴⁰

Tumanbay, yaklaşık iki ay boyunca Ridaniye bölgesinde savunma hazırlıkları yaptı. Cephenin bir yanı Mukattam Dağı, diğer yanı Nil Irmağı ile çevriliydi. İki doğal engelin arasında kalan yere ise hendekler kazıldı ve 200 kadar top yerleştirildi. Tumanbay ise ordusuyla bu savunma çizgisinin arkasına yerleşti. Kaynaklar Memlük Ordusu'nun sayısı hakkında 20.000 ile 50.000 arasında rakamlar vermektedir. Tumanbay'ın plânına göre, Osmanlı Ordusu bu savunma çizgisine çarpacak, gerek 200 kadar top ateşi, gerekse çok güvenilen Memlük atlı birliklerinin saldırısıyla geri atılacaktı. Ancak, Yavuz Sultan Selim, Memlüklerin yaptığı hazırlıkları büyük ölçüde haber alıyor, kendisi de ona göre hazırlanıyordu.¹⁴¹

Yavuz Selim'in yeni savaş plânına göre, Memlük Ordusu'na cepheden saldırılmayacak, Mukattam Dağı dolaşarak yan ve gerilerden vurulacaktı. Bu plân gerçekleşirse, Memlük Ordusu'nun cephe değiştirmesi mümkün olmayacaktı. En azından iki aydır yapılan tahkimatı, iki günde değiştirmek kolay olmayacak, o arada savaşın sonucu alınacaktı. Osmanlı Ordusu

¹³⁸ Ercan, *Kudüs Ermeni Patrikhanesi*, s. 35.; Gücüyener, *Yavuz Sultan Selim*, s.154.

¹³⁹ Ercan, *Kudüs Ermeni Patrikhanesi*, s. 35

¹⁴⁰ Çavdaroğlu, "Askeri Dönüşüm.."1284.

¹⁴¹ Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s.78.

21 Ocak 1517 tarihinde Ridaniye'ye çok yakın olan *Birketü'l-hac* denilen yere geldi ve savaş düzenine girdi. Bu düzene göre, Merkez'de Vezir-i Azam Sinan Paşa, sol kolda Rumeli Beylerbeyi Küçük Sinan Paşa, sağ kolda ise Anadolu Beylerbeyi Mustafa Paşa yer aldı. Padişah ise daha savaş başlamadan bir miktar atlı birlikle Mukattam Dağı'nı aşmaya başladı. İki Türk devletinin *ordusu 23 Ocak 1517 (29 Zilhicce 922) Cuma günü sabahı* çarpışmaya başladı. Bu savaş sırasında ilginç bir durum yaşandı. Savaş alanının dışında Arap kabileleri toplanmıştı. Bunlar, savaşı kazanacak ordunun yanında yer almak üzere bekliyordu.¹⁴²

Osmanlı ordusu, hazırladığı savaş plânı gereği Mukattam Dağı'nı dolaşır, Memlük Ordusu'nu yandan saldırıya geçti. Bu arada bazı zayıf birlikler cepheden de saldırmış ve böylece karşı tarafı şaşırtmıştı. Bu çevirme hareketine rağmen savaş çok çetin geçti. Bir ara zırhlı bir Memlük atlı birliği Osmanlı merkez kuvvetlerine saldırdı.

Memlük atlıları tüfekli Yeniçeri piyadelerini yarıp, ordugâha ulaştı. Herhalde amaç Yavuz Sultan Selim'i öldürerek Osmanlı Ordusu'nu dağıtmaktı. Osmanlı padişahı, o sırada Mukattam Dağı'nı aşmakta olan birliklerin başındaydı. Merkezde Vezir-i Azam Sinan Paşa ile Ramazanoğlu Mahmut ve Yunus Beyler vardı. Bu kişiler Memlük atlıları tarafından öldürüldü.¹⁴³ Buna rağmen *Ridaniye'de savaşı* Yavuz Sultan Selim kazandı. Tumanbay bir kısım askeriyle birlikte kaçtı. Yavuz Selim, Ridaniye zaferinden üç gün sonra Kahire'ye girdi. Kenti gezdi ve tekrar ordugâha döndü. Camilerde hutbeler Osmanlı padişahı adına okundu.

Savaştan sonra, *Birketü'l-hac*'da bulunan karargâh, önce Ridaniye'ye oradan da Bulak denilen yere taşındı. Çünkü, Tumanbay yakalanmamıştı ve Kahire'de Sokak savaşları devam ediyordu. Bir ara yaklaşık 10.000 kişilik bir kuvvetle Osmanlı ordugâhına bir gece baskını yaptıysa da yine başarılı olamadı. Tumanbay'ın mücadelesi, oldukça uzun sürdü. Nihayet 1517 yılı Mart ayı sonlarında Şehsüvaroğlu Ali Bey tarafından yakalandı ve Bâb-ı Zuveyle denilen yerde asılarak idam edildi. Şehsüvaroğlu Ali Bey'in babası Şehsüvar Bey de daha önceki Kölemen sultanları tarafından aynı yerde asılarak idam edilmişti. Yavuz Sultan Selim, 10 Eylül 1517 (23 Şaban 923) tarihine kadar yaklaşık sekiz ay Mısır'da kaldı. Büyük zaferinden dolayı gelen kutlamaları kabul etti. Arap kabile başkanları ile ilgilendi. Bu arada, daha önce Memlük Sultanlığı'na bağlı olan Mekke Emirligi, bu kez Osmanlı

¹⁴² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 296; Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.90; Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123.

¹⁴³ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123.

Devleti'ne bağlandı. Emir Ebu Berekât, oğlu Şerif ebu Numey ile Mekke'nin anahtarlarını ve İslam büyüklerine ait bazı kutsal eşyayı Yavuz Sultan Selim'e gönderdi. Cafer Bey komutasındaki Osmanlı Donanması, İskenderiye'ye geldi. Padişah, İskenderiye'de donanmayı denetledikten sonra Kahire'ye geri döndü.¹⁴⁴ Daha sonra Yavuz Sultan Selim ve Osmanlı Ordusu, Şam ve Halep üzerinden İstanbul'a döndü.

Dönüş yolunda, kesin olarak bilinmeyen bir nedenden dolayı Vezir-i Azam Yunus Paşa idam edildi. Daha önce Kahire'de iken Yunus Paşa'yı Mısır valiliğine atamıştı. Fakat sonradan bu kararından vazgeçip, Memlûk beylerinden Hayrabay'ı bu göreve atadı.

Bu değişiklikler Yunus Paşa ile Yavuz Selim arasında bazı sorunların bulunduğunu akla getirmektedir. Ordu Şam'a doğru yürürken, İstanbul Muhafızlığı'nda bırakılmış olan Pirî Paşa çağırıldı ve Şam'da kendisine vezir-i azamlık verildi. Şam'dan ayrılmadan önce buraya da yine Memlûk beylerinden Canberdi Gazali beylerbeyi olarak atandı. İstanbul'a dönmeden önce ortaya çıkan bir sorun da Arap aşiretlerinin durumu idi. Hiçbir zaman Türklere karşı sıcak bakmayan Araplar, Yavuz Sultan Selim'in gücü karşısında genellikle itaatkâr bir tavır takındı. Ancak bu tavır, hiçbir zaman içten olmadı. Özellikle Arap kabile başkanlarından İbn Haneş, Osmanlıların bu başarısının devam etmeyeceğine inanıyor ve her fırsatta bir ayaklanma hazırlığı içinde bulunuyordu. Bir ara bu düşüncesini gerçekleştirdi ise de alınan önlemlerle sıkıştırıldı. Bağışlanması için başvurdu ama kabul edilmedi. Yakalanarak 24 Nisan 1518 tarihinde idam edildi.¹⁴⁵

Suriye ve Mısır tahrir edilip, toprak ve vergi işleri yeniden düzenlendi. Bu amaçla Arabistan Defterdarlığı'na, Halep Kadısı Çömlekçizade getirildi ve fethedilen yerlerin tahrir edilmesi görevi ona verildi. Ayrıca, Trablus, Hama ve Humus bölgesinin tahriri Bitlisli İdris'in oğlu Ebu'l-Fazl Mehmet Efendi'ye, Şam ve ona bağlı olan yerler Nuh Çelebi'ye, Halep'in tahriri işi ise Abdülkerim Çelebi'ye verildi. Böylece bütün bölge, Osmanlı toprak ve vergi düzeni esaslarına göre yeniden yazıldı ve düzene sokuldu.¹⁴⁶ Memlûkler üzerine yapılan bu seferden sonra Suriye, Filistin, Irak'ın bir kısmı, Hicaz ve Mısır, Osmanlı topraklarına katıldı. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu, İslam dünyasında tek söz sahibi oldu. Osmanlı Devleti için güneyde herhangi bir siyasal tehlike kalmadı. Doğuda ise Yavuz Sultan Selim tarafından giderilmiş olan Safevi tehlikesi, Kanuni Sultan Süleyman

¹⁴⁴ Çavdaroğlu, "Askeri Dönüşüm.."1284; Gücüyener, *Yavuz Sultan Selim*, s.154

¹⁴⁵ Gücüyener, *Yavuz Sultan Selim*, s.154

¹⁴⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 296; Ercan, *Yavuz Sultan Selim*, s.90.

Dönemi'nde yeniden başlayacak ve bu mücadele XVIII. yy.'a kadar sürecektir.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi ile ilgili olarak önemli bir nokta da Halifelik sorunudur. Mercidabık Savaşı'ndan sonra tutsak edilenler arasında, o sırada Halife olan Mütevekkil el-Allah da vardı. Mütevekkil, Osmanlıların eline geçince, babası Müstemik-billah Yakup Kahire'de Halife ilân edilmişti. Yavuz Sultan Selim, Mütevekkil'e gerekli saygıyı gösterdi ve Ordu İstanbul'a dönerken Mütevekkil'i de birlikte götürdü.

Mütevekkil, İstanbul'daki yaşamı sırasında kendisine emanet edilen malları ele geçirmeye çalıştı. Ayrıca, kadınlara olan düşkünlüğünden kaynaklanan ahlâk dışı yaşamı nedeniyle şikâyetler başladı. Bunun üzerine 1520 yılında Yedikule'ye hapsedildi. Kanuni Sultan Süleyman tahta geçtikten sonra Mütevekkil'i geri Kahire'ye gönderdi ve Halife orada öldü.¹⁴⁷

1.4. Yavuz Sultan Selim'in Son Yılları

Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a döndükten sonra Ağustos 1518'de Edirne'ye geçti ve Avrupa'da ortaya çıkan gelişmeleri yakından izlemeye başladı. Gerçi, X. Leon Papa olduktan sonra Türkler aleyhine birtakım olumsuz gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştı, ama öncelik doğuda ve güneyde olduğundan, Avrupa'da barış durumunun oluşturulması gerekiyordu. 1518 yılı ortalarından itibaren doğuda Safevi tehlikesi geçici de olsa giderilmiş, güneydeki Memlük tehlikesi ise bütünüyle ortadan kaldırılmıştı. Şimdi Batı ile gerektiği gibi ilgilenmemek için hiçbir neden yoktu. Ama Avrupa'da istenilen politikayı yürütebilmek için, her şeyden önce güçlü bir donanmaya ihtiyaç vardı. Çünkü, Rodos Şövalyeleri, İtalyan devletleri (Venedik, Ceneviz, Napoli, Papalık), Portekiz ve İspanya'nın deniz gücü ortadaydı.¹⁴⁸ Bu devletlerle denizde başa baş mücadele edecek donanmaya sahip olmadan Avrupa'ya yönelik bir savaşta başarılı olma şansı azdı. Bu nedenle Yavuz Sultan Selim, donanma işine büyük önem verdi. Gerçekten Fatih Sultan Mehmet'in ölümünden sonra donanma üzerinde fazla durulmamış ve İstanbul'un fethinin üzerinden altmış beş yıl geçmesine rağmen başkentte üstün nitelikli gemi inşa edecek tersaneler yapılmamıştı.

Yavuz, İstanbul'da büyük bir tersane yapılması için çalışmalarını başlattı. Kısa sürede, Gelibolu'daki tersaneyi ikinci dereceye düşürecek çapta bir tersane inşa edildi. Padişahın amacı Avrupa'dakiler kadar büyük tersane

¹⁴⁷ Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 123; Çavdaroglu, "Askeri Dönüşüm", s.89.

¹⁴⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 302.

yapmaktı. Bunun için plânlar hazırlandı; ama Yavuz Sultan Selim'in saltanatı uzun sürmedi. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bu hazırlıklar, doğal olarak Avrupa devletlerini telaşa düşürdü.

Özellikle İstanbul'da yeni bir tersane ve bu tersanede yeni bir donanma inşası, hepsinden önce denizci Avrupa devletlerini rahatsız etti. Bu devletlerin başında Venedik geliyordu. Venedik, hemen Kıbrıs için ödemesi gereken yıllık vergisini gönderdi. Ayrıca, Kıbrıs'ta savunma hazırlıklarını başlattı ve Avrupa'da müttefik aramaya koyuldu. Aynı zamanda Papa da yeni bir Haçlı Seferi hazırlamak için uğraştı ise de sonuç alamadı.

Yavuz Sultan Selim'in deniz kuvvetleri ile ilgili bu hazırlıklarının Rodos veya Sicilya üzerine olacağı düşünceleri de ortaya atıldı ise gerçekleşmedi. Osmanlı padişahı herhalde, çok geniş Osmanlı kıyılarının, yetersiz deniz gücüyle savunulamayacağını gördüğü için, öncelikle güçlü bir donanma kurmaya karar vermişti. Bütün bu çalışmalar sürerken padişah Edirne'ye gitmeye karar verdi. Vezir-i Azam Pirî Paşa'yı önden Edirne'ye gönderdi. Donanma çalışmaları denizde bir sefere çıkılacağı, kara kuvvetlerinin Anadolu'da toplanması doğuya bir sefer yapılacağı, padişahın Edirne'ye gitme hazırlıkları ise Avrupa içlerine bir sefer düzenleneceği biçiminde yorumlandı.¹⁴⁹ Fakat görüldüğü kadarıyla Yavuz Sultan Selim'in yeni bir sefere çıkacak durumu yoktu. Belki, daha sonra ölümüne yol açacak hastalığının bitkinliği nedeniyle Edirne'ye gitmek istedi. Hastalığının artmasına rağmen 18 Temmuz 1520 (2 Şaban 926) tarihinde yola çıktı. Yol boyunca rahatsızlığı giderek arttı. Sırtında bir çıban çıkmış ve giderek büyümüştü. Arabayla yolculuk ediyor ve kafile çok ağır ilerliyordu. Çorlu'ya yakın Sirt köyüne gelindiğinde Yavuz hareket edemez oldu ve burada ordugâh kuruldu. Doktorların bütün tedavi çabaları sonuçsuz kaldı. İki aya yakın zaman geçmesine rağmen Edirne'ye varılamamıştı. Bunun üzerine Vezir-i Azam Pirî Mehmet Paşa, Rumeli Beylerbeyi Ahmet Paşa ile birlikte Edirne'den çağırıldı.¹⁵⁰ Aynı zamanda, Manisa Sancakbeyi olan Şehzade Süleyman'ın İstanbul'a gelmesi için haber salındı. Hastalık hızla ilerledi. Şehzade Süleyman, İstanbul'a gelmeden, 21 Eylül 1520 (8 Şevval 926) tarihinde Cuma günü akşamı Yavuz Sultan Selim öldü. Öldüğünde elli bir yaşında idi.¹⁵¹

¹⁴⁹ Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.92.

¹⁵⁰ Gündüz, Osmanlı Tarihi, s.79; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 304.

¹⁵¹ Ramazan Ertuğrul-Serhat Soyşekerci, "Yavuz Sultan Selim'in Dönüştürücü Liderlik Davranışları Hakkında Bir İnceleme", *Turkish Studies*, c.5/s.2, 2010, ss.964-986.

Yavuz Sultan Selim, verdiği kararlarıyla sert bir kişilik sergilemekle birlikte, aynı zamanda son derece yumuşak bir yapıya sahipti. Kaynaklarda genellikle acımasız ve zalim sıfatlarıyla anılsa da, acımasızlığı sadece görevini tam ve doğru yapmayanlarla korkaklara karşı idi. Eğer bu konularda babası gibi hareket etseydi, ülkesini ne Avrupa'nın, ne Doğun'un, ne de Güney'in saldırılarından koruyamaz, ülke içinde de hiçbir zaman devlet otoritesini sağlayamazdı. Yavuz'u bu yönüyle tanıtan kaynaklar, onu aynı zamanda "âdil" sanı ile de anmıştır. Ne yazık ki yaşamı ve saltanatı kısa sürmüştür. Yavuz Sultan Selim öldükten dört gün sonra padişah olan Kanuni Sultan Süleyman, ülkenin doğusu ve güneyinden emin olarak, artık Avrupa ile gerektiği gibi ilgilenebilecekti. Diğer yandan, babasının gerçekçi iç politikası sayesinde dolu bir hazine, iyi bir donanma ve iyi örgütlenmiş ve disipline edilmiş bir orduya sahipti.¹⁵²

Yavuz'un çok kısa süren saltanatına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'na sağladığı dinamizm sayesinde, oğlu Sultan Süleyman, devleti zirveye çıkaracaktır. Devletin sınırları, 1512 yılına kıyasla yaklaşık üç kat genişledi. Bu genişleme ile doğal olarak yeni toplumlar, İmparatorluğun bünyesine katıldı. Yeni katılanlar çoğunlukla Müslüman Araplardı. Araplar, Osmanlı sosyal yaşamına hiçbir şekilde uyum sağlamadı. Aksine Türkler, Arap sosyal yaşamı ve kültürü içine girdi. Daha IX. yy. ortalarından itibaren (Tolunoğulları, 868-905 ve İhşitoğulları, 935-969) Mısır ve Suriye'de devletler kuran Türkler, kısa aralıklar dışında, Selçuklular, Eyyubiler, Kölemenler ve Osmanlılarla, XX. yy. başına kadar aynı bölgelerde egemen oldu. Elbette Mısır, Suriye ve Hicaz bölgesinin dışında Irak, İran, Kafkasya ve Anadolu'da kurulan Türk devletlerinin hepsi bu kadar değildi. Ancak, Arap topluluklarının yaşadığı Mısır, Suriye, Hicaz ve Irak'ta Türklerin egemenliği yer yer yaklaşık 1.000 yıl sürdü. Bu bin yıllık uzun zaman dilimi ve siyasal bakımdan Türk egemenliğine rağmen, Irak'ın kuzey yarısı dışında Arap Kültürü egemen oldu.¹⁵³

Yavuz Sultan Selim döneminde ülkedeki ekonomik yaşam, büyük bir dönemecin başındaydı. Avrupa, daha XV. yy. ortalarından itibaren keşiflere başlamıştı. Bu keşiflerin sonucu alındıkça Avrupa'nın ekonomik yapısında da olumlu değişiklikler oldu. Özellikle Amerika kıtasının keşfi ve Güney Afrika yolunun bulunması Osmanlı ekonomisi için çok kötü sonuçlar doğurdu. Elbette, bu değişikliğin kötü sonuçları birdenbire değil, zaman içinde ortaya çıktı. Ticaret açısından Akdeniz limanları birer birer sönmeye,

¹⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 310; Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.103.

¹⁵³ Ercan, Yavuz Sultan Selim, s.103

buna karşılık Atlas, Okyanusu'ndaki limanlar canlanmaya başladı. Her ne kadar Kızıldeniz'in iki yakası Osmanlı egemenliğine geçti ise de bu durum ekonomik bakımdan kötü gidişi durduramadı. Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletlerine bazı ticaret ayrıcalıkları tanıyarak durumu düzeltmeye çalıştı. Başlangıçta ufaktefek yararlar sağlayan bu uygulama, daha sonraki yıllarda Osmanlı Devleti'nin ekonomik çöküşünde temel etken oldu.¹⁵⁴

¹⁵⁴ Emecen, Yavuz Sultan Selim, s.89; Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, s.80.

İKİNCİ BÖLÜM

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK ADLI ESERİN ÇEVİRİSİ

2.1. Metin Çevirisi

Varak 238a

Bu makale sâhib-i Kur'ân-ı Kerîm Sultan Selim, Gavrî ile eylediği cenk-i azîme beyânındadır. Muharrirân-ı emsâl-i hikâyet ve müverrehan-ı tevârih-i rivâyet bu mesâvan üzere rivâyet ve hikâyet iderler ki zümre-i Çerâkesenin serdâr-ı sâhib-i cevr¹⁵⁵-i olan Sultan Gavrî evâil-i hükmünde şer'î şerîfe kail¹⁵⁶ ve adl ü dâda mâil¹⁵⁷ olub* evâhir-i ömründe ta'bîr-i tabîat ve tebdîl-i niyet idüb ulemâsına muhâlefet ve ahalisine ihânet ve mukarenet-i¹⁵⁸ mülâhaza¹⁵⁹ da ashâb-ı bid'at ve anlara tâbiiyet ve hiye¹⁶⁰ l-i meveddete¹⁶¹ Âl-i Osman'ı kat'¹⁶² idüb zâhiren arz-ı muhabbet ve bâtînen adâvet¹⁶³ üzere olmuş idi* bu esnada kahramân-ı Âl-i Osman olan fâtih-i memâlik-i Arab ve Acem varis-i memâlik-i dâr-ı cem'î pîş-dâr¹⁶⁴ şecâat¹⁶⁵ in te'sîri bahr-i adlin neheng örneği bûstan-ı sehâvetin pîri göre düşten ferheng-i Sultan Selim Hân ibn-i Bâyezîd Hân tantana ile Konstantîniyye'ye duhûl¹⁶⁶ ü serîr¹⁶⁷ de cülûs ve nüzûl eyledi* Birâderleri Korkud nâm dâr-ı hünkâr-ı kâm-kâr¹⁶⁸ korkusundan firâr-ı Sultan Gavri'ye tahassun¹⁶⁹ ve Kahire'de

¹⁵⁵ cevr: zulüm
¹⁵⁶ kail: inanmış, bağlı kalma
¹⁵⁷ mâil: istekli, benzer
¹⁵⁸ mukarenet: yaklaşma, kavuşma
¹⁵⁹ mülâhaza: dikkatle bakma
¹⁶⁰ hiye: hileler
¹⁶¹ meveddet: sevgi, muhabbet
¹⁶² kat ': son verme
¹⁶³ adâvet: düşmanlık
¹⁶⁴ pîş-dâr: önden giden, öncü
¹⁶⁵ şecâat: yiğitlik
¹⁶⁶ duhûl: içeri girme
¹⁶⁷ serîr: taht
¹⁶⁸ kâm-kâr: isteğine ulaşmış, mutlu
¹⁶⁹ tahassun: istihkama çekilme, sığınma

karar eyledi. Taraf-ı saltanattan pâd-şâhâne¹⁷⁰ elçiler ile irsâl olunub taleb olundukda Gavrî gururundan itaât etmeyüb huşûnet¹⁷¹ üzere hareket eyledi* Ulemâ-yı Mısır'ı fırsat-ı ganîmet bilmeğin her biri varan elçiye mahfî¹⁷² gelüb cevri-i Gavrî'den şikâyet ve şer'î şerîfe muhâlefet üzere olduğın hikâyet ve pâd-şâh-ı adâlet-i kesîri ekalîm¹⁷³-i Mısır'a da'vet eylediler*

kasdlarına vâsıl ve maksad ve matlûb¹⁷⁴larına maîl olmayub hürmet ile der-i devlete sarâmet¹⁷⁵ eylediler. Ulemâ-yı Mısır'ın arzların ma'rûz-ı arz eylediler. Sultan-ı zafer-makrûn Gavrî'ye tekrar nâme-i hümâyûn gönderüb mazmûn¹⁷⁶-ı saadet-meşhûnunda hâlasın gurur-ı nefsanîyeye ve agva¹⁷⁷-i şeytânîyeye uyup câdde¹⁷⁸-i addedan udûl¹⁷⁹ ü şer'i

Varak 238b

Mutahhara¹⁸⁰dan nükûl¹⁸¹ ve tarîk-i fesâda azîm ve binâ-yı insâfî hadîm ü ber-canibe nifak ü sürh seran¹⁸² ile infâkü'z-zümerâ imişsin “ *Allahü'l galibü'l âle'l-hâkkı ya'lemu velâ belîğ* ” deyu hatt-ı şerîf imlâ buyurdu. El-hâkk-ı merre bu nâmeden Gavrî mütegayyir¹⁸³ olub rûz-ı şeb devlet-i âliyye zararına bu sebep taleb iderdi* Hikmetle pâd-şâh seyyâre¹⁸⁴ sipah¹⁸⁵ın şâh-bâz¹⁸⁶-bülend pervâz¹⁸⁷-ı bâl¹⁸⁸ açub serdâr-ı fırka-i azazîl ser hîyel-i güm-râhân¹⁸⁹ ve emîr-i azîl¹⁹⁰ olan Şâh İsmail izâle¹⁹¹ sine azm-i cemîl kılmağın Gavrî istima¹⁹² ittikte fevrî Şâh-ı güm-râh tarafın nâme-i siyâh ile âgâh¹⁹³

170 pâd-şâhâne: padişaha yakışacak surette
 171 huşûnet: kabalık, sertlik
 172 mahfî: gizli, saklı
 173 ekalîm: memleketler
 174 matlûb: talep edilen şey
 175 saramet: yiğitlik, mertlik
 176 mazmûn: ödenmesi gereken şey
 177 agva: delalete çok sapan
 178 câdde: azimli
 179 udûl: vazgeçme, saçma bulma
 180 mutahhara: temizlenmiş
 181 nükûl: vazgeçme
 182 sürh seran: kızılbaşlık
 183 mütegayyir: değişen, bozulan
 184 seyyâre: güneşin etrafında dolaşan gezegenler
 185 sipah: ordu, asker
 186 şâh-bâz: gösterişli
 187 bülend-pervâz: yüksek uçan, onurlu
 188 bâl: kanat, gönül
 189 güm-râhân: yoldan çıkmış, sapıtmış
 190 azîl: inatçı, ıslah edilemez
 191 izâle: giderme, yok etme
 192 istima': işitme
 193 âgâh: haberdar, bilgili

ve hâkan-ı Rumiyân olan Selim Hân asker-i bî-giran¹⁹⁴ ile revân¹⁹⁵ın üzerine dîvân ve revân olmasında gümân¹⁹⁶ yoktur.* Hâlâ mûmârları¹⁹⁷ olan yerlere emîrler hususa benî şâh-süvâra¹⁹⁸ habîrler gönder dimeğe asker-i mezbûr ol cânibden ubûr ü mürûr¹⁹⁹ üzre iken zahîre virmeyüb niçe sefer ideler deyu bize lâzım olan umûr²⁰⁰ da kusûr olunmadı. Siz dahi dâr-ı kudreti bâzû²⁰¹-yî himmet²⁰²e getirüb cem‘iyyet ü emr gibi hareket eylesesüz deyu haber irsâl eyledi.*ol asr²⁰³da nâib²⁰⁴-i Haleb olan

Hayrabay’ı cevri-i Gavri’den rû-gerdân²⁰⁵ ve hakân-ı âlî-şân Selim Han cânibine bin cân ile bende-i bî-ımtinân²⁰⁶ olmağın Gavri ile Şâh beyninde olan mâ-cerâ²⁰⁷-yî alâ mücer²⁰⁸i der-i devlete arz ve imtihâ²⁰⁹ eyledi**pâd-şâh-ı dîn-i penâh Gavri’nin fikri fâsidinden âgâh olucak üzerine sefer ü mukarrin²¹⁰e varmağı mukarrer idüb Üsküdar’da efkârda iken bu esna’da Kemal paşazâde huzûr-ı Şâh’a hazır ve amâde olub “akîbet-i hâl’i neye müncerr²¹¹ ola” deyu fermân-ı azîmü’ş-şân’dan kal²¹² idüb “*Ve lekad ketebna fîz zeburi min ba’di’z- zikri ennel arda yerisuha ibadiyes salihun.*”²¹³ ayet-i kerîmesi geldi. Nazım Müjde sana ey şâh-ı vâlâ²¹⁴-yî neseb *Sana müyesser²¹⁵ ola mülk-i Arab *Tîr²¹⁶-i murâdın eyle ey şâh-süvâr*Çerkes olub hep sana oklu şikâr*Ey pâd-şâh-ı cem’ ü câh²¹⁷ bi-fazlullah²¹⁸ 920 sâl’inde**

-
- 194 bi-giran: değerli
 195 revân: akan, yürüyen
 196 gümân: zan, sanma
 197 mûmârları: mücadele, çekişme
 198 şâh-süvâr: iyi binici
 199 ubûr ü mürûr: gelip geçme
 200 umûr: işler, hususlar
 201 bâzû: güç, kuvvet
 202 himmet: gayret
 203 asr: yüzyıl
 204 nâib: vekil
 205 rû-gerdân: yüz çeviren
 206 imtinân: iyiliği başa kakma
 207 mâ-cerâ: cereyan eden
 208 mücer: icab eden, lazım gelen
 209 imtihâ: bilenme
 210 mukarrin: birlikte bulunduran
 211 müncerr: varıp sona eren, neticelenen
 212 kal: söz, laf
 213 enbiya suresi, 105. ayet-i kerime
 214 vâlâ: yüksek
 215 müyesser: nasip olma
 216 tîr: ok
 217 câh: itibar, makam
 218 bi- fazlullah: Allahın lütfu ile

Varak 239a

Mülk-i Mısır ile kıtâl²¹⁹ ve mülk-i Çerâkese sühûlet²²⁰ ile sana intikal ider deyu o müftî's-sakaleyn²²¹ hâdimü'l-haremeyn olmasını tebşîr²²² eylediler. Mübarek kali' keyfiyyet haline şerh-i meşâri²²³'s-suâl olıcak ol fazîlet-meâb²²⁴ cevâb bâ-sevâb virüb ol lafzü'z-zikrin²²⁵ hesâbda 920 olub ba'd-ez-zikr²²⁶ ile ol istidlâl²²⁷ olur didiler. Şehn-şâh²²⁸-ı cemîl bu âyetden hareminde leyl ettirdicek ol adîm²²⁹ ü'l-adîl inne'l-arzdaki arz-ı mukaddese²³⁰ ye dahi nisbet olunur didi. Şâh-ı sâhib-i cihâd mülük-i Mısır ber-bâd ve mülkü anlardan alınmasından ictihâd²³¹ didikde * ol fazl-ı ibâdet mu'tâd²³² pür-teh²³³-i lafzında istinbât²³⁴ olunur ki mîrâs-ı mevâtâ'lardan hâsıl ve müverris sühûletle tahsîl olunur didi*

Sultan-ı selâfîn dest-i Çerâkeseden ihrâcına yakîndir dedikde*o müfti-dîn-i âbâdî²³⁵ de olan pay-i nisbettir benim kullarum buyurmağla çerâkese nev'i abd-ı müşterî olub anlardan ahrâr²³⁶ a karîn olmasına bu yakîn didi şâh-ı bî-misâl-ahrârdan sürh seran ve küffâra intikal itmeyüb yine ehl-i islâma nakl ideceğine naklin aklî midir yahud naklî midir didikde ol sâhib-i kemâl-i sâlihûn lafzından suâl-i istidlâl olundu ki küfre ve fecre sürh seren ile hâric kalur* sultân-ı bahr ü berr ehl-i islâmdan bize müyesser olması ne cihetden muharrerdir diyecek ol fazlû't-takrîr ism-i Selim'den harîr olundu ki hesabda ve'l-akd-i lafzına muvâfık ve ol lafz-ı re's eytdi ve sizler re's-i ehl-i sünnetten olmağla min vech-i mutâbıkdır deyu takrîr ve nice vechle dahi tevcih ve ta'bir eyler bu mahalde hâlâ bir mertebe ile icmâl²³⁷ ve iktifa'²³⁸ olundu. Beyit Böyle deyüb hazret-i ibn Kemâl*Artık olunmadı dahi kıyl ü

219 kıtâl: vuruşma
 220 sühûlet: kolaylık
 221 müftî's-sakaleyn: insan ve cinlerin müftüsü
 222 tebşîr: müjde
 223 meşâri': yol, cadde
 224 fazîle-meâb: faziletin barındığı yer
 225 lafzü'z-zikr: bahsi geçen söz
 226 ba'd-ez-zikr: bahsinden sonra
 227 istidlâl: delile dayanma
 228 şehn-şâh: en büyük padişah
 229 adîm: yok olan
 230 arz-ı mukaddes: filistin ve havalisi
 231 ictihâd: gücü yettiğince çalışma
 232 mu'tâd: adet olunmuş, alışılmış
 233 pür-teh: en uç noktasına kadar
 234 istinbât: mana çıkarma
 235 abadi: bayındır, mamur
 236 ahrâr: özgür, hür
 237 icmâl: kısaca
 238 iktifa': kanaat etme

kâl²³⁹* Pâd-şâh-ı sâhib-i tevekkül bu tegallî²⁴⁰e tevessül idüb mühimmat-ı Acem dahi mukaddem görölmeğın anı takdîm ve iklîm-i Araba varmağı vakt-i ahâra te'hîr ve tevekkel(tü) alellah deyu şâh-râhdan azm-râh şâh olub ol güm-râhı îzale itmeğe niyet ve diyâr-ı Aceme

Varak 239b

Azîmet eyledi* berrü'l-fer ili nâm mûmârları mürûr ve te'hîr-i mezbûrdan ubûr üzre iken ol havâlîde vâlî olan Alâüddevle-i bî-düvele agva-ı Gavrî ile askerîye zahîre virmemekle kısm-ı çâr-pâ²⁴¹ helâke karîn ve kaht ü galâ²⁴²dan ol mekânda mütemekkîn olmadı* el-hâsıl kat'ı menâzil ve tayy-ı merâhil iderek Çaldıran nâm sahrâya vâsıl oldukda Şâh İsmail asla mukâbil olmayub ne hasâret ve ne kendüye nekbet²⁴³ isâbet eyledüğün müverrehan-ı kitâb-ı hikâyet eylemişler* bir dahi Âl-i Osman ile cenge ikamet itmek için canına lâ'net ve evlâdına vasiyyet eyledi hikâyet olunur ki kibâr-ı ulyâdan Şeyh Safiyyü'd-dîn İshâk Erdebilî'nin ber-şeb²⁴⁴ sūdûrundan sadâ'a gelüb zâhir olıcak bir veledi bed mezheb olacağı kendüye bâ-haber oldu zühd ve takvâ²⁴⁵ ile Sadre'd-dîn Musa nâm oğlu vücûda gelüb *73 tarihinde hîn-i rihlet²⁴⁶de vak'a-i alâ mâ-vaka' oğluna takrîr ve ta'bîr idüb eğer senden tarîkimize muhâlif bir veled nâ-hâlef zühûr iderse telef eyle deyu vasiyyet eyledi* Şeyh Musa'dan Hâce Ali vücûda gelüb ol dahi tarîk-i sūfiyye²⁴⁷de şeyh olıcak nasîhat-ı pederi hîn-i rihletde vasiyyet-i bîser²⁴⁸ eyler* Şeyh Hâce Ali'den Şeyh İbrahim gelicek ol vasiyyeti ol dahi ana ta'lîm ider* Şeyh İbrahim'den Şeyh Cüneyd vücûda geldi lâkin mürde-i Cüneyd cünûn-mânend²⁴⁹ gittikce zümret üzre olmağın halkı dehşet idüb hâkim-i Ezrebî²⁵⁰ cân olan sultân Cihân Şâh ihtimâl-i hurûc eyleye deyu Erdebilî'den kendüyi ihrâc idicek Diyârbekr'de Uzun Hasan'la tahassun eyledi* ol dahi mezbûru hüsn-i i'timâd ile dâmâd ettikde evlâd-ı hâtırdan Şeyh Haydar tevellüd eyledi.

²³⁹ kıyl ü kâl: dedikodu

²⁴⁰ tegallî': güzel koku sürme

²⁴¹ çâr-pâ: binek hayvanı

²⁴² kaht ü galâ: kıtlık ve pahalılık

²⁴³ nekbet: talihsizlik

²⁴⁴ şeb: gece

²⁴⁵ zühd ve takva: allah'tan korkma ve ibadet ehli olma

²⁴⁶ hîn-i rihlet: göç zamanı, ölüm

²⁴⁷ sūfiyye: tasavvufçular

²⁴⁸ bîser: avcı kuş

²⁴⁹ cünun-mânend: çıldırmaya eş

²⁵⁰ ezrebî: azerbaycan(arp.)

Uzun Hasan fevt olub oğlu Sultan Ya'kûb pâd-şâh oldu Şeyh Haydar'a Halime nâm kızın tezvîc idüb 892 senede Receb'in 5. günü hazret-i Şeyh safiyyü'l sadreynden sūdûr iden sadâ-i evlâd-ı hâtır bed-ahter²⁵¹den peydâ olub ve ism-i İsmail ile müsemmâ eylediler sebab-i cülûs ve zuhûru bazı rivâyet üzre

Varak 240a

Bu vechle mestûr²⁵²dur ki * Sultan Ya'kûb'un bir mâder²⁵³den iki birâderi dahi olub anlar atalarına riâyet²⁵⁴ ve Sultân Ya'kûb mir'ât-ı mekrûhiyye²⁵⁵nev'î mütâbaat²⁵⁶ itmemle diğەرleri fırsat buldukça saltanat bize intikal eylese sana küllî ikbâl²⁵⁷ eylerdik dirlerdi. Bu telkin ile ol nâkîsatü'l-akl²⁵⁸ ve'd-dîn Sultân Ya'kûb'a gönlünden kîn eylemiş idi. Bi'l-âhire²⁵⁹ bunu tedbîr ider ki diğەر oğlu şâh-ı âlem-gîr²⁶⁰ olmağla zimâm²⁶¹-ı saltanat bî-taksîr iline girmek için şerbet-i zehr-nâk²⁶² ile bâzû-yı helâk ide* el-hâsil meşreb²⁶³-i hâsil ve hâzır ve oğlunun gelmesine nâzır oldu bir gün Sultân Ya'kûb ziyâretine gelicek* vâlidesi gayr-ı odaya azîmet ve ana zehr-nâk şerbet gönderür dahi içmeden kazâ vü kader²⁶⁴ ol iki birâder Ya'kûb ardınca ta'kîb idüb biri der-akab²⁶⁵ su istiyecek elmaî milliyesini talep deyu şerbeti destine virir bâde sunucağın deyu içirür ba'de²⁶⁶ kendisü içdikde bu üç birâder teslîm-i cân-ı berâber eyledüğü vâlidesine haber gelicek bî-hûş olub ol dahi bakıyyesin nûş²⁶⁷ ider* bunlar bu hâl ile ölicev evlâd-ı zükûr²⁶⁸ u kalmayub bi'z-zarûre²⁶⁹ saltanat kızı oğlu Şâh İsmail'e değەر* sinn²⁷⁰-i sagîrden rafz²⁷¹ ü'l-had canîbine mu'tâd²⁷² olub hâlât-ı mezheb âbâ ve

251 bed-ahter: kötü talihli
 252 mestûr: yazılmış
 253 mâder: anne
 254 riâyet: saygı, gözetme
 255 mir'ât-ı mekrûhiyye: iğrençlik göstergesi
 256 mütâbaat: itaat etme
 257 ikbâl: bahtlı, saadetli
 258 nâkîsatü'l-akl: akli kıt kadın
 259 bi'l-âhire: sonunda
 260 âlem-gîr: dünyaya hükmeden
 261 zimâm: gözetme
 262 zehr-nâk: zehirli
 263 meşreb: huy, karakter
 264 kazâ vü kader: alın yazısı
 265 der-akab: hemen arkasından
 266 ba'de: sonra
 267 nûş: içen
 268 zükûr: erkekler
 269 bi'z-zarûre: ister istemez
 270 sinn: yaş
 271 rafz: bırakma

ecdâd²⁷³-ı envâ'-i fitne ve fesâd icâd eyledi*ve şem'î²⁷⁴ ne cem' olan nâ-tirâşların bıyıkların uzadub sakalların tıraş eyledi ve başlarına tâc-ı kızıl gice ile sarılmış birer ağaç dahi gidermekde tâife-i Acem bu hâdise-i acîbeye taaccüb²⁷⁵ idüb bu kavmi o başa Kızılbaş deyu nâm virmekle bed nâm eylediler.

905 tarihinde on üç yaşında ibtidâ'-i Şirvân Şâh üzerine nice güm-râh ile varub ol şâh-ı dil-bend²⁷⁶i kayd ü bend²⁷⁷ idicek mahbesleri nâmına olan itlere etini yedirüb kebâb ve kendi kafasından şarâb içüb ol handân²⁷⁸ı hârâb eyledi ba'de'l-destin ile cenge âheng ve münhazim²⁷⁹ kılub sâhib-i nâmûs²⁸⁰un oldu. Ba'de ibn-i Ya'kûb'a

Varak 240b

Tegallüb²⁸¹ idüb hazînesin eşkıyâ'sına bahş eyledi. Kâm-bahş²⁸² oldu ba'de revân-ı neyyire²⁸³ -i sefere ba'de Ezrebî-cân ve Bağdad'ı musahhir²⁸⁴ idüb kangı iklîme kadem basdı ise şeâmet²⁸⁵ i ehl-i sünnete sirâyet idüb bilâd-ı Acem'de olan ulemâ'ı dîn ü millet ve selâtın-i ehl-i sünnet kimi cilâ-yı vatan ve kimi dahi ihtifâ'²⁸⁶ ile uzlet²⁸⁷ idi* giderek mülâhaza²⁸⁸-i güm-râh mânend²⁸⁹-i beytullah hânesin tavâf²⁹⁰ ve kapusun secde-gâh eylediler* el-hâsıl küfr-i fesâd İsmail sem-i hümayûn-ı şehn-şâhî'ye vâsıl oldukda gayret-i gazenferi²⁹¹ ve savlet-²⁹² i Skenderî zâhir oldu ve tevfik-i ilâhî²⁹³ ile nesîm²⁹⁴-i

272 mu'tâd: alışılmış
 273 âbâ ve ecdâd: baba ve dedeler
 274 şem'î: ışık
 275 taaccüb: şaşakalma
 276 dil-bend: gönül bağlayan
 277 kayd ü bend: bağlama
 278 handân: sevinç, mutluluk
 279 münhazim: hazmolunan
 280 sahib-i namus: kanun koyucu
 281 teallüb: üstün gelme
 282 kâm-bahş: herkesin isteğini yerine getiren
 283 neyyire: nurlu, parlak
 284 musahhir: ele geçirme
 285 şeâmet: uğursuzluk
 286 ihtifâ': gizlenme
 287 uzlet: çekilme
 288 mülâhaza: düşünce
 289 mânend: benzer, eş
 290 tavâf: etrafını dolaşma
 291 gazenfer: aslan
 292 savlet: saldırma
 293 tevfik-i ilâhî: Allah'ın yardımı
 294 nesîm: rüzgar

feth ve zafer-nâsiye²⁹⁵ nusretten hübûb²⁹⁶ idüb lemeân²⁹⁷ tig²⁹⁸ ü tâb-dâr²⁹⁹ ve şu'le-i şemşir ateş-bâr³⁰⁰ ile sîne-i murdârları şerha şerha³⁰¹ olub ölesiye rûyîn³⁰²-i nehâr-ı nuraniyyeden şeb'i zulmet gibi karâr eylediler*ve süyuf³⁰³-ı ehl-i sünnete revâfız³⁰⁴ ü bi'd-dîn ve milleti arkalarun virdiler kafalarından leşker-i İslâm şemşir-bâz³⁰⁵lık eyleyeler.

ve her Kızılbaş başı kaygusuna düşmekle hatunu olan Tâclı hanım ser'inden tâcını atub miyân³⁰⁶-ı masâff³⁰⁷ dan taabbüd³⁰⁸-i tâc ve bi derci kendüden bâc ü harâc alındı. Sâhib-i zuhûr şâh-ı kâm-kâr³⁰⁹ iken Sultân-ı cihân-dâr³¹⁰ ol ezderhâ-yı dumanın başına dünyayı darr ve kafâ-dârların aşına zehr-mâr³¹¹ ve illeri alınub yolların târ ü mâr³¹² eyledi* arsa-i memâlik-i Acem reng ü nuhûset³¹³ sîrân³¹⁴ dan pâk ve emîn-i bilâd ve âsâyîş-i abâd bi-pâk müyesser oldukda tarih-i feth-i şûrâ bu mısrağla imlâ eylemişler * Ayn oldı Acem şâhını, Sultân-ı Rûm bazı müverrihîn Şâh ismail'in Şii olmasın ber vechle ta'bîr ider. 916 salinde bir gün said ü şikâr için süvâr oldukda eğer bu gün tehçîr-gâh ber vifâk-ı dil-hah³¹⁵ olmaya madem ki lâ-be's mâ lâ-be's³¹⁶ hayat ve ol zamana dek ki şerâb-ı memât -ı ölümâtтан inmem deyu salise ile talâk-ı şart eyler kazâ-i perverd-gâr³¹⁷ ol gün eline bir şikâr girmiyecek nâ-çâr mezâhib

295 nasiye: gösterişli
 296 hübûb: rüzgar esmesi
 297 lemeân: parlama
 298 tig: kılıç
 299 tâb-dâr: parlak
 300 ateş-bâr: teş yağdıran
 301 şerha şerha: parça parça
 302 rûyîn: tunçtan, güçlü
 303 süyûf: kılıçlar
 304 revâfız: şia mezhebinde ifrata kaçanlar
 305 şemşir-baz: kılıç kullanan
 306 miyân: orta
 307 masâff: savaş
 308 taabbüd: tapınma
 309 kâm-kâr: isteğine ulaşmış
 310 cihân-dâr: dünyayı tutan hükümdar
 311 zehr-mâr: yılan zehri
 312 târ ü mâr: karmakarışık
 313 nuhûset: uğursuzluk
 314 sîrân: kaleler, hisarlar
 315 ber vifâk-ı dil-hâh: barış isteği üzere olma
 316 la'bes: sakınca yok
 317 perverd-gâr: rızık veren (allah)

Varak 241a

Çâr ulemâsın da'vet ve kangınız buna ruhsat virse anın mezhebine rağbet ideyim deyu şart eyler* mezâhib-i erbaada olan ulemâ civârında fetvâ virmiyecek hocası olan Şeyh Murtaza nâm şii licâm³¹⁸ın alub Bürde³¹⁹-i râhata yapışdırır ve andan ağaca bindirüb andan indirir ve hâlâ hilâfî vâki' olmadın deyu bildirir ale's-seher³²⁰ ulemâ huzûr-ı Şâh'a hâzır ve münâzara³²¹ya nâzır iken ol mürîd³²²-i suhre³²³ pâ-ber-câyi³²⁴n eline alub zâhir olur ulemâ'ı din ü millet anı bu hey'et ile göricek bî-edebâne divâne niye geldin divâne didiklerinde o baş-ı Acem huzûr-i fahr-i kerîmde İmâm-ı a'zam³²⁵ın babucunu çalmışlar idi* ol hâtırına hutûr eylemeğin berkarîbinden zuhûr ve sudûr eyledi. Ma'zûr olsun deyu cevâb eyler* el'an³²⁶ bühtân³²⁷ eyledik ki İmâm Numan hazreti görmeyüb bâde zamanı geldi diyince* hatâ' itdim üç imâmın birisi idi ama ki bilmem kangısı idi deyu söyler*

ulemâ-yı â'zam bu dört imâm-ı âl-i makam ol zamana irmediler ve hazreti görmediler diyince huzûr-ı ulemâda bi-mehâbb³²⁸a çünki bunlar hazreti görmeyüb akıllarınca bir mezheb peydâ' eylediler* ey Şâh-ı bî-hemtâ³²⁹ bunlardan iktidâ³³⁰'i şâhlara nasîb olan mezheb budur ki ben ihtirâ'³³¹ eyledim diyecek Şâh-ı bî-temyîz³³² zaîm³³³ ince mümeyyiz³³⁴ olub müctehîdine adem-i i'tibâr³³⁵ ile tarîk-i dalâlet³³⁶ muhtâr ve mezheb-i şii-yı ihtiyâr³³⁷ eyler* ol zamanki bereket Dağıştan ile Selim Hân'dan cân kurtarub emân el-emân ey Sâhib-kırân³³⁸ -ı zemâne deyu sulh ü ilticâ³³⁹ ve kaffe-i

318 licâm: dizginleme
 319 Bürde: götürülmüş
 320 ale's-seher: seher vakti
 321 münâzara: tartışma
 322 mürîd: emreden
 323 suhre: maskara, alay
 324 pa-ber-câ: sabit, yerinde duran
 325 imâm-ı a'zam: en büyük imam
 326 el'an: şu anda, henüz
 327 bühtân: yalan, iftira
 328 bi-mehabb: rüzgarın estiği yyyer
 329 bî-hemtâ: benzersiz
 330 iktidâ': tabi olma
 331 ihtirâ': vücuda getirme
 332 bî-temyîz: ayırmaksızın
 333 zaîm: şef
 334 mümeyyiz: ayıran
 335 adem-i i'tibâr: itibarsızlık
 336 tarîk-i dalâlet: doğru yoldan sapma
 337 ihtiyâr: seçme
 338 sâhib-kırân: her zaman üstünlük kazanan padişah
 339 ilticâ': sığınma

ber-gerde³⁴⁰ idüb envâ'-i hedâyâ ile ehl-i beytini recâ' ideceğin sultân-ı sahîb-atâ'³⁴¹-i lâzîme hîn³⁴²-i mülâkâtta zann-ı tav'un³⁴³ ve kıyâs-ı nefis³⁴⁴ ile taraf-ı hakâna sû-i zann³⁴⁵ üzere olduğın avret göricek cânib-i saltanata töhmet³⁴⁶ itme ki ey Şâh-ı mükerrem harem-i muhterem Âl-i Osman'dan bana dest-i nâ-mahrem irmedi

Varak 241b

Deyu yemîn-billâh³⁴⁷ itdikde Şâh-ı rû-siyâh³⁴⁸ dem-beste³⁴⁹ ü hayrât ve engüş ber dehân³⁵⁰ iden saltanat-ı Âl-i Osman'a lâyük ve devlet-i ol handâna muvâfık³⁵¹ eğer anların câm'ı devlet³⁵²leri sansa ve emr-i bir asker olsa bizden ne fesâd zâhir olacağı bâhir idi deyu insâf eyler * zihî³⁵³ pâd-şâha bî-mânend³⁵⁴ ki a'dâ-yı adûsi³⁵⁵ böyle pesend³⁵⁶ eyleye bunlardan bâzû-yı dîn yalnız seyyidi çâryâr-ı güzîn³⁵⁷ ider ve nice sahîb-i dalâlet emr-i risâlet cânib-i Hakk'dan Ali'ye işâret olmuşken sühûlet³⁵⁸

Cibril teblîg-i hazret eyledi deyu resûl ü melâike³⁵⁹ ye lâ'net iderler* ve mukarreb-i Şâh nice güm-râh³⁶⁰ hâşâ³⁶¹ Hazret-i Ali ittihâz³⁶² iderler sûret³⁶³-i Ademde rahm-i mâderden hürûc ve yine arşa urûc eyledi derler *cezâhim Allah** nitekim kavm-i nasârâ³⁶⁴ Hazret-i İsa hakkında hâşâ niçe iftirâ' iderler hatta Şâh-ı bed nâm Sultân Selim'e kable'l-inhizâm³⁶⁵ küfrünü bu

340 ber-gerde: hatırda tutulan, ezberlenen
 341 atâ': bağışlayan
 342 hîn: an, zaman, vakit
 343 tav'un: itaat, boyun eğme
 344 kıyâs-ı nefis: kendine benzeterek hükmetme
 345 sû-i zann: fena, kötü sanma
 346 töhmet: suçlama
 347 yemîn-billâh: allah'ın kutsal adına yemin etme
 348 rû-siyâh: kara yüzlü, ayıbı olan
 349 dem-beste: nefesi bağlanmış, soluğu kesilmiş
 350 engüş ber dehân: hayran olmak
 351 muvâfık: uygun
 352 devleti simgeleyen kadeh
 353 zihî: ne hoş
 354 bî-mânend: benzersiz
 355 a'dâ-yı adû: en zalim düşman
 356 pesend: seçme
 357 çâryâr-ı güzîn: ilk dört halife 4 güzel dost
 358 sühûlet: kolaylık
 359 melâike: melekler
 360 güm-râh: sapıtılmış
 361 hâşâ: öyle olması imkansız
 362 ittihâz: kabul etme, sayma
 363 sûret: yol, tarz
 364 nasârâ: hristiyanlar
 365 kable'l-inhizâm: bozgun, yenilgiden önce

beyit ile i'lâm eyler Beyit Sana dirim ya Sultân Selimî* alâ' tekrîm³⁶⁶ midir tekrîm-i âlî mi?* pâd-şâh-ı âlî-cenâb³⁶⁷ ol mahalde cevâb-ı bâ-sevâb virüb bu beyti gönderir Beyit Bunu benden suâl iden Yahûdî*gedâ³⁶⁸ kâfir midir? kâfir gedâ mı?* Nesir ve zaîmince kavm-i Kızılbaş'a rüşd ü sâdât ve tâife-i ervâm³⁶⁹ nâ-kabilân³⁷⁰ isnâd idüb hîn-i mesâfâtda ibtidâ' bu beyti inşâ' idüb mağrûr-âne³⁷¹ Sultân Selim Hân'a gönderür Beyit nâ-kabilân dehr³⁷²-i bedveled nîm-res³⁷³ * dir ne zemânedir taleb mezîd³⁷⁴-i kabâle³⁷⁵* şehr-yâr-ı kâm-kâr dahi men' ü mu'tî-i³⁷⁶ Hudâ olduğın bu beyit ile iş'âr ider Beyit Dâd-ı Hakk³⁷⁷-ı rakabât³⁷⁸ şart-ı niyyât * bil ki şart-ı kabiliyyât dâd-ı res³⁷⁹* ve cem'î dünyada kâfir-i Efrenc ve nasârâ ve eğer sâirdir ehl-i İslâm ile bürûz-i mücâvir³⁸⁰ olsa dîn-i hakk zâhir olmağla sultân oldular elâ³⁸¹ cühûd ile bir kavm-i mürdde ehl-i sünnet ve cemâat ile cem'iyyât itse muktezâ-yı tabîatları üzre tabîyyat itmeyüb ısrârları üzre îmâna gelmezler nitekim denilmiştir* cühûd îmâna gelmez

Varak 242a

Gelmez mürîd-i mülhid³⁸² tevbe-kâr olmaz* ve cühûddan ziyâde anûd³⁸³ olmalarıyla zevc-i mahşer bir yerde haşr olub anlara eşk³⁸⁴ olmaları bîşekkdir ayn rafizî rûz-i kıyâmet-i hâr bürûd³⁸⁵-i zir³⁸⁶ yâhûd * buna şâhiddir ve bunlar amme-i esmâ-i erbaâ'dan nefret hususa(n) İmâm-ı â'zama ziyâde ihânet üzre oldukları müsbettir* bunlar altı nefer Şâhdır ki İrân ü Tûrân³⁸⁷, da müddet-i saltanatları bu dem'e gelince yüz elli sene olmuştur.

366 tekrîm: saygı gösterme
 367 âlî-cenâb: cömert
 368 gedâ: fakir, yoksul
 369 ervâm: romalılar, rumîler
 370 nâ-kabilân: kabiliyetsiz kimseler
 371 mağrûr-âne: gururla, kibirle
 372 dehr: dünya, alem
 373 nîm-res: yarım yetişmiş
 374 mezid: çoğalma
 375 kabâle: hüccet, vergi
 376 mu'tî: veren
 377 dad-ı hakk: allah vergisi
 378 rakabât: kullar, köleler
 379 dâd res: yardımcı, hakim
 380 bürûz-ı mücâvir: yakınlarda ortaya çıkma
 381 elâ: başlama
 382 mülhid: allahı inkar eden
 383 anûd: inatçı
 384 eşk: gözyaşı, keder
 385 bürûd: soğukluk
 386 zir: aşığı
 387 iran'da türk diyarlarına verilen isim

ibtidâ'sı *Şâh İsmail* ikincisi oğlu *Şâh Tahmasb* üçüncüsü *Kör Hudâbende* dördüncüsü *Şâh Abbas'dır* ki kırk seneden mütecâviz³⁸⁸ saltanatda ve bâb-ı makarr³⁸⁹ -ı şeytanâtda ber-âfet olmağla bu san'âtı kendüye âdât eylemiş idi ki* kangı millet-i pâd-şâhlarının elçisi gelse anınla mahfî sohbet iderdi* ve ister zehebîn³⁹⁰ ve zehâb³⁹¹ın ve mezhebin mefhûmu üzere kendi mezhebinî sûî' ve tarîk-i elçiye zâhib³⁹² olub giderdi* ve havf-ı asker ve ümerâdan ihtifâ³⁹³ iderim yohsa ben sizdenim dirdi hatta taraf-ı Âl-i Osman'da elçilikle varub ve piş-keş³⁹⁴ getüren İbrahim Ağa'ya sûret³⁹⁵-i sittede kendüyi izhâr³⁹⁶ ve mezheb-i hafide gösterüb muhibb-i çâr-yâr olduğın bu şîâr³⁹⁷ ile iş'âr eyler Beyit: Muhabbet-i çâr-yârım min vücudum sūdûrudur sadîk³⁹⁸* ömrdür cismimin cânı değılse öleyim zındık* sûz³⁹⁹-ı arûz⁴⁰⁰la âsümân⁴⁰¹i Hudâ'dan bulmasun tevkîf* Yezîd ibn-i Yezîd olsun Ali'e eyleyen tefrîk* ammâ bu mahallde çâr-yârdan murâdî çâr-halîfedir ki biri *Hazret-i Adem* ve biri *Hazret-i Davud* ve biri Halife-i *Hazret-i Musa karındaşı olan Harun aleyhi's-selâm** ve biri *Hazret-i Ali'dir* ki "halîfeten lillâh" didikleri mâ-lâ kelâm⁴⁰² dır* Nitekim niçe Raffızı-yi bed-girdâr⁴⁰³ diyâr-ı İslâm'da nâ-çâr medh ü çâr-yâr idicek* dost mû⁴⁰⁴-yi haram çâr-halife-i Hudâ-rân⁴⁰⁵ deyu bunlar senâ iderler* dahi *Hazret-i Ebu-bekr* ve *Hazret-i Ömer* ve Cenâb-ı Osman murâdını zaîm kasdlarınca *Hazret-i Ali'nin Ebu-bekr, Ömer* ve *Osman nâm üç oğlunu kasd iderler** ve kerim-i saltanatlarından şâhın gîrâ'⁴⁰⁶ ile hem-saâdet oldukda kendi hattıyla mecmûa⁴⁰⁷ sına bu beyt-i müsbet

388 mütecâviz: saldıran, sataşan

389 makarr: karar merkezi

390 zehebîn: altından yapılmış

391 zehâb: sapkın

392 zâhib: kapılan, giden

393 ihtifâ': saklanma, gizlenme

394 piş-keş: hediye

395 sûret: yol, tarz, kılık

396 izhâr: yalandan gösteriş

397 işâr: alamet

398 sadîk: dost

399 sûz: yanma

400 arûz: yan, taraf

401 asuman: gökyüzü

402 mâ-lâ-keâm: diyecek yok

403 bed-girdâr: işi kötü olan

404 mû: kıl kadar

405 rân: hükmeden

406 gîra: tutucu

407 mecmûa: düzenlenmiş

Varak 242b

Ve bu şîri bile kitâbet eyler Beyit o zîn⁴⁰⁸-i bî-gümân⁴⁰⁹ ve tîr ü hançer-sâz⁴¹⁰ in* hindû-yı hazîne hayy-ı ekber sâzın* Rumî'ye pâs-pâr⁴¹¹-ı leşker sâzın Abbas bed zülfekar-ı hayydır sâzın* hâlâ ki tarîk-i râfızıyyûn müceddîdi ve mezheb-i mülâhide⁴¹² nin

müctehîdi iken mecûsiye Mecûsi ve sünnîye Sünnî görünüb küfr ü kâfire imân getürmekle sâde-levh⁴¹³ lere dil-firîb⁴¹⁴ lık iderek niçe şâhları bu pâ-bend⁴¹⁵ ile yanına çekdi* ve leşker-i Hindî ile sızdı bu üslûb üzre işi giş⁴¹⁶-i bende eyledi el-hâsıl selâtin-i sahîb zuhûrun biri dahi mezbûrdur* beşinci oğlu *Şâh Safî* altıncısı Şâh Safî oğlu *Şâh Abbas*'dır. Tahrîr-i sal-i risâlde 1050 Şa'bâm'dır. Şâh-ı şîyân ve Hâkim-i İrân ü Tûrân'dır maa-hâsıl Şâh İsmail inhizâm buldukda yine ol sal-i *Şâh-sûvar oğlu Alaüddeve* üzerine vezîr-i salisi *Ferhad Paşa* irsâl ve mezbûrun birâder-i ekberi mîr-i âli-i *Sultân Gavri* mülk-i mürüvvetinden⁴¹⁷ nâ-murâd itmeğledir hakâna istinâd itmiş idi serîrine cülûs için maan⁴¹⁸ îsâl buyruldu paşa-yı mezbûr-bahs bi'l me'mûr ol diyâra vardıkda 'al-i birâder ve dahi birâderini makarrına karar ittirdi* ba'de etmamü'l-merâm sultan-ı gerdûn-ihtişâm birkaç eyyâm taht-gâh-ı Edirne'ye varub anda ârâm⁴¹⁹ buyurdu lakin Gavri'nin hazîne-i sînesi akd ü gine ile malı ve derûn ü birûnu hasâil⁴²⁰-i hamîseden halî⁴²¹ olmağın* mukaddemâ hakân-ı saâdet-makrûn⁴²² tarafından irsâl olunan nasihât emân-nâme-i hümâyûndan ataş-ı adâvet-i tenevvür bedî⁴²³ nden cây-gîr⁴²⁴ olmuş idi. Alauddeve'i katl ve mülk ü livâsı karındaşına nakl olunduğu kendüye nakl olıcak irak-ı câhiliyyet hareket idüb diyâr-ı İslâmı nehîb⁴²⁵-i garat ve memâlik-i mahrûse'i gasp ve hasarat için 921 rebîü'l -ahîrenin altıncı günü ki yevmü'l sebt idi* cem'îyyet itmeğle

408 zîn: vurmak, eyer

409 bî-gümân: şüphesiz

410 sâz: yapan

411 pâs-pâr: tekme

412 mülâhide: hak mezhepten kayan

413 sâde-levh: saf

414 dil-firîb: cazibeli

415 pâ-bend: engel

416 giş: gönül

417 mürüvvet: cömertlik

418 maa: birlikte, beraber

419 aram: dinlenme

420 hasâil: huylar, tabiatlar

421 halî: kovulmuş

422 makrûn: yakın

423 bedî: güzellik

424 cây-gîr: yerleşmiş

425 nehîb: yağmacı

fıkr-i muhâl ile niceyin hayâl-i felâhından hilâf-ı hârikü'l-âde⁴²⁶ zulm ile ziyâde cem'î mâl idüb tekâlîf ile reâya-yı zaîf ve nâ-münâsib ile şeref

Varak 243a

Olan erkân-ı devleti tahfif⁴²⁷ idüb sefih⁴²⁸ ü araz⁴²⁹la maîl ve merâtib-i âliyeye nâil eylemiş idi bu ecîlden ümerâyı subhân hufyeten kendüye âsî ve akk⁴³⁰ ve adem-i vifâka⁴³¹ ittifâk ve tekâlîf-i şâkka⁴³² dan felâhın tâkati tâk⁴³³ olmuş idi* vezîr-i a'zamı olan Sodon ser-bâz⁴³⁴ -ı nasîhate ser-âgaz⁴³⁵ idüb ey sultan-ı mümtâz⁴³⁶

iki taife-i celîlü'l kadre arz ve taarruz ve gadre⁴³⁷ mezheb-i aklda nâ-makûl görüldüğü gibi fuhûl-i ulemâ⁴³⁸ -i sahîb kabul-i katında dahi makbûl değildir* biri abd-ı zâhid⁴³⁹ e ve biri pâd-şâh-ı mücâhede⁴⁴⁰ hususan âl-i Osman bu iki sıfât ile dahi müşâr⁴⁴¹ bi'l besât⁴⁴² tır ale'l-husûs⁴⁴³ Selim Şâh bu zümrede müeyyed⁴⁴⁴ min indallah⁴⁴⁵ Nazım bu Süleyman Selimü'l tâbi'dir divânînin* tâc ü zer⁴⁴⁶le bâ-rüşddür banî olsa key-kubad* ve aharra kasd eyleyenin muhakkak zararı kendü yed aid olduğuna *min hazer beîğrel ehiyyel mesami' vak'â'î fi hâ mefhûm-u şerifi şâhiddir ba-vücûd askerimizde her ferîk bir tarîke ve her biri bir mezhebe revândır fel'a cürm ve fi'l-eyyâm fi'd-dünya-yı hilâf ve ihtilâfdan halî*⁴⁴⁷ olmayub havf iderim ki *men' eşkâl-i nedâmet*⁴⁴⁸ ve *mukayyed fuzelâ-yı fasâhat*⁴⁴⁹ ola* vezîr bu kelâmı tefsîr

426 harikülâ'de: adetin üstünde

427 tahfif: hafifletme

428 sefih: zevke sefaya düşkün

429 araz: keyfiyet

430 akk: anne babaya asilik yapan

431 vifâk: uygunluk

432 tekâlîf-i şâkka: şer'e ve tekalife aykırı vergi

433 tâk: kemer, kubbe

434 ser-bâz: cesur

435 ser-âgaz: yeniden başlama

436 mümtâz: imtiyazlı

437 gadr: hainlik

438 fuhûl-i ulemâ: alimlerin en değerlileri

439 zâhid: kızılbaş olmayan

440 mücâhede: savaşıma

441 müşâr: işaret olunan

442 bi'l-besât: düz yer ile

443 ale'l-husûs: hususiyle

444 müeyyed: te'yid edilmiş

445 indallah: Allah katında

446 tâc ü zer: altın tac

447 halî: kovulmuş

448 nedâmet: pişmanlık

449 fasâhat: güzel konuşma

idicek Gavri-i dil-gîr⁴⁵⁰ olub alâ vechi⁴⁵¹’l- gazab vezîre eytti ey bî-edeb bi ahabb⁴⁵² pâd-şâh-ı âl-i Osman’ı tevkîr ve ana nisbet bizi tahkîr itdin ilm-i fûrûziyâtda biz anlardan i’lâm-ı şerîfî saltanatda akdem-i vücûda fûrûat⁴⁵³ dan ekser olavüz* bu kadar itâle⁴⁵⁴ -i ricâl⁴⁵⁵ ile rüstem-zâl-i mukâbele olmak emr ü muhâl⁴⁵⁶ iken anlar ceng ü cidâl⁴⁵⁷ itmek ne ihtimâldir Arabî ‘ve inne hayate’l merr’ i udûvve ve inne kâne yevmen ve ahden el kesîr’ Türkî ‘eğerçi hiyel-i müşkîldir kişi dünyada gâm almak bütün dünya diğer udûvden intikâm almak’* hâh nâ-hâh⁴⁵⁸ canîb-i Rûm’a azîm bî-iştibâh⁴⁵⁹ diyecek* hâl-i felâhı sebât olub âh vâh iderin mürâcaat-ı ehlûllah eylediler Beyit Sakın mazlûmun âhından seher-gâh⁴⁶⁰ * ana perde komamışdır ol Allah* rivâyet olunur ki ol asrda demür kapuya karîb-i acîb ve muhîbb niçe kerâmâta mâlik

Varak 243b

Bir meczûb-ı sâlik⁴⁶¹ vara idi ki keşfi gün gibi bâhir ve her vilâyetde kerâmâtı zahîr idi* evvelâ hiye bâm⁴⁶²-Allâh gûş⁴⁶³ idicek deryâ gibi hûş ve hân-kah⁴⁶⁴ indan hurûc ve mâ-verâ⁴⁶⁵ -yı kal’âda olan dağa Musa mânend⁴⁶⁶ urûc idüb üç defa ‘Teâlâ⁴⁶⁷ yâ Selim Teâlâ yâ Selim Teâlâ yâ Selim’ deyu nidâ ve canîb-i Rûm’a teveccüh idüb ber-minvâl⁴⁶⁸ -i sadâ eyledi* hikmet ehli cüz’î bahâne ile Gavri dahi ber- bi-günâhı helâk ve siyâset ile sînesin çâk⁴⁶⁹ içün emr eyledi ol hîn⁴⁷⁰ müftî-i dîn Gavri-yi pür-kîne varub eskal-i eshâ⁴⁷¹ emîrû’l mü’minin dedikde sultân-ı mezbûr müftî’e bî-huzûr olub

450 dil-gîr: kalbe sıkıntı veren
 451 alâ vechi: üzere
 452 bi ahabb: çok sevilen
 453 fûrûat: asla uygun olmayan
 454 itâle: uzatma
 455 ricâl: belli bir mevki sahibiolma
 456 muhâl: imkansız
 457 ceng ü cidâl: savaş
 458 hâh-nâ-hâh: ister istemez
 459 bî-iştibâh: şüphesiz
 460 seher-gâh: seher vakti
 461 sâlik: bir yola giren, bir tarikat mensubu
 462 bâm: gök, çatı, kubbe
 463 gûş: işitme
 464 hân-kah: tekke
 465 mâ-verâ: bir şeyin ardında, ötesinde bulunan
 466 mânend: eş
 467 teâlâ: yükselesin
 468 ber-minvâl: alışıldığı üzre
 469 çâk: yırtmak
 470 hîn: o an, zaman
 471 eskal-i eshâ: sahiden ağır bir yük

esb⁴⁷² i gazâba sûvar olub Müslüman-ı bâb-ı şeyhü'l-islâmda ber-dâr⁴⁷³ eyledi. Bu bâbda ihânet-i şer'î mutahhara eylediği izhâr olduğın rüesâ-yı ulemâ-i Gavrî'nin hâl-i hattında fetvâ ve adem-i bâbında imza idüb naîb-i Haleb Hayrabay yediyle Sultân Selim canîbine mektub yazıb Gavrî-i nâ-halef memâlik-i mahrûse-i telef için pâd-şâh-ı İslâm üzerine nefîr-i âmm⁴⁷⁴ eylemiştir deyu i'lâm itdükde* *Hayrabay* hayır-hâh pâd-şâh velâ câhî⁴⁷⁵ bu haberden âgâh⁴⁷⁶ eyledi sultân-ı alem dahi vezîr-i a'zam olan *Hersek oğlu Ahmed Paşa* 'yı da'vet ve Gavrî'nin fesâd-ı gavr⁴⁷⁷ ina vâkıf olmağla üzerine mukaddem hareket için meşveret buyurdukda * ol vezîr bi-himmet sefer-i Mısr ber-mütehâlik⁴⁷⁸ ve râh⁴⁷⁹ -ı saibü'l mesâlik⁴⁸⁰ deyu gûn â gûn⁴⁸¹ galat⁴⁸² eylemeğin hâtır-ı âtır⁴⁸³ ları yerine vird olub hemân ol saat makâm-ı vezâret ve mahâll-i sadâretten ref⁴⁸⁴ idüb asakîr-i zâfer-rehber kazasker fâzîl ü bi-mîsal İbn-Kemâl'den bu ahvâli sûal itdükde ümerâdan ihmâl-i düşman hususunda dahi imhâl-kâr⁴⁸⁵ ukelâ-yı sâhib-kemâl olmadüğü muhal-i kıyl ü kâl değildir*

Hazret-i bî-hemtâ ve müsebbibü'l-esbab keyfe-mâ-yeşâ'⁴⁸⁶ Gavrî-i fâsîdin re'y⁴⁸⁷ -i kasdın bî-irtiyâb⁴⁸⁸ zevâl-i saltanata akvâ⁴⁸⁹ -yı esbab eylemiştir* deyu cevâb virecek leşker-i zafer-rehber ve garat-ı muzaffer ile sultan-ı muzaffer Mısr'ı mukarrer idüb 922 Rebiü'l-evâsıtın yedinci günü Üsküdar'dan geç idüb ale'd-devâm ihtimâm⁴⁹⁰ subh⁴⁹¹ ü şam

472 esb: at
473 ber-dâr: asılmış
474 nefîr-i âmm: cemaati toplama
475 velâ câhî: oldukça yakın
476 agah: bilgi edinme
477 gavr: hakikat
478 ber-mütehâlik: aceleyle
479 râh: yol
480 saibül mesalik: tutulan yola ulaşmak
481 gûn a gûn: türlü türlü
482 galat: aldanma
483 hatır-atır: mektuplarda geçen hatır sorma formülü
484 ref': son verme
485 imhâl-kâr: fazla mühlet verme
486 keyfe-ma-yeşa: nasıl isterse
487 re'y: görme, görüş
488 bi-irtiyab: şüphesiz
489 akva: en kuvvetli
490 ihtimam: gayret
491 subh: sabah vakti

Varak 244a

İkdâm-ı tâmm⁴⁹² ile bir yerde arâm itmeyüb menzil be menzil havale-i Haleb olan mahalle vâsıl ve ol kazâya kazâ gibi nazil oldu* nigâr⁴⁹³ ında dâstân-ı kâhin böyle rivâyet kılmış hall-i beyânı sahin ki* Sultan Gavrî yanında fenn-i cefr⁴⁹⁴ de mahîr ve eşkal-i muzâriat⁴⁹⁵ müşkülât-ı halline kadir re'sü't-tabl rû-mâl⁴⁹⁶ nâm ber-istimâât⁴⁹⁷ sâhir⁴⁹⁸ var idü ki daima Gavrî ol kâmil-i Rûmili ile amel iderdi* saltanatı Mısrından kime intikâl ider deyu bir gün sûal itdükde ol dahi; *'lâ yağleme'l gaibe'l-lillâh ber-sâhib-i intibâh ve ber-pâd-şâh-ı cem*⁴⁹⁹ *ü câh*⁵⁰⁰ *hükmüne ilme'l-yakîn karîn olur ki tam nâmu seng-i evveli sem* ola deyu ta'yin eyler Beyit Zâhir olub pûşe⁵⁰¹ sahib-i hurûc* seyf çeküb tahtına eyler urûc* Yusuf-ı sanîdir ol şâh-sûvar* Mısr ilini cümleten ide şikâr* Gavrî taht-nişîn⁵⁰² ilmüne tahsîn⁵⁰³ ve san'âtına âferîn⁵⁰⁴ idüb ol eyyâmnda Şam'da bey olan *Sina Bey* olur deyu ol dil-firîb derûnundan dil-gîr oldu ammâ kendü akranı zî-kudret⁵⁰⁵ olmağın bilâ-gallât⁵⁰⁶ katline cür'et idemeyüb* ancak mahall-i rüşvetde cevâbının helâkiyle hareket iderdi. Sinn⁵⁰⁷i Selim'den âkıl idü ki şecâat⁵⁰⁸-i çerâkese mukâbil olub arzı Mısr'a dâhîl ve ol maksada naîl olmak niçe kâbil deyu hükm-i kazâya câhil idi* mezbûr Sina Bey ibtâl⁵⁰⁹-i ricâlden ma'dûd ve niçe alayı cünûd yanında mevcut olmağla Gavrî'ye mektûb gönderüb asker-i ervâma yalnız bin mukâbil ve girü redd itmek kâbil iken Hazret-i sultâna zahmet olmayub makarr-ı saltanata avdet buyursunlar ve hâla Halep de bey olan Hayrabay katır-ı fitrat âb-ı hiyânet ile ser-şest⁵¹⁰ olunub tarîk-i sultana

492 ikdam-ı tamm: gayretle, çok isteyerek

493 nigâr: resim, tasvir

494 cefr: gaibten haber veren

495 muzariat: ortak, arkadaşı

496 ru-mal: yüz süren

497 ber-istimaat: dinlemek üzere

498 sâhir: uyumayan, gözcü

499 cem: hükümdar

500 câh: itibar

501 puşe: perde

502 taht-nişin: tahtta oturan

503 tahsîn: sağlamaştırma

504 aferin: beğenme

505 zi-kudret: kudretli, güçlü

506 bilâ-gallât: zaıksız, zahiresiz

507 sinn: yaş

508 şecâat: yiğitlik

509 ibtâl: hükümsüz, boş bırakma

510 ser-şest: okçular başı

zâhir-i arz-ı ubûdiyetde* ammâ pes-perde⁵¹¹ de hakân-ı Rûm ile yek-cihet olmuşdur ana siyâset için icâzet buyursunlar dedikde*

tayin-i sarf-ı sinn hatr-ı Gavrî-i nâ-mümekîn eylemeğin avdetten murâdı da'vâ-yi saltanat ve Hayrabay'dan maksûdu perişâniye-i cem'iyet mülâhazasın idüb* redîü't-tabîa⁵¹² ile redd-i cevâb eyledi* ve hemân adeden efzûn-ı çerâkese ve Araban ve haddeten birûn-ı Türkmen ve Çelebiyan ile 922 Muharrem ü'l-haramın guresinden Mısır'dan Haleb'e

Varak 244b

Ber-azîmü'ş-şân⁵¹³ ile revân oldu ki çeşm-i cihân niçe zemân idi ki o bu cemaati görmüş değil idi* ve bir mertebe-i cebehâne ve hazine cem' eylemiş idi ki mülûk-i çerâkeseden bir mülk bu kadar mala malik olduğın bir ferd işitmiş değil idi. Nazım görse Karûn malını hıkd⁵¹⁴ ile olurdu hazîn* gîr⁵¹⁵-i skenderî askerinin görse dir idi âferîn* ve hezâr sûvar ile nâm-dâr sekiz sipâh-sâlâr⁵¹⁶ gidüb ve niçe mîr-i zî-şân ilmine nigâh-bân⁵¹⁷ eyledi* ve sadr-ı vezâret ve makâm-ı sadâretde Sodon Acemî* dahi mîr-âhûr⁵¹⁸ Muhammed Gavrî* ve enîs payı* ve Kansu Çerkes* ve Kansu gird* ve didâr-ı Tumanbay* ve Emir Ebu Tursin* ve Emir Akbay* ve Sabi Bey* ve Emir Özbek* ve Emir esrin* ve pîr-i süeda-yı* ve Kurtuba-i vâli* ve Emir Tafsa* ve Emir Kansu Facir* ve Emir Kansu Bosna* ve Emir beni galat* bu yirmi aded vezîr-i alî-şân miyân-ı Arab ve Acem'de müş'âr-ı alî-şân olub her birileri envâ'-yı hande ile velev leh ârâ-yı dâhr idi beyit her vezîri bir nizâmü'l-mülk-i alem-gîr idi her müş'îri mülk-i tedbîr içre ber şem-şîr idi* ve etrâf-ı memâlik canîblerinden olan münâsibler* nâib-i katıyyete Kansu ebu'r-rîhle* ve nâib-i gâzâ vü Rûmla* ve Nablus ve Kuds-ü şerîf ve devlet-pâ-yi ve nâib-i Trablus-ı vâsi'de ve birûn* Emir Eazzî Eşrefî* ve nâib-i Şam Sina Bey* ve nâib-i Halep ve Humus Budak bin Arslan* ve nâib-i Hama Canberd Gazali* ve nâib-i Halep Hayrabay * ve nâib-i inâb Yunus bin Akbıyık * ve hâkim-i kal'â er-rûm Bayezîd Bey* ve hâkim-i Adana bin Ramazan ve bilâd-ı Maraş'dan Diyarbekre varınca hâkim olanlar ile onbeş dil-âver ser-keş rikâbında leşker-keş ve cümlesi hep şeyh ile yitir-keş idi* ve ekâlim-i Mısır keşşâflarından kâşif benî seyf-i pür sefayi eşref-i kâşif*

⁵¹¹ pes-perde: perde arkası, işin görünmeyen kısmında

⁵¹² redîü't-tabîa: kötü tabiatlı

⁵¹³ azîmü-şân: şanı yüce

⁵¹⁴ hıkd: kin tutma, fırsat kollama

⁵¹⁵ gîr: tutma

⁵¹⁶ sipah-salar: askerlerin en büyüğü

⁵¹⁷ nigâh-ban: gözcü, bekçi

⁵¹⁸ mir-ahur: sarayın ahırına bakan

Dimyat pay-i kâşif ve minhur* Kansu adlı* niçe bin cinne'i ile ugûr-ı Gavri'de çerhacı olmuş idi* ve şurûh –ı Araban'dan mansıb ile sâhib-şînas olan hükm-i Said Emir Ömer hâkim-i şahika bin ahdeb hâkim Cizre bin Ammar hâkim

Varak 245a

Münîf-i Emîr-i Hicazî * hâkim-i Şarkıyye Şeyh Ahmed bin Bekr* bu idi nefer kûs⁵¹⁹ çâker⁵²⁰ -i Araban'a ser-asker olub niçe kâr-zâr-ı Arab ile kafâ-dar⁵²¹ ve Gavri'ye dâmen-der⁵²² Beyit oldu kâfa-dar ana kavm-i Arab* her birisi katıra benzerdi hep* bunlardan mâ-ada⁵²³ on iki bin abd-ı müşterî iştırâ idüb

ol dil-âver⁵²⁴ler Şam ve sahra-yı Gavri'ye yâr ü yâver⁵²⁵ ve her nefer bu zâr⁵²⁶a berâber gelüb ber-azîmet ile Gavri-i hevâ-perest-i hâm gurûr ile ser-mest⁵²⁷ olub taht-ı Rûm'u kendüye makarr-ı sultan-ı bahr ü berr olmağı mukarrer bilmeğın yanında mevcûd olan nâ-ma'dûd⁵²⁸ hazînesinden kat'ı nazâr hezâr kantar sabıkâ-i sîm ü zer⁵²⁹ ve tîr⁵³⁰ ile oğlu *Seydi Mehmed* Mekke'i Halep'de kostantin kestirmeğе meks⁵³¹ ittirmiş idi* bilmedüğü cenâb-ı izzet kendüye kesr ü hezîmet ve Sultan Selim'e feth ü nusret dahi saltanat-ı Mısr'ı dahi ana inâyet itmiş beyit zâlim livâsını çeken şeh-r-yâr⁵³² * baht-âsâsı⁵³³ nı ider târ ü mâr *pây⁵³⁴ -i Gavri ile ölüm çekdi ser* dest-i felek eyledi zîr ü zeber⁵³⁵ * nesir ve Halep'te kalan asker feşâr⁵³⁶ mâl-dâr⁵³⁷ endâr⁵³⁸ ve diyârın dârlarını hafıyyeten şerâre⁵³⁹ ile ihrâk bi'n-nâr idicek ol

519 kûs: kös, davul
 520 çâker: kul, köle
 521 kafâ-dar: arkadaşı
 522 dâmen-der: işe hazır, emrine amade
 523 ma-ada: den başka
 524 dil-aver: yiğit, yürekli
 525 yar ü yaver: yardımcı ve arkadaş
 526 zâr: mekan bildirir
 527 ser-mest: sarhoş
 528 na-ma'dud: sayısız
 529 sim ü zer: altın ve gümüş
 530 tîr: ok
 531 meks: vergi, durma, bekleme
 532 şeh-r-yar: padişah
 533 baht-asa: bahtı gibi
 534 pây: makam
 535 zîr ü zeber: alt üst
 536 feşâr: sıkıcı, sıkın
 537 mal-dar: malı çok olan
 538 endâr: baştan geçen şey, vakıa
 539 şerare: kıvılcım

kavm-i âcce⁵⁴⁰ ser basdırmak bahanesiyle yağma ve târâc⁵⁴¹ idüb halkı hileyi çerâkese-i leîm⁵⁴² her gün gûn â gûn “*cevr-i azîm nasrullahi'l azîm yâ pâd-şâh-ı Selim*” dûasını sıbyânlarına ta'lîm eylediler ‘*fe sūbhânallahū'l-azîm fi'l-ecrüm*’ bu iki leşker kazâ-yı mîrim *Merc-ı dâbık* üzre burc-ı râkîb⁵⁴³ da bir yerine berâber gelüb ol Şam iki asker-i güzîn⁵⁴⁴ e subhden menâm⁵⁴⁵ harâm olub ve bir yerde arâm itmeyüb ale’s-seher tarafından alaylar bağlanub meydan-ı kâr-zâr⁵⁴⁶ -ı yemîn ü yesâr⁵⁴⁷ düzülüb ve tobu âteş-bâr⁵⁴⁸ zinciri teshîr⁵⁴⁹ e çekilüb lâzîme-i kîtâl⁵⁵⁰ olan mübâşir hasâr ve *helâk-ı kainâtı halâka'l-mevt ve'l hayrât* buyurdıgü işârete nâzır olub* her ferd-i karîn mevtlerin hazır ve kabze’l ervâhı kasd-ı ömrlerine nâzır eylediler* vaktâ ki⁵⁵¹ sunûf-ı usmân cûş⁵⁵² ü mânend⁵⁵³ -bahr hurûş⁵⁵⁴ idüb hurşid-i tâc-dâr⁵⁵⁵ âleme pür- tûvan-dâz⁵⁵⁶ olduĝunu vezîr-i pâ-yi Süreyyâ⁵⁵⁷ iktidâr fermanıyla çavuşan-ı zerrîn⁵⁵⁸ çevgân⁵⁵⁹ ile alaylar saf saf düzülüb ve her mîr-i mîran⁵⁶⁰ -ı alemler altında mîzan⁵⁶¹ bekleyüb

Varak 245b

Ve her mîr-lîva⁵⁶² sancâklarıyla cenge müheyya oldular hususa hünkâr-ı kâm-kâr miyân⁵⁶³ -ı askerde kâl⁵⁶⁴ şems fî vasîte’n-nehâr⁵⁶⁵ zahîr ve aşikâr

-
- 540 acce: kalabalık
541 târâc: talan
542 leîm: alçak
543 râkîb: gözetleyen
544 güzîn: seçkin, seçilmiş
545 menâm: uyku
546 kâr-zâr: savaş yeri
547 yemin ü yesar: sağ ve sol
548 âteş-bâr: ateş yağdıran
549 teshîr: bağlama, elde etme
550 kîtâl: savaş
551 vaktâ ki: ne vakit ki
552 cûş: coşma
553 mânend: benzer
554 hurûş: coşma, çağlama
555 hurşid-i tac-dar: makamı aydınlık, güneş gibi
556 pür-tuvan-daz: çok güçlü
557 süreyyâ: en parlak yıldız
558 zerrin: altın, parlak
559 çevgân: değnek
560 mîr-i miran: beylerbeyi
561 mizan: terazi, ölçü
562 mîr-liva: tuğgeneral
563 miyân: orta
564 kâl: çekip atma, koparılma
565 nehâr: gündüz

olub* sürh ü zerd⁵⁶⁶ münakkaş⁵⁶⁷ bayraklar mânend der-fâş⁵⁶⁸ buyurub ve gazîlerin gözlerini kanlar bürüyüb ol asker-i a'dâ'⁵⁶⁹ -i şikâr-semend⁵⁷⁰ gayrete sûvar olub iki canîbde olan bahâdır-ı saf der mizân-ı cenkde birbirine berâber gelüb arsa-i cenk numûne-i kat'i peleng⁵⁷¹ / olıcak gubâr⁵⁷² -ı zemînden asûman fark olunmayub* atlar topuklarına dek gark gark olub göz gözü görmez ve sadâ-yı tabl-ı nefir⁵⁷³ den kulaklar işitmez oldu* giderin katına ve aşûb haddin aşûb seyl-i hûn⁵⁷⁴ revân ile ova ve yazı daldı ve her kişi başı yazısun gördi* bu iki leşker miyânında olan ceng-i şîr-âne⁵⁷⁵ ve tîr-i dilîr-âne⁵⁷⁶ bu ana gelince vakî' olmayub* gurre-i seher-i nusret eserden hengâm-ı Şam olunca iki tarafın asker-i zârım arası emr-i kâr-zâr⁵⁷⁷ da ateş-i dârb-ı kıtâle iştigâl de idilir* niçelerin şem-şîr-i âb-dâr ile mürğ-i ruhu nefsi-i hakîrin pervâz⁵⁷⁸ ve niçeler tîr ü sinân⁵⁷⁹ ile sanduka-i sadr-i⁵⁸⁰ müsbetin kafese dönüb bi-sitâr-ı muhîtden avaz ider idi* ol rûz dahi şeb⁵⁸¹ he irişüb iki canîbde olan dilîr-an olmağa cân virüb cânların telef için sînelerin nire hedef eylediler dil-âverler nağrasın gûş idenler ra'de vü tuğlar⁵⁸² şa'şaa⁵⁸³ sını görenler Burak sanurlar idi*akîbet tâbi' ü tîr cenginden ferâgat idüb sine-i sipere ve dest-i hançer ü güm-râh urdılar ol gice tâ sabah ber-mertebe kâr-zâr eylediler felek-i devvâr⁵⁸⁴

niçe rüzgâr idi ki böyle bir kâr-ı düşvâr görmemekle sehâb⁵⁸⁵ dan yüzüne nikâb⁵⁸⁶ çeküb zâr zâr⁵⁸⁷ ağladı* ve dağlar ebr⁵⁸⁸ -i siyâh ile sînelerin dağladı

566 sürh ü zerd: kızıl zırh
567 münakkaş: nakşedilmiş
568 der-fâş: ortaya çıkarma
569 a'dâ': düşman, en zalim
570 semend: çevik ve güzel at
571 peleng: kaplan gibi
572 gubâr: toz
573 nefir: topluluk
574 seyl-i hûn: kan seli
575 şîr-ane: aslancasına
576 dilîr-ane: yiğitler
577 kar-zar: savaş
578 pervâz: uçma
579 tîr ü sinan: ok ve mızrak
580 sadr: en baş, en itibarlı
581 şeb: gece
582 ra'de vü tuğlar: kılıçların gürültüsü
583 şa'şaa: gösteriş, parlaklık
584 devvâr: devreden
585 sehâb: karanlık, bulut
586 nikâb: perde, örtü
587 zar zar: hazin hazin, ağlaya ağlayâ
588 ebr: bulut

ve ırmaklar garrende⁵⁸⁹ idüb enhârlar çağladı* vaktâ ki sultân kendüyi izhâr ve alem-i zerrin⁵⁹⁰ i bâm⁵⁹¹ -i feleğe diküb aşikâr kıldı çerâkese-i şûm⁵⁹²

Varak 246a

Hezâr rüsûm ile asker-i Rûm üzerine hücum idüb kurb-i orduya karîb karîb oldukda mevcûd olan zincir-âlûd⁵⁹³ toplara ateş virdiler ol topların dahi debdebesi zamana velvele ve zemîne zelzele salub simât⁵⁹⁴ ni' met ahrete sala ve her birünüz mevtinize müheyya⁵⁹⁵ olun deyu sadâ vü gûşe be gûşe⁵⁹⁶ feryâd ile nidâ eyledi* ve ol zincîrler mânend-i ejder-i Araban ve çerâkese sarılıub niçe ceyl⁵⁹⁷ gibi her nefer târ ü mâr olub dağıldılar râyet⁵⁹⁸ leri menhûs⁵⁹⁹ ve kûsleri ma'kûs olduğu zeyl⁶⁰⁰lere aks olıcak soranlar hünkâr-ı beşerü'd-dîn çaldılar* bayraklardan "*nasrûn minallâhi*"⁶⁰¹ ayeti bahîr olıcak subhların altun tâcları zahîr olub tuğlar saçların dağıdub nakkare⁶⁰² ler gözlerin açdılar tabllar sineler döküb siperler göğüs gerdiler* nijad⁶⁰³ lar hûn-ı a'dâ⁶⁰⁴ ya diş bileyüb tîrler cebhe hal'âtın gözlediler neferlerden cenk-i harbî sadâsın tamamen olıcak tığlar üryan olub her mürd-i dilîr⁶⁰⁵ garât⁶⁰⁶ da ber-şîr⁶⁰⁷ ve her zaîf devletin dörtte bir peleng⁶⁰⁸ olub bu üslûb üzre tob ve tûfeng mânend neheng yürüdüler* top tûfeng sadâsı ve gûzat-ı şîr-güzâr⁶⁰⁹ nidâsı sahraya velvele ve ol arâ'⁶¹⁰ ya zelzele salub ahîr-kâr⁶¹¹ hünkâr-ı kâm-kâr Gavrî-i sitîze-kâr⁶¹² in başına dünyayı darr⁶¹³

-
- 589 garrende: çağlamak, kükremek
 590 zerrin: altın, parlak
 591 bâm: çatı, dam, kubbe
 592 şûm: şom, uğursuz
 593 âlûd: bulaşmış
 594 simat: ziyafet, sofrâ
 595 mahya: kandil
 596 guşe be guşe: köher köşede
 597 ceyl: yengeç
 598 rayet: bayrak
 599 menhus: uğursuz
 600 zeyl: bir şeyin devamı, eki, ardılları, iffetsiz
 601 saff suresi, 13. ayet
 602 nakkare: çalgıcılar, davul çalanlar
 603 nijadlar: soy, nesil
 604 hun-ı adaya: düşmanın kanına
 605 mürd-i dilîr: yiğidin, cesedi
 606 garât: yağma
 607 şîr: aslan
 608 peleng: kaplan
 609 şîr-güzâr: aslana dönüşen
 610 arâ': bölge, mıntıka
 611 ahîr-kar: neticede
 612 sitîze-kâr: kavgacı

ve cem'iyetlerin tâb ü kahr⁶¹⁴ ile târ ü mâr eyledi nazım ol ne şâh-bâz⁶¹⁵-bend⁶¹⁶ pervâz⁶¹⁷ idekim* bâl açûb niçe'i kahrında pâ-mâl⁶¹⁸ eyledi. Anka⁶¹⁹ları şîrâne⁶²⁰ cenk iden bahâdırların cenge takât ve hazîrân meydan olan dil-âveranın niçesine kuvvet getürmeyüb akîbet-i leşkere azîmet ve hezîmet vaki' olmağla* ümerâsından cüdâ⁶²¹ ve kendüsünün tenha kaldı sâlîfû'z-zîkr⁶²² olan vezîr-i a'zamı Sodon-ı Acemî sultâna itâb⁶²³-ı rûsûm yüzünden hitâb ile zebân dağını dırâz⁶²⁴ ü duhân⁶²⁵larımı bâz⁶²⁶ kılub indi* bu kadar ulemâ-yı âl-i makam ve sulehâ-i be-nâm⁶²⁷ memâlik-i İslâm'a nefîr-i âmm⁶²⁸ nass-ı haram⁶²⁹ olduğu

Varak 246b

Sana i'lâm ve pâd-şâh-ı dîn-perver⁶³⁰ üzerine sefer ve dîn ü devletine zarâr deyu hâber virdiklerinde cevâbların mu'teber görmeyüb ulemâyâ adâvet ve sulehâyâ ihânet ve ümerâyâ hakâret iderek ey pâd-şâh-ı pür-gaflet akîbet anlara olan hilâfin ve taraf-ı âl-i Osman'a olan ihtilâfin sem⁶³¹ ü taht-ı hilâfetden devr-i saltanatdan mahcûr⁶³² ve askerün helâk ve perde-i nâmusun çâk eyledi* bu kadar hûn-ı mazlûman üzerinedir rûz-ı mizân deyu bakîyye-i seyf ile hayf iderün canîb-i Haleb'e cân itti* Gavrî-i bî-hûş bu hâber-i muvahhiş⁶³³-in kâmedi hûş olub arz-ı cünûn⁶³⁴ ile atından süngün oldu her cünd⁶³⁵ ki bindirmeğe cedd ü cehd kıldılar âlem-i âkıldan baîd⁶³⁶ olmağın

-
- 613 darr: sıkıntı, bela
614 tab ü kahr: güç, kuvvetini bastırma, mahvetme
615 şâh-baz: yiğit, gösterişli, şanlı
616 bend: bağlama
617 pervaz: ayna, uçma, atıp tutma
618 pâ-mâl: ayak altında kalmış, çiğnenmiş
619 anka: ismi olub cismi olmayan kuş
620 şîrâne: aslancasına
621 cüdâ: ayrı düşmüş
622 sâlîfû'z-zîkr: zikri geçen, bildirilen
623 itab: azarlama
624 zeban-dırâz: dil uzatan
625 duhan: duman
626 bâz: dağıtmak, gerisin geri
627 be-nam: ünlü, meşhur
628 nefîr-i amm: cemaati toplama
629 nass-ı haram: açıklaması haram olan
630 din-perver: koruyan, seven
631 sem: işitme
632 mahcûr: hacz olunmuş
633 muvahhiş: ürkütücü
634 cünûn: çıldırma
635 cünd: asker
636 baîd: uzak

müfid⁶³⁷ oldu Nazım her kaçan nazîl olsa hükm-i kazâ' * hûş⁶³⁸ medd⁶³⁹ hûş olur basîr a'mâ⁶⁴⁰ * yanında mevcûd olan emir-i âlem ile ibn-i gulâmın gördüler ki akla geleneğe imkân olmayub kayd ü bend⁶⁴¹

ile âl-i Osman olmağı şâh-ı çerâkese noksan add itmeğle* hamîyyet-i cahîliyyete hikmet-i icrâ⁶⁴² ve kendü elleriyle sultanlarının başını kesüb bir cây⁶⁴³-ı mechûlde ihtîfâ ve ol hândânı hebâ⁶⁴⁴ eylediler çünkü sultan Gavrî câm-ı memâtı⁶⁴⁵ melikü'l-mevt elinden nûş⁶⁴⁶ itti gavgâ-i saltanatdan hâmuş⁶⁴⁷ ve dünyayı feramuş⁶⁴⁸ itdi emir-i âl-i gılâf⁶⁴⁹ a ve kendüyi dâd-ı hilâfâ salub ibn-i gulât⁶⁵⁰ ile bî-nâm ve bî-nişân oldu* ol tâk-ı gerdün tâk⁶⁵¹ ve cebehâne-i burak ve mâl-ı tumturak⁶⁵² öylece yerinde kalub felek-i devvar ahîr-kâr ol bar-gâh⁶⁵³ ının ve تنها-yı Sultan Selim'e hâzır ve müheyyâ eyledi *'te'zen menteşâ'* ve *tezell menteşâ'* rivâyet-i müverrehandır ki Selim Hân canîb-i Mısr'a itk⁶⁵⁴-ı afâk⁶⁵⁵ İttikde mühîmmat-ı şerîf için külli rûz lâzım gelmeğın defterdâr bir mikdar muztar⁶⁵⁶ olmuş idi* bu hâlinde zî-kudret-i gulâman-ı sultandan birisi rihlet⁶⁵⁷ idüb gücvârda şîr-i emr ber-püser⁶⁵⁸ ile metrukâtından sedd-i hezâr zâr ü niçe taht-ı güher⁶⁵⁹

Varak 247a

Kalacak defterdâr bâr-gâr⁶⁶⁰ ından bir mikdar almağa hazine imdâd ve nısf-ı irâdinin kabzını murâd idinüb ber-mûcib⁶⁶¹ defter-kitâb mâl ve akârâtı

-
- 637 müfid: faydalı
638 huş: akıl
639 medd: yayma
640 a'mâ': kör
641 kayd ü bend: bağlama
642 icra': yapma, yerine getirme
643 cây: yer
644 hebâ: boşa gitme
645 cam-ı memat: ölüm şerbeti
646 nuş: içmek
647 hamuş: susmuş
648 feramuş: unutma
649 gılaf: kın
650 gulât: müftit, dinde-mezhepte çok ileri varan kişi
651 gerdün-tâk: dünya döndükçe
652 tumturak: gösteri
653 bar-gah: yüce divan
654 itk: azad etme
655 afâk: ufku tutmuş
656 muztar: çaresiz kalmış
657 rihlet: göçme
658 püser: erkek evlat
659 güher: değerli, değerli taş
660 bar-gar: fazla yük

bî-hesâb olduğın arz-ı huzûr-ı şâh-ı kâm-yâb⁶⁶² ittikte pâd-şâh-ı velâ-yi mekân⁶⁶³ telhîsi üzerine müteveffâ-yı rahmet mâlîna bereket oğluna ömr ü devlet gammâz⁶⁶⁴ a hezâr bâr-lâ'net⁶⁶⁵ deyu işâret buyurur* rûh-ı pür fütûh⁶⁶⁶larına sedd-i hezâr rahmet defterdâr çâr nâ-çar⁶⁶⁷ üç nefer tüccârdan yüz bin halîse'l iyâd⁶⁶⁸ dünya ve istikrâz⁶⁶⁹ itmekle sarf-ı mühîmmat sefer idüb ba'de'z-zâfer⁶⁷⁰

ol üç nefer eğer bizden birer püser-i sâlik bende-gân-ı hakâna münselîk⁶⁷¹ olub isimleri mestûr⁶⁷²-ı defter olur ise virdüğümüz mâl-ı hâlûs bâl ile hazîneye helâl olsun deyu ve kemâl-i mâla rû-mâl⁶⁷³ idicek* safa-yı bâl ile maa⁶⁷⁴ fi'l meyllerin bu minvâl üzre rû-yi hebâ-i sultan-ı sahîb-kıran gazâb-ı Ken'an⁶⁷⁵ ey nâ-dân⁶⁷⁶ ibn-i bazâr-gân kulluğa lâyık ve tabi'iyetleri cenge muvâfık olmadıkları tabiatları natık⁶⁷⁷ ü revnâk⁶⁷⁸ dır* bî-vücûd kaide-i şâhân⁶⁷⁹ zîr⁶⁸⁰ ü sitân *anân fe anâ envâ'i en'âm ve ihsân eylemek* iken pâd-şâh-ı sahîbü'l-himmet hilâf-ı adat hareket-i nâk⁶⁸¹dır denâet⁶⁸² ve kulûb⁶⁸³ nass'a bais-i münâferet⁶⁸⁴tir* sultan-ı âlî-şân olan kullarından ricâ' ve ihsan idicek kaide-i hakân kanda ve tarîk-i bende-gân kanda kalur* hemân ulyâ⁶⁸⁵ olan budur ki bir ân tehîr ve taksîr itmeyüb bilâ-noksan malların edâ' ve mukâbele-i hizmetlerinde sezâ⁶⁸⁶ olan şey ile cezâ eyle deyu hatt-ı şerîf inşâ'

-
- 661 ber-mûcib: gereğince
 662 kam-yab: mutlu, bahtiyar
 663 velâ-yi mekân: olabilecek durumda,
 664 gammâz: iftira atan, fitneci
 665 bâr-la'net: çok lanetli
 666 fütûh: zafer, galibiyet
 667 çâr-na-çar: çaresiz
 668 iyad: takviye, kuvvetlendirme
 669 istikrâz: borçlanma
 670 ba'de'z-zâfer: zaferden sonra
 671 münselîk: yola girmiş, bağlanmış
 672 mestur: gizli, örtülü
 673 ru-mal: yüz süren
 674 maa: ile, beraber
 675 ken'an: filistin; kinan: ok
 676 nâ-dân: bilmez, cahil
 677 natık: söyleyen
 678 revnâk: parlaklık
 679 şahan: şahlar
 680 zîr: taht, alt
 681 nak: toz, batırma, yanlış hareket
 682 denâet: alçaklık
 683 kulûb: kalpler, gönüller
 684 münâferet: nefter etme
 685 ulyâ: yukarıyüce, padişah katı
 686 seza: uygun

buyurur* rahmetullâhi aleyh rahmete(n) vesîa⁶⁸⁷ ve meşhûr-ı cihân-dâr ki Sultan Selim Hân hîn⁶⁸⁸-i cülûsunda ulemâsın imtihan için at üzerinde ayak divânı idüb şeyhü'l-islâm ile hem-licâm⁶⁸⁹ olıcak ba'de küll-i kelâm ey müfti-i en'am⁶⁹⁰ kazasker bindüğü at esb-i şâh- gedâ⁶⁹¹yı mât idüb pâlâd⁶⁹²ı kec⁶⁹³ ve reftâr⁶⁹⁴ı gayet kec bu tüfeng ile garazz-ı arz-ı fakr ancak buyurıcak ey sahîb-kıran-ı zemân sahîb-i fazîlet ve bürhân⁶⁹⁵ olmağla cümel⁶⁹⁶-i alemi atı⁶⁹⁷ tahammül olamayub

Varak 247b

Bindüğü at-ı ıyâl⁶⁹⁸in feleği mât itmiş iken kûs ü kuzah⁶⁹⁹ gibi iki kat olmuş deyu cevâb eydür* ba'de zemân Rûm ili kazaskeri ile hem-inân⁷⁰⁰ oldukda Mevlânâ⁷⁰¹ gûlâman-ı Selim'e esb-i hilm⁷⁰²-i lâzım iken kazasker galiyâ⁷⁰³ esb-kes⁷⁰⁴ olmağla huzûrumuzda at oynar didikde* Ey şâh-ı kusur Mevlânâ müşarûnileyhe fazle'l-bahr⁷⁰⁵ olmağın şeref-i alem ana dahi te'sîr idüb cûş ü hurûşa gelmekle raks⁷⁰⁶ eyler deyu cevâb eyler şâh-ı âlî-cenâb ba'de Anadolu kazaskeri ile hamr-kâb oldukda ey molla⁷⁰⁷-yi reis-i ulemânın *vech-i küçük men vücûha ammâ imâmesi büyük bi-vech* deyu ne vechle tevcîh ideceğine teveccüh buyurur* ol dahi ey şeh-r-yâr-ı mümtâz fazlına nisbet gâyet azdır eğer ilmüne göre arif sarınsa kubbe-i lâ-cevrde sığmaz idi medh ü müftîye agaz idicek* Şâh-ı âl-i himmet hamd ü hudâ-yı edâ⁷⁰⁸ idüb *elhamdülillâhi Teâlâ* miyân-ı ulemâda hâlâ ittifak ile bu mertebe vifâk olıcak bi'l-ittifak şeh-n-şah-ı süluk afâk olmamda iştibâh yokdur* Fatihâ-i fatihinde

687 vesia: geniş, bol
 688 hin: zaman
 689 gem, ağız birliği
 690 en'am: halk, insanlar
 691 şah-geda: mütevazi hükümdar
 692 palad: yedek at
 693 kec: eğri, çarpık
 694 reftar: hareket, yürüme
 695 bürhan: delil, ispat, şahit
 696 cümel: cümle, takım, tamamı
 697 at: gelecek, önde, aşağıda
 698 ıyal: geçindirmek zorunda olduğu kimseler
 699 kuzah: renkli çizgi
 700 inan: dzgin
 701 mevlana: efendimiz, hazret
 702 hilm: yumuşaklık
 703 galiya: güzel koku
 704 esb-kes: atsız
 705 fazle'l-bahr: deniz aşırı
 706 raks: dansetmek
 707 molla: büyük kadı-alim, medrese talebesi
 708 edâ: yerine getirme

imtihân-ı müctenâ⁷⁰⁹ların fütûh buyururlar* zîhi⁷¹⁰ sultân-ı a'zam ve hakân-ı muazzâmın rehber-i sırât-ı müstâkim olmağla kalb-i selîm ile fukehâ ve İmâm-ı â'zama ta'zîm ve fuzelâ-yı müteşerr⁷¹¹'i ve münevver-i zimam-ı ihtiyârların teslîm idüb iktidâ'⁷¹²-yü ulemâ ile müceddîd-i dîn ve dünya oldular* ve asrında nev'i beşer birbirine fitne ve şer virdüğüne bâz-dâr⁷¹³ında zıddına sarf ve gününde kadîr olmayub her iz'ân⁷¹⁴göre beyâbân⁷¹⁵-ı sahrâda çeşm-i cayıran⁷¹⁶ nâ-tuvan –ı nigerâne⁷¹⁷ne cânı var* ve gülbâng⁷¹⁸-ı peleng ile şâhın tizi cenk-i simâ'⁷¹⁹da ahenk etmek ne cânı var ne dermânı var idi* bi-emrullâhi teâlâ ol zemânda ulemâ-yı cümlesi infâk üzre olub zühd ü takvâda her biri rütbe-i ulyâdan olmağın ilm-i müceddîdin için tahsîl-i muhâbbetinde şer'î imza için mahzâ'⁷²⁰-yü emr-i kazâ-yı hâsıl etmişler idi* bu sebep ile bu sebep ile her biri ilm ü amel olub icrâ-yı şer'-i mübînde dakika fevt itmezler*ve taâm-ı zeheb ile hilâf-ı zâhîb olmazlar idi ve tarîk-i Hakk koyub râh-ı zülâl⁷²¹gitmezler ve dünya uşsa dinlerine

değişmezler idi* ve dahi beynlerinde merâsim-i tarîk mübâhât⁷²²-ı ilm-i amîk⁷²³ olub fazîletde ikdâm⁷²⁴ve ilm-i evlâ'⁷²⁵sına el-ikdâm fela kâdem dirler idi*kesb-i helâl⁷²⁶ ile rû-mâl olundu.

Varak 248a

Sâi⁷²⁷-i bi'l-hayrât ve niçeler te'lifât⁷²⁸ ile sâhib-i hasenât olmağın ulemâ-yı a'zam ile nizâm-ı alem olmuş idi*bi-hikmet-i Hudâ fî zamanenâ⁷²⁹olan ulemâ zâhîren birbirine arz ü şevk⁷³⁰-i kâzib⁷³¹her biri bir

⁷⁰⁹ müctenâ: toplanmış, devşirilmiş

⁷¹⁰ zîhi: bu

⁷¹¹ müteşerr': fıkıh alimi

⁷¹² iktidâ': tabi olma, uyma

⁷¹³ baz-dar: avcı

⁷¹⁴ iz'ân: anlayış, kavranış

⁷¹⁵ beyabad: bedevî

⁷¹⁶ cayıran: cefa çeken

⁷¹⁷ nigerâne: bakıcı, bakan

⁷¹⁸ gülbâng: nara, ezan

⁷¹⁹ simâ': çalgılı tören

⁷²⁰ mahzâ': yalnız, halis, tek

⁷²¹ râh-ı zülâl: su yolu, ferahlık yolu

⁷²² mübâhât: övünme

⁷²³ amîk: derin, derinlik

⁷²⁴ ikdam: gayretle çalışma

⁷²⁵ evlâ': daha uygun, layık

⁷²⁶ kesb-i helâl: helal kazanç

⁷²⁷ sai: çalışan, haberci

⁷²⁸ te'lifât: yazılmış eserler

⁷²⁹ zamanena: vaktiyle

⁷³⁰ şevk: istek

fi'l⁷³²-i zâhib⁷³³ mansıb⁷³⁴larında ba'zılar zulm ü günâh ile mâl ü efrâh⁷³⁵a gark ve azl⁷³⁶lerinde ekserî düyûn⁷³⁷-i kesîreye müstağrak⁷³⁸ iken yine dilîr-ân ile birbirlerine arz-ı kâlâ⁷³⁹-yı şirket idüb kasd-ı ziyâfet için cem'iyet işler gaybet⁷⁴⁰te olanları gıybet⁷⁴¹ idüb her ferîk⁷⁴²-i bâhs-ı alem⁷⁴³ yerine müzmen⁷⁴⁴ refîki merâsim-i tarîk add⁷⁴⁵ eydürler* ve hîn ü dag⁷⁴⁶ birbirine duâ' yerine envâ'-ı iftirâlar idüb giderler* ve câize⁷⁴⁷ ile niçe câhil fâzıla⁷⁴⁸ takdîm idüb câhe⁷⁴⁹ kadem basdukda *el-ikdâm felâ kâdem* dirler ve ekseriyyâ kıl'â'larında⁷⁵⁰ olan fikr-i ifrâr⁷⁵¹ ve feryâd ve ke'l-hevâmm⁷⁵² didikleri avâm⁷⁵³ a tahassun ve istinâd⁷⁵⁴ iderler* kazâ ile kazâlarında sâhib-i şerîata⁷⁵⁵

zûlm ü bid'ât mürüvvet⁷⁵⁶ değıldir disin ulemâya ihânet eyledin deyu niçe zahmet iderler egerçi selb⁷⁵⁷-i külli olunmaz içlerinde câ- be- câ⁷⁵⁸ müteşerri⁷⁵⁹ ve sulehâ dahi bulunmamak olmaz* *amme'l sâdır ke'l ma'dum* mes'elesi ulemâya mâ'lum ve bu hâlet eşrât-ı saat⁷⁶⁰ dalâlet eylediği bî-reyb⁷⁶¹ ve gallât⁷⁶²dır. *Mevtû'l-alemi keemvati'l alem* mefhûmu mâ'lum iken ma'lûm-i alem iken arz-ı ehle taarruz değıl idüğü Allah û Teâlâ-yı alem

-
- 731 kâzib: yalan, yalancı
732 fi'l: iş, kâr
733 zâhib: bir fikre, zanna kapılan
734 mansıb: makam, rütbe
735 efrâh: sevinç
736 azl: görevden alma
737 düyûn: borçlar
738 müstağrak: batmış
739 kâlâ: kumaş
740 gaybet: kayıp, gizli
741 gıybet: çekiştirme
742 ferik: ortak
743 alem: cihan, alamet
744 müzmen: halsiz, kötülemiş
745 add: saymak, itibar etmek
746 dag: yara
747 caize: hediye, bahşış
748 fâzıla: faziletli
749 cahe: makam, mevki
750 kıl'â': kale, surlar
751 ifrâr: kaçırılma
752 ke'l-hevâmm: böcekler gibi
753 avâm: halk
754 istinâd: dayanma, senet
755 şeriat: doğru yol, din kaidesi
756 mürüvvet: yiğitlik
757 selb: zorla alma
758 ca-be-ca: yer yer
759 müteşerri': fıkıh alimi
760 eşrat-ı saat: kıyamet alametleri
761 bî-reyb: şüphesiz
762 gallât: zahireler, mahsuller

Nazım Sözümlü zalim cahillere oldu mahzâ⁷⁶³ itmez alim-i amellere töhmet hâşâ^{764*}

Bu bâb Sultân Tuman taht-ı Mısır'da makâm-ı Gavri'ye ikâmet ve pâd-şâh-ı pür-salâbet⁷⁶⁵ ile beş def'a kıtâl-i ikâmet idüğü beyânındadır.

Kıssa-perdâz⁷⁶⁶ ati'l-ahyâr⁷⁶⁷ ve nakş-ı bendân-ı hikâyet-i esmâ ve gelen maânî⁷⁶⁸ ile şöyle tasvîr ve beyân ve kalem-i meşkin ilmi ile şöyle tahrîr

Varak 248b

Reâyât⁷⁶⁹ eylemişlerdir ki* Sultân Gavri helâk olıcak askeri firâr kılaylar* nâibi Hayrabay fi'l hâl -i hayr yüzünden şâh-zâdeye temellük ve rû-mâl idüb Sultan Selim sizi muhâsara için tasmîm⁷⁷⁰ ve üzerinize ceş-i azîm ile küll-i hakkîn câsuslar bize tefhîm⁷⁷¹ ettirdiler hâla ulî⁷⁷² oldur ki Haleb'den rihlet için nidâ vü ahrâr budur ki Mısır'a varub mühimmâtınızı müheyâ eylesin her vechle hıfz-ı Haleb bize enseb⁷⁷³ didikde ol bî-hayra haber Hayrabay'ı mülâhaza-i hayr ile ol an Haleb'den revân ve canîb-i Mısır'a revân oldu* Hayrabay dilîr-tedbîr ile mülk-i Haleb'i çerâkeseden pâk⁷⁷⁴ idicek bi-pâk* bu iklim-i azîme Sultan Selim canîbine teslim olunmuşdur deyu gûşe be gûşe nidâ ve ba'de'l-yevm ni'met-i âl-i Osman'a sala didikde* gûş⁷⁷⁵ iden ulemâ ve sulehâ ve işiden agniyâ⁷⁷⁶ ve fukâra Ahmed Hûdâ'î edâ' ve kadem-i şehri-yâre min' er-rakîb ve istikbâle müheyâ oldular*

Hayrabay sadâkat-nümâ⁷⁷⁷ der-i devlete ubudiyet ile nâme-i beşâret⁷⁷⁸ inşâ' idüb hâla hâl-i rû-yî⁷⁷⁹ Arab olan iklim-i Haleb kabza-i teshîr⁷⁸⁰ e

763 mahzâ. yalnız, tam, sade
 764 hâşâ: katiyen
 765 pür-salâbet: çok sağlam, dayanıklı
 766 kıssa-perdâz: kıssa anlatanlar
 767 ahyâr: iyiler
 768 maânî: manalar
 769 reayat: halk
 770 tasmîm: tasarlama
 771 tefhîm: bildirme, anlatma
 772 ulî: sahib
 773 enseb: münasib, uygun
 774 pâk: yek
 775 gûş: duyulan
 776 agniyâ: zenginler
 777 sadakat-nüma: sadık, sadakatli
 778 beşâret: müjde
 779 rû-yî: yüz, çehre
 780 teshir: ele geçirme

gelmiştir ki nâib-i pâd-şâh vâlâ-yı miknet⁷⁸¹ ne kadar zahmet ise bu canîbe azîmet buyursunlar diyecek* Hakân-ı gerdûn ve zâr-ı semend⁷⁸²-i saâdete sûvar ve etrâfi geşt ü güzâr⁷⁸³ ve deşt-⁷⁸⁴i sahrada olan a'da-yı şikâr iderek Haleb'e vâsıl ve bâb-ı kal'âya dâhîl olub şehre kâdem basdıkda* Hayrabay hayra mukaddem deyu kudûm⁷⁸⁵-ı şehri-yârîye şükür-barî⁷⁸⁶ kıldıkda envâ'-i ni'mete gark ve eltâf-ı hakâna müstağrak oldu* Hayr haber Hayrabay Mısr'da kibâr-ı ümerâdan Canberdi Gazâlî sem'ine intikâl idicek bin cân ile Selim Han'a bende-i zühd-mânend yerinde olmağçün avdiyyet⁷⁸⁷ine tâlib ve asitânesi kulluğuna râgıb⁷⁸⁸ olub derhâl Hayrabay'e haber irsâl ve arz-ı mâ-fi'l bâl⁷⁸⁹ eyledi* Hayrabay mezkûr haber-i mezbûrdan mesrûr olub bahs'el-me'mur huzur-ı şehri-yâre hâzır ve mühimmâtın arz idüb cevâba nâzır ve bâb-ı şefaâtda kıyâm ve makâm-ı uhuvvetde yüzün yire koyub arâm eyledikde kelâmı makbûl ve şefaâtı kabûl olub lâkin eşrâr⁷⁹⁰-ı çerakesenin

Varak 249a

Ahvâllerinde iş'âr⁷⁹¹ ü her-bâr⁷⁹² ahbâr⁷⁹³ ların ihbâr⁷⁹⁴ için mezbûrun Mısr'da meks⁷⁹⁵ i münâsib görülmeğın bu mazmûn⁷⁹⁶ ile hatt-ı hümâyûn irsâl olundu. Hasb⁷⁹⁷e'l-i'lâm emr-i âlîlerin icrâda akdem ü çerakese ikdâm üzre ol dahî azîm sultân be feth-i kışver⁷⁹⁸-i Şam pâd-şâh-ı cem ü câh⁷⁹⁹ı tamam bir mâh Haleb-i cây-geh⁸⁰⁰ idüb tab⁸⁰¹,-ı Selimleri Şam-ı darü's-selâm canîbine maîl olmağın* Sultân-ı âlî-şânı canîb-i Şam'a atf-ı inân⁸⁰²

781 miknet: kuvvet
 782 semend: at
 783 geşt ü güzâr: gezip tozma
 784 deşt: ova, çöl
 785 kudûm: ayak basma
 786 barî: yaratan
 787 avdiyyet: dönme, taraf seçme
 788 râgıb: istekli
 789 ma-fi'l bâl: kalpteki şey
 790 eşrâr: kötülük edenler
 791 işâr: yazı ile bildirme, haber verme
 792 her-bâr: her defa, daima
 793 ahbâr: söylenti
 794 ihbâr: bildirme, anlatma
 795 meks: vergi, durma, bekleme
 796 mazmûn: ödenmesi lazım gelen şey
 797 hasb: gereği
 798 kışver: vilayet, memleket
 799 câh: makam
 800 cây-geh: mevki
 801 tab: damga
 802 atf-ı inân: idare etme ve yönelme

buyurdular* Hayrabay habîrler ilkâ⁸⁰³ iderin rikâb-ı hümâyûndan bir an münfik⁸⁰⁴

olmayub kurb-i Şam'a vardukda naîbi olan âl-i bâb-ı istikbâlde ihmâl ve feth-i bâbda imhâl eylemeğin hevarlarılarıyla Şam'da ber-dâr olunmak bâbında fermân-ı âlî-şân vardır oldukda ol havalide olan sigar ü kibâr itaât-i şeh-r-yarîde ferman-ber⁸⁰⁵ oldular* izn-i canîb Gavrî -zâde kim bi ceng ü taab⁸⁰⁶ -ı terk-i Şam ve Haleb eyledi. Mısır'da iki canîb-i taht-ı pederî münâsib görmeyüb ümerâ, ulemâ saltanata ehakk ü evvelî ve pâd-şâh olmağa elyak⁸⁰⁷ ve sezâ-yı ümerâ-yı çerakesenin eşca'⁸⁰⁸ ve asrında olan fusehâ⁸⁰⁹ nın ifsâh⁸¹⁰ -ı Tumanbay'ı revâ görmeğle imdi. Kıssâ-yı Şâhî gidüb kapusuna livâ-yı saltânâtı dikkiler lâkin mezbûr niçe müddet gûşe-nişîn⁸¹¹ zâviye-i uzlet ve subh ü şam⁸¹² ibâd⁸¹³ -ı sitte müdâvemet üzre olub sulehâ'ı ümmetden olduğı cihetden adem-i kabûle kadem basub metâ'-ı dünyadan imtinâ' ve emr-i saltanattan âbâ⁸¹⁴ eyledi. Muhassıl el-meram cumhur-ı en'am⁸¹⁵ ve havass⁸¹⁶ ü âmm⁸¹⁷ ana ziyâde ibrâm⁸¹⁸ idüb 922 Ramazanı'nın 25. günü makarr-ı saltanata anı mukarreb ve salikü'l eşrefü'l kabih⁸¹⁹ ile mülâkkab⁸²⁰ eylediler* ve haziz⁸²¹ -i emâret⁸²² den üç saltanata ir gördüler. Şehn-şâh-ı ebhem⁸²³ -sipâh⁸²⁴ Tumanbay'ın Mısır'a şâh olduğundan agâh olıcak inşaallah bunun zamanında ibâdullah-ı asûde⁸²⁵ hâl ve ahali-i dâr ve diyâr-ı devrinde müreffeh el-hısâl⁸²⁶ oldular deyu bi'l-külliyeye Mısır'a varmak

803 ilkâ': vazgeçme
 804 münfik: besleyen
 805 ferman-ber: alan, götüren
 806 taab: yorgunluk
 807 elyak: lâyık
 808 eşca': cesur ve yiğit
 809 fuseha: hitabeti hoş
 810 ifsâh: ihmâl
 811 gûşe-nişîn: inzivaya çekilen
 812 subh ü şam: sabah ve akşam
 813 ibad: kul, ibadet eden, iman
 814 aba: ata
 815 en'am: halk
 816 havas: saygın kişiler
 817 amm: herkese ait
 818 ibrâm: zorlama
 819 kabih: ayıp
 820 mülâkkab: lakablı
 821 haziz: en aşağı
 822 emaret: beylik, emirlik
 823 ebhem: söz söyleyecek mecali olamayan
 824 sipâh: asker
 825 asude: rahat
 826 hısâl: ahlaklar

hatırası hâtır-ı âtırlarında dūr⁸²⁷ olmağın* Tumanbay'a nâme-i ma'kûl ile resul-i makbûl gönderüb buyurdular ki benim mülküm hadden füzûn⁸²⁸ ve hizâne⁸²⁹ m'aded-i hisâbdan birûn⁸³⁰ dur mücerred bu canîblere teveccüh itmeden ifsâh-ı murâd sıyânet⁸³¹ e'l-ıyâl-i

Varak 249b

Fesâda mu'tâd üzerine olan Gavrî üzerine cihâd idi* hâla sinn-i sâlah ile ma'rûf ve suflık ile mevsûf imişsin* hazret-i Hayy-i tebârik iklîm-i Arab'ı sana meymûn⁸³² ve mübarek itsün imdi makarr-ı saltanatda karar ve diyâr-ı Mısr'da istikrâr-ı murâdın ise hutbe ile sinn e benim ve zabt ü tasarruf senin olsun bizim canîbimizden naîbimiz olub cadde-i adden udûl ve şer'i mutahharadan nükûl eylemesine habl-i metîn⁸³³ ve şer'-i mübîn sana daima hısn-ı hâsin⁸³⁴ olub her erhâ⁸³⁵ da hâdî⁸³⁶ ve a'da-yı dîn ü devletin üzerine mensûr ve muzaffer olmağa bais ü bâdî⁸³⁷ dir* saniyen erbab-ı hased ü kîn ve ashab-ı şirret ayin olanları yanına getirmeyüb anların kelâm-ı nifâk encam⁸³⁸ların istimâ'⁸³⁹dan imtinâ üzere olasın* madem ki sana ekarib⁸⁴⁰ olan mukarrin⁸⁴¹ mânend akreb⁸⁴² olub safvet⁸⁴³-i emanet ile muttasıf⁸⁴⁴ olmaya taht-ı yedinde olan felâh-ı bî-iflâh-ı raîyan ve ahali'i asla ıslah olmayub sen dahî adalet ile maruf ve safvet-i nusahât⁸⁴⁵ ile mevsuf olmayasın şöyle ki bir nesayih⁸⁴⁶imi feramûş⁸⁴⁷ itmeyüb gûş hûş ki menkûş⁸⁴⁸ eylesin* ben dahi senin hakkında damen dermiyan⁸⁴⁹ ve her vechle murâd et ki erha-yı inân

827 dūr: uzak

828 füzun: fazla

829 hizane: hazine

830 birun: fazla

831 sıyanet: koruma

832 meymûn: bereketli

833 habl-i metin: islam dini

834 hısn-ı hasin: müstahkem kale

835 erhâ: yol

836 hâdî: yol gösteren

837 bâdî: sebep

838 encam: son, akibet

839 istimâ': işitme

840 ekarib: yakın akraba

841 mukarrin: birlikte bulunduran

842 akreb: yakın

843 safvet: temizlik

844 muttasıf: vasıflanan

845 nusahat: nasihatler

846 nesayih: nasihatler

847 feramûş: unutmama

848 menkuş: nakşolunmuş

849 damen dermiyan: işe hazır

eyleyüb taraf-ı hilâfında olan muhalifleri sahife-i rüzgârdan tab-ı ateşbâr ile hakk ve serkeşlerin başların şemşîr abdâr ile fekk⁸⁵⁰ idüb* a'da-yı bed-nihâd⁸⁵¹ın helâk ve nâ-pâkların alûde⁸⁵²-i hûn-ı cân idem deyu nâme-i hümâyûn hatm-i hitâm urdı* vaktâ ki Resûl bu nâme-i makbûl ve cevâb-ı mak'ûl ile Tumanbay sâhib-i kabûle vüsûl ve divâne-i dühûl buldu. Bin cân ile telakkî bî'l-kabûl idüb cezâlillahî hayrân zimmet ve himmet-i şehn-şâhîye elyak ve nâmus-ı şeh-r-yarıye enseb ü ufk olan mertebe-i dirig⁸⁵³ buyurmayub her vechle buyurdıkları kelâm-ı nush⁸⁵⁴ encam-ı hâtır-ı âtırlarından mektûm ve mersûm ve fermân-ı şerîfleri tamam-ı ma'lûm olmuştur* kelâm-ı dürer-bâr⁸⁵⁵ları sıdk ve hulus-ı merhametten naşî ve nush ü bendleri kemâl-i müctenîden müsemmasıdır fi'l-hakîka anlara istinad⁸⁵⁶ ez⁸⁵⁷-diyâr-ı devlet ve asitânelerine intisab bais-i saâdet olduğu gibi muhalefet-i mucîb-i nedâmet⁸⁵⁸

Varak 250a

Ve emirlerinden inhirâf⁸⁵⁹-ı sebep hasârat idügi reyb ü alât⁸⁶⁰dır deyu elçilere riayet de ikdâm ve hâl'-i fahîre⁸⁶¹ ile ihtirâm⁸⁶² idüb darü'l-ziyâfeye ta'zîm ile irsâl ve tekrîm⁸⁶³ ile kal'âdan şehre i'sâl eyledi* Hikmet-i yezdân⁸⁶⁴ Tumanbay ile a'da-yı ifrât⁸⁶⁵-ı ıyâlin ibn-i gillet⁸⁶⁶ akl-ı müzenned⁸⁶⁷ bir serkeş çerkes nâdan olmağla* elçilere nekrân⁸⁶⁸ ile nekrân idecek ol hâlet-i seyf ile cümlesin telef idüb mağrurâne bâb-ı Tumanbay'a revâne ve nâme için Selim Hân'a ifâde idecek ne cevâb amâde eyledin deyu ol bed-zebân⁸⁶⁹-ı itâle-i lisân⁸⁷⁰ eyledi. Nazım esb-i Gavrî üzre olub ol sûvar*

-
- 850 fekk: bozma
 851 nihad: huy
 852 alude: bulaşık
 853 dirig: esirgeme
 854 nush: nasihat
 855 kelim-ı dürer-bâr: inci gibi kelime düzen
 856 istinad: dayanma
 857 ez: den, dan
 858 nedâmet: pişmanlık
 859 inhirâf: sapma, kırıklık, bozukluk
 860 reyb ü alat: şüphe vasıtası
 861 fahire: övünme
 862 ihtirâm: saygı
 863 tekrim: saygı gösterme
 864 hikmet-i yezdan: allahın bileceği iş
 865 ifrat: sapmış, ileri gitmiş
 866 gillet: yayma
 867 müzenned: tamahkâr
 868 nekrân: zeki, bilinmeyen sorgu, fıkra
 869 zebân: dil, lisan
 870 itale-i lisan: dil uzatma

kibr ü enâniyet ile üstüvâr⁸⁷¹ * sine girüb gaffle virüb selâm* bâb-ı sefâhatde idüb çok kelâm* Nesir Tumanbay'ı sâhib-i basîre ba'de hârâbü'l-basîre şimden keza cevâb istersin bir pâd-şâh-ı cem ü câh ki müeyyed min indâllah-ı ulâ bir asker ana mukâbil olmak gayr-ı kabîl⁸⁷²dir* hâla sizi iklîm be iklîm kaçırub askeriniz kılıcdan geçürdi ve emrinüzi dâr ü diyârdan göçürdi ve sultân iken şerbet-i şehâdet içürdi. Gavrî'nin gavr ü tuğyân⁸⁷³ ve askerinizin cevri ve isyânı hândân-ı saltanâtı ber-bâd ve cümlelerinizi nâ-şâd idüb fesâdınız dahi terfî⁸⁷⁴ buldukça devletiniz terennüh⁸⁷⁵ buldu* hâla ol şeh-r-yâr zi-kudret bir kuru nâmeğe kanâat ve bize arz ü muhâbbet ve size bend ü nasihât idüb insâfî yüzünde hareket ve makarr-ı saltanâta avdet niyet eylemişken tab'ınızda olan habâseti icrâ' ve 's-sûlhü seyyide'l-hükkâm⁸⁷⁶ hükmüne rızâ virmeyüb* el-fitnete'n-naimeten lân'allah limeni kazîha⁸⁷⁷ hücceti üzerinize imzâ ve nâmus-ı saltanâta sezâ olmayın vaz'-ı iktidâ'⁸⁷⁸ idüb elçileriyyin hep hebâ eylediniz ve ol şeh-n-şâh-ı garb ü şark-ı ümmet-i Muhammed'e ve sizden eşfak⁸⁷⁹ ve üzerinize gelmedi muhakkak ilme'l-yakîn şems-i saâtınız⁸⁸⁰ münkatı⁸⁸¹ zevâle karîn olub* benim hayatda nasîbgîr olduğu sûi-hâl'inizden zâhir* ve zimâm-ı hâm aşiretinüz ahîr⁸⁸² olacağı bade-i gurur ile fikr-i hâlinizden

Varak 250b

bahîr⁸⁸³ ba'de'l-yevm ahvaliniz ile mukayyed ve umudunuza tefakkud⁸⁸⁴ üzre olun didikde* ümerâ-yı safiyy⁸⁸⁵ ber canîb olub taraf-ı Sultân Tuman üzre sulh ile amel-i evlâ ve agvân⁸⁸⁶-ı ibn-i gillet⁸⁸⁷ bizim umudumuz cenge muhennâ didiler* cevâb-ı gilmân⁸⁸⁸-ı gâlib olıcak cânib-i sultân-ı mağlûb oldu ceş-i Memlûk kîtale yüz tutdı* mülk-i mâlik zevâle yüz tutdı. El-hâsıl

871 üstüvâr: sağlam, güçlü

872 kabil: kabul

873 tuğyan: taşkınlık

874 terfî: arttıkça

875 terennüh: sarsıntı

876 hükkâm: hakimler

877 kazîha: kazalarında

878 iktidâ': tabi olma

879 eşfak: şefkatler

880 saât: saatler

881 münkatı: son bulan

882 ahîr: son bulma

883 bahîr: belli

884 tefakkud: sorma

885 safiyy: samimi

886 agvan: dalalet ehli

887 gillet: düşman

888 gılman: köleler

der-hakâna elçilerin kırıldıkların haberleri vâsıl oldukda Sultan Behrâm intikâm-ı dide-i gayretine nevm⁸⁸⁹ i hâram idüb rüşam⁸⁹⁰ -i cennet-meşâ'm⁸⁹¹ da arâm itmeyüb canîb-i Mısır'a azîmet ve iklim-i Arab'a bi'l-küllîye teshîre getürmeğe niyet ve meşveret için Hayrabay'ı da'vet buyurdi* ol dahi adet üzre der-i devlete ubûdiyyet idüb kelâm-ı cevher-i nizâm ile ey pâd-şâh-ı İslâm elhamdülillahi'l melikü'l-alem Haleb, Şam darü's-selâm mukaddem şerîfleriyle reşk⁸⁹² -i firdevs⁸⁹³ -i berreyn⁸⁹⁴ olub* ekâlim-i Mısır ve Yemen-i kadîm şâhî ile me'men⁸⁹⁵ olmak namûs-ı şâhîye devâ ve arz-ı şehn-şâha revâ değıldir* hususa hizmet-i Haremeynü's-şerîfeyn netâcihe sâhib-i tâc olanlar bin cân ile muhtâc iken nâil olmayub *el-merr-i tayr-ı be himmete kema-yı tayr el-tayr-ı cünâhiye* mazmûn-ı ilm-i alem emirü'l-dîne hafî ve nihân değıldir. Bâ vücûd asker-i çerakesenin câm⁸⁹⁶ -ı devletleri nedîm⁸⁹⁷ -i saltanatdan ahâr olub aksine dair olduğu zâhir ve saâdet-i tal'a⁸⁹⁸ ları nahs⁸⁹⁹ -ı ekber bir kavm-i şeamât⁹⁰⁰ -i peygar⁹⁰¹ oldukları bâ hükm-i takdîr ettikleri tedbîr isâbet pezir⁹⁰² oldugi kat'ı bahîr ey şeh-r-yâr-ı nâmus* be inâyet Allahu'l-melikü'l-kadr-i mukadder olan emr-i suhûlet ile müyessîr dedikde* sultân-ı bahr ü berr asker-i ganîmet esîr ile tarîk-i Mısır'a müteveccih ve revâne oldular* izn-i canîb sultân-ı Arab dahi ruz-ı şeb amâde-i sâz ü selb⁹⁰³ idüb bezl⁹⁰⁴ -i iktidâr ve cünûd⁹⁰⁵ -ı cenûbdan dahi cündî⁹⁰⁶ den yarar ve nâm-dâr hezâr sûvar ile Gazze'ye dek bir serdar göndermeğe karar virdi ammâ vech-i muharrer üzre* el hızre'l imtiale'l gadr* bu bâbda izhâr olmağın ümerâdan birkaç mîr⁹⁰⁷ -i muteber ile der-i hakâna bende-i kemter⁹⁰⁸ olan

889 nevm: uyku
 890 rüşam: rüşvet
 891 meşâ'm: bölünmeyip
 892 reşk: kıskanma
 893 firdevs: cennet, bahçe
 894 berreyn: iki kıta arası(asya ve avrupa)
 895 me'men: emin, güvenilir yer(ka'be)
 896 câm: kadeh
 897 nedîm: büyükler
 898 tal'a: artan
 899 nahs: uğursuzluk
 900 şeamat: uğursuzluklar
 901 peygar: savaş
 902 pezir: kabul eden
 903 saz ü selb: kuvvet ve zorla alma
 904 bezl: gayret, çaba
 905 cünûd: asker
 906 cündî: iyi at binen
 907 mîr: kumandan
 908 bende-i kemter: hakir kul

Varak 251a

Canberd Gazali'î anlara ser-asker eyledi. ' *izâ eradâllahi şey'en hayya'* eşbah⁹⁰⁹ a Nazım murâd itse kaçan bir emri mevlâ* ider esbâbını anın mühennâ⁹¹⁰* Nesir Canberd-i mezbûr hezâr sürûr ü hubûr⁹¹¹ ile Mısr'dan mürur-ı rahat Yunus nâm menzile ubûr⁹¹² ittikte mânend-i bahr-i siyah cüyûş-ı Rum'dan bir ber-gerde⁹¹³ sipâh⁹¹⁴ ayân olub içinde bad-zen⁹¹⁵ ve seyl⁹¹⁶-i bî-amân gibi râyât⁹¹⁷-ı hakân-ı âlî-şân zâhir ve nümâyan oldu. Canberd Gazali asker deryâ misâl göricek* mukâbelesin emr-i muhâl⁹¹⁸ ve muhârebesin mümteni⁹¹⁹, ül-ihimâl bilmeğin derhâl ol hayatları mânend-i gazâl⁹²⁰ şîr-dilîr gavrlarına atub anları şikâr ü taamme⁹²¹ şimşir abdâr itdirdi* ol konâkda o tâk ne tabak⁹²² üç gün anda oturak kılındı* Canberd-i sâhib nâm-ı inhizâm⁹²³ -ı Tumanbay'a ikdâm ve ale'd-devâm maâkis⁹²⁴ -i çerakeseye ihtimâm üzre oldurgun pâd-şâh-ı İslâm'a i'lâm eyledikte şehn-şâh-ı rüy-i zemîn ol zemân ana tahsîn ve bu hizmete aferîn idüb* hîn-i meşveret de meclisine yakîn ve erkân-ı devlet karîn ve eyalet-i Şam'ı tebyîn⁹²⁵ eyledi* *Lâ külli şey'en ene min cinse* mazmûnu bu bâbda zâhir ve bu hususda kat'ı bahîr oldı* bu haber muvahhiş⁹²⁶ gûş ü hûş⁹²⁷ Tumanbay'a vasıl olıcak medhûş⁹²⁸ olub ziyâde perîşan hezârim-i cân ile hükümette olan çerakese ihtimâm-ı tamam ile nefîr-i âmm idüb* hadden birûn-ı cebe⁹²⁹ vü miğfer ve adeden efzûn-ı müselleh-i asker ile *Ridaniyye* nâm menzilde hakân-ı âlî-şâna mukâbil ve canîb-i Mısr'a gelmeğe hail⁹³⁰ oldu sultân-ı

-
- 909 eşbah: şahıslar
 910 mühennâ: tebrik edilmiş
 911 hubûr: haberler, alimler
 912 ubûr: geçme
 913 ber-gerde: hatırda tutulmuş
 914 sipah: asker
 915 zen: yelpaze
 916 seyl: şiddetle gelen
 917 rayat: bayraklar
 918 muhal: mümkün olmayan
 919 mümteni': çekinen
 920 gazâl: ceylan
 921 taamme: kurulub
 922 tabak: ince kat
 923 inhizâm: yenilgi
 924 maakis: uğursuz
 925 teybin: açığa çıkarma
 926 muvahhiş: ürkütücü
 927 gûş-ı huş: dikkatle dinleme
 928 medhûş: ürkmüş
 929 cebe: zırh
 930 hail: engel

zafer-makrun ol konakda çetr⁹³¹-i hümâyûn kurdı nazım buyurdu kondular bu hûş mekâna * ki ziyalıkda benzerdi cânana* tutub askeri tamamen dağ ü bağ kuruldu anda saltanat otağı* o gice kıldılar hem anda arâm* olunca ser-nigun⁹³² nâ-rû'yet⁹³³ şam * idicek şâh-ı hâver⁹³⁴-i arz ü hasâr⁹³⁵* mûhennâ⁹³⁶ kıldılar âlât⁹³⁷-ı bî-kâr⁹³⁸ nasîr

Varak 251b

Vaktâ ki asker-i zafer-encâm⁹³⁹ ol şeb-i arâm⁹⁴⁰ idüb tebaşîr⁹⁴¹-i subh zâhir oldukda hicreten Şâm-ı münevver oldu Nazım sûvar oldu der canîbden dilîr-an * iderler cân ü dilden azîm-i meydân* alemler kaldırub birbirin baş * kazâ-yı esrârını kılmak için fâş⁹⁴² * hadeng ü tîrler⁹⁴³ ittıkce pervâz* gelürdi sinelerden dürlü avâz Nesir vakt-i sahîr⁹⁴⁴ den şam⁹⁴⁵ a dek ve subhdan ahşama dek ber vechle ceng ü hedeng oldu ki sadâ-yı tob tûfeng ile gûş-ı felek⁹⁴⁶ çâk çâk⁹⁴⁷ övütmüş * ve çeşm-i cihân Bahadır Hân'dan bi nevr⁹⁴⁸ kalmış idi. Ve hararet-i âf-tâb⁹⁴⁹-ı enver ile sîm ü zerrin⁹⁵⁰ kemer pûse⁹⁵¹ de olan zîr gibi eriyüb* ve zemin-i rû-yi asumanı bürüyüb hüzn-i dilîr-ân besat⁹⁵² -ı zemînde neyl vüş cârî⁹⁵³ ve niçe cânlar tenlerden arî⁹⁵⁴ kaldı*kalke's-sabah masbah⁹⁵⁵ -ı sabahı yandırub * zemîn ve zaman tâbân⁹⁵⁶

-
- 931 çetr: çadır
 932 ser-nigun: baş aşığı
 933 na-ru'yet: tedbirsiz
 934 haver: doğu
 935 hasar: zarar
 936 mûhenna: tebrik
 937 alat: vasıtalar
 938 bi-kar: işsiz, bekar
 939 encam: son bulan
 940 şeb-i aram: gece dinlenmesi
 941 tebaşir: sabah aydınlığı
 942 fâş: açıklama
 943 hadeng ü tîrler: oklar
 944 sahir: seher
 945 şam: akşam
 946 guş-ı felek: felek dinledi
 947 çak çak: parçalamak
 948 bi-nevr: parlaklık
 949 af-tab: güneş
 950 sim ü zerrin: gümüş ve altın
 951 puse: buse
 952 besat: düz yer
 953 neyl vüş cari: maksadı hasıl olan
 954 arî: uzak
 955 masbah: doğacak zamanı
 956 taban: ışıklı, parlak

ve sahn⁹⁵⁷-i cihân enver-i âf-tâb alem-tâb⁹⁵⁸ ile dirahşân⁹⁵⁹ oldu. Tumanbay-ı mezbûr akl-ı tedbîr ile ma'rûf ve meşhûr şecaât ve cür'et de müselle⁹⁶⁰ ve cumhur olmağın ümerânın kebârin-i Kurtuba-yı valî ile salifü'z-zikr ibn-i galatı⁹⁶¹ yanına alub bu üç nefer dil-aver bir berâtı kasd-ı hâne ittifâk ve birbirleriyle ahd ü misâk idüb asker-i Rûm üzerine hümûm⁹⁶² ve hücûm iderin ve rast geldiklerine zerrin mızrak iderek alem-i dîne varıb sultân-ı Arab Sinan Paşa ile harb ve ibn-i galat ve muzâf oğlu *Binşâh ve Kurtuba-i vali Şâhsûvar oğlu Ali Bey*'i halî bulmağın* avcı dahi şerbet-i şehâdeti nûş idicek ceyš-i çerakese cûş ve kemâl-i kîtale hürûş idüb her biri bade-i gurûr ile ser-hûş ve cümle ahın pûş⁹⁶³ olub yürüdüler* pâd-şâh-ı zafer-penâh⁹⁶⁴ kılub sipâhda iken hareket rüyadan agâh olıcak şîr-i garrân⁹⁶⁵ olan dil-âverânı anların üzerine hücûm-ı cümle buyurdular* ol hazırân meydana ki alay-ı düşmana irişdiler cân hakkıyla dövüşdüler* ol hinde askeri târ ü mâr ve ekserin taâmme-i şimşir-i ab-dâr ve güzide-i ümera-yı Mısır'a firâr ettikleri

Varak 252a

Hâlde ol şâh-ı münkesîr-i sipâh maverâ⁹⁶⁶-yı kal'adan kat'-ı râh⁹⁶⁷ idüb taife-i Araban'a revâne oldu* fahîre⁹⁶⁸ nin kal'a ve şehir-i şehir-yârından hâlî' ve derûn ve birûn-i hazâin⁹⁶⁹ ve defâin⁹⁷⁰ ile mâlî kaldıkda Hayrabay-ı reh-nümâ hamd ü Hudâ-yı edâ ve tehnîye⁹⁷¹-i gâzâ idüb* Lakin zaviyelerde münzevî ve beyt-i hafîlerde muhtefî olan keşşâf ve ümerâdan muhtefî fitne ihtimâlin virmeğle Beyit Yusuf-ı sâdik-ı sanîdir cihâna şâh olan Nil-i şimşir ile Mısır-ı devlete sultân olan beyt mefhûmunu el altından gönderüb anlar dahi mefhûm deyüb* cevâb-ı mahfî Hayrabay'a iş'ar ve ihbâr eyledikde* Hayrabay tekrar Beyit dostumdan gayri kim ki hande kılır* dostluk

957 sahn: orta
 958 alem-tab: dünyayı parlatan
 959 dirahşan: parlak
 960 müselle: teslim edilmiş
 961 galat: yanlış
 962 hümum: gam, keder salma
 963 puş: örten
 964 penah: sığınılacak yer
 965 şîr-i garran: kükreyen aslan
 966 maverâ: ötesindeki
 967 rah: yol
 968 fahire: şanlı
 969 hazain: hazine
 970 defain: define
 971 tehnîye: tebrik

sertâb⁹⁷² ını o kanda bilür* uzlet⁹⁷³ iden ümerânın hezar istîmâlet⁹⁷⁴ ile vahşetlerin zail-i der-i devlete da'vet idüb avdetine maîl idecek emân-ı alâmat ey hakân-ı cihân deyu her biri dest-i ber-gerde⁹⁷⁵yi itmeğle* mazhâr-ı ihsân-ı sultân ve ekseri güzide-i erkân-ı divân oldılar ve hıfz-ı hisâr için kenâr-ı cüybar⁹⁷⁶da bargâh⁹⁷⁷ kuruldı 922 tarihindeki saâdet ile Üsküdâr'dan kaldıkda *Kürdistan Fethi* için *Bigalı Mustafa Paşa* irsâl buyruldı. Mahall-i me'mura vardıkda ibtidâ-yı Cizre ve hâkim-i Çemişkezek ve hâkim-i Hısn-keyf ve Hâkim-i Eğil ve hâkim-i İmadiye ve hâkim-i Bahti ve hâkim-i Çapakçur ve hâkim-i Palu ve hâkim-i Ergâni hâkim-i Sason hâkim-i Hizân ne niçe ümerâ-yı âlî-şân bunları kabza-i teshîre getürdi ve tarih-i mezbûrda bi'z-zat Mısır'a varınca feth buyurdukları vilâyetlerin ibtidâsı kal'a-yı Malatya ba'de deyu Dik'i Divriği ba'de kal'a-yı Gerger ba'de kal'a-yı Birecik ba'de kal'a-yı Antakiye ba'de kal'a-yı Hama ba'de kal'a-yı Humus ve barîh⁹⁷⁸-i râbıkda helâk-ı Sultân Gavrî teshîr-i Haleb ba'de feth-i Şam ba'de kal'a-yı Sind ba'de kal'a-yı Taberye ve hakân-ı cülûs ve kasaba-i Kakun ve kasaba-i Melçuniye ve kasaba-i Rumla ve şehr-i Gazze ve bi'z-zat Kuds-i şerîf ve feth-i Han Yunus menzil-i mezbûrda Hüsam Paşa vezir sebeb sûi

Varak 252b

Tedbîr ile katl olundu ve feth-i batniyye ve feth-i kal'a-yı katıyye ve ümm-i Hasan ve feth-i Salîhiye ve menzil-i Biliyis ba'de mezil-i hân ki ba'de musaf-gâh *Ridaniye* ki menzil-i mezburda Sultan Tumanbay münhezim⁹⁷⁹ oldı. 922 Muharremü'l-hârâm'ın yirmi altıncı günü ki yevmü'l-sebt idi. Feth-i iklim-i Mısır'ı nadîre-i asr ve feth-i kal'a-yı İskenderiye vakî olmuşdur ki tarih-i feth için şuarâ⁹⁸⁰dan bu Mısra'ı imlâ eylemişlerdir. Ayn aldı Mısır'ı zor ile Sultan Selim sene 922 Sultan Tumân ki hezîmet ile firâra azîmet eyledi.

972 ser-tab: baştacı

973 uzlet: inzivaya çekilen

974 istimalet: teselli etme

975 ber-gerde: ezberlenmiş

976 cüybar: ırmak

977 bargah: çadır, yüksek divan

978 barîh: sıcak, şiddetli rüzgar

979 münhezim: yenilgiye uğramış

980 şuarâ: şairler

Araban'a varub agva⁹⁸¹ nın da'vet ve perişan olan mirân⁹⁸² ı cem' ü meşveret idüb böyle hayatdan bize memât ulyâ-i bende-mülûk-ı memlûk olmadan ve adı ademden mesalîk⁹⁸³ her vechle ahrâd⁹⁸⁴ -ı rihâl⁹⁸⁵ a bize münâsib bilene lazım vela zebb⁹⁸⁶ var kuvveti bazûya getürüb er gibi hareket ve üzerine avdettir diyüb yarâr ve nâm-dâr niçe bir süvâr mübariz⁹⁸⁷ asker-i cerrâr⁹⁸⁸ ile taife-i ervam huzûr-ı arâm üzre iken ale'l-gafle şeb-i hûn ve etraf-ı hife⁹⁸⁹ mi mânend-i cây-ı hûn⁹⁹⁰ -ı pür-hûn eyledi. Nazım kimisi gaflette yatub hârâb eyle* kimisi iştetde mi nâb⁹⁹¹ eyle* kimisi bistân⁹⁹² da kimi cenkte* her biri bir perde-i ahenk de* geldi erişdi pus ü gâr* haylice katl itdi sözin doğrusu guş⁹⁹³ ü sipihr⁹⁹⁴ e irişüb gulgûle⁹⁹⁵ * irdi semâ ü simâk⁹⁹⁶ a velev leh⁹⁹⁷ Nesir vaktâ ki her nîrân⁹⁹⁸ harâb-ı gaflette çeşm-i gazâb ile mânend-i ezderhâ-yı zemân-ı sahrâ-yı a'da'ya nigerân⁹⁹⁹ eyledi. Çetrlerinden ateşler saçarak yürüdü. dūd¹⁰⁰⁰ -ı kûb¹⁰⁰¹ rûy-i alemi bürüdü. Hünkar-ı kâm-kâr bu inkisâr¹⁰⁰² dan haberdâr oldukda kalb-i alîleri münkesîr olub. Ayn kuyruğun basma dil-âra uyur-ı ezderhanın* fehvâsınca bi'z-zat sûvar ve üzerine ılgâr eyledi. Mânend-i tîr ü kazâ gibi irişdi. Yedi sekiz bin dilir-ân ol kazâda dâr-ı bekâya irişdi. Nazım tîr ü kazâ gibi erişdi meğer* eyledi bir cümlede zir ü zeber¹⁰⁰³ * kimin pâ-mâl¹⁰⁰⁴ -i sim¹⁰⁰⁵ sûtûru¹⁰⁰⁶ kimin darb-ı şimşir ile hakk-ı hûn içre mestûr ittiler* ve ihtilâf-ı Mısr'a ihtimâl virmeğle

-
- 981 agva: sapkın
 982 miran: beyler
 983 mesalîk: tutulan yol
 984 ahrad: tamahkar
 985 rihal: semer, palan
 986 zebb: kovmak
 987 mübariz: kuvvetli münakaşa, dövüş
 988 cerrar: kalabalık ordu
 989 hife: korku
 990 hun: kan
 991 nâb: halis
 992 bistan: gevşeklik, rehavet
 993 guş: iştme
 994 sipihr: talih
 995 gulgule: allah allah sesi
 996 simak: yükselme
 997 velev leh: onun gibi
 998 niran: aydınlık, ateş
 999 nigeran: bakan, bakıcı
 1000 dūd: duman
 1001 kub: vuran
 1002 inkisar: kırılma
 1003 zir ü zeber: alt üst
 1004 pa-mal: çiğnenmiş
 1005 sim: işaret
 1006 sûtur: binek hayvanı

derhal otaglarına saâdet ü iclâl¹⁰⁰⁷ ile istic'âl¹⁰⁰⁸ buyurdukda şehirde olan pîr ü etfâl kemâl-i ikbâl¹⁰⁰⁹ ile istikbâl eylediler lakin Tumanbay

Varak 253a

Pür şecaât¹⁰¹⁰-i cem'iyet olmağın sultân-ı kâm-yâb¹⁰¹¹ huzûr ü rahat virmeyüb beş def'a cem'iyet ve gayret ile kîtale mübaşeret ve nusret için kendüye himmet eyledi. Ammâ hazret-i barî¹⁰¹² yâr¹⁰¹³ i kalmayub feth ü nusreti Selim Han'a ve kesr¹⁰¹⁴-i inhizam¹⁰¹⁵ ı Tumanbay'a virmeğle ekser asker hebâ ve ümerâsından cüdâ mukarrebetleriyle tek ve تنها kaldı* ahir-kâr nâ-çâr kenar-ı Nil'de kibar-ı Arab'dan her zaman ihsan eylediği şüyüh-ı Araban'dan Hasan bin Mer'î nâm şeyhü'l-belde kendü hanesinde müvellid¹⁰¹⁶ olmağın kıblesine tahassün idüb ol veled-i Sind ü bahr-ı Nil-i Arabî sedd bu tarîk ile kazâ vü kaderi redd-i mülahaza¹⁰¹⁷ eyledi* ol bed bu Tumanbay'ı göricek datlu dil gösterüb işr-i bi'l-ganime deyu zahîr ve darü'l-ziyafesin teklif eyledi. Ba'de bizim hısn¹⁰¹⁸-ı hâsin¹⁰¹⁹ imizdir deyu el-bâb¹⁰²⁰ da gâye nâm-ı nümâ-reh¹⁰²¹ delîl ve taşrâdan hıfz ü hırâset¹⁰²² ine kefil oldı* sultân-ı pür-kusûr ol nümâ-rû¹⁰²³ göricek gayet bî-huzûr olub* ey naim¹⁰²⁴ ü'l-ikdâr¹⁰²⁵ ed-dehr¹⁰²⁶ mazmûnu hatrına hutûr eyledi. Nazım garbın ab-şîr¹⁰²⁷ i(n) tab¹⁰²⁸ etti beni mürüvvet¹⁰²⁹ e'n-nâr rikâb¹⁰³⁰ itti beni* fehvâsınca dil-i pür-gâm ve ateş-i elem ile hilâf-ı âde ol nümâ-rû de hâb¹⁰³¹a

-
- 1007 iclal: kudret, saygı
 1008 isticâl: acele etmek
 1009 ikbal: talih, baht, mutluluk
 1010 şecaât: yiğitlik
 1011 kam-yab: bahtiyar
 1012 barî: allah
 1013 yar: dost
 1014 kesr: kırılma
 1015 inhizam: yenilgi
 1016 müvellid: doğan
 1017 mülahaza: düşünce
 1018 hısn: kale
 1019 hasin: sağlam
 1020 elbab: akıllı kimseler
 1021 nümâ-reh: yol gösteren
 1022 hırâset: bekleme, koruma
 1023 nümâ-rû: yüz gösteren
 1024 naim: bolluk, refah
 1025 ikdar: gücünü artırma
 1026 dehr: dünya
 1027 ab-şîr: tatlısu
 1028 tab: güç, kuvvet
 1029 mürüvvet: yiğitlik
 1030 rikab: dizgin
 1031 hâb: uyku

vardıkda* hazret-i benî cemil han vakte'r-rahîl¹⁰³² buyurdi. Der-akîb-i murakebeden inkisâr eyle bi-dâr¹⁰³³ ve'l hükmullâhi'l vahidü'l-kahhâr deyu rüyâsın ümerâsına aşikâr ve ba'de'l-yevm bunda karâr itmeyüb cümleñüz sûvar ve ekâlim-i bilâd¹⁰³⁴ a târ ü mâr olun deyüb benden kılıc ilkâ¹⁰³⁵ ve kendüsü kazâyâ rızâ virdi*anda olan ümerâsı ser ü pâ¹⁰³⁶ ayağına düşüb bana yüz yere koyub vedâ' eyledi.

Meğer ol hin-i Tumanbay'ı tecessüs¹⁰³⁷ için Ferhad Paşa ta'yin olunmağın gâyeye yakîn kılıcak* itk-ı şer'-i ihsânât ile* fermânı üzere ol Arab bed-fîal¹⁰³⁸ fi'l-hâl¹⁰³⁹ veliyy-i ni'meti¹⁰⁴⁰ n girifîarlığına isti'cal* ve Ferhad Paşa-yı istikbal idüb Tumanbay'ı bulmağa kefil ve bâb-ı gâyeye delîl oldı* ol mekânda paşa-yı kerîm Tumanbay'ı mahal-i teslîimde bulub hezar ta'zim ile Selim Han'a getirüb teslîim eyledikde Tuman-ı Şâh dâr-i bâr-gâha gelüb adâb-ı mülükâne tavrına ikdâm ve pâd-şâh-ı İslâm'a şâhâne selâm virüb mukabele-i tahtında kıyâm gösterüb kelâm-ı cevher

Varak 253b

Nizâmları bu vechle encâm buldu ki ey sultân-ı Arab ne acîb bilâ sebeb elçilerimize zulm ü hayf ve üzerlerine sell¹⁰⁴¹-i seyf eylediniz elçiye zevâl olmadugi muhal-i kıyl ü kâl ve kangı dininde helâldir bu hâl ile muktedâ-yı en'am ve da'vâ-yı İslâm idersiz beşerü'l-katl bi'l-katl kelâm-ı şerîfine ne kelâm idersiz dedikde* ol dahi bî-muhâba¹⁰⁴²-i adâb ile cevâb-ı edâ eyleyüb *vallahü'l alıyyü'l alâ* her vechle bir emrinize rızâ virmişken bana muhâlefet ve iddiâ-yı saltanat iden ibn-i gallât¹⁰⁴³ in tıynet¹⁰⁴⁴-i hıyânet ve fitrat-ı kabahât üzere olmağın fûrû'¹⁰⁴⁵ niyet idüb hilâf-ı adet hareket eyledi.* kesilen baş avdet¹⁰⁴⁶ ve revâne ola rûh-ı iadesine kudret olmadugi ma'lûm-ı hazrettir.* ey pâd-şâh-ı âl-î himmet saltanat-ı dünya inde'l ukelâ bir şey' değil idüğü izhâr-ı min ani'l-hafidir. Bin saltanata talîb ve devlet-i dünyaya

¹⁰³² rahil: göç etme

¹⁰³³ bidar: uyanık, uykusuz

¹⁰³⁴ bilad: memleketler

¹⁰³⁵ ilka: bırakma

¹⁰³⁶ ser ü pâ: baştan ayağa

¹⁰³⁷ tecessüs: araştırma, soruşturma

¹⁰³⁸ bed-fîal: kötü işler yapan

¹⁰³⁹ fi'l-hâl: o anda

¹⁰⁴⁰ veliyy-i nimet: besleyen

¹⁰⁴¹ sell: çıkarma

¹⁰⁴² muhaba: korkusuz

¹⁰⁴³ galat: yanlış, yanlışlı

¹⁰⁴⁴ tıynet: yaradılış

¹⁰⁴⁵ fûrû': vazgeçme

¹⁰⁴⁶ avdet: geri getirme

rağib olmayub ulemâ-yı cemîl cebrenü't-tahmîl eylemeğin eşşer'-i mâ-lüzum fehvâsınca üzerime lazım olan kudretim mertebe-i tekmîl eyledim.* ammâ biz hüddâm-ı Haremeyn ve bende-i Resûl-i kevkeyn¹⁰⁴⁷ askerimiz mecra-yı sünnet-i Resulullah ve ekserimiz hafız-ı kelâmullah olub biz sizinle ceng ü cüdâl¹⁰⁴⁸-i mücerred hıfz ü mâl ve ehl-i iyâl ya sizler üzerimize isti'cal ve malımızı ne vechle helâl ve kılıc çeküb bizimle kîtal ve kanımızı kangı mezhep ile istihlâl idersiz* yarin ki rûz-i kazâdır. Herkese a'mâline göre cezâdır vallâ dünya bî-vefâ idüğü küll-i şems fi's-sahâb¹⁰⁴⁹ efsâr¹⁰⁵⁰-ı devlet nice serden düşmüş ve arûs¹⁰⁵¹-ı saltanata niçe erden kalmış ve devlet-i hayât bir libâs-ı arîs¹⁰⁵² dir ki bir müddet gidüb salınanların arkasından alınur.* ve kûs-ı saltanat -nişin olanların bâb-ı saâdet-medârında nevbet¹⁰⁵³ ile çalınur.*

kâr-hâne¹⁰⁵⁴-i ibret-nümâyı bî-bekâda her kemâlin gâyeti zevâl ve her zamanda baki-i hudâ-yı lâ-yüzâl¹⁰⁵⁵ dir.* *el melikullâh ye'tiye men yeşa'* deyüb hamûş oldu.* pâd-şâh-ı âlî-cenâb cevâb-ı bâ-sevâb virüb ey sultân-ı Arab biz sizin üzerinize gelmeğe sebep-i ihanet-i şer'-i mübîn eylemeniz ile fetavâ-yı ulemânızın ve istiftâ'¹⁰⁵⁶-yı fazılâ-yı müctehîdeyindir.* hususa gayret-i din-i mübin için Kızılbaş bidâyet¹⁰⁵⁷ in üzerine guzât-ı mücâhidin ile giderken

Varak 254a

Hudûd-ı düvel-i kudre karîn* ve kalem-i rûy-i Alaüddevle'ye yakîn vardıkda sultanınız Gavrî taraf-ı ehl-i sünnete âk ü nifâk ve canîb-i sâhib bid'at ile ittifak vifâk¹⁰⁵⁸ eylemeğin zü'l-kadrü'l-celîl Alaüddevle didikleri muhayyel¹⁰⁵⁹ ile yek-dîl olub şâh-râh¹⁰⁶⁰ ımıza niçe gümrâh ile ol bed-hâl¹⁰⁶¹ i irsâl ve kısım-ı cünûbatdan bir hutbe-i aglâl¹⁰⁶² virdirmemek ile bu cihândan cihâdımıza külli hayf ve hiyel-i hayalimize muhfî sell-i seyf ettirdi. Ba'de'l-

¹⁰⁴⁷ kevkeyn: dünya ve ahiret

¹⁰⁴⁸ cüdâl: savaş

¹⁰⁴⁹ fis-sahab: sahip çıkma,

¹⁰⁵⁰ efsar: yular, ip

¹⁰⁵¹ arus: süs, tören

¹⁰⁵² aris: ilk gece

¹⁰⁵³ nevbet: davul

¹⁰⁵⁴ kar-hane: işlenen yer

¹⁰⁵⁵ lâ-yüzâl: tükenmez

¹⁰⁵⁶ istiftâ': fetva isteyenler

¹⁰⁵⁷ bidâyet: ortaya çıkması

¹⁰⁵⁸ vifâk: aynı fikir

¹⁰⁵⁹ muhayyel: hayali kurulan

¹⁰⁶⁰ şâh-rah: doğru yol

¹⁰⁶¹ bed-hal: kötü niyet

¹⁰⁶² aglal: kelepçe

memalik-i mahrûsamızı gârât¹⁰⁶³ a azîmet ve üzerimize gelmeğe cem'iyet eyledi. Akîbet-i mezbûre cezâ ve ef'âl¹⁰⁶⁴ inize göre sezâ olundu deyu buyurdukda* mezbûr Tumanbay med-dâh ile ayîne-i felek-i seyyâh idüb cevâbında ey pâd-şâh-ı vâlâ-yı câh velâ nezîrû vezire'l vüzerâyı ahîr-i kelâm ile bu emr üzere cürm-i Gavrî'den ahâra ne günâh ammâ siz dahi bî-günâhsız zirâ esnâ-yı cinsine ihânet veliyy-i ni'metine hıyânet Hayrabay ile gazâu'd-dîn olub işâret eyledi.* ve ey hakân-ı gerdün-i ihtişâm bunlardan zinhâr müemmen¹⁰⁶⁵ olmağa bir gün muktezâ-yı fitratların izhar ü mübtega¹⁰⁶⁶ -yı cibilliyet¹⁰⁶⁷ lerin aşîkâr ve her ferd ü ferîde tebdîl fitrat-ı gayr-ı müyesser¹⁰⁶⁸ idüğü izhârdır.* ve bu müdde-i kelâm ile *fitratallahilleti fitrennâs aleyhâ* delîl-i bî-iştibâh¹⁰⁶⁹ dır deyu sedef gibi ve deryâ gibi hamûş oldu. Zihî¹⁰⁷⁰ tâb¹⁰⁷¹ -ı şerîf belâgat¹⁰⁷² -ı elîf ki bu kadar dağdağa-i hayal ve hengâm-ı kâtalde bu mertebe'e makal¹⁰⁷³ ve cem'iyet-i hatar¹⁰⁷⁴ ile hüsn-i hayal-i mücerred mevhibe¹⁰⁷⁵ -i Hudâ-yı müte'âl idüğü bi kıyl ü kâldir.*

Sultân-ı kâm-yâb Tumanbay kemâl-i fâzl-ı edeb üzere görmeğin malîk-i mülk-i haslet¹⁰⁷⁶ in deryâ-yı atûfet¹⁰⁷⁷ i mevvac¹⁰⁷⁸ ü bahr-ı şefkâti pür-emvac¹⁰⁷⁹ olub ana mürüvvet-i Rûm'a getürmeğe niyet rütebini¹⁰⁸⁰ bunun üzerine carî¹⁰⁸¹ olduğı bir gün şehr-i yâr-i kâm-kâr etrâf-ı şehr ve diyâr-ı geşt ü güzâr iderken taife-i felâh-ı bî- iflâh* ve müessir¹⁰⁸² din-i gümrâh asla ıslâh olmayub* *Allahü yensûr sultân Tuman* deyu nidâ ve *elhamdülillâhi bi's-selâme* sadâsı her kafadan peydâ oldu buyurıcak gazâl¹⁰⁸³ -i nedâmet¹⁰⁸⁴ maîl-i

1063 garat: yağma
 1064 ef'al: ameller, işler
 1065 müemmen: güvenilir
 1066 mübtega: istenen
 1067 cibilliyet: huy, yaradılış
 1068 müyesser: kolaylık
 1069 bi-iştibah: şüphesiz
 1070 zihî: kiriş
 1071 tab: yaradılış
 1072 belagat: güzel konuşan
 1073 makal: hitabet
 1074 hatar: tehlike
 1075 mevhibe: bağış
 1076 haslet: huy, mizaç
 1077 atufet: şefkat
 1078 mevvac: çok dalgalı
 1079 pür-emvac: çok dalgalı
 1080 rüteb: rütbelerini
 1081 cari: geçen
 1082 müessir: tesir eden
 1083 gazal: gözdeki
 1084 nedamet: pişmanlık

Tumanbay kendülere kemâl-i infîâl¹⁰⁸⁵ üzre olduğın kelâm-ı sabıkda intikâl idüb mukarreb-i hakân

Varak 254b

Olmasını fermân ve nafizü'l-kelâm¹⁰⁸⁶ olmasını bais ü husevât¹⁰⁸⁷-itmegle* faraziyyet¹⁰⁸⁸: i azîmet bilüb hezar şeytânat ile ey pâd-şâh-ı şerif ü rağib¹⁰⁸⁹ madem ki Tumanbay salb¹⁰⁹⁰ olunmaya bu taife-i bî-edeb zabtından çok taab çekilür deyu cevâb bâ-sevâb virdi *iza câe' ecelihüm lâ yestehizune saâten*¹⁰⁹¹ ayet-i kerîmesin kıraât üzre iken hilâf-ı adet anı gaflet alub rüyâsında sultanü'l-enbiya '*şehadete mühennâ ol*' deyub işaret buyurdi. Nazım eydür idi salâvatı o mahal geldi irişdi ana hâb-ı ecel* galebe¹⁰⁹² eyledi ol dem avcu değil idi* ana ol dem hevâ* hikmetullâh ile ol hayatta heman* dü-şenbih¹⁰⁹³ girdi* anın fâhr¹⁰⁹⁴-ı cihân lütf idüb didi ana ey Tuman vaktidir eyle harâmata cünân¹⁰⁹⁵ idi anda bir evlâd-ı âlî* gerçi kadı idi ammâ ki veli* gice hem-râzî¹⁰⁹⁶ idi Tuman'ın* yâr-ı gâr¹⁰⁹⁷ idi gönderanın* uyanub kadıya deyr¹⁰⁹⁸-i ziyâsın* olıcak bana ümmetisin ya sen* böyle didikde biri geldi nâ-gâh* da'vet ider bu dem seni didi şâh* secde idüb didi Tuman Yâ Hû Nesir Sene 923 Rebiü'l-evvelinin yirminci günü yevmü'l-ahîrde şehn-şâh-ı muazzam izn-i ulemâ-yı a'zam ile nizâm-ı alem ve inhizam-ı benî adem için bâb-ı zübûlda¹⁰⁹⁹ aşikâr ber-dâr dikdirüb ol şehidi beyne-ş-şuhûd-ı ber-dâr ittirdi* ve hünkâr-ı kâm-kâr dahi Tumanbay'ın kabr-i pür-enverlerinde hezar dinâr nîsâr¹¹⁰⁰ idüb bi'z-zât nûma-rehine hazır ve tabutuna dest-i şeriflerin koyub evkâfına nâzır oldular.

¹⁰⁸⁵ infial: gücenme

¹⁰⁸⁶ nafizü'l-kelam: sözü geçen

¹⁰⁸⁷ husevat: azar azar içme

¹⁰⁸⁸ faraziyyet: varsayım

¹⁰⁸⁹ rağib: istenen

¹⁰⁹⁰ salb: asmak

¹⁰⁹¹ araf suresi, 34.ayet

¹⁰⁹² galebe: galip, yenen

¹⁰⁹³ dü-şenbih: 2.gün

¹⁰⁹⁴ fahr: erdem

¹⁰⁹⁵ cünan: cennetler, bahçeler

¹⁰⁹⁶ hem-raz: arkadaşlık, dostluk

¹⁰⁹⁷ yar-ı gar: en vefalı dost

¹⁰⁹⁸ deyr: dünya

¹⁰⁹⁹ zübûl: pejmürde

¹¹⁰⁰ nisar: para saçma

Nazım değişti tahta tabuta tahtı* koyub yerlü yerinde raht¹¹⁰¹ bahtı * üç ay makam-ı saltanatda fevt-i Gavrî'den sonra altı ay hayatta olmuşlardır* ümerâ-yı çerakesenin akılı ve Kansu adli kat-ı Tumanı göricek Hakk-ı Nafi gözetüb sultân-ı bahr ü berr mikyasa¹¹⁰² nehri seyr için güzâr ittikte sinân-ı cân-ı sinân ile hakân-ı âlî-şâmı nişân itmek kasdında

Varak 255a

Mahfî fırsat-ı fevt¹¹⁰³ eyledi* hikmet-i perverd-gâr¹¹⁰⁴ ü bidâr bir hizmetkâr bulunub haberdâr olıcak tenbihe firâr eyledi* meğer ol nâm-dâr-ı uhrevî Hayrabay'a birâder olmağla emân-ı âl-i Osman ile taze cân bulub Arabî: da'va-yı el icâba maa'r-ricâ'ı kesîr* ve inde'ş-şûda'ı bed-ta'rif el-ihvân* beyti ile kangı yerde pinhân¹¹⁰⁵ olduğun ba'de zemân Hayrabay'e beyân eyledi* ol dahi hazret-i şehr-yâriye getürdükde sultân-ı cihân fikr ü firâsetini¹¹⁰⁶ imtihân için mikyasa bize âl-i eytamdan¹¹⁰⁷ mâl ne idi deyu sûal buyurdukda* ey pâd-şâh-ı zî-kudret-i kîtal veliyy-i ni'met-i âkîle¹¹⁰⁸ hiffet¹¹⁰⁹ getürüb te'min-i mevt ile nâ-sezâ¹¹¹⁰ hareket ile cür'et¹¹¹¹ ettirdi* hâlâ muhall¹¹¹²-i akubette olduğum bî-reyb ü galât¹¹¹³ baki-i mürüvvet der ü delîl deyu arz-ı aidıyyet idecek * pâd-şâh-ı rûy-i zemîn sultânı ugviyete¹¹¹⁴ nâ-mümekîn olduğuna tahsin ve bu mertebe-i cehdine âferîn idüb ber-münâsib-i ta'yin ve cümle levâzım ile şeb-i rûz der-i hakâna mülâzım¹¹¹⁵ oldu. Nazım Devlet istersen arka vir arka* ber-ulya-yı asitâne bir bâb'ı* Ka'be virmeseydi arkasını* secde itmezdi kimse mihrâba* ahlâk-ı hasene sâhibine lâzım velâ¹¹¹⁶ zebb¹¹¹⁷ olan oldur ki tarîkinde bir şey'en talîb ola nitekim selef-i ulemâ ve hukemâ dimişler Beyit farz ü sünnet ki edâ' oluna hep* eyle bir safvet ü perverd-gâr-ı taleb* zira bi-tailat¹¹¹⁸ ve tenâsül¹¹¹⁹ -i cühhâl¹¹²⁰

¹¹⁰¹ raht: at, eşya takımı

¹¹⁰² mikyasa: alet, kıyas

¹¹⁰³ fırsat-ı fevt: ölmek için uygun zaman

¹¹⁰⁴ perverd-gar: besleyen, rızklandıran

¹¹⁰⁵ pinhan: gizli

¹¹⁰⁶ firaset: yiğitlik, cesaret

¹¹⁰⁷ eytam: yetimler

¹¹⁰⁸ akıl: akıllı kimseler

¹¹⁰⁹ hiffet: hafidlik, hoppalık

¹¹¹⁰ na-seza: uygun olmayan

¹¹¹¹ cür'et: cesaret, yiğitlik

¹¹¹² muhal: imkansız

¹¹¹³ galat: yanılğı

¹¹¹⁴ ugviyet: bela, musibet

¹¹¹⁵ mülazım: teğmen, stajyer

¹¹¹⁶ vela: sahiplik

¹¹¹⁷ zebb: kovmak

¹¹¹⁸ bi-tailat: faydasız

bi-sâmân¹¹²¹ katında şehd ü gusl¹¹²² ammâ ukelâ-yı akîbet-endiş ve sūd-mend¹¹²³ an fazîlet kişi yanında semmî¹¹²⁴ katlıdır ve zehr-i helâhil¹¹²⁵ den azardır¹¹²⁶

zira hürmet-i saâdet-cây-ı¹¹²⁷ virâneye mukteza ve butlân¹¹²⁸ murâd it ve cihâniye müzddür¹¹²⁹ cedd ü cehd-i hakk-ı maaş¹¹³⁰ da bahîr vezir fî umûr-ı dünyeviyyede zâhirdir* ihmal-i tenâsül mübaşeret¹¹³¹ -i esbabdan tekâyüd¹¹³² ü tegâfûl¹¹³³ muceb-i ezlâl ve ahval-i müverris¹¹³⁴ inkıtâ¹¹³⁵ -i amâl¹¹³⁶ dir.

Varak 255b

Nitekim selef-i sâhib-i kemâl dimişdir *leyse'l insanü'l mesâ'* dahi buna delîl-i ikrârdır. Merâtib-i ümerâdan âl-i eşref-keşân¹¹³⁷ kurtuba-yı vali zahm-ı hurde¹¹³⁸ -i tîr ü kemân¹¹³⁹ olub Yahya ibn-i Sinân Han'a sende pinhân¹¹⁴⁰ olduğu haberi Hayrabay'a ihbâr eyledi* ba'de'l ihzâr¹¹⁴¹ huzûr-ı şeh-r-yâre hazar¹¹⁴² ittikte hazz¹¹⁴³ ü âfer¹¹⁴⁴ idüb sûret¹¹⁴⁵ de şecaât¹¹⁴⁶ ile ârâste¹¹⁴⁷ ve hey'ette muhâbbet ile pîrâste¹¹⁴⁸ görmeğın ana külli riayet ve hâtır-ı

-
- 1119 tenasül: üreme
 1120 cühhal: cahillik
 1121 saman: zenginlik, servet
 1122 gusl: arınma
 1123 sud-mend: faydalı
 1124 semmi: zehirli
 1125 helahil: çare, panzehir
 1126 azarr: çok zararlı
 1127 cay: yer
 1128 butlân: batıllık
 1129 müzd: karşılık, mükafat
 1130 maaş: geçim, kazanç
 1131 mübaşeret: bir işe başlama, üstlenme
 1132 tekâyüd: hile yapma
 1133 tegâfûl: gaflet içinde, anlamak istemek
 1134 müverris: varis
 1135 inkıtâ: kesme
 1136 amal: emeller
 1137 keşan: çeken
 1138 zahm-ı hurde: küçük yara
 1139 tîr ü keman: ok ve yay
 1140 pinhan: gizli
 1141 ihzar: huzur getirilme
 1142 hazar: hazır olma
 1143 hazz: talih, nasip
 1144 afer: beğenme
 1145 suret: yol
 1146 şecaât: yiğitlik
 1147 araste: bezenmiş, süslenmiş
 1148 piraste: donatılmış

atarlarından inâyet ile güzêşt¹¹⁴⁹ eyledi. Lakin *el-merr'i mahfî taht-ı lisâne* mazmûnu üzre akl-ı ma'lûm olmağçün evvel cevâb-ı Şâh-sûvar oğlu Ali Bey'e neyledin deyu latîfe yüzünden emire hitâb buyurdukda* evvel safiye ve ahmâk hitâb-ı itâb¹¹⁵⁰ dan fark idemeyüb kendüye gadr¹¹⁵¹-ı muhâkkak mülâhaza¹¹⁵² sın eyledi* eğerçi kadd-i dırâz¹¹⁵³ ve şecaâdde mânendi az idi. Ammâ aklı ziyâde az idi* yas eyle ol bed-zebân¹¹⁵⁴

atâle¹¹⁵⁵-i lisân idüb maksâd-ı ikzâ'¹¹⁵⁶ sının vücûd ki nâ-bud¹¹⁵⁷ ve nâ-peydâ¹¹⁵⁸ idi* muktezâ-yı kazâ ol yer ki fedâ oldu ayîn-i küfr-i icrâ eyledin var tob ü tufenge dûa eyle ammâ biz bir taifeyüz ki sünnet-i hazret üzre hareket ve tîr ü sinândan gayr-ı harbe mültefit itmez*¹¹⁵⁹ Rûz-i hisâb mülk-i vehhâba ne cevâb virirsün ve dest-i mazlûmdan dâmen-i muâsât¹¹⁶⁰ in niçe kurtarırısın bu dünya'ı katı hezâr senin gibi sâni¹¹⁶¹ getürecek bugün bana ise yarın sana yetürecedir* huzûr-ı Hudâ ve muvakkıf¹¹⁶²-ı â'lâ¹¹⁶³ da şekle(n) ale's-sevâ¹¹⁶⁴ olıcak macerâ niye mûcer olucak ma'lûm-ı dünya deyu haric-i edeb tenbîh-i cevâb söyledi* hakân-ı âlî-şân bizim murâdımız bunu bersâhib şân ü mazhâr-ı ihsan ve müş'ar-ileyhe ba¹¹⁶⁵ lisân itmek idi bu hod¹¹⁶⁶ seyfü ü nâdan imiş deyu buyurdukda* var ihsan ki ya nâkîs¹¹⁶⁷ de der-kâr¹¹⁶⁸ olan küllâb¹¹⁶⁹-ı mürdâd¹¹⁷⁰ ile biz senin şem¹¹⁷¹ ine cem' olmak mahal ü bâr¹¹⁷²-ı minnetin altında kalmak ne ihtimal deyu kıyl ü kâle başladı*

¹¹⁴⁹ güzêşt: geçme, geçen

¹¹⁵⁰ itab: azarlama

¹¹⁵¹ gadr: zulüm

¹¹⁵² mülâhaza: düşünce

¹¹⁵³ kadd-i dırâz: uzun boylu

¹¹⁵⁴ bed-zeban: ağzı bozuk

¹¹⁵⁵ atale: konuşma güçlüğü

¹¹⁵⁶ ikzâ': küfür, azarlama

¹¹⁵⁷ na-bud: iflas, yok olan

¹¹⁵⁸ na-peyda: gizli, görünmeyen

¹¹⁵⁹ vehhab: fazla, bağışlayan

¹¹⁶⁰ muasat: itaatsizlik etme

¹¹⁶¹ sani: 2.

¹¹⁶² muvakkıf: alıkoyan

¹¹⁶³ a'la: daha, yüksek

¹¹⁶⁴ ale's-sevâ: bir boyda

¹¹⁶⁵ ba: ile

¹¹⁶⁶ hod: kendi, miğfer

¹¹⁶⁷ nakis: alçak

¹¹⁶⁸ der-kar: belli, aşikar

¹¹⁶⁹ küllâb: çengel, kanca

¹¹⁷⁰ mürdâd: melek

¹¹⁷¹ şem: ışık, aydınlık

¹¹⁷² bar: yağdıran, bağışlayan

Varak 256a

Zâd fî latifü'r-rahîm fehvâsınca söyletdikce safâhati¹¹⁷³ ziyâde olmağın söyletmeyüb siyâset¹¹⁷⁴ oldı* ve pâd-şâh-ı ve'l imkenet dahi bir müddet Mısr'da ikâmet ve hizmet iden ümerâya ve şüyûh ü Arabân'a merâtibleri üzre riayet ü amân ile tabi'iyet iden keşân ü çerakeseden herkese mansıb-ı inâyet¹¹⁷⁵ ve yerlü yerine avdet¹¹⁷⁶ için icâzet buyurub muhâkemelerde mezâhib-i erbaa kazâsın icrâ-yı şer'i mübîn için ta'yîn buyurmağın* kılub nâsı teskîn ve evsâf-ı selâtin için mütevellîler ta'yîn buyurdı* ve ahkâmda ahalisi halîyete'l-halîye metâlib¹¹⁷⁷ ve üslûb-ı sabıkaya rağib olmalarıyla kavanin-i selefi ibkâ'¹¹⁷⁸ ve tekâlifde âl-i mecra'l-ade-i icrâ ve hıfz-ı hisar için ümerâ ve bir ferdin mâl-i evkâfına dahl ü taârruz olunmaya deyu nidâ ittikte ulemâ ve sulehâ ve saîr halk pâd-şâha hayr-dûa eylediler* ve hakân-ı gerdün-ihtişâm birkaç eyyâm dahi Mısr'da ârâm buyurmayub hâtır-ı âtırlarına Rum hatırası hutûr eylemeğın divân-ı Gavri'de ayağ üzre temaşâ iderken 923 Şa'banı'nın üçüncü günü kayd-ı hayat ile eyalet-i Hayrabay'e ve Şam hey'et-i meşâ'¹¹⁷⁹ Canberd Gazalî'ye en'am buyurdular* ve hizmet-i divân-ı âlî-şân için müteferrika ve çavuşân ta'yin ve yeniçeriyân beş bin nefer-i dil-aver kal'ada temkîn ve gönüllü ve tüfenkci ve çerakes bi'l-vekillerinden niçe bin sûvar asker ve hıfz-ı hisar için bir mikdar piyade ta'yin olunub*

ve müsâdif ve mevâcib ve haric-i hüccâcdan haric-i mirî için dört kere yüz bin zir' defter-i sal-be-sâl¹¹⁸⁰ irsâl-i beytü'l-mâl için defter-dâr ta'yîn olunmağla 941 sal'ine gelince bu minvâl üzre hazine irsâl olunub Sultân Süleyman Hân hazretlerinin zemân-ı adalet unvânlarında altıncı mir-i mirân olan Hüsrev Paşa'yı kâm-rân¹¹⁸¹ halât-ı carü'l-ade¹¹⁸² yüz bin altun ziyâde gönderüb huzûr-ı şehri-yâre arz olundukda bî-huzur olub* madem ki maîl-i ma'lum olmaya bu mâl-ı dahîl beytü'l-mâl olmaya deyu hezâr tahfif¹¹⁸³ ile hatt-ı şerîf irsâl buyurdı. El-hasıl paşa-yı sâhib-rû-yı mahsûl-i araziden

¹¹⁷³ safahat: eğlence, zevk düşkünü

¹¹⁷⁴ siyaset: memleket işleri, seyislik

¹¹⁷⁵ mandıb-ı inayet: makam verme

¹¹⁷⁶ avdet: dönme

¹¹⁷⁷ metalib: talep edilen şey

¹¹⁷⁸ ibka: devamlı

¹¹⁷⁹ meşâ': müşterek

¹¹⁸⁰ sal be sal: yıldan yıla

¹¹⁸¹ kam-ran: isteğine ulaşmış

¹¹⁸² carü'l-ade: çeken, çekici

¹¹⁸³ tahfif: yükünü azaltma

Varak 256b

Hâsıl ü mâl-ı beytü'l-mâldan tahsîl eyledügin ümerâdan arz ve ulemâdan muhzır¹¹⁸⁴ ile inhâ¹¹⁸⁵ eylediler* pâd-şâh-ı dîn ü penâh ba'de nazar-ı iştibâh idüb tahsîl-i derecât için *su yollarına sarf idüb* ab-ı lütfla dünya-yı ihyâ¹¹⁸⁶ eyledi. rahmetullahi aleyh* ve ol zamanki* Sultan Selim-i azîmü'ş-şân ile Sultan Selim Hân 923'te Mısır'dan müteveccih ve munfasıl¹¹⁸⁷ oldu 924 'de kat'-ı menâzil ile muttasıl¹¹⁸⁸ yürüyüb mahmiye-i Kostantınıyye'ye dahl ve taht-ı âlilerine vasıl olunca yollarda kibâr-ı ulemâdan ümerâdan azâde şibh¹¹⁸⁹ ü akîl ve niçe cündi¹¹⁹⁰ ile Sultan Gavrî oğlu Seydî Mehmed Beğ cündîlik iderek rikâb-ı hümâyûndan bir an münfik¹¹⁹¹ olmayub ber-vechle mazhâr-ı ihsân oldular ki '*el insan abd'el ihsân*' fermânı bunlar da zahîr ve nümâyan olub mukaddema olan isyanlarına pişman oldular ve Hayır Beğ ile Gazalî ecnebîden olup *feth-i Mısır ve Şam ve Halep'de* ve cem'î ekâlim-i Arabî'de niçe taab ü min veche inhizâm-ı a'daya sebep oldukları bî-şekk ü rey¹¹⁹² iken makam-ı kâr¹¹⁹³ ında olan Yunus Paşa hased idüb münşî'e hıyânet Hayrabay ile Gazalî'ye kayd-ı hayat ile eyalet ve mebde¹¹⁹⁴-i habâset¹¹⁹⁵ olan nev'i çerakeseye envâ'ı riayet zih-i hamâkât¹¹⁹⁶ deyu pâd-şâh-ı vâlâ-yı himmete ve sani'i nâ-saz nâ-saz eylemeğin yolda cezâ olundu* selâtine muhâlefet kuvvet-i hatadan olduğu bî-reyb¹¹⁹⁷ ü galâtır ammâ bu dahi eski adettir ki Rubâî der-i mahdûm¹¹⁹⁸ a sonra gelse kişi* ola mazhâr eğer niçe girme* böyledir tâ ezelden adet ü hû ki iderler hased ana hademe* gani ve fakir dünyaya esir olduğu hazret-i mâlik-i habiri-ezel-i âzâl¹¹⁹⁹ da takdîr itdügi ecelden daîm ve te'hîr içündür el-hasıl ol nasr rayât-ı tahîre ve fatih-i şeamât-ı Kahire-izzet ile Mısır'dan

¹¹⁸⁴ muhzır: görevli

¹¹⁸⁵ inha: ulaştırma

¹¹⁸⁶ ihyâ': canlandırma

¹¹⁸⁷ munfasıl: ayrılmak

¹¹⁸⁸ muttasıl: ulaşan, birlikte

¹¹⁸⁹ şibh: benzeyen

¹¹⁹⁰ cündi: ata iyi binen asker

¹¹⁹¹ münfik: faydalı

¹¹⁹² bi şekk ü rey: şüphe götürmez gerçek

¹¹⁹³ kar: üstün

¹¹⁹⁴ mebde: başlangıç, ilk

¹¹⁹⁵ habaset: kötülük, alçaklık

¹¹⁹⁶ hamakat: ahmaklık

¹¹⁹⁷ bi-reyb: şüphesiz

¹¹⁹⁸ mahdum: sahip, efendi

¹¹⁹⁹ azal: ezeller, evveli olmayan

ba'de'l-avdet Kemalpaşazâde huzûrunda şâhzâdesini da'vet buyurub Mevlâna Karaca Süleyman cisre¹²⁰⁰te'l-mülûk bu malın aldurdur*

ammâ canîb-i bid'ate nev'i ve rağbet ve tabi-i mala muhabbet üzre idügi müşahid ve dâmen-i diraz ve himmet-i ez der¹²⁰¹deyu şâhan

Varak 257a

Sâhib-i himmete âdet olan gazaya rağbet göstermiş ve selâtin-i neyyir¹²⁰²-i bâhta bais-i imtidâd¹²⁰³-i saâdet ü saltanat olan adâleti sırran¹²⁰⁴vasiyyet eylemiş* ve sebep-i ez-diyâr¹²⁰⁵ ömr ü devlet ve istihkâm-ı izz ü şevket¹²⁰⁶ olan sahâvet¹²⁰⁷ i mu'ten¹²⁰⁸ nasîhat kılmış ve hâtır-ı âtır-ı şâhzâdede bu akîde¹²⁰⁹ler kalmış idi* ammâ muktezâ-yı hisâb-ı şebâb¹²¹⁰ ile şâh-ı kâm-yâb olub vezâret-i azîmi paşada karâr kıldıkda* donanmaya serdâr olub ol sene 34 adet hisar adû¹²¹¹-yı şikâr eyledi* lâkin zabt-ı âsir¹²¹² olmağla ekserin taâmme¹²¹³-i şimşir ve on bine karîb esir ve ganaîm-i kesîr getürüb sadâkat ile hizmet üzre iken Sofî Rüstem Paşa-yı bî-cürm töhmet-i azl ve Süleyman Paşa biraz müddet nasb¹²¹⁴ olundu* paşa-yı sâhib-i kanûn her ilmde mahîr dürr-i meknûn¹²¹⁵ olmağla sakf¹²¹⁶-ı rüesa olan Edirne-i bî-nihâne ve iştigâl-i kemâl için Dimetoka-i Erbulak ve genç ferâgat¹²¹⁷ ve uzlet¹²¹⁸ ve dane'i kendü harmanından ve etmeği diğêr mânendan yiyüb tekaüd¹²¹⁹ ile kıtaât¹²²⁰ eyledi*ba'de pâd-şâh-ı sâhib-i hışm¹²²¹ yerine Rüstem Paşa'yı vezir-i â'zam idüb bir sene tamam olıcak dört yüz kise ile niçe

-
- 1200 cisre: ada
 1201 ez der: layık
 1202 neyyir: nurlu, parlak
 1203 imtidâd: uzun sürme
 1204 sırran: gizlice
 1205 ez-diyar: diyardan
 1206 izz ü şevket: değer ve heybet
 1207 sahavet: cömertlik
 1208 mu'ten: özenli
 1209 akide: iman, inanış, itikad
 1210 şebâb: gençlik
 1211 adû: düşman
 1212 asir: ayağı kayan
 1213 taamme: yemek, aş
 1214 nasb: nasiplendi
 1215 dürr-i meknun: muhafazalı parlak inci
 1216 sakf: çatı
 1217 feragat: vazgeçme
 1218 uzlet: inziva, çekilme
 1219 tekaüd: karşılıklı oturma
 1220 kıtaat: kesme
 1221 hışm: kızgınlık

gulâm-ı sâi¹²²² olunduğın pâd-şâh-ı âlî-mikdâr¹²²³ a il'âm itmeğle Lütfi Paşayı müttehim¹²²⁴ ve ol kise-i mübhem¹²²⁵ in üzerlerine Rüstem Paşa yazdırub paşa-yı mezbûra sû-i zan¹²²⁶ mücerred ana ta'an¹²²⁷ için şâh-ı âlî-cenâb şitâda¹²²⁸

Edirne'ye şitâb¹²²⁹ buyurdu. Paşa-yı sâhib-i kemâl istikbâl itdükde ey hıyanet maîl-i pîr-i zâl¹²³⁰ dörtyüz kise mâl avâid¹²³¹ -i beytü'l-mâl iken*şürût-ı islâmîdir ki tama'-ı hâm-¹²³²ı dünya ile bed-nâm ve sebeb-i taâm-ı harâm ile rûz-ı kıyâm azâb-ı azîm-i miyân¹²³³ -ı havas ü avâm¹²³⁴ da göresin ben seni bir haiz-kâr? ve adil ü dindar zann itmeğle cümleden imtiyaz ve saîreden ihtiyâr¹²³⁵ deyu ihtibâr¹²³⁶ idüb muhtâr eylemiş idim* sen hod gaddâr olduğun resm-i restemden¹²³⁷ aşikâr olundu.

Varak 257b

Diyorur itâb birle hitâb-ı seyredende ol bi-tâb cevâb virüb ey halife-yi rû-yi zemîn, Rüstem-i hıyânet-karîn bu mâlı kangı pâd-şâhın zamanında bulmuş ve kangı mülkün maliki temelin kazub çıkarmış ve kangı a'da iline varub elinden almış* ey şâh ve'l ihsan bu bâbda agâh ol ki büyük hazînen reayadır ki harâb idüb yıkılmış ve niçe cigerler kebâb idüb yakmış*ve küçük hazinen dâm¹²³⁸ -ı türâb¹²³⁹ -dem anı doldurmuş pâd-şâh-ı sâhib-i adâlete lâzım olan raiyyetdir ki rağbet ü riâyet ile huzûr ü arâm üzre oldukca saltanatı kemâl-ı nizâm üzre olması mâ-lâ-keîâm¹²⁴⁰ dır.*zira selef-i ulemâ ve halk-ı ukelâ ve hukemâ bunun üzerine karâr virdiler ki beden-i saltanatda anâsır-ı erbaa var bu dört şey'i çâr-dîvâr¹²⁴¹ olub* birine hâlel gelse vücud-ı

¹²²² sai': haberci, çalışan

¹²²³ mikdar: kıymetli

¹²²⁴ müttehim: kabahatli

¹²²⁵ mübhem: gizli

¹²²⁶ su-i zan: kötü zann

¹²²⁷ ta'an: çok söven

¹²²⁸ şita: kış mevsiminde

¹²²⁹ şitab: süratle

¹²³⁰ zal: acımasız

¹²³¹ avaid: gelirler

¹²³² tama-ı ham: olmayacak istek

¹²³³ miyan: orta, ara

¹²³⁴ havas ü avam: ileri gelenler ve halk

¹²³⁵ ihtiyar: seçme

¹²³⁶ ihtibar: sınaama

¹²³⁷ retsem: kurtulma, kaçma

¹²³⁸ dam: tuzak, ağ

¹²³⁹ turab: toprak

¹²⁴⁰ ma-la-keîam: söz götürmez gerçek

¹²⁴¹ çar-divar: dünyanın dört tarafı

saltanat mahremiyet oldur dimişler* bu minval üzre terkîb eylemişler* *Lâ Sultân illâ bi'r-ricâl ve lâ ricâl illâ bi'l-mâl** ve *lâ mâl illâ bi'r-raiyye ve lâ el-raiyye illâ bi'l-adl** mahsûl-i ma'na şâhlik askersiz olmaz* ve asker malsız olmaz* ve mal raiyetsiz ve raiyyet adaletsiz olmaz* bu takdîrce pâd-şâhlik ehemmi-i umûr-i adaletle raiyyetini ma'mûr eylemelidir ki* anlar huzûr üzre olucak ömr ü saltanat bî-kasvet olur* bu kulları dahi mertebe-i kudreti oldukça ana himmet üzre ikdâm idüb diyânetle dîn ü devlet ki hizmet itdim hasbetenillâhu teâla idüb zâhir-i ahret için niyyet itdim didikde pâd-şâh-ı sâhib ferâset-i kelâm-ı hakiki hakkı hakîkât bilmek ile teklîf-i vezâret idücek dil-rîş¹²⁴² ile paşa-yı akîbet-endîş itti ey Sultân-ı Selâtîn ve ey sâhib-kıran mümteni¹²⁴³ 'ül âferîn bir vezir-i sadâkat ayîn-i emânet ile hizmet iderken zâlları azl ile zelif itmek mürüvvet değil idüğü bî-gillet¹²⁴⁴ dir* ale'l-husûs-ı revâ olan oldur ki abâd-ı huzûrdan sudûr iden kusuru zeyl-i akd¹²⁴⁵ ile mestûr kılalar* sibgât¹²⁴⁶ iden selâtin zi-kudret üç haslet garb ü şarka hükümet eylemişler idi. Sehâvet biri şecaât

Varak 258a

Ve biri mahall-i gazabda mürüvvetdir ki *ve'l gayzü'l minel gayz ve'l efiyn ani'n-nâs* buna dalâlet ider ve bu emr-i mukarrerdir ki ey şâh-ı küşver üç nesne-i beşere makdûruna¹²⁴⁷ makdûr-ı beşerdir biri amel bî-riyâdır ki lâıyk-ı dergâh-ı kibriyâ ola zirâ efazl-ı külli mevcûd benî sâhib-i cevde(t)¹²⁴⁸ sâhib-i nâ-hakk-ı ibâdetin buyurmuşdur ve biri mâl-ı bî-hisabdır ki rûz-ı hisâb bilâ azâb velâ hisâb ola bu bâbda rabt¹²⁴⁹ ü'l-erbâb helâl-ha(h)¹²⁵⁰ hisâb ve harâm-ha(h)¹²⁵¹ azâb buyurmuş ve biri yâr-ı sâdikadır ki ale't-tahkîk¹²⁵² -i bî-gayb buluna ittifâk benî Adem oldur ki hâlık-ı alem nev'i beşer-i hey'et-i cürm ve ayıbdan mürekkeb itmiş ola Nazım her gelenler dirilir dûr-ı beşerden dûrdur* ayıpsız yâr isteyen yârsız kalur meşhûrdur* ammâ ayb ü günâh dahi üç veche¹²⁵³ üzre taksîm olunduğu bi-ictihâddır¹²⁵⁴ Nazım Her

¹²⁴² dil-rîş: yaralı, dertli

¹²⁴³ mümteni: imtina eden, çekinen

¹²⁴⁴ gillet: düşmanlık

¹²⁴⁵ zeyl-i akd: anlamaya ek

¹²⁴⁶ sibgat: yaratma, din, mezhep, boya

¹²⁴⁷ makdur: güç, kuvvet

¹²⁴⁸ cevdet: büyüklük

¹²⁴⁹ rabt: bağlama

¹²⁵⁰ helel-hah: helal isteyen

¹²⁵¹ haram-hah: haram isteyen

¹²⁵² ale't-tahkîk: muhakkak

¹²⁵³ veche: taraf, yan

¹²⁵⁴ bi-ictihad: gaylet ile

kişiden sudûr iden noksân* o veche mahsûs ol be-der¹²⁵⁵ etme kemân* biri taksîr ve biri zilletdir* birisidir hıyânet-i tuğyan* sezâ-yı noksan bî-irtiyâb¹²⁵⁶-ı melâmet¹²⁵⁷ ile hitâb-ı akûbet zillet-i mücerred ikâb-ı cezâ-yı tuğyan-ı hıyânet mikdâr-ı hakâretdir* eğer muktezâ-yı beşeriyet ilkâ'-yı a'da ile hareket olunur ise bir dahi sadâkat-i azîmede istihdâm itmek bilâ fâiz¹²⁵⁸ ve makâm-ı ulyâ¹²⁵⁹-ı kıyâm ittirmek gayrı câiz¹²⁶⁰ mâ-hasal¹²⁶¹ merâdet¹²⁶²-i zıll¹²⁶³ ile dimâğî muhâtele¹²⁶⁴ ve azîm-i azl ile daima rukebâ ve rufekâ'i hakîr bilmek ile* ol kişinin her işi mahmûl¹²⁶⁵ ve adl ü zulme mübeddel¹²⁶⁶ bilmeğe kesâdı muhtemel ey şâh-ı pür-adâlet eğer sâhib-i mahîr-i saâdet ve eğer malîk-i mülk-i eyâlet şöyle ki salık-i zulm ü bid'at olsa ana eşedd-i siyâset ile akubet lâ-büd¹²⁶⁷dür ki saîre mucceb-i gayret olmak ile asayîş-i memleket ve nümâyîş-i saltanat hâsıl ola deyu arz-ı a'raz¹²⁶⁸ idince şâh-ı adîl eytdi ey vezir-i akîl imdi emr-i dîn ile amel bu fazl-ı ihtiyâr ile ki elkâb-ı * vezâret-i zâtına şâmîl olub her vechle ulyâ'-i ve'l-hakk ve her vechle

Varak 258b

Hakkı batıldan fark ide ol dâna-i dîl¹²⁶⁹ rûy-i i'tizâr¹²⁷⁰ eyle ey şeh-r-yâr-ı kâm-kâr * kâmilü'ül-hass fuhûl-i ulemâ¹²⁷¹-i sâhib-i kabûl-i ihtiyârıyla vezâreti hamû¹²⁷² olmaz ve zulm-i ûdvan¹²⁷³ la nâ-dâ¹²⁷⁴n olanı hazret-i sultân kabûl kılmaz bi'l-ittifâk bu kullarına bu emri teklîf-i mâ-lâ-yutâkdir¹²⁷⁵ deyu şâh-ı âlî-cenâba âb ü tâb¹²⁷⁶ ile cevâb viricek* şâh-ı

¹²⁵⁵ be-der: dışarı
¹²⁵⁶ bi-irtiyab: şüphesiz
¹²⁵⁷ melamet: ayıplama
¹²⁵⁸ bila fazi: faizsiz
¹²⁵⁹ ulya: sahip
¹²⁶⁰ caiz: olabilir
¹²⁶¹ ma-hasal: hasıl olan, netice
¹²⁶² meradet: kuvvetli
¹²⁶³ zıll: sahip çıkma
¹²⁶⁴ muhatele: aldatma
¹²⁶⁵ mahmil: yükleme, taşıma
¹²⁶⁶ mübeddel: değiştirilmiş
¹²⁶⁷ la-büd: lazımdır ki, gereklidir ki
¹²⁶⁸ a'raz: ırzlar-, işaretler
¹²⁶⁹ dana-i dil: önül bilen
¹²⁷⁰ i'tizar: özür dileme
¹²⁷¹ fuhul-i ulema: alimlerin en değerlileri
¹²⁷² hamul: dayanıklı
¹²⁷³ udvan: düşmanlık
¹²⁷⁴ na-dan: bilmez
¹²⁷⁵ ma-la-yutak: dayanılmaz bir teklif
¹²⁷⁶ ab ü tab: güzel yol, tarz

mümtâz eytdi ey sayd-gâh¹²⁷⁷-ı ulûm¹²⁷⁸ da şâh-bâz¹²⁷⁹ ve ey hançer-gâh¹²⁸⁰-ı maarîf¹²⁸¹ de hümâ-pervâz¹²⁸²-ı barî bir kanunnâme yaz ki levh-i dîl¹²⁸³ e kazub sebeb-i nizâm ve anınla amel bais-i inhizam ola deyu işaret buyurmağla* emr-i şâhiye itaât idüb encâm-ı adâlet olan kanunnâme-i peydâ ve nâm-ı şâh bi-himmeta ile anı inşâ' eyledi ki *ilâ yevmenâ haza kanûn-ı Sultan Süleyman* dimekle müsemmâdır* ba'de't-tamam ey düstûr-ı benâm¹²⁸⁴ ne mahalde emr-i saltanat muattal¹²⁸⁵ ve ne halde nizâm-ı alem muhatele olur deyu sûal buyurdukda ey pâd-şâh-ı âl-i saltanat bî-zevâl ancak melîk-i hudâ-yı müteal¹²⁸⁶ idügi bî-kıyl ü kâldir Nazım ezeli dür ki yok bidâyet¹²⁸⁷ ana ebedî dür ki yok nihâyet ana* ammâ ahîr-kâr evlâd-ı kirâmın zıdden bir şâh-ı kâm-kâr şer'-i şerîfe ve kanûn-ı münîfe¹²⁸⁸ i'tibâr itmeyüb ben her ne idersem kanûn-ı rüsûm oldur diye* ey kahraman-ı zeman-ı evvel zeman-ı malîk -i mülkde emân kalmayacak bî-gümândır deyu kelâmına hükm-i hitâm urdı meşhûr-ı cihân-dâr ki Sultân Süleyman Han bir mertebe-i şer'i mutahhara iktidâr ber vechle ol kanûnu icrâ eylediği Erzurum'da mir-i mirân ile hükm ola ale't-tevâlî¹²⁸⁹ on beşer yıl valî olub eyâletleri bir pûşe¹²⁹⁰-i muttasıl¹²⁹¹ olmağla mansıbların tebdîl için vezir-i a'zâm olan Koca Mehmed Paşa'ya ilticâ idecek ricâllerin rikâb-ı hümâyûna arz ü inhâ ittikte* iki sâhib-i asker-i raiyye üzerinden güzâr itmeğle bu husûsda reaya keder çeker deyu rızâ virmedikleri malûm-ı dünyadır* mâ-hasâl el-merâm pâd-şâh-ı gerdün-i ihtîşâm şâh-zâde iken validelerinin vird¹²⁹² ü kelâmı nash-ı encâmı* derûnlarında cây-gîr¹²⁹³ olmağla umûr-ı saltanat ve gazâda kemâl-i mertebe-i tedbîr üzre olub bu gayret ile cezire-i Rodos'da ve kal'a-yı İstanköy

¹²⁷⁷ sayd-gah: avlanma yeri

¹²⁷⁸ ulum: ilimler

¹²⁷⁹ şahbaz: gösterişli

¹²⁸⁰ hançer-gah: bıçaklama-boğazlama yeri

¹²⁸¹ maarîf: marifetler

¹²⁸² huma-pervez: yüksek uçan, yüksekte konuşan

¹²⁸³ levh-i dil: yazmayı bilen

¹²⁸⁴ benam: ünlü, meşhur

¹²⁸⁵ muattal: boş, kullanılmaz

¹²⁸⁶ müteal: üstün, yüce

¹²⁸⁷ bidayet: başlangıç

¹²⁸⁸ münif: ulu, yüksek, büyük

¹²⁸⁹ ale't-tevali: birbiri ardınca

¹²⁹⁰ puşe, örten, perde

¹²⁹¹ muttasıl: kavuşan

¹²⁹² vird: dua

¹²⁹³ cay-gir: yer tutan

Varak 259a

Ve Bodrum ve Lendos'a himmet ittikte ibn Kemâl buyurdu ki ey müftî-i bî-misâl hatr-ı ferhûnde ¹²⁹⁴ kaldı mı ki hazret-i validenizi sizden sûal eylemiş ve hakkımızda ba'zı kıyl ü kâl itmiş idi. Mevlânâ Mehmed lillahu teâlâ feth-i Mısır anlara mukadder olduysa böyle ki bahirden yollar açmak ve küffâr-ı hâk-sâra ¹²⁹⁵ top ez der ¹²⁹⁶ peyker ¹²⁹⁷ saçmak bize müyesser olurdu deyu buyurdu* ve efrenc ü el-emân niçe kahrında el-eman çağırub ehl-i esnâmı ¹²⁹⁸ yakub yıkdı inkâr ü sancağına od döküdü* ve kral-ı mücâr ¹²⁹⁹ ile çeh ¹³⁰⁰ -i asitanesine istinâd ile tâcların gec koyub rües-i mahsûs ile ehl-i peşte ¹³⁰¹ isyân itmeleri ile keştîleri ¹³⁰² mânend-i peşte oldu* ve memâlik-i mahrusesine munzamm ¹³⁰³ kalmağla bu dine rükn ¹³⁰⁴ ve cenâb Mohaç'da niçe sâhib-i tâc malîk-i memâlik olanlardan bâc ve harâc aldı ve başkaldıran krallara serfûru ¹³⁰⁵ kıldurub Tunus ile Cezayir emirine dair olub deryâda olan Freng-i nehengin aheng ¹³⁰⁶ başına dünyayı seng ve iklim-i Yemen-i harâmın yemişle me'men ve şehir-i Aden şimsir-i adl ile rûşen ¹³⁰⁷ olub usât ¹³⁰⁸ san'atı sandırdı. Ve ümem-i ümmetin dahi cemaâtle kendüye uydurdu* ve bilâd-ı Bağdad-ı şerîf zâtıyla arâm zâtü'l-âmâd olub mürkid ¹³⁰⁹ imâm-ı az'amı muazzam meşhûd ¹³¹⁰ -ı imam Hüsey'nî mâ'i ¹³¹¹ kirâm ile mükerrrem eyledi* ve âb-ı rûy-i sûrh seran ¹³¹² niçe zemân zemîne döküb güzîde illerin elinden aldı ayn acem mülküne hüküm itti Süleyman* ve küffâr der vazıh-ı ¹³¹³ karar ile Kızılbaş bed-gir-dâr ¹³¹⁴ üzerine irsâl eyledikleri serdârlarından gayrı gazabb ile şark ü garba bi'z-zât on kere gazâvat itmeğle* bahr ü berrde yetmişsekiz pâre kal'a ve şehir alub niçe esir eylediklerinden

¹²⁹⁴ ferhunde: mübarek

¹²⁹⁵ hak-sar: perişan haldeki

¹²⁹⁶ ezder: layık

¹²⁹⁷ peyker: surat, çehre

¹²⁹⁸ esnam: putlar

¹²⁹⁹ mücâr: yarış eden

¹³⁰⁰ çeh: kılıc kını

¹³⁰¹ peşte: yığın, topluluk, halk

¹³⁰² keşti: gemiler

¹³⁰³ munzamm: kazılmak

¹³⁰⁴ rükn: hüküm

¹³⁰⁵ serfûru: baş eğdirme

¹³⁰⁶ aheng: uygun

¹³⁰⁷ rûşen: aydınlık

¹³⁰⁸ usat: asiler

¹³⁰⁹ mürkid: uyutucu ilaç

¹³¹⁰ meşhud: şahit olan

¹³¹¹ mâ': su

¹³¹² sûrh seran: kızılbaş

¹³¹³ vazıh: açık

¹³¹⁴ bed-gir-dar: işi kötü olan

kat'-ı nazar ahar bahadırların sengin kaya üzre üstvar olan hisar-ı sukût vardır ki ol sal dahi bed-i kral ile tilâl ü cibâl¹³¹⁵ mâl-â-mâl olmuşken* yine bu halde bir saât mukâbil ve bir hamle-i tahammüle kadr ü kabîl olmayub asker-i merfûd¹³¹⁶ semt¹³¹⁷ ü server¹³¹⁸ de müstevia¹³¹⁹ olmağla kiminin kelle-i bi-devleti hakk-ı hukd¹³²⁰ içre galâttan

Varak 259b

Ve kimi ber-geşte¹³²¹ -i küre beyâban¹³²² oldukda bakıyye tös-süyûf olan krallar el-eman¹³²³ ey sâhib-kıran-ı zemân bir dahi isyân itmemeğe ahd ü peymân¹³²⁴ eylediler* el-hasıl ol şâh-ı sâhib himmet her cihetle vasiyyet ve illeri üzerine hareket idüb dest-i ihsâmı açdı ve ni'met-i adâlet-i dünyaya saçdı sebab-i lütfuyla fakir ve gani asrında ganiden müstağni oldı* ve merdî¹³²⁵ dir ki şehir-i Şam'da şafi'i mezheb devr-i adlinde ber-arab rihlet idüb ikiyüzbin altunu zevi'l-erhâmdan¹³²⁶ bir şemmi¹³²⁷ kalub hazret-i şafi'i icthâd eylediği üzere terekesin mîrîye alınmağı murâd itmeğle* mes'ele-i âlî mücârre¹³²⁸ kavîl¹³²⁹ -i şafi' ile istifta'¹³³⁰ ve mâvaka'¹³³¹ aliyyü vukuûhâ fetvâsıyla der-hakâna inhâ olundukda* şehn-şâh-ı muazzam zeheb¹³³² ile mezhebi beğ' itmem* eğerçi muhtâr-ı şafi-i mu'teber ammâ ihtiyâr hanîf-¹³³³ i cümelden Bihter¹³³⁴ -i mâl-ı evkâf ile eytâma maîl iden şâh mürtekib¹³³⁵ -i günâh ve esâs-ı saltanatı akibetde sipah olmasında iştibâh¹³³⁶ yokdur deyu zevi'l-erhâma redd ve bâb-ı imâm-ı â'zam kavliyle sedd eyledi. Bade ile mâl-ı yetim kangısı ziyâde ümm-i azîm idüğünü ibn Kemâl'den sûal

¹³¹⁵ tilal ü cibal: tepeler ve dağlar

¹³¹⁶ merfud: armağan

¹³¹⁷ semt: taraf

¹³¹⁸ server: baş, lider

¹³¹⁹ müstevia: her tarafı bir

¹³²⁰ hukd: kin tutma

¹³²¹ ber-geşte: alt üst olmuş

¹³²² beyaban: kır.çöl

¹³²³ el-eman: yardım

¹³²⁴ peyman: yemin, and

¹³²⁵ merdidir: mertlik

¹³²⁶ zevi'l-erham: mirastan belli bir payı olmayan akrabalar

¹³²⁷ şemi: koku

¹³²⁸ mücârre: sürüncemede brakma

¹³²⁹ kavîl: söz

¹³³⁰ istifta': fetva isteyenler

¹³³¹ mavaka': vuku bulmuş

¹³³² zeheb: altın

¹³³³ hanif: samimi müslüman

¹³³⁴ bihter: iyi, üstün

¹³³⁵ mürtekib: rüşvetle iş yapan

¹³³⁶ iştibah: şüphe

olundukda hazret-i Molla'î dakayık-i şinâs¹³³⁷ bu beyti imlâ buyurmuş Beyit Muma-ileyhe mâl-ı yetimi ilahü'l-allamın malı değil* ilâhü'l-malî olursun mahal-i mâlî değil* ve mâl-ı evkâf ile ba'de kangısı hürmetde ziyâde olduğunu Hâce Hafız bu mısrağla ifâde ider. Ayn mey-haram¹³³⁸ est velî be zevâl ev kafest* ya'ni günâh-ı kebâirden iken şarab tövbe ile sakıt¹³³⁹ olacağıın eşrab ve hukûk ü evsaf edâ' olmayınca ilâ yevmü'l-cezâ * merâm kılmasını i'lâm eylemişler* zihî zinde-i tâc ve taht-ı halife-i rûy-i zemîn sâhib-kıran-ı İskender karin cihângir-i cemşid¹³⁴⁰ nâzır-ı tâc-dâr ider şîr-i şimşir cihân-dâr-ı pâd-şâh-ı adâlet-i iştihâr¹³⁴¹ ki dinâr-ı evkâf ü eytâma i'tibâr itmek değil hazret-i Şafi'î ruhsat virdüğü ikiyüzbin altuna rağbet itmeğe zemân-ı şerîflerinde olan vüzerâ bunlardır. Lütfi Paşa Süleyman Paşa Ahmed Paşa

Varak 260a

Rüstem Paşa, Mustafa Paşa, Ferhad Paşa, Kasım Paşa ve diğer Ahmed Paşa, Ablak Mustafa Paşa, Süleyman Paşa, Ayas Paşa, İbrahim Paşa, Hain Ahmed Paşa, Hayri Paşa, Maktûl İbrahim Paşa'dır ki makbûl iken sebebi katli bu vechle maktûldür ki şâh-ı âlî sitâd¹³⁴²-i iltifât ittikçe dimağında müşâhede-i fesâd idüb* ba'zı revâiyih¹³⁴³ -i kabaih¹³⁴⁴ in kendü hevâdarlarından istişmam¹³⁴⁵ buyurmağla gavrına vukûf-ı tâm ve kalbi-âlfilerine itmînân¹³⁴⁶-ı tamam gelmek için pâd-şâh-ı cihân kasd-ı imtihân eyle ey vezir-i kâr-dân¹³⁴⁷ sikke-i hümâyûn bir canına Süleyman ibn-i Selim ve bir cânına vezir İbrahim yazdırmağla sikke-i mermerde kazdırmak murâd olundu* ma fi'z-zamîrin¹³⁴⁸ izhâr ü hatrına hutûr iden esrar-ı hafîye ki aşikâr eyledikte ol nâ-murâd-ı mücerred bu vaz'ı iltifât eğleyüb bi-edebâne hevl¹³⁴⁹-murâd diyecek harmen-i ömrüyün bu minval ile berbâd eyledi* ol kimse ki sohbet-i mülûk de şavt ü kaht¹³⁵⁰ adâb-ı riayet itmese* ve iltifât gördükçe tarikat-ı enfîse nefis-i nefisesin tehlike-i azîmeyi ilkâ' ve sefîne-i

¹³³⁷ dakayık-ı şinas: anlaşılması güç olan şeyleri fark edip anlayan

¹³³⁸ mey-haram: şarap içen

¹³³⁹ sakıt: kesilme

¹³⁴⁰ cemşid: güneş

¹³⁴¹ iştihar: meşhur olma

¹³⁴² sitad.: alma

¹³⁴³ revayih: kokular

¹³⁴⁴ kabaih: yakışıksız şeyler

¹³⁴⁵ istişmam: hissetme

¹³⁴⁶ itminan: emin olma

¹³⁴⁷ kar-dan: işbilir

¹³⁴⁸ ma fi'z-zamirin: gönüldeki şey

¹³⁴⁹ hevl: korkunç

¹³⁵⁰ şavt ü kaht: dolaşma ve kıtlık

vücûdun gark-âb¹³⁵¹ -ı bahr-i belâ kıldığuna hiç nizâ`ı yokdur . *lâ ve nâ ellil-müluk* kavli tarikata cümle ulemâ-yı sülûk eylemeğin* cenâb-ı izzet bu kavlini bir kuluna muhîttirmeğe murâd buyurıcak ne vechle olduğın miras-ı Sultân Süleyman Hân`dan müşâhede ider* bir dahi Koca Mehmed Paşa`dır ki 42 sene vezir-i a`zam olub asr-ı sultân Murad Hân`da bir divâne -i timâr¹³⁵² deyu anında bir timâr¹³⁵³ için şiş ile şehîd eyledi* bunlardan her bir vezîr rey` ü tedbîrde bezr¹³⁵⁴ ü cumhûr-ı alem-gîr¹³⁵⁵ ve her düstûr-ı hezâr-ı umûr görmekle rey`i nizâmü`l-mülûk da mânend-i şimşir idi* muhassal¹³⁵⁶ el-merâm Sultân Selim Hân sâhib-i ihtişâm taht-ı saltanat da birkaç eyyâm dahi arâm idüb ba`de Edirne`ye mail-i izhâr ve etraf-ı geşt ü güzâr için sebük-bâr¹³⁵⁷ revâne oldılar* lakin sâhib-kıranın bedr¹³⁵⁸ ü gadri bizim rûz-ı mâhda kemâle karîn ve şems-i ziyâ bahş-ı saâdeti

Varak 260b

Zevâle yakîn olmağın yolda hasta ve câm¹³⁵⁹-ı mizâcî şikeste¹³⁶⁰ olub hurşid¹³⁶¹-i hayat karîb-i ufk-ı memât olmağla akibet-i gurûba¹³⁶² yüz tutdı mersiyelerin¹³⁶³ Kemalpaşazâde efendi bu ebyât ile ifâde ider ebyât min mersiye-i sultân Selim Hân aliyye`l rahmete ve`l gufrân haremde ne vicdân ve râh-ı radde¹³⁶⁴-i pîr* sâhibü`s-seyf ve sâhibü`t-tedbir * hem saff-arâ¹³⁶⁵ idi. hem âsaf-ı rây¹³⁶⁶ ne vezir ister idi ne müşîr* ilâ şimşir idi dil-i hançer* Sır idi kulu ve pür men`-i sır*az müddetde çok iş itmiş idi*sâye¹³⁶⁷si olmuş idi alem-gîr*şems-i asrî idi asrında şemsin* zulmü memdûd¹³⁶⁸ olub zemân-ı kasîr¹³⁶⁹ tâc-ı tahtıyla fahr¹³⁷⁰ ider şâhlar* fahr anınla iderdî tâc-ı serîr* ko

¹³⁵¹ gark-ab: suya batan

¹³⁵² timar: akıl

¹³⁵³ timar: arazi

¹³⁵⁴ bezr: geveze

¹³⁵⁵ alem-gir: cihanı tutan

¹³⁵⁶ muhassal: elde edilmiş

¹³⁵⁷ sebük-bar: yükü hafif

¹³⁵⁸ bedr: düşman

¹³⁵⁹ cam: kadeh

¹³⁶⁰ şikeste: kırılmış, üzgün

¹³⁶¹ hurşid: güneş

¹³⁶² gurub: batı

¹³⁶³ mersiye: ağıt

¹³⁶⁴ rah-ı radde: sırlı yol

¹³⁶⁵ saff-ara: asker saflarını süsleyen

¹³⁶⁶ asaf-ı ray: vezir-i akıl, vezir fikri

¹³⁶⁷ saye: gölge

¹³⁶⁸ memdud: uzamış

¹³⁶⁹ kasir: kısa

¹³⁷⁰ fahr: övünme

küllî ol serir de buldu idi sürûr * ki çala çağra idi tig¹³⁷¹ ü nefir¹³⁷² rezm-i ateşde¹³⁷³ bezm-i âlî-şânda* görmedi pîr- çarh¹³⁷⁴ ana nazır*çıkısa eyvâh-ı bezme¹³⁷⁵ mahîr-i münîr¹³⁷⁶ girse meydân-ı remze seyr-dilir¹³⁷⁷ *olıcak dâr ü gir¹³⁷⁸ ol şîri* ekserinde kanlar Ağlasun şimşir* seyfi-i Sultân Selim'e hayf ü dirig¹³⁷⁹ *hem kalem Ağlasun ana hem tig* sene 872'de Amasya'da velâdetleri sene 918'de 46 sene-i sinn de taht-ı şâhiye cülûs-i saâdetleri sene 926'da Çorlu'da Mızraklı'dan civâr-ı rahmete rihletleri vakî' olub 54 yıl ma'mur¹³⁸⁰ ve 7 sene ile 9 şehr içinde eyledikleri sefer-i bahr ü berr makdûr-ı¹³⁸¹ beşer olmadügi gün gibi izhârdır* eğer nısfı ömr-i İskender gadr-ı tahtı makarr iderdi kâf tâ kâf¹³⁸² hükmü mütekarîr¹³⁸³ idi* vüzerâ-yı sâhib-i rây on gün mikdârı cenâzesin aşikâre ve mevt-i şâhı izhâre itmeyüb sancaklar virdiler ve sürsâtlar¹³⁸⁴ eylediler* ve Mağnisa'da şâhzâdeye haber saldılar. Sultan Süleyman Hân atf-ı inâs¹³⁸⁵ idüb dârü's-saltanâtü'l-âlfîyye-i mahmiyye-i Kostantiniyye geldikde Çorlu'dan cenâzelerin getürdüler. İstanbul'da camî-i şerîflerine defn kıldılar.

Nazım ol idi din yoluna seyfi ü kat'i* rahmetullâhi aleyh rahmete'r-rasî'*zemân-ı şerîflerinde olan vüzerâ-yı sâhib-i rây bunlardır tedbirde bunlar* her birleri velev leh ârâ olub nîk¹³⁸⁶- nâm ile niçe zemân pâlä¹³⁸⁷ olmuşlardır.

Varak 261a

Ahmed Paşa, Yunus Paşa, Hemdem Paşa, İskender Paşa, diğeri Ahmed Paşa, Sinan Paşa, Pirî Paşa, Zeynel Paşa, Mehmed PaşaTâc-zâde Nişancı iken kazasker oldu bunların zemânlarına gelince vüzerâ ekser ulemâ olub* Mısır seferinde yol müşavere¹³⁸⁸ eylediler. Ba'zı ihtimâl ile niçe kıyl ü kâl

-
- 1371 tig: kılıç
 1372 nefir: halk, topluluk
 1373 rezm-i ateş: savaş
 1374 çarh: felek
 1375 bezm: meclis
 1376 münir: parlak
 1377 seyr-dilir: cesurca gezen
 1378 dar ü gir: savaş ve kavga
 1379 dirig: esirgeme
 1380 ma'mur: bayındır
 1381 makdur: güç, kuvvet
 1382 kaf ta kaf: kaf dağı
 1383 mütekarir: kararlaşan
 1384 sürsat: gıda, vergi
 1385 atf-ı inas: meyletme ve alıştırma
 1386 nîk: beğenilen, iyi
 1387 pâlä: süzgeç
 1388 müşavere: danışma

itmeleriyle Seydî Ali Çelebi kazasker iken katl olunub bir dahi ulemâdan makâm-ı vezârete nakl olunmadı. Çünkü Sultân Selim rihlet itmeğle nevbet-i saltanat-ı Süleyman Hân'da çalındığı* *Şam'da valî Canberd Gazalî* sem'ine¹³⁸⁹ çalınub serir-i saltanata cülûs ü nüzûl ittikleri gûşûna dühûl idicek urûkuna¹³⁹⁰ iblis hulûl idüb dimağına sevda-yı hurûc subh ü şam suûd¹³⁹¹ ü urûc¹³⁹² eyledi* Sultân Tumanbay'ın malûmu olduğı üzre tıynet¹³⁹³-i asliyesine ırk-ı habâseti hareket ü ric'ât¹³⁹⁴ itmeğle da'va-yı saltanat idüb* hâkim-i Mısır olan Hayrabay ile uhûvvet üzre olduğı cihetden bir kasd ile ol sadâkat pişe¹³⁹⁵ hezar endîşe ile eline Hama ve ana bendnâme¹³⁹⁶ yazub ey birâder-i kerîmü'l hazel tasavvûr ittüğün fikr-i muhâl sahife-i alemde sûret bulmak ne ihtimâldir herkes ki emr-i mahall-i tahsîline iştigâl ve taâm'ı hamle bir şey'i baîd¹³⁹⁷ü'l-misâl sûal ide elinde olanı dahi elden çıkarub gâyra dest-res¹³⁹⁸ bulmaya belki mihnet ü cefâdan gayrı nesne görmeye* irfânına gark ve bunun tahtında çok kabahat olacağına vâkîf ol bâbda sâdır olan kelâm gâyete'l-ümiden nâşî¹³⁹⁹ ve cerâim-i nihâyet himmetimden müsemma şey'dir. zirâ şu baîs-i mürtüvvet ve tarikât-ı uhûvvetden zimmet-i himmete farz-ı ayn belki farz-ı dîn olan üç nesnedir* biri refikine vakî' olan bilâda müşâreket¹⁴⁰⁰ ve nâzil olan kazâda muvâffakat¹⁴⁰¹ *ve biri yâr-ı sâdıkdır ki bir hata vâzih¹⁴⁰² ise görürsün ânı Ahsen-i işaret ile tarîk-i sedâd a¹⁴⁰³ irşât ve beşâretde* ve biri dostdan suhûr¹⁴⁰⁴ ile sâdır olan cefâ mukâbelesinde vefâ ile cezâdır deyu cevâb gönderüb reh-nümâ-yı râh-ı sevâb oldukda ol habâset maîb¹⁴⁰⁵ mücab¹⁴⁰⁶ olmayub rûy-i semm ile redd-i cevâb idicek

1389 sem'i: işitme

1390 uruk: ırk

1391 suûd: yükselme, kalkan

1392 uruc: yükselme

1393 tıynet: mizac

1394 ric'at: geri dönme

1395 pişe: davranan

1396 bendname: bağıllık mektubu

1397 baîd: uzak

1398 dest-res: kuvvet ve zenginlik

1399 naşi: sebebiyle

1400 müşâreket.: ortaklık

1401 muvafakat: uygunluk

1402 vazih: meydanda

1403 sedad: doğruluk

1404 suhur: taş

1405 maib: kusur

1406 mücab: duası kabul olan

Varak 261b

Hayrabay'a dahi rûy-i itâb¹⁴⁰⁷ ve zebân¹⁴⁰⁸-ı mektûb ile hitâb idüb nahs¹⁴⁰⁹-ı şâhî senin ne yerin ve kelâm-ı şehn-şâhı ne dir dersün riyâsetle senin beyninde münâsebetindir ey bed-encâm-ı ni'met pâd-şâh-ı İslâm* sana harâm olsun ki *iklîm-i Şam* gibi huçeste¹⁴¹⁰ makâmda şâhane kıyâm iderken sermâ¹⁴¹¹ Hama ikdâm-ı hiyânet ile ikdâm-ı hiyânet ile ikdâm idersin ey bed-haslet şöyle ki bu niyetden ferâgat itmeyesin seninle kat'ı uhûvvet idüb cümleden ikdâm üzerine varmam mukarrerdir deyu her çend¹⁴¹² ki nush ü bend-i mükerrer eyledi.kâr-gîr olmadı. Ba'zılar bu bâbda dirilir ki irâde-i azliye-i ekser ehl-i İslâm'dan pâd-şâh-ı bî-günâh katline bâdî¹⁴¹³ olanların imârı mütamadî¹⁴¹⁴ olmayub* hususa Gazalî kendü şâh-ı sulbüne¹⁴¹⁵ sâî' olmağla kanı saltanat-ı Tuman ana tarîk-i gerdân¹⁴¹⁶ olub sâhib-i akl ve sedâd iken hilâf-ı muattal¹⁴¹⁷ Hayrabay'ın ilkâ-yı hayrına i'tîmâd itmeyüb sevda-yı saltanat ile fesâd ittirmiş ola* ahir-kâr-ı alem isyanı aşikâr ve Şam'dan Haleb'e gelüb şehir-i hisar ve etraf ve eknafın târ ü mâr eyledi. Hayrabay sadakâtkâr bu haber-i bed hatırdan haberdâr olıcak Hire'ye varub Gazalî'ye hayr-hâh¹⁴¹⁸ olmağla âh-ı cân-kâh¹⁴¹⁹ eyledi. Ammâ hâh nâ-hâh¹⁴²⁰ ahvâlini pâd-şâh-ı valâ-yı câh¹⁴²¹ -ı dergâhına alâ mâcera¹⁴²² arz ve inhâ' idüb * sû-i zandan kendüyi beri ve zimmetini müberrâ eyledi. Fi'l-hal Canberd Gazalî üzerine asker-i deryâ misal ile Ayas Paşa irsâl olundu* ol hain Haleb'de dahi ikâmet ü cenge takât getüremeyüb hayret-i nedâmet ile şehir-i Şam'a avdet eyledi lakin asker-i ervâm anda dahi arâm virmeyüb gördü ki*mukabele-i muhâl ve kîtal mümteni'ü'l ihtimâldir* ve ricâl-i terk-i emval¹⁴²³ ü cidâl¹⁴²⁴ ile şekl-i ebdâle¹⁴²⁵ girüb muhtefî kıyl ü kâlden beri olub

¹⁴⁰⁷ itab: azarlama

¹⁴⁰⁸ zeban: dil, lisan

¹⁴⁰⁹ nahs: uğursuzluk

¹⁴¹⁰ huçeste: uğurlu

¹⁴¹¹ serma': kış mevsiminde

¹⁴¹² çend: defa, adet

¹⁴¹³ badi: sebep

¹⁴¹⁴ mütamadî: devamlı

¹⁴¹⁵ sulb: soy, oğul, evlad

¹⁴¹⁶ gerdan: dönen

¹⁴¹⁷ muattal: bırakılmış

¹⁴¹⁸ hayr-hâh: iyilik sever

¹⁴¹⁹ cân-kah: can evi

¹⁴²⁰ hah na-hah: ister istemez

¹⁴²¹ vala-yı cah: yüce mevki

¹⁴²² macera: cereyan eden

¹⁴²³ emval: mülkler

¹⁴²⁴ cidâl: savaş, mücadele

¹⁴²⁵ ebdâl: derviş

bir zaviyede münzevî oldı* ammâ Ayas Paşa Gazalî'î bunlara müjde ile nidâ' ettirmeğle dahi Seydî Ali nâm yâr¹⁴²⁶-ı gûş¹⁴²⁷ idicek gûşe be gûşe teccüss¹⁴²⁸ iderek mahfî olduğı yerde ol

Varak 262a

Efser-dih'i¹⁴²⁹ kürûben¹⁴³⁰ mürde¹⁴³¹ bulub hançer-i âb-dâr ile serser¹⁴³²-i sırrın kusub huzûr-ı ser-dâra irsâl eyledikde der-i Şam'da ber-dâr olundı* ammâ bu acibdir ki* ol hîn-i cami-i ezherde¹⁴³³ bir miskin avâz-ı hazîn ile yâ ma'şer¹⁴³⁴-ü'l müslimin bu saât hayye'n-ni'met Gazalî bed-fial¹⁴³⁵ tutuldu ve başı kesilüb der-i Şam'a asıldı deyu nidâ ve kabr-i Tumanbay'ı devr idüb dâa eyledi* Hayrabay istimâ'¹⁴³⁶ ittikde bina idüb eleminden hasta ve tamam bir sene şikeste¹⁴³⁷ oldı beş şehr ile beş sal-i Mısr'da hâkim bî-misâl olub 927 sal'inde ahrete intikâl eyledi. Pâd-şâh-ı sâhib-i seyf Rodos fethi üzerine iken işittikde ye's ü hayf buyurdı. Mısr'da evkâf-ı kesîr olmağla* daima ta'mir olunub hadimesi defter-i hakânîye mülhak¹⁴³⁸ olunmak murâd olundı ve eyâlet Ablak Mustafa Paşa'ya inâyet buyruldu. Kemâl-i şecaât üzre iken kâşif-i şarkîye hatm-i çerakes ile cem'iyet -i çerakese-i iyâliseden ba'zı kes¹⁴³⁹ ile cem'iyet ve Mısrü'l mablûa¹⁴⁴⁰ hiyel¹⁴⁴¹-i harekât eyledi* ammâ paşa-yı âlî-şân üzerlerine asker-i bî-kıran gönderüb cem'iyetlerin perişân eyledi* bir sene dahi valî ve kendi arz-ı hâlî¹⁴⁴² ile arz¹⁴⁴³ olundukda 929'da Kasım Paşa'ya ihsân olundı. Lakin çendân¹⁴⁴⁴-ı hükümete şân virmedüğü ecîlden azl-i fermân olunub feth-i Mısr'da âhûr¹⁴⁴⁵-ı kebîr ve asitânedede ikinci vezir Hain Ahmed Paşa'ya dilîr ü hükümet-i Mısr'da bi-nazır mülâhaza¹⁴⁴⁶

¹⁴²⁶ yar: dost

¹⁴²⁷ guş: dinleme

¹⁴²⁸ teccüss: araştırmak

¹⁴²⁹ efser-dih'i: tac giydiren

¹⁴³⁰ kürûben: tasa, kaygı

¹⁴³¹ mürde: ölü

¹⁴³² serser: boş söz

¹⁴³³ cami-i ezher: mısırdeki medrese

¹⁴³⁴ ma'şer: topluluk

¹⁴³⁵ bed-fial: kötü iş yapan

¹⁴³⁶ istima': dinleyip kabul etme

¹⁴³⁷ şikeste: yenilgi

¹⁴³⁸ mülhak: daha sonra katılmak, ilhak

¹⁴³⁹ kes: kişi

¹⁴⁴⁰ mablûa: yerinden sökülmiş

¹⁴⁴¹ hiyel: hile

¹⁴⁴² arz-ı hal: dilekçe

¹⁴⁴³ arz: sunma

¹⁴⁴⁴ çendan: o kadar

¹⁴⁴⁵ ahur: ahır, dam

¹⁴⁴⁶ mülâhaza: düşünce

olunub hâla vezir-i kebîr olmadugine dil-gîr¹⁴⁴⁷ idi. 929 Şevvali'nde irsâl olundukda ol bed-fial hayal ile hiyel-i haysü'l-cem¹⁴⁴⁸ idüb bezl-i mâl¹⁴⁴⁹ ile eşkiya-yı ezlâl ü kıyl ü kîtal ü âleme ihtilâl¹⁴⁵⁰ ve hutbe'î ve sikke'î ibtâl eyledi* zaîmince felekden kâm¹⁴⁵¹ ve âl-i Osman'dan intikâm aldı* kethûdası olan mutasarrıfâ'-i der-alâ-i İskender Ağa iş görmüş ve harâm-ı Muharrem'de perverîş¹⁴⁵² bulmuş ve yaşı yetmiş olmağın makâm-ı nasihâtd e kıyâm ve adem-i isyâna ikdâm idüb ey vezir-i kerîm fikr-i gîrin¹⁴⁵³ emr-i azîm ve bir şey'î cesimdir¹⁴⁵⁴ ki senden ikvâ'¹⁴⁵⁵-yı ve ehakk¹⁴⁵⁶ ü ulyâ olanlar dahi bu emr-i hatıra taksîr üzeredir fukehâ ki*

Varak 262b

Sinn-i garîb¹⁴⁵⁷ şehri diyâr ve bende-i şâh-ı kâm-kâr olasın şehri-yâr ve dâr ü diyâr olmak kanda ve sen kanda herkes ki tarîk-i kadîminden taşra¹⁴⁵⁸ gide ve şâh-râh sarfindan inhîraf¹⁴⁵⁹ ide münebbih¹⁴⁶⁰ olmayub akîbeti nedâmet¹⁴⁶¹ ve müfid olmayub bi'l-ahîre ahiri mucceb-i fasâhat¹⁴⁶² de makhûr¹⁴⁶³ olan emr-i celilü'l-gadr-ı müyesserde olsa huzûr-ı rahat gayr-ı müyesserdir* zira derûn-ı ihvân-ı hak-dâ(n)¹⁴⁶⁴ ile mâlî ve birûn-ı akrân¹⁴⁶⁵-ı hasedden halî olmayub daima fesâd ve helâkına niçe esbâb icâd iderler hâliyâ enseb¹⁴⁶⁶ oldur ki *el kıtaate'n-kenzü'l efni* fehvâsınca sadâret azîm-i beşer olmadıysa künûz¹⁴⁶⁷-ı Mısr ile iktifâ'¹⁴⁶⁸ idüb huzûr-ı dıraht-ı canîbine rağbet eyle deyu nasîhat ile gidince cevâbına rağbet itmeyüb asla isga'¹⁴⁶⁹

1447 dil-gîr: kırgın
 1448 haysü'l-cem': itibar, itibaren
 1449 bezl-i mâl: bol verme, dağıtma
 1450 ihtilâl: bozukluk
 1451 kâm: talep
 1452 perverîş: yetiştirme
 1453 girin: tutma
 1454 şey'î cesim: büyük nesne
 1455 ikvâ': hata
 1456 ehakk: en layık
 1457 garib: kimsesiz
 1458 taşra: dışarı
 1459 inhiraf: bozulma
 1460 münebbih: tenbih eden
 1461 nedamet: pişmanlık
 1462 fasahat: konuşmada mahir
 1463 makhûr: yenilmiş
 1464 hak-dan: dünya
 1465 akrân: yaşlılar
 1466 haliya enseb: şu zamanda münasib
 1467 künûz: hazineler
 1468 iktifâ': yetinme
 1469 isga': itaat etme

eylemeğin * ol müteferrika askerine tefrika düşürüb her feriki bir tarika zevân ve her cündî ber canibe revân ittirmeğe hammam¹⁴⁷⁰ da tenhâ iken birkaç ümerâ ile hazır ve mühennâ oldular ve üzerine tîr ü bârân eylediler. Lakin kemân ile nişân idemeyüb ba'de'z-zemân birkaç sûvar ile* bu lâki¹⁴⁷¹ firâr iderken kenâr-ı Nil'den tig ü âb-dâr ile katl ü haberin asitâneye nakl iderler ki* makbûl ve maktûl İbrahim Paşa vezir iken kendüye tasavvur eylediği hiyanete ba'isdir* ve niçeler böyle ittifâk eylediler ki bed-ahlâk bir baba karındaşı var idi ki hilkat¹⁴⁷²-i nifâk üzre olmağın birâderi kâm-yâb oldukça ateş-i hak-dâ(n)'i hased-i sinesin kebab idüb esâs-ı devletini ber-bâd için daima İbrahim Paşa'nın izhâr-ı şevket-karîne asla i'timâd itme deyu ana niçe isnâd eyle ilkâ'-yı fesâd iderdi ve paşa ki musibet gelmeden hareket ve Mısır gibi memleketle girmez iken* fırsattır saltanat eyle dirdi bir yâr-ı sadıki gamm-hâr¹⁴⁷³ refiki var idi ki zâhir-i sevâb ve kelâm-ı hakla dercevâb iderdi* nitekim selef-i salifeyn rahmetullahi aleyhüm ecmâin hazretlerinden sûal eylemişler ki* dost mu eyü karındaş mı sormuşlar ki ukelâdan sâdir

Varak 263a

Olmuşdur ki ayn muhabbet-i sadıki yekdir kişinin akrabasından* ol fûrû-mânde¹⁴⁷⁴ dost ile karındaşı miyanında der- mânend kalub her cünd ki bu esrârın gûmanına¹⁴⁷⁵ kasd ü azîmet ve adem-i ifşâsına sâi' ü himmet kıldı hayretde kaldı ahâr vehim¹⁴⁷⁶le bu sırr-ı sînesini tazyîk¹⁴⁷⁷ ve sıdk-ı niyyet için bir yâr-ı sâdik dahi arurdi. ammâ ifşâdın dahi havf-ı tâm ve haşyet-i tamam iderdi* bi'l-ahîre mukarrebelerinden bir a'da-yı adûsi var idi ki sabıkda ana envâ'ı akûbet ile başta niçe musibet getürmüş ol şahs-ı bedkiş¹⁴⁷⁸berây-ı maslâhat ana arz-ı muhabbet eylemiş idi* Ya'ni bir adem-i sabıkda senden semm-i dide ve ilm-i keşide¹⁴⁷⁹ ola duruğ-bî-fürûb¹⁴⁸⁰ ile rişhande¹⁴⁸¹ ve temellüküne itimâd-ı caiz olmaya Beyit olmaya herkes kayd-ı düşmandan emîn * sayd için şayed senâ eyler kimin*hâla ki hall'i bu minval

¹⁴⁷⁰ hammam: hamam

¹⁴⁷¹ laki: itibarsız

¹⁴⁷² hilkat: yaradılış

¹⁴⁷³ gammhâr: tasalanan

¹⁴⁷⁴ fûrû-mânde: geride kalmış olan

¹⁴⁷⁵ gûmann: zann

¹⁴⁷⁶ vehim: korku

¹⁴⁷⁷ tazyik: baskı, zorlama

¹⁴⁷⁸ bed-kiş: dinsiz

¹⁴⁷⁹ keşide: yazı

¹⁴⁸⁰ duruğ bi fûrû: adi yalan

¹⁴⁸¹ riş-hande: alay

üzre iken yine anın sadâkatine küll-i itimâdi ve muhabbetine fart¹⁴⁸²-i itikâdi olmağla* sırrı müstâkîr ve pâ-y-dâr¹⁴⁸³ olmaz ve sîne-i bi-kîş¹⁴⁸⁴ 'i ahbâb sadâkatkâr ahbâbdan gayrîde karar kılmaz deyu havfını ifşâ eyledi* ol harif-i harîk¹⁴⁸⁵ dahi râh -ı birâderi ulyâ bi't-tarîk deyu bahr-ı amediye¹⁴⁸⁶ paşayı gark ve Mısır'a pād-şâh idüb dünyaya müstağrak eyledi* zihi ahmâk dost ile düşmanı fark idemeyüb * niçe def'a mücerribi(n)¹⁴⁸⁷ olmayın sarife¹⁴⁸⁸ 'l keşf-i râz¹⁴⁸⁹ bâ'de itme ibrâz¹⁴⁹⁰ deyu niyâz ide* bu bâbda ukelâ-i sâhib-i ulûm didiler ki iki nesne gayet mazmûm¹⁴⁹¹ biri mâlik-i müflise viresün ki almak da hezâr mertebe bais-i tekâza¹⁴⁹² ola ve niçeler dahi virmeğe Nazım *velâ telağva emğal ihvan lağven* feinne'l ğav mištağ el -husume* velâ tegarruz maâl ihvanfecren* feinne'l karz mikraz el muhibbe** biri dahi sırrı ki almak veya fellaşe fâş idersin ki gümânında her bir tazarrua daî ola* fellaş ki düşmandır hali malûm yâr-ı ahmâk kabahat-i nâ-fehm olmağla ahvali mazmûm selef-i mücerrebü'l-eyyâm dirilir ki itme boş kişiyle kelâm* medmûnü'l hamr ve ahmak merah-ı mükessirü'l-kelâm ve gulâm-ı rû hükemâ-i ittibâ'

Varak 263b

Dosta dahi esrar-ı ibrâ'¹⁴⁹³ caiz değil zira dost düşman olmak caiz didiler ve niçeler külli sırren cavizü'l isneyn inşa'fehvâsınca ittibâ' eylediler* bu bâbda isneynden murâd-ı şifateyn dürr-i sırr-ı arıza-yı haliyeye dahi dimeye yirin kulağı var dimişler* el-hasıl münafık-ı mezbûr karındaşı ile müttefik olub sûret-i ayinesinden isyân-ı nümâyan olmadan ikisi dahi ittifak ve mücerred İbrahim Paşa'ya yaranmak için hezar iftirâ ve nifâk ile niçe urûk üçür¹⁴⁹⁴ dilir* ve Mısır'da sarif-i hiyel-i üçür-dilir taraf-ı saltanata esrar-ı aks olduğu kendüye ma'kes olıcak cân başına sıçrahyub yine ugradügin bildüvüyim cân ile isyân kıldı* şehn-şâh-ı muazzam İbrahim Paşa'yı vezir-i â'zam iken nizâm-ı alem için 931 sal'inde Mısır'a irsâl eyledi* dahîl-i şehr oldukda ol vezir-i mu'teber mezbûr İskender hidmet iden

¹⁴⁸² fart: aşırılık

¹⁴⁸³ pay-dar: devamlı

¹⁴⁸⁴ bi-kîş: dinsiz

¹⁴⁸⁵ harif-i harik: sonbahar ateşi

¹⁴⁸⁶ amedi: gel-git

¹⁴⁸⁷ mücerribin: deneme

¹⁴⁸⁸ sarif: değişiklik

¹⁴⁸⁹ keşf-i raz: gizli bir şeyin farkına varma

¹⁴⁹⁰ ibraz: gösterme

¹⁴⁹¹ mazmum: eklenmiş

¹⁴⁹² tekaza: sıkıştırma

¹⁴⁹³ ibra: aklanma

¹⁴⁹⁴ üçür: sevap, ecir

ümerâ ve askere dahi terakkiler virüb belki bâ'de zemân bir mir-i miran dahi isyân ide deyu top ile anı nişan için mukabele-i sarayda iki kille besar eşkiyasına sell-i seyf idüb vücudların nâ-bud –ı nâ-peydâ eyledi ve fermân-ı âlî-şân ile 932 Şa'ban'ında Mısr'ı Süleyman Paşa'ya ihsân idüb kendüsi mâl ü hazineye nâil ve tantana ile Kostantıniyye'ye dahil oldı* ve on sene tasarrufundan sonra paşa-yı müşarun ileyhe dilîr-ane sefer-i Hindistan'a revâne olmağla 941 de eyâlet Hasan Paşa'ya inâyet olundu ki mülâhaza-i kanda ile yüzbin altun ziyâde getürdükde adem-i kabûl ile ma'zûl olduğı mukaddema dahi menkûldür ba'de Süleyman Paşa cânib-i Hind'den avdet ittıkde 943'de tekrar Mısr'a gelüb karâr eyledi ol vezir-i sâhib hûş halka-i be- gûş sim ü gümr-i zerrin hançer ile bin kadar esrardan maada aid-i müşterî peydâ eylemiş idi* sair vüzera-yı âl-i haza her bir sadâkat hal-i hayatlarında niçe hayrat ve imâret eylemişler ki* *ilâ yevmü'l miâd hayra ilâ ya'le olundular* ve dâr-ı saâdet-mendlerine çarub geş

Varak 264a

Olan hizmetkârlar zemân-ı devletlerinde kâm-kâr olub efendileri rihlet idicek mallatı vefret¹⁴⁹⁵ üzre olmağla ıyâlleri pîr¹⁴⁹⁶-i bâb'a efendilerin yâd ve dûa-yı hayr ile ruhunı şâd iderlerdi* ve ser-hâddlerinde olan mir-i miran-ı kuvvet-i şânda mânend Şâh-ı İnan olmağla anların şımşir birânından¹⁴⁹⁷ Şâh-ı Horasan her asân¹⁴⁹⁸ ve küffâr-ı bahr-i lertzân¹⁴⁹⁹ olmuşlar idi. Ve Mısr'da ol zemân dahi şâh-râh¹⁵⁰⁰ dan avâid¹⁵⁰¹ beylerbeyi olmayub intifâ'-ı ittibâ'larından¹⁵⁰² gayrı hediyesiyle keşûfiyyesi¹⁵⁰³ birer Mısr hazinesi olmağla* ve İnan-ı mir-i miran beytü'l maldan heman bâligân¹⁵⁰⁴ meblağ-ı kâm-rân¹⁵⁰⁵ olmuşlar* el-hasıl iki sene dahi Süleyman Paşa adâlet ile hükümet idüp 945'te Davud Paşa'yı valî yerine valî oldı* ol salâha muattal ve şer'-i şerîfe mutî' ve münkad¹⁵⁰⁶ olub subh ü şam pîşesi¹⁵⁰⁷ adl ü dâd ve ale'd-devâm dil-i mazlûmu şâd itmek idi*

¹⁴⁹⁵ vefret: çok, bolluk

¹⁴⁹⁶ pîr: ihtiyar

¹⁴⁹⁷ birân: harap, viran

¹⁴⁹⁸ asan: kolaylık

¹⁴⁹⁹ lertzân.: titreme

¹⁵⁰⁰ şah-rah: ana yol

¹⁵⁰¹ avaid: gelirler

¹⁵⁰² intifâ'-ı ittibâ': faydalanma ve tabi olma, uyma

¹⁵⁰³ keşufiyye: mısırdâ toplanan vergi

¹⁵⁰⁴ balıgan: bol bol, ziyadesiyle

¹⁵⁰⁵ kam—ran: istenen

¹⁵⁰⁶ muti ve münkad: itaat eden, bağı

¹⁵⁰⁷ pişe: meslek, huy

on bir sene valî-i vilâyet ve sene 956 'da hükümet üzre iken Mısır'da civâr-ı rahmete rihlet idicek eyâlet 957'de Mere Ali Paşa'ya inâyet olundu* hakim-i reşid¹⁵⁰⁸ olmağla asrında zuafâdan¹⁵⁰⁹ zulmü baid¹⁵¹⁰ idi 961 Dukakinzâde Mahmud Paşa irsâl olundu* ol sal'i her ne hal ise ale'l-icmâl anda olub 963 'te İskender Paşa'ya virildi* mazlûm olmağla ba'zı zalim ihtirâ'¹⁵¹¹-i mezâlîm eyledi. Bir seneden sonra Hadım Ali Paşa'ya virilüb ve himmet-i âlî ile valî olub ahdinde ahali-i huzûr ü rahatdan halî olmayub tevabi-i perver bir vezir-i mu'teber olmağın ittibâ'-ı kesîr ve ekser zir-i vezir ile güzâr idi. 968 'de Şahin Mustafa Paşa'ya virildi. Adl ü dâdı ber-karâr¹⁵¹² ve üç sene kalub nass-ı Mısır'da şikâr eyledi* 971'de Sofu Ali Paşa'ya virildi* derviş tabiat olmağla zalime itaat itmeyüb reaya-yı bî-takat kılmış idi. İki seneden sonra eyâleti Geyveli Mahmud Paşa'ya inâyet olundu. Kemâl-i şecaât

Varak 264b

İle hükümet eylemeğın ehl-i şekâvet mehâbetine¹⁵¹³ tâkât getürmeyüb iki seneden sonra Velîd nâm Yezîd mahall-i bâ'îdden tüfeng ile urub şehîd ü firâr idüb nâ-bed-îd¹⁵¹⁴ oldu ve hâlef-i hülefâ -i Rahman ve şerîf-i hâlef-i âli Osman-ı Sultân Süleyman Hân 962'de yirmi altı yaşında cülûs-i tahtları ve kırk sekiz sene saltanat ile 974'te civâr-ı râhmete rihlet itdükde İstanbul'da camî-i şerîflerine defn olundu. Ba'de şâh-zâde-i kerîm ü halîm oğlu Sultan Selim 975'de fatih-i Yemen Sinan Paşa'yı mir-i miran eyledi. Dokuz ay Mısır'da mühimmâtın görüb merdâne¹⁵¹⁵ cânib-i Yemen'e revâne olub 976'da Çerkes İskender Paşa'ı üç sene tamam Yemen'e nizâm ba'de Mısır'a gelüb makâm-ı evvelîni makâm eyledi. Yemen'de malîk-i iksîr¹⁵¹⁶ olmağın Rûm'da niçe bilâd-ı malûmda hayrât-ı merhûm-ı kesîrdir. İki seneden sonra yeri Hüseyin Paşa'ya virildi. Mısır'da cem'i hizmet paşalı'ya virilmek adet iken tabi-i hüsn¹⁵¹⁷ üzre olduğu cihetden ba'zısını Mısırlı'ya fûrûht itmeğle bid'at eyledi. Şimdiki halde adet kalmışdır. 986'da Mesih Paşa'ya virildi. Cevânib-i erbaada ma'mur-ı şecaât ve cür'et ile meşhûr olduğu nümâyan idi ve sultân Selim Hân'ın 930'da cülûs-ı tahtları ve sekiz sene saltanat ile

¹⁵⁰⁸ hakim-i reşid: hükmetme yaşına uygun

¹⁵⁰⁹ zuafa: zayıf

¹⁵¹⁰ baid: uzak

¹⁵¹¹ ihtirâ': olmayan şeyi gündeme getirme

¹⁵¹² ber-karar: devamlı, kararlı

¹⁵¹³ mehabet: büyüklük

¹⁵¹⁴ na-bed-id: kovuldu

¹⁵¹⁵ merdane: yiğitçe

¹⁵¹⁶ iksir: en tesirli sebep

¹⁵¹⁷ tabi-i hüsn: zevk güzelliği, kainat

982'de rihletleri vakî' olub oğlu şâhzâde âlî-nijâd¹⁵¹⁸ Sultan Murâd pâd-şâh-ı devrân oldukda kihân ü mihân¹⁵¹⁹ sürûrlarıyla mesrûrdur. Rûy-i cihân lütfuyla ma'mur olub arûs-ı dünya¹⁵²⁰ gün a gün düğün eyledi*

ve hass ü âmm¹⁵²¹-i gûşe be gûşe nûş¹⁵²² subh ü şam benî ademden merâm-ı ayşde¹⁵²³ olub her ferd zemânında şâd ve her merd evânında¹⁵²⁴ ber-murâd olmağla* müstehâk-ı zekât asrlarında bir adem bulunmazdı deyu meşhûr-ı alemdir ve kerîm-i Rûm ve dinar ile hüsn-i memâlik icâm¹⁵²⁵-i nâ-marr¹⁵²⁶ ve ser-dârları şimşir-i âb-dâr ile niçe diyârların zulmet-i çarkû'l-hadden yuyub çeherlerin envâr-ı islâm ile tâb-dâr¹⁵²⁷ eyledi ve nısf-ı ilini alub belini pükdi ve libâs-ı saltanatı sırtından

Varak 265a

Selb¹⁵²⁸ idüb âb-ı rûy-ini¹⁵²⁹ yere tökdi* hâsıl-ı kelâm eyyâm-ı devletlerinde kemâl-i nizâm ve devrinde her işi tamam eyledi. Vüzerâ-yı âlî-şânından reisü'l nüceba¹⁵³⁰ bahri-atâ'¹⁵³¹ Kapûdan Kılıç Ali Paşa Ali Paşa darb-ı tig'i deryâda olan Freng neheng aheng başka dünyayı senk itmiş ve Ummân-ı kerâmetin¹⁵³² basit-i sadâ¹⁵³³-i emvâcî¹⁵³⁴ garb ve şarka gitmiş idi* sahasından ez-cümle divân-ı hümâyûndan bir gün bir kıymetli taş ile bir altun hatmî¹⁵³⁵-i avcundan yere düşer* ve hadîme-i divândan biri ol hatmi kaldırub destine sundukda buyurur ki bu bizim dest-i silk¹⁵³⁶-i mülkümüzden düşdü* ve kaffe¹⁵³⁷-i ihsânımızdan sönüb gitti. Girü nebâtımıza girmeğe lâyük bir dahi elimize almak kerem-i tabîimize muvafık¹⁵³⁸ değildir deyu

¹⁵¹⁸ ali-nijad: yüksek tabiatlı

¹⁵¹⁹ kihân: büyükler ve küçükler

¹⁵²⁰ arus: gelin, cihan

¹⁵²¹ hass ü amm: herkes

¹⁵²² nuş: zevk, içen

¹⁵²³ ayş: zevk, sefa

¹⁵²⁴ evan: vakit

¹⁵²⁵ icam: son noktayı koyma

¹⁵²⁶ marr: geçen

¹⁵²⁷ tab-dar: yüz aydınlığı

¹⁵²⁸ selb: zorla alma

¹⁵²⁹ ab-ı ruy: şeref, namus

¹⁵³⁰ nüceba: temiz soylu

¹⁵³¹ bahri-atâ': derya başışlama

¹⁵³² keramet: bağış

¹⁵³³ basit-i sadâ': sesin bir kez tekrarı

¹⁵³⁴ emvac: dalgalar

¹⁵³⁵ hatmi: mühür

¹⁵³⁶ silk: hususi bir sınıf, yol

¹⁵³⁷ kaffe: bütün

¹⁵³⁸ muvafık: uygun

elinden almadı adet-i ba-saadını¹⁵³⁹ bu minval üzere rivayet olunur ki* şeyh ü şabbdan¹⁵⁴⁰ kimin hânesi yanub harab olsa bahâsını hisâb idüb binâ-yı ber-bâdını âbad ve ol bünyâd¹⁵⁴¹ ile dil-i virânını¹⁵⁴² şâd eyler idi* ittifâk bir şahsın hânesi ihrâk oldukda ebnâ-yı İstanbul'dan bir cerrâr¹⁵⁴³ ana hemcivâr olmağla yanan dâr benimdir deyu huzûr-ı vezire varub çâr-deh-yek bahâsını istifsar¹⁵⁴⁴ ve iki kise ana nüşuar¹⁵⁴⁵

ba'de sâhib-i hâne-i rû-mâl ve sabık hile ile rû-mâl oldugın arz-ı hâl idicek ana üç kise in'am idüb ikisiyle hâneni tamam ve birisi anı geçindir kim miyan-ı havas ü âmm bu esrârı i'lân ve i'lâm ve ol şahsı nâr-ı nâm eyleme deyu abrâm mâ-lâ-kelâm eyler ve müddesir -i sinnden bir fakîr zemân-ı hurde¹⁵⁴⁶ ufunet¹⁵⁴⁷ hevâdan şikâyet-i kesîr idicek beş kise akçe yanınca beşbin kuruşluk dahi bir bağçe bîster¹⁵⁴⁸, zer-beft¹⁵⁴⁹ ile ana inâyet ve hall-i hayatında yevmi onar bin akçe muhtâcîne virmeğe ölünce üzerine adet eyler* bunlarda maada mütevellisi dahi ve akar-ı fukâra-yı mesrûr eyler. Rahmetullâhi aleyh Sultân Murâd Han ibtidâ-yı cülûslarında 982 tarihinde Hadım Hasan Paşa'ya ihsân eyledi. Üç seneden sonra Damad İbrahim Paşa'ya nâm-zâd¹⁵⁵⁰ olundu bâb-ı tahsilde bî-misâl

Varak 265b

Ve bir sene sonra da tahsîl¹⁵⁵¹-i mâl idüb kıyl ü infisâl¹⁵⁵² defterdâr Sinan Paşa'yı makarrına karar ve kendüyi dâr-ı rûzine¹⁵⁵³ ser-dâr oldı. 995'de Veyis Paşa'ya virildi. Hazine beşyüzbin rûzda karâr-dâde¹⁵⁵⁴ iken yüzbin altun dahi ziyâde idüb dört sene hükümet ve bu bedâat¹⁵⁵⁵ ile anda rihlet eyledi. 999'da Hafız Ahmed Paşa'ya virildi. Dört sene hıfz ve hâraşet¹⁵⁵⁶ ve zabt ü rabt-ı meksde¹⁵⁵⁷ dikkat eyledi. Ve Sultân Murâd Hân'ın

-
- 1539 ba-saad: mutluluk
 1540 şeyh ü şabb: ihtiyar ve genç
 1541 bünyad: yapı, bina
 1542 dil-i viran: yıkık gönül
 1543 cerrar: ordu, çekici, dilenci
 1544 istifsar: sarma
 1545 nüşuar: dağıtma
 1546 hurde: yıl yemiş, yıllanmış
 1547 ufunet: yangı, kötü koku
 1548 bister: yatak, döşek
 1549 zer-beft: sırmalı kumaş
 1550 nam-zad: aday, vasiyet
 1551 tahsil: vergi toplama
 1552 infisal: ayrılma
 1553 dar-ı ruz: yevmiyeci
 1554 karar-dade: kararı verilmiş
 1555 bedaat: yenilik, güzellik
 1556 haraset: çiftilik

953 tarihinde velâdetleri ve 50'de sinn-i saâdetleri 982'de cülûs-ı tahtları ve yirmibir sene saltanat ile 1003'de civâr-ı râhmete rihletleri vakî' oldukda hakân-ı bülend-mesned¹⁵⁵⁸ oğlu Sultân Mehmed şâhzâde iken hizmetlerinde gayr-ı mevcûdu itlâf dahi hevâsına isrâf eyledi.* İrsâl-i irsâliye için emri irsâl olundukda cevâbında *el- müflîs fi emanillâh Kurd bin Abdullah* imzâsın yazdı.* azl ile istimâ'ına¹⁵⁵⁹ gelüb vekil-i mâl-ı hazineden sûal ittükde Mısr'da kurd yidi didi. 1004'te Seyyid Muhammed Paşa'ya virildi. Asrında alem-i asûde¹⁵⁶⁰ hal ve derûnda ve kalem-i divânda olan müreffehete'l-bâl¹⁵⁶¹ ve zemânında dünya eltafi ile mâl -â-mâl idi. İki seneden sonra izz ü celâl¹⁵⁶² ile asitâneye rû-mâl idecek mazhâr-ı ihsân-ı sultân olmağla müşarün bi'l-benân¹⁵⁶³ olundu. 1006 tarihinde Hızır Paşa'ya emri eyâlet teslim olundu. Tab'ı selim ve lütf-i amîm¹⁵⁶⁴ ve üç sene aleme ihsân-ı azîm itdi.

1008'de Yavuz Ali Paşa silâhdâr iken vezâret ile mezbûra eyâlet virildi. Zabt ü rabt-ı memleketde alem-i istikâmetde manend-i kelâm idi. Ve Sultân Muhammed Han'ın 972'de velâdetleri ve kırkibir sene sinn-i saâdetleri ve yirmi yaşında iken 1003 sal'inde cülûs-ı tahtları ve on sene saltanat ile 1013'de civâr-ı rahmete rihletleri vakî' oldukda serir-i ârâ¹⁵⁶⁵-yı sermedd¹⁵⁶⁶-i şâhzâdeleri Sultân Ahmed mezbûr vezir-i a'zam tarih-i mezbûrda Hacı

Varak 266a

İbrahim Paşa'ya Mısr'ı müsellemler¹⁵⁶⁷ idüb hadîm ü haşîm¹⁵⁶⁸ ile Mısr'a kadem basdikda kul karşı gelüb ikbâl¹⁵⁶⁹ ü ricâli terakki¹⁵⁷⁰ ile istikbâl eylediler*âlâ mecra'l-âde ulûfelerin ziyâde eylemedüğünden gaye hakimâne hareket ve akilâne hükümet itmeyüb bi-illet herkese huşûnet¹⁵⁷¹ eylemeğin bir seneden sonra sük-ı semen¹⁵⁷² e nakl olunur iken katl olundu. 1013 sal'inde Gürcü Mehmed Paşa dahi irsâl olundu. Katle bais olanların başlarının

¹⁵⁵⁷ meks: durma

¹⁵⁵⁸ bülend-mesned: yüce makam, rütbe

¹⁵⁵⁹ istimaa: itaat

¹⁵⁶⁰ asude: rahat

¹⁵⁶¹ müreffehete'l-bal: gönlü rahata ermiş

¹⁵⁶² izz ü celal: değer ve saygı

¹⁵⁶³ müşarün bi'l benân: parmakla gösterilir, meşhur

¹⁵⁶⁴ amim: genel, yaygın

¹⁵⁶⁵ ara: süsleyen

¹⁵⁶⁶ sermedd: sürekli

¹⁵⁶⁷ müsellemler: teslim

¹⁵⁶⁸ haşim: haşmetli

¹⁵⁶⁹ ikbal: baht

¹⁵⁷⁰ terakki: yükselme

¹⁵⁷¹ huşunet: sertlik

¹⁵⁷² suk-ı semen: çarşı fiyatı

kesüb azm ü erlik ve her husûsda dil-averlik idüb sekiz şehr ol şehri eşkiyâdan pâk ve asitâneyi pâk kıldukda niçe şuhûr-ı âmm sadâret-i azîmeye kaim-makam ve aleme nizâm virdi. 1015'de Kolkıran Mehmed Paşa'ya ihsân olundu vardügi saat ehl-i bid'ât olan talebeyi def' ü ref'-i¹⁵⁷³ cür'et eyledi*ammâ tûlâ¹⁵⁷⁴-yı itaât itmeyüb talebeye ikâmet ve cenge ikâmet itdükde seyf ile anları perîşan ve cümle tab'i ile bî-nâm ve nişân ve beş sene hakim-i âlî-şân oldu. 1020'de Silahdâr Mehmed Paşa'ya ihsân olundu. Mısır'ı muntazam bulmağla dört sene safa-i azîm idüb 1024'te Defterdâr Ahmed Paşa'ya virildikde evza'-ı nâ-hemvâr¹⁵⁷⁵ -ı zuhûr ve üç sene nâ-sezâ vaz'ı sudûr bulmuşdur ve Sultân Ahmed Hân'ın 998'de velâdetleri ve yirmisekiz sene sinn-i saâdetleri ve on altı yaşında 1012 sal'inde cülûs-ı tahtları ve 14 sene saltanat ile 1026'da civâr-ı rahmete rihletleri vakî' oldukda vâsıl-ı rütbe-i nücebâ kaşif-i esrâr-ı nücebâ birâderleri Sultân Mustafa tarih-i mezbûrda Lefkeli Mustafa Paşa'ya ihsân eyledi. Tasarrufu il alına ve bermekîn¹⁵⁷⁶ dünya ana el virmedi ve sultân Mustafa üç ay hilâfet ile hâl' oldukda Sultân Osman bin Muhammed Hân 1028'de Fazıl Ca'fer Paşa'ya ihsân eyledi. Sekiz aydan sonra Kethûda Mustafa Paşa'ya virildi. Mısır'da kazasker Mevlâna Mutahhar ile mâ-beyn¹⁵⁷⁷ olub tarafeynden asitâneye arzları gelmek ile arzları yakılıb ikisi dahi

Varak 266b

Azl olundu. 1029'da Mere Hüseyin Paşa nasb olundu ve gayet şiddet ile hareket ve hatırına ne hutûr iderse öylece hükm iderdi. İkinci seneden sonra Bostancıbaşı Pir Mehmed Paşa'ya virildi. Dört aydan saltanat-ı Osman Hân'ın 1014'de velâdetleri ve 18 sene sinn-i saâdetleri ve 1026'da 13 yaşında iken cülûs-ı tahtları ve beş sene saltanat ve Mustafa Hân tahtına avdet idicek tarih-i mezbûrda İbrahim Paşa'ya inâyet eyledi. Umûr-ı dünyadan gafil olmağın bâb-ı tahsilden gafil bulunub asitânede çok taab¹⁵⁷⁸ çekmiştir*Sultân Mustafa Hân dokuz ay dahi hilâfet ile 1032'de hal' oldukda Sultân Murâd Hân ibn-i Ahmed Hân tarih-i mezbûrda Kara Mustafa Paşa'ya ihsân eyledi. Üç sene malikâne mutasarrıf olub 1035'de yeniçeri ocağında perveriş¹⁵⁷⁹ bulmuş Bayram Paşa'ya virildi. Celb¹⁵⁸⁰-i

¹⁵⁷³ def ü ref: kaldırma

¹⁵⁷⁴ tula: daha, uzun

¹⁵⁷⁵ na-hemvar: çarpık

¹⁵⁷⁶ mekin.: oturan

¹⁵⁷⁷ ma-beyn: iki şeyin arası

¹⁵⁷⁸ taab: sıkıntı

¹⁵⁷⁹ perveriş: besleme

¹⁵⁸⁰ celb: kendine çekme

mâlde cümleye galîb ve miknâtıs var dünyayı cazîb ve hizmetkâra hizmet-i rüşvet ile virmeğe ibtidâ'-i Mısır'da bir peydâ eylemeğin* ba'de gelenlerden ba'zıları bu esere¹⁵⁸¹ iktidâ'¹⁵⁸² eyledi. Asitâneye geldikte yedi külliye konuldu. Ve zulm ile cem' eyledüğü mâl elinden alındı. *Kemâ teddîn-i tedâm*¹⁵⁸³ fehvâsınca ancak kendüye hasâret¹⁵⁸⁴ kaldı. Bu makulelerin¹⁵⁸⁵ devleti istidrâc¹⁵⁸⁶ oldugi beyân-ı muhtac değildir. 1038'de mir-â-hûr¹⁵⁸⁷-ı kebîr Mehmed Paşa'ya virildi. Tevâbi' perver¹⁵⁸⁸ vezir-i mu'teber vezir olub iki seneden sonra vezir-i a'zam ve ser-dâr-ı Acem olmağın ilm-i ıslâh ve bais ü salâh oldı.1040'da Silahdâr Musa Paşa'ya virildi. Salâh-ı hâl¹⁵⁸⁹ ile müretteb bir hakîm-i müeddib¹⁵⁹⁰ olub Mısır'da Kıyâs nâm emr-i fesad-ı kesîr eylemeğin katl itti* ve kendi arzı ile azl olunub arzı ile asitâneye nakl itti. Budin Beylerbeyisi olub* ba'de Bağdad Seferi'nde kaim-makam hazret-i Sultân Murad olmuşdur*yine varub din-i mübine çok hizmet kılmışdır. Tahrîr-i tertîb ve sal'de hala kapudan bi-himmetadır.1041'de

Varak 267a

Bostancıbaşı Halil Paşa'ya virildi. Ba'de'l-azl Mora Sancağı virilüb anda rihlet kıldı.1042'de saray-ı atıkde Baltacılar kethûdası Ahmed Paşa'ya virildi. Zi-kudret bir vezir-i sâhib-i himmet ide ki misâl-i ez-sebkat itmiş idi* çeşm-i husûd ol vücûdî nâ-bud¹⁵⁹¹ eyledi.1045'de kapudan olan Hüseyin Paşa'ya sefere revânda ihsân olundu. 1047 'de vezir-i zîşan Muhammed Paşa'ya ihsan olundu. Bab-ı gazada seyf-i kati' idi. Ve sultân Murâd-ı rabi' 1018'de velâdetleri ve 31 senede sinn-i saâdetleri ve sene 1032'de 14 yaşında iken cülûs-ı tahtları tarih-i sultân Murâd-ı rabi' oldu.

17 sene saltanat ile 1049'da civar-ı rahmete rihlet idicek birâderleri olan şânî azîm Sultân ibnü's-sultân Sultân İbrahim bin Sultân Ahmed Hân bin Sultân Mehmed Hân bin Sultân Murâd Hân bin Sultân Selim Hân bin Sultân Süleyman Hân bin Sultân Selim Hân bin Sultân Bayezıd Hân bin Sultân Muhammed Hân bin Sultân Yıldırım Hân bin Sultân Murad Hân bin Sultân Orhan bin Sultan Osman Hân Gazi bin Ertugrul bin Süleyman Şâh bin Kaya

¹⁵⁸¹ eser: nişan, alamet

¹⁵⁸² iktidâ: tabi olma

¹⁵⁸³ tedam: davet eden

¹⁵⁸⁴ hasaret: zarar

¹⁵⁸⁵ makule: soy, çeşit

¹⁵⁸⁶ istidrâc: kademeli ilerleme

¹⁵⁸⁷ mir-a-hur: sarayın ahur müdürü

¹⁵⁸⁸ perver: besleyen

¹⁵⁸⁹ salah-ı hal: durumun düzelmesi

¹⁵⁹⁰ müeddib: edeplendiren

¹⁵⁹¹ na-bud: kayıp, yok olan

Alb bin Kızılbuga bin Baytemür Kutlug bin Tugar bin Kaytul bin Sakur bin Bulgay bin Baysungur bin Toktemür bin Baysagur Bin Çemendur bin Bagiy Aga bin Gök Alb bin Oğuz bin Karahan bin Yasug bin Tutug bin Karahan bin Aykutlug bin Yalvaç bin Tagar bin Mutag Çarbuga bin Kurtulmuş bin Karacahan bin Amud bin Süleyman Şâh bin Doğmuş bin Galgay bin Baytemür bin Tavus bin Baylık bin Dogmuş bin Kucek bey bin ve Tutak bin Kunak bin Çegtemür bin Tuziğ bin Kızılbuga bin Yemag bin Başboğa bin Kurtulmuş bin Koca bin Balcıg bin Kubay bin Karaoğlan bin Süleyman Şâh bin Gurlu bin Bulgay bin Bay temür bin Kara Turmuş bin Kök Alb bin Ogur bin Karahan bin Kayı Han bin Bulcas bin Yafes bin hazret-i Nûh aleyhi's-selatü ve's-selâmdır. bazı rivayetde 141 atada Hazret-i Nûh aleyhi's-selâm müntehi¹⁵⁹²oldur deyu yazmışlar ve tarih-i cülûsları için

Varak 267b

Ayn-ı müeyyed olan yümn¹⁵⁹³-i devleti Sultân İbrahim dimişler. 1050 sal'inde Bostancıbaşılıktan vezir-i ekrem ve damad-ı muhterem olan Mustafa Paşa'ya ihsân olundu. Salâhları gayet de ibadet üzre bir vezir-i âlî-şân ve hâkîm-i zişândır. 1052'de Diyarbekir Beylerbeyisi Maksud Paşa'ya ihsân olundu. Mısır'a nakl ve ba'de'l-azl geldiği gibi asitânede katl olundu. 1054'te haram-ı Muharrem'de neş vü nemâ¹⁵⁹⁴ bulan Vezir Eyyûb Paşa'ya ihsan olundu. 1056'da yeniçeri ocağında perveriş bulan Haydar Ağazâde Mehmed Paşa'ya virildi. Selef-i selâtinin ekser* saltanatlarına hâlel gelmesi ihtilât-ı erâzil¹⁵⁹⁵ ile olduğın müverrihini tafsil eylemişler ve musahibi bu yüzden gerek idüğün hazret-i Kemal paşazâde bu vechle imlâ eylemişler. Rubaî Bildüğün bilmedüğün şahsa musahib olma* hemen işi kişinin şöyle bil ey ihsân nas'* marifet sahibi olmazsa san ha kafi gerek* bu sıfatlar yoğ ise bari gerek gadr-i şinas* sâhib-i hâl-i evliyâ-i kirâmdan birine sûal itmişler ki* İnsan hilkatde yeksan iken bu ne hikmetdir ki kimi salâh kimi isyân üzre ola ol mürşîd bu ma'na-yı ashabına iz'an¹⁵⁹⁶ ettirmeğçün bir sahtiyan getirüb nısfını yayub ve nısf-ı aharını taraf-ı kur'an-ı azîmü's-şân eytdirüb ba'de etmamü'l-merâm hazret-i Şeyh-i kelâm-ı kadim-i kirâm idin didikde hass ü âmm ol hıyelde yüz sürüb ta'zîm ü ihtirâm ider* ba'de pos babuca sala didikde dahil-i meclis olan fukarâ-yı ağniya abâ idicek*buyurdular ki bu ikisi bir cild-i ganem olduğu müsellim ü bürd¹⁵⁹⁷-i baisde hasıl olduğu

¹⁵⁹² müntehi: son uc

¹⁵⁹³ yümn: uğur

¹⁵⁹⁴ neş vü nemâ: yetişip büyüme

¹⁵⁹⁵ ihtilat-ı erazil: rezillerle karşılaşma

¹⁵⁹⁶ iz'an: anlayış

¹⁵⁹⁷ bürd: aba, kumaş

malûm-ı alem iken hikmet nedir ki nısfını avineden¹⁵⁹⁸ safa ve nısf-ı aharından aba idersiz bu cüz’i sohbet-i kelâm-ı izzet ile hörmet ve bir cüz’i ayağa idi mukarenet ile zillet bulmuşdur* haliku’l ıyâl benî ademin cümlesinde salâha isti’dad komuşlar lakin mukarinet ehl-i dalâlet ile

Varak 268a

Ahz ü habâset ider* mukarînü’ş-şey’ külli şey’ buna mukarîndir¹⁵⁹⁹ ve rivâyeti mukarrerrdir ki İskender bir iklimde sefer idicek ol pâd-şâhın ibtidâ-yı musâhib¹⁶⁰⁰ ini zeheb¹⁶⁰¹ ile celb ü peydâ idüb mâ¹⁶⁰²-hey’eti şâh-ı nedim-i hassından kıyas eyler* ukelâdan ise sulh¹⁶⁰³ ile ameli ulyâ-yı sufehâdan üzerine asker müheyyâ¹⁶⁰⁴ eylerdi* ve sufehâ ve ukelâ ve hâle¹⁶⁰⁵-i ulyâda uzağından bilinür mahzâ¹⁶⁰⁶ nitekim mâ-cer-i beyn¹⁶⁰⁷ dimişler. Nazım aklı çok olduğına bir kişinin sözü az olduğu dalâlet ider* aklı nakıs¹⁶⁰⁸ olan kişi âmma* kat’i pür-gû¹⁶⁰⁹ olur safâhat ider* ve ahmak ile akîli böyle fark itmişler ki her söze mutlak hükm viren ahmak ve mizân-ı akl ile imtihân iden akîldir* muhakkak bu ecilden ile pîr olsa sünnet-i seniyye âtâ ve akl-ı sinn ile kebir olsa sünnet-i seniyye vukûf olur* el-hâsıl ba’zılarının ve biri fark itmedüğünden nâşi¹⁶¹⁰ olduğun müverrihin ifşa itmişlerdir. Nitekim sabık da bir pâd-şâhı bir pâd-şâha hücum ü zûr¹⁶¹¹ ile tâc-ı tahtından devri saltanatdan mahcûr¹⁶¹² eyleyüb sebebi sûal olundukda cevâbında ednâ¹⁶¹³-yı suhevâ ile pâye¹⁶¹⁴-i serîr-i alâya ir gör dem-i tedbîr-i rabtına kadir olmamağla ol yir berâber turab ve âl-i hatâ’ile mertebe-i ednâya indirdim. Zabtına tenezzül itmemeğle mülkü harab olması a’daya *sebeb neşât¹⁶¹⁵ ve bize bais-i hörmet oldu deyu cevâb eyler* ve niçe sâhib-i saltanatın

¹⁵⁹⁸ avine: vakit

¹⁵⁹⁹ mukarin: yakın, ulaşmış

¹⁶⁰⁰ musahib: padişahın özel işinde bulunanlar

¹⁶⁰¹ zeheb: altın

¹⁶⁰² ma: birlikte

¹⁶⁰³ sulh: barış, uzlaşma

¹⁶⁰⁴ müheyya: amade

¹⁶⁰⁵ hale: daire, çevre

¹⁶⁰⁶ mahza: ancak

¹⁶⁰⁷ ma-cer-i beyn: aralarında cereyan eden

¹⁶⁰⁸ nakıs: kıt

¹⁶⁰⁹ pür-gû: çok konuşan

¹⁶¹⁰ naşi: sebebiyle

¹⁶¹¹ zur: kuvvet

¹⁶¹² mahcur: men etme

¹⁶¹³ edna: en aşağı

¹⁶¹⁴ paye: rütbe

¹⁶¹⁵ neşat: sevinç

halkiyyeti huşûnet¹⁶¹⁶ üzre olmağın halk-ı nefret idüb mahrum-ı taht eylemişler ve niçe selâtin-i zulm ü adüvvân¹⁶¹⁷ ile taht-nişin oldukda taht-ı yedinde olan zalim ve mecânin üç def'a karîn olmasıyla ukelâ-yı sâhib-i kuvvet-mânend mecnûn-ı sahrâ-yı gamla hayran ve merak-ı mâhiye¹⁶¹⁸ imiş semek¹⁶¹⁹ gibi ne ideceğın bilmemek ile bahr-i endûhumda¹⁶²⁰ ser-gerdân¹⁶²¹ olub bu sebab ile mülkü virân oldugın müverrehân-ı beyân itmişler* *izâ melikü'l-erazil*halikü'l efazil* buna delil dimişler* ve niçe mülûk-i tarîk zulme sülûk eylemeğın* *ennas ale'd-din mülûkhim* fehvâsınca halık-ı küllihim tabiiyet ile fesâd üzre olıcak akıbet-i mülkü berbâd oldu.*

Varak 268b

Deyu cevâb iderler* ve akıbetü'z-zulm-i harâb* bunu işrâb¹⁶²² uydurdular ve niçe şâh-ı pür-şevket münâsib-i nâ-müsabık¹⁶²³ ve nâ-münasibe rüşvet ile virüb aldüğü malı hazineye konulmayub israf ü hevâsına itlaf idicek zulm-i emr ile reaya-yı firâr ve irtişâ¹⁶²⁴ ile asker dahi hâk-sâr¹⁶²⁵ olub emr-i fukâra cihet-i gınâ'da¹⁶²⁶ ale's-seviyye¹⁶²⁷ ve ekser küberâ¹⁶²⁸ sebab-i celb ü mâl ile mübtelâ olıcak* etrafında olan a'da-yı mülkü hâli¹⁶²⁹ bulub tegalüb¹⁶³⁰ ile valî oldukların müverrihin imlâ eylemişler* ve ba'zılar kevkeb-i nahsa¹⁶³¹ mukarîn olmağla asrında olan nâs kabâ¹⁶³²-yı şer' ser-â-pa¹⁶³³ vücudlarına libâs eylemişlerdir* mahsûl-i ma'na-yı kevkeb kamer-i hükmünde mukteza kılub nâs¹⁶³⁴ ser-tâ-ser fitne ve şer' ile me'lân¹⁶³⁵ olmağla perde-puş¹⁶³⁶ madde ve hatr-ı adû-yi cân olıcak sair nas buna göre

¹⁶¹⁶ halkiyyeti huşûnet: sonsuz, ebedi sertlik

¹⁶¹⁷ adüvvân: düşman

¹⁶¹⁸ mahiye: o şey ki

¹⁶¹⁹ semek: balık

¹⁶²⁰ enduh: gam, keder

¹⁶²¹ ser-gerdan: başı dönen, sersem

¹⁶²² işrâb: bir maksadı ima ile anlatma, içirme

¹⁶²³ müsabık: yarış halinde olan

¹⁶²⁴ irtişâ': rüşvet alma

¹⁶²⁵ hak-sar: perişan

¹⁶²⁶ gına': zenginlik

¹⁶²⁷ alesseviyye: denk

¹⁶²⁸ kübera: büyükler

¹⁶²⁹ hali: boş

¹⁶³⁰ tegalüb: galip gelme

¹⁶³¹ kevkeb-i nahsa: yıldızlardaki uğursuzluk

¹⁶³² kabâ: cübbe

¹⁶³³ ser-a-pa: baştan başa

¹⁶³⁴ nas: insanlar, halk

¹⁶³⁵ me'lan: dolu

¹⁶³⁶ perde-puş: örten

kıyas oluna ve garbî atlar zîr-i hamalında bargir ve garden-i hara¹⁶³⁷ altun zincir takmışlar* ya'ni başlar ayak ayaklar baş olub ulemâ ve fuzelâ zillet¹⁶³⁸ de cühelâ ve süfehâ –yı devletde evvelâ bu adet-i kıyametden bir alamet olduğuna cevâb çokdur tarih-i özbekîlerde kıyamet dört vechle kitâbet olunmuş biri kıyamet-i azimedir ki ol saât zuhûr ideceğine hazret-i hayru'l –beşer ve sahibü'l-kevser-i aleyhi's-salavatullahi ekberi ervah ile ikisinden haber virmemişler* ancak alâmet-i işrât saât ile işaret buyurmuşlar kal er-rûhu min emri Rabbi* ile me'mur olmuşlar*

ve biri kıyamet-i kebîredir ki halık-ı alem ademi hâlk itmezden akdem ba'zı kavmi getürmüş ve sebep-i isyân ile helâk eylemişdirler* ve biri kıyamet-i vustâdir¹⁶³⁹ ki selef-i enbiyâ-i a'zâmda niçe ümm¹⁶⁴⁰-i isyân ve yağmurlarına itaât itmeyüb tuğyan eylediklerinde başlarına ko pâk-ı mânend rih-i azim¹⁶⁴¹ ü tûfan ana nişândır dimişler* ve biri kıyamet-i tuğra'dir ki cem' dünyada ednâ-yı üç¹⁶⁴²-i alâda ve âl-i esfelde ol ecmele¹⁶⁴³ alem-i ateş-i mihnet¹⁶⁴⁴ ü ilm ile yanmaktan

Varak 269a

Hâlî olmazlar bir dem ki bu fisk¹⁶⁴⁵ üzre ahval-i alem mütemâdi¹⁶⁴⁶ ola* işrât saâtde muâdaa¹⁶⁴⁷ olmağa bâdî ola dimişler*

Ve dahi halk-ı Mısr'ın Ahlâkı ve Mizacları Beyân Olunur

Mizacları hâr ü türâb¹⁶⁴⁸ bu sebeble ekser nasü'l hayf ve mizacları zaif ve zaif-i basîr anlarda gün gibi izhârdır* ve tabiatları tahilletü'l muhâlât¹⁶⁴⁹ vehb¹⁶⁵⁰-i şehevât ve killet¹⁶⁵¹-i tahammül ve sabr ü kesret cevri¹⁶⁵² ü cehl ve fenn-i serikada¹⁶⁵³ mahîr ve ayn-ı basaradan gâh¹⁶⁵⁴ eli çekmeğe* ve

¹⁶³⁷ garden(boyun)-hara(eşek)

¹⁶³⁸ zillet: hakir, alçak

¹⁶³⁹ vusta: ara, orta

¹⁶⁴⁰ ümm: çıkış noktası

¹⁶⁴¹ rih-i azim: büyük rüzgar

¹⁶⁴² üç: eğri

¹⁶⁴³ ecmele: en güzel

¹⁶⁴⁴ mihnet: zahmet

¹⁶⁴⁵ fisk: yoldan çıkma

¹⁶⁴⁶ mütemadi: süren, uzayan

¹⁶⁴⁷ muadaa: düşmanlığı bırakma

¹⁶⁴⁸ har ü türab: diken ve toprak

¹⁶⁴⁹ tahilletü'l muhalat: kefarete-mümkün olmayacak anlaşma

¹⁶⁵⁰ vehb: hediye, bağış

¹⁶⁵¹ killet: az, kıt

¹⁶⁵² cevri: zulüm

¹⁶⁵³ serika: çalınmış

¹⁶⁵⁴ gah: bazen

zehre¹⁶⁵⁵ ye harab-ı har-ı kûs¹⁶⁵⁶ virüb elinden çengini¹⁶⁵⁷ çalmağa kadirdirler* ve kân¹⁶⁵⁸-i ervâma cân virüb yanlarında demleri heder ve el virse kanların avuc ile içerler ve hakikat anlara hilkat¹⁶⁵⁹ olmayub halkı bi'l-ittifâk nifâk ile meşhûr-i âfâk¹⁶⁶⁰ olmağın fenn-i tevarihinin erbabı bu kavme rübâbı dirilir bu ecilden bu ecilden ervâmdan anda olan ümerâ-i âl-i câh ve zümre-i sipâh ve sair mücavir¹⁶⁶¹ ve müsafir yanlarında bi-t'fbar vezn-i fellâhdan¹⁶⁶² müvellid¹⁶⁶³ olan ibn-i ervama dahi *kuloğlu* dimekle iştihad virmişler* ve Arabistân ve Cezayir'de ve Tunus ve sairde bir adem istihzâ¹⁶⁶⁴ ile kâs ü zemm¹⁶⁶⁵-i murâd olunsa *kuloğlu* dimekle müttehim¹⁶⁶⁶ iderler* ve ba'zıları liecli'l-küll tebdilü's-şekl idüb a'da-yı vilâyet ve berây-ı maslahat¹⁶⁶⁷ erbâb-ı devlete devlet için himmet ider kendüden bi-hayr iken magbattan¹⁶⁶⁸ haber ider* eğerçi kavm-i eşkiyâ adeden kavm-i kebîrdir valî-i zümre-i evliyâ makbûr ve ekser şehrinde niçe vali-i meşhûr gün be gün zuhûrda husûsa evliyâ pişrevî ve nükebâ ser-defterî Seyyid Ahmed el-bedevisî ol arz-ı mukaddesede asude virdi alem ol hakk-ı anbere çehre-i fersûde¹⁶⁶⁹ ve mirkat¹⁶⁷⁰-i şerîfi mahal-i dâvâyı müstecab ve asitânesi melce¹⁶⁷¹-i şeyh ü şabdır.

Ana sıdk ü safa ol kubbe-i muallâda hüveydâ¹⁶⁷²-i şa'saa¹⁶⁷³ nur-ı hudâ kabri birâderlerinde gelmişsin fi-vasıtı'ssemâ zahîr ve peydâ her dil-mürde¹⁶⁷⁴ merkadında¹⁶⁷⁵ hayat ve her biçâre bi-şümâr¹⁶⁷⁶-i ziyâret ve istifsâr¹⁶⁷⁷ eyleye arz-ı günâhından

1655 zehre: çiçek, bahçe
 1656 har-ı kus: eşek kulağı
 1657 çengi: pençe, el
 1658 kan: koymak
 1659 hilkat: yaratılış, tabiat
 1660 afak: ufuk, dünya
 1661 mücavir: komşu
 1662 vezn-i fellah: çiftçi tartı-ölçü işi
 1663 müvellid: meydana gelen, doğuran
 1664 istihza: alay
 1665 zemm: kınama
 1666 müttehim: suçlama
 1667 beray-ı maslahat: iş için
 1668 magbat: gıpta edilecek yer
 1669 fersude: yıpranmış
 1670 mirkat: basamak, merdiven
 1671 melce: sığınma, mercii
 1672 hüveyda: belli, açık
 1673 şa'saa: gösteriş
 1674 dil-mürde: gönlü ölmüş, duygusuz
 1675 merkadında: mezar
 1676 bi-şumar,: hadsiz
 1677 istifsar: sarma

Varak 269b

Necat bulub sayd¹⁶⁷⁸ ü sadâsı âfâkı yir itmiş ve avâze¹⁶⁷⁹-i keşf ve kerâmâtı vilâyet be vilâyet gitmişdir ve etraf-ı bilâddan niçe iyâl-i huzûrda her senede bir gün asitânesine istinâd ile akariyet-i nefise-i cihâd ve gün a gün murâd bulmuşdur* ve kefere-i efrencce esir olmuş niçe bikes¹⁶⁸⁰ ve fakîr tarîfetü'l ayinede bâb-ı saâdetlerinde selâsiller¹⁶⁸¹ ile bulunmuşdur bermurâd olmak için bir adem-i üzav'¹⁶⁸² ile mahal-i tenhâda ba'de'l-aşî¹⁶⁸³ kırk kez Yâ Seyyid Ahmed el-bedevî ismini vird itse eğer kendü tahmil idemezse birkaç pâk kimse tahmil idüb bade't-tekmil ikişer rek'at namaz-ı hâcet kılub ahârında* *Lâ ilahe illa ente sübhaneke innî küntü minez'zalimîn* * ism-i a'zâm oldugin ekser Kübra-yı müsellemler görmüşler hazret-i Yunus aleyhisselâm bu dúa ile batn-ı havsdan halâs olduğün kırk kerre ihlâs ile okusa kırk güne dek lütf-i ma'bûd ile murâdı hasıl ve mevcûd bulunacağ menâkıbda mestûr ve bu minval üzre meşhûr ve mücerreb-i cumhûrdur Nazım kim ki ihlâs ile itse dúa* cümle maksûduna irdüre Hudâ

¹⁶⁷⁸ sayd: av

¹⁶⁷⁹ avaze: şöret

¹⁶⁸⁰ bikes: kimsesiz

¹⁶⁸¹ selasil: silsile

¹⁶⁸² üzav': ışık

¹⁶⁸³ badel aşî: uzaklaşan

Varak 270a

İcmâl-i mir-i miran-ı ba-fermân âl-i Osman-ı hükümet

Sene 124

Müberra 1

Numara 2

139 der zemân-ı Sultân Selim Hân	Hayrabay fi senete 923 hükümet-i sene 5 Şehr 5	135 der zemân-ı Sultân Süleyman Hân	Ablak Mustafa Paşa fi senete 928 hükümet-i sene 1 Şehr 1
Hain Ahmed Paşa fi senete 920 hükümet-i sene 1 Şehr 2	Kasım Paşa fi senete 930 fi hükümet-i sene 1 Şehr 1	İbrahim Paşa fi senete 931 Fî hükümet-i sene1 Şehr 1	Süleyman Paşa fi senete 933 Fî hükümet-i sene 1 Şehr 1
Hüsrev Paşa Fî senete 941 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 1	Mükerrer Süleyman Paşa Fî senete 943 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 1	Davud Paşa Fî sene te 945 Fî hükümet-i sene1 Şehr1	Semiz Ali Paşa Fî senete 956 Fî hükümet-i sene 1 Şehr 5
Dukakinzâde Mahmud Paşa Fî sene te 961 Fî hükümet-i sene 1 Şehr 1	İskender Paşa Fî senete 963 Fî hükümet-i sene 1 Şehr 1	Hadım Ali Paşa Fî senete 966 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 3	Şahin Mustafa Paşa Fî senete 968 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 2
Sofu Ali Paşa Fî senete 971 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 1	Geyveli Mahmud Paşa Fî senete 973 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 1	Der zemân-ı Sultân Selim Hân bin Süleyman Han 150	Sinan Paşa fi senete 975 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 5
Çerkes İskender Paşa Fî senete 976 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 2	Mükerrer Sinan Paşa Fî senete 979 Fî hükümet-i sene 2 Şehr 9	Hüseyn Paşa fi senete 981 Fî hükümet-i sene 1 Şehr:1	Damad Mesih Paşa Fî senete 982 Fî hükümet-i sene 1 Şehr 1
Der zemân-ı Sultân Murâd Hân 101	Hadım Hasan Paşa Fî senete 982 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 1	Damad İbrahim Paşa Fî senete 985 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 1	Defterdar Sinan Paşa Fî senete 986 Fî hükümet-i sene 3 Şehr 2
Veyis Paşa Fî senete 989 Fî hükümet-i sene 4 Şehr 5	Hafız Ahmed Paşa Fî senete 993 Fî hükümet-i sene 4 Şehr 1	Der zemân-ı Sultân Mehmed Hân 152	Kurd Paşa Fî senete 1004 Fî hükümet-i sene 4 Şehr 3

Varak 270b

Esir Mehmed Paşa Fi senete 1005 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 1	Hızır Paşa Fi senete 1006 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 2	Yavuz Ali Paşa Fi senete 1009 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 2	Der zemân-ı Sultân Ahmed Hân 152
Hacı İbrahim Paşa Fi senete 1012 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 2	Gürcü Mehmed Paşa Fi senete 1013 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 3	Belinden Munfasıl Hasan Paşa Fi senete 1014 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 1	Kolkıran Mehmed Paşa Fi senete 1015 Fi hükümet-i sene 5 Şehr 3
Silahdâr Mehmed Paşa Fi senete 1020 Fi hükümet-i sene 4 Şehr 2	Defterdar Ahmed Paşa Fi senete 1022 Fi hükümet-i sene 2 Şehr 2	Der zemân-ı hazret-i Sultân Mustafa Hân 153	Lefkeli Mustafa Paşa Fi senete 1027 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 1
Der zemân-ı hazret-i Sultân Osman Han 153	Fazıl Ca'fer Paşa Fi senete 1027 Fi hükümet-i sene – Şehr 5	Kethûda Mustafa Paşa Fi senete 1028 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 1	Kara Hüseyin Paşa Fi senete 1029 Fi hükümet-i sene 2 Şehr 1
Pir Mehmed Paşa Fi senete 1031 Fi hükümetü-i sene 3 Şehr 0	Der zemân-ı Sultân Mustafa def'aten-i sani 153	Kara Mustafa Paşa Fi senete 1031 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0	Der zemân-ı Sultân Murâd Gazi 153
Silahdâr İbrahim Paşa Fi senete 1032 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 0	Bayram Paşa Fi senete 1035 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 0	Vezir Mehmed Paşa Fi sene 1036 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 0	Musa Paşa Fi senete 1040 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 7
Halil Paşa Fi senete 1041 Fi hükümet-i sene 1 Şehr 1	Maktûl Ahmed Paşa Fi senete 1042 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 1	Deli Hüseyin Paşa Fi senete 1043 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 0	Han Vezir Mehmed Paşa Fi senete 1046 Fi hükümet-i sene 2 Şehr 0
Der zemân-ı Sultan İbrahim Hân 154	Mustafa Paşa Fi senete 1058 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0	Maktûl Mes'ud Paşa Fi senete 1051 Fi hükümet-i sene 3 Şehr 1	Eyüb Paşa Fi senete 1053 Fi hükümet-i sene 2 Şehr 0
Haydar Ağazâde Mehmed Paşa fi senete 1056 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0	Şerif Paşa Fi senete 1058 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0	el-Hâc Ahmed Paşa Fi senete 1058 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0	Hadım Abdurrahman Paşa fi senete 1061 Fi hükümet-i sene 0 Şehr 0

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAVUZ SULTAN SELİM'İN GAVRÎ İLE EYLEDİĞİ CENK ADLI ESERİN DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Eser Hakkında

Bu çalışmada incelenen “*Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*” adlı eser Süleymaniye Kütüphanesi- Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Bölümü -Mehmet Zeki Pakalın Koleksiyonu içerisinde **34 Mzp 55/9** katalog numarasıyla kayıtlıdır.

Esere ilişkin katalog verilerine bakıldığında;

Demirbaş No	: 34 Mzp 55/9
Eser Adı	: <i>Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk</i>
Yazar Adı	:
Müstensih	:
Konu	: <i>Osmanlı Tarihi</i>
Dili	: <i>Türkçe</i>
Telif/İstinsah Tarihi	:
Bulunduğu Yer	: <i>Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi</i>
Koleksiyon	: <i>Mehmet Zeki Pakalın Koleksiyonu</i>
Yazı Türü	: <i>Arap</i>
Yaprak	: <i>237a-270b</i>

Eserin yazarı hakkında katalog bilgilerinde de görüldüğü üzere Yazar adı, müstensih adı, yazıldığı tarihe ilişkin herhangi bir malûmat bulunmamasıyla birlikte eserde bir yerde “*Fakir Ahmed imla buyurdu*”¹⁶⁸⁴ şeklinde bir ifadenin olması hakkında başka bir malumat bulunmasa da müellifin bu şahıs olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

¹⁶⁸⁴ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, Süleymaniye Kütüphanesi, nr. 34 Mzp 55/9, v.248b

Eser toplamda 66 sayfadan oluşmaktadır. Eserin kağıdı sarımsak renkli ve ahârlıdır. Eserde kullanılan yazı türü Arap olup; okunma konusunda ciddi oranda bir güçlük yaşanmamıştır. Eserde *başlıklar-rubailer-beyitler-nazmlar-ayet-dûalar-kırmızı mürekkeple* yazılmıştır. Eserin orijinal metin bölümünün bazı kesimleri ağır ve ağıdalı bir Osmanlıca ile yazılmış, zaman zaman tamamen Arapça ve Farsça ifadelerle yer verilmiştir. Cümleler yer yer oldukça uzun, Arapça ve Farsça'da bile pek az kullanılan kelimeler dahi burada kullanılmıştır. Varak numaraları düzenli olarak verilmiştir. Sure ve ayet numaraları metinde gösterilmemiştir. Metin içerisinde toplamda 22 adet nazm, 17 beyt, 1 rubai, 7 nesr, ayrıca ayet-i kerimeler dualar, Arapça ve Farsça özlü sözlere rastlanılmıştır. Mümkün olduğu kadar eserin aslına uyularak, daha anlaşılır hale gelmesi hasebiyle günümüz diline çevrilmiştir.

Başlangıç ifadesi “*Bu makale sâhib-i Kur’ân-ı Kerîm Sultan Selim, Gavri ile eylediği cenk-i azîme beyânındadır.*”¹⁶⁸⁵ şeklinde olup; *bitiş ifadesi Lâ ilahe illa ente sübhaneke innî küntü minez’zalimîn * ism-i a’zâm oldugin ekser Kübra-yı müselleme görmüşler hazret-i Yunus aleyhisselâm bu dúa ile batn-ı havsdan halâs olduğün kırk kerre ihlâs ile okusa kırk güne dek lütf-i ma’bûd ile murâdı hasıl ve mevcûd bulunacağ menâkıbda mestûr ve bu minval üzre meşhûr ve mücerreb-i cumhûrdur Nazım kim ki ihlâs ile itse dúa* cümle maksûduna irdüre Hudâ*¹⁶⁸⁶ şeklinde Hz.Yunus (a.s.) dûası ve samimi dúanın önemine atfen bir nazm ile son bulmuştur.

Ayrıca metnin sonunda *Yavuz Sultan Selim* döneminden başlayarak *Sultan İbrahim* dönemine kadar Mısır’da görevli Mir-i Miranların sayıları; isimleri-görev süreleri ay ve yıl olarak bir tablo şeklinde nakşedilmiştir.¹⁶⁸⁷

3.2. Kaynaklar

Müellifin sıklıkla bahsettiği kaynaklardan rivâyetler eserde verilen bilgiler çağdaş kaynaklarla uyum içerisinde. Müellifin tarihçilik açısından önemli bir yönü de olayların tarihini gün-ay-yıl olarak günü gününe hatta vaktine varana kadar belirtmesidir.

Kemalpaşazade padişahın danıştığı şeyhülislam sıfatıyla seferlere verilen karar ve gerekçeler hususunda canlı tanık olması hasebiyle bu eserde sıklıkla atıfta bulunulan bir şahsiyettir. Dönemin tarih yazıcıları tek tek ismen açıklanmasa da genel olarak onlara *ehl-i tarih kavlince, ehl-i beyan kavlince, rivayet bulunduğu gibi* ifadeleriyle atıfta bulunularak kendi

¹⁶⁸⁵ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238a.

¹⁶⁸⁶ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.269b

¹⁶⁸⁷ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.270a-b.

görüşünü bu suretle desteklemeye çalışmıştır. Ayrıca *Tarih-i Özbekî* adlı eserden devlet düzeninde bozulmanın kıyamet alâmeti adedileceğine ilişkin bir alıntıda bulunarak görüşünü desteklemiştir.

3.3. Eserin Konu ve Muhtevâsının Değerlendirilmesi

Eserin giriş cümlesinde konusu daha önce de belirtildiği üzere açıkça şu şekilde beyân edilmiştir: “*Bu makale sâhib-i Kur’ân-ı Kerîm Sultan Selim, Gavri ile eylediği cenk-i azîme beyânındadır.*”¹⁶⁸⁸

Daha sonra ise tarih yazıcılarına atfen Gavri hakkında bilgi verilerek onun Çerkes zümresinin kumandanı olduğu, yönetimde olduğu süre içerisinde samimi bir müslüman olduğuna ve adalet mefhumuna verdiği öneme değinilmiştir. Zaman içerisinde üzerindeki baskının artması hasebiyle ahalisine ve ülkesindeki saygın alimlere muhalefet ederek bid’at ehlinin hilelerine kanarak görünürde muhabbet ama esasında din kardeşi mesabesindeki Osmanlılara yönelik düşmanca tavırlar sergilemeye başladığına vurgu yapılır.¹⁶⁸⁹

Sonrasında II. Bayezid oğlu Sultan Selim’in tantana ile Kostantınıyye’ye giderek tahta cülus eylediği ve onun hiddetinden çekinen kardeşi Korkud’un Mısır’daki Memlûk Sultanı Sultan Gavri’ye sığınması ve elçiler yollanarak talep edildiğinde Gavri tarafından bu teklifin olumsuzlukla karşılanması; ayrıca ulema ve halkın “*pâd-şâh-ı adâlet-i kesîri ekalîm*” diye yani “*Adaleti çok olan memleketin padişahı*” olarak tavsif buyurduğu Sultan Selim’i Mısır’a davet etmeleri şeklinde rivayete dayalı bilgiler verilmeye devam edilmektedir.¹⁶⁹⁰

Gavri’ye gönderilen mektuplarda *gurur-ı nefsâniyye* ve dalalete çokça sapan şeytâni vesveselere uyup hataya düştüğü¹⁶⁹¹ tekraren vurgulanmıştır.

Memlûk Sultanı Sultan Gavri’nin Safevi Hükümdarı Şah İsmail ve onun safında yer alan “*sürh seran*” olarak bahsi geçen Kızılbaşlarla ittifak üzere olduğu ve Osmanlı aleyhine işbirliğine giriştiği ve *name-i siyah* yani düşmanca içerikli bir mektup göndererek Hakan-ı Rumiyan olan Sultan Selim’in güzide askerlerinin Gavri üzerine yürümesinde bir beis olmadığına yönelik fetvâ talebinden bahsedilir.¹⁶⁹² Bu süreçte Haleb naibi olan Hayrabay’ın Gavri’den yüz çevirdiği ve Sultan Selim safında 1000 kadar

¹⁶⁸⁸ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238a.

¹⁶⁸⁹ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238a.

¹⁶⁹⁰ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238a.

¹⁶⁹¹ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238a.

¹⁶⁹² *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.238b.

askeriyle yer aldığına vurgu yapılır. Şah İsmail ve Gavri arasındaki ilişki hakkında da malumat verilmektedir. Yavuz, Üsküdar'da böylesi bir sefer hususunda düşünceye dalmışken huzurunda yer alan Kemal paşazade bu halin sebebini bir sefere çıkılacağına yorarak bir ayet-i kerime ile seferin salihlerin başarısıyla sonuçlanacağına yönelik beyanda bulunmuştur. Ve bir nazımla müellif Sultanın temiz soylu oluşu, Çerkeslerin düşmanca tavrına karşın Arap mülkünün kendisine nasip olacağı, çünkü kendisinin *padişah-ı cem ü cah* yani bütün itibarların tek mercii olduğunu tavsif buyurmuştur. Ayrıca eserde Çerkesler uğursuz ve bu milletin katır gibi inatçı olduğundan da bahsedilmiştir.¹⁶⁹³

Sultan Selim'in 920 yılında Mülk-i Mısır ve mülk-i Çerkesler ile çatışmada kendisine kolaylık sağlanacağı (peygamber müjdesiyle) ve Mekke ve Medine'nin hizmetkârı olacağı kendisine müjdelendi. Şeyhülislam İbn Kemal şu şekilde olayı dile getirmiştir. Sultan Selim, seferin gereği ulemadan sorulduğunda gerekçe olarak sürh seran ve küfür ehline dahil olmaları ve ehl-i sünnete aykırı hareketleri olduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine Acem(İran) diyarına yani Safevilerin topraklarına hareket edilmiştir.¹⁶⁹⁴

Bu sefer esnasında yol güzergahında bulunan Dulkadiroğlu Alaüddevle Osmanlı safına geçmesi için davet olunduysa da bunu kabul etmediği gibi Osmanlı ordusuna zahire de dahil herhangi bir yardımda bulunmamışlardır. Çaldıran mevkiine gelindiğinde Şah İsmail'in hiç şansı kalmamıştır. Büyük alimlerden Şeyh Safiyyü'd-dîn İshâk Erdebili'nin Şah Yakub'a ithafen "*eğer senden tarikimize muhâlif bir veled hâlef zühûr iderse telef eyle deyu*" vasiyyet eylediği rivayetinden hareketle Şah İsmail'in bu suretle de lanetlenmesinden eserde bahsedilmiştir.

Akkoyunlu topraklarında hakim oluşu, Bağdat havalisine erişmesine rağmen kendisinden pek hazzedilmeğinden bahsedilir.¹⁶⁹⁵

Şah İsmail'in tahta geçme hadisesine değinilirken atalarından Şah Yakub'un oğullarının düşmanlarınca zehirlenerek öldürülmesi ve saltanatın bu suretle kızından olan torunu(Şah İsmail)'e naklinden bahsedilir. Bu suretle fitne ve fesâd bu hanedana sirayet eyledi. Kendisine bağlı olanlar "*bıyıkların uzadub sakalların tıraş eyledi ve başlarına tâc-ı kızıl giyerek*" ehl-i sünnete aykırı harekatta bulunmaya karar eyledi. Bu suretle namları Kızılbaş oldu. Şah İsmail'in Azerbaycan hakimi Şirvan Şah memleketine

¹⁶⁹³ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.238b.

¹⁶⁹⁴ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.239a.

¹⁶⁹⁵ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.239b.

giderek orada yaptığı zulümden bahsedilirken “Ejderha” olarak betimlenir.¹⁶⁹⁶ Ayrıca Sultanın hazinesinin yağmalanması, eşinin tacının alınıp namusuna hanel gelmesi ülkesinin harap edilmesi kılıç kuşanan dinde ifrat-tefrit(aşırılığa giden) bir anlayışla Kızılbaş zümresinin silahlanarak yanında yer almasından bahsedilir. Bu hükümdarın Şii mezhebinden olduğu belirtilir.¹⁶⁹⁷ Önde gelen alimlerden Şeyh Murteza kendisine yapacağı askerî faaliyetler noktasında fetva vermez. Bunda İmam-ı azama mugayir hareketi ve ulemanın huzurundaki beyanından mensubu buldukları mezhebi uydurdukları öngörüsü etkili olmuştur. Zulmünün Azerbaycan Dağıstan dolaylarına erişmesi ve bura halkının Sultan Selim’e ilticasından bahsedilir.¹⁶⁹⁸ Hayvan figürleri eserde sıklıkla karşılaşılan bir olgudur. Çatışmalar aslan-kaplan mücadelesi, mezhebi farklılıkta olanlar ejderha, yengeç, balık, anka vb olarak ifade edilmiştir.

Eserde Mezhep anlayışları hakkında detay verilmeye devam edilmiştir. Çar-yarı Güzin şeklinde belirtilen 4 halifeden sadece Seyyid(peygamber torunu)Hz. Ali evladına hürmet esasına dayandıklarına; ‘*Cebrail (a.s)’ın İslam peygamberine sözde vahyile hilafetin Hz. Ali’ye verileceği beyanına rağmen hakkının gasp edildiği iddiasıyla diğer halifelere lanet okurlar denilerek*’ bu hususta Hristiyanların Hz. İsa’ya atfettikleri iftira ile Kızılbaş inancı kıyaslanmış ve iki anlayışın da sapkın olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca Şah İsmail’in savaşın eşiğinde olduğu Sultan Selim’e muhtemelen hakaret içerikli bir mektupta sorduğu “*Saygı kime gösterilir?* sorusuna Sultan Selim’in ‘*Bunu bana soran kişi Yahudi midir yoksa hristiyan mı?*’ şeklinde bir beyitle inancının muallakta olduğu imâsında bulunduğu şeklinde bir açıklama getirilmiştir. Şah İsmail ayrıca Sultan Selim’in halkına ve ordusuna hakarete de bulunmuştur. Bunu müellif, Gerçek iman sahibi olmayanların hatada ısrar ettikleri ve imana gelmeyeceklerini eserinde yine Yahudi ve Hristiyanlara atıfta bulunarak açıklanmıştır.¹⁶⁹⁹

Eserde bu Rafizi topluluğu dört mezhebe nefret ve imâm-ı a’zama ihânet üzeredirler. Bunlar altı nefer Şâhdır ki İrân ve Tûrânda müddet-i saltanatları bu dem’e gelince yüz elli sene olmuştur. İlki Şâh İsmail ikincisi oğlu Şâh Tahmasb üçüncüsü Kör Hudâbende dördüncüsü Şâh Abbas’dır. Şeytanatta zirvedirler. Bunlar mezheplerini gizli tutar ve kendilerini samimi

¹⁶⁹⁶ Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk, v.240a.

¹⁶⁹⁷ Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk, v.240b.

¹⁶⁹⁸ Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk, v.241a.

¹⁶⁹⁹ Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk, v.241b.

Müslümanlardan göstermeye çalışırlardı. Hz.Ali'ye muhalif olanları Yezid olarak addederlerdi .¹⁷⁰⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

Şah İsmail'in her girdiği toplumda onlardanmış gibi görünmesi '*mecûsiye Mecûsi ve sünniye Sünnî görünüb küfr ü kâfire imân getürmekle tatlı dille niçe şâhları yanına çekdi** ve içlerine sızarak onları kendine bağladı'. ifadesiyle açıklanmıştır. Daha sonra bu hanedandan gelen beşinci oğlu Şâh Safi altıncısı Şâh Safi oğlu Şâh Abbas'dır, şeklinde soyuna dair bilgi verilmeye devam edilir. Dulkadirli Alaüddeve'nin itaat etmemesi üzerine Sultan Selim'in Ferhad Paşa'yı bu havaliye sevkinden Alauddevle'nin katledilmesi ve mülk ü livâsı karındaşına nakl olunduğu Şah-Gavri'ye nakl olunmuştur.¹⁷⁰¹ denilenerek Şah İsmaille mücadelede Dulkadirlioğullarına da son verilmesinin bir uyarı mahiyetinde addedilerek Gavri'nin hatadan dönmesi gerektiğine atıfta bulunulmuştur.

Bu esnada Gavri, üzerinde gerek kendi ülkesinden gerekse dıştan gelen baskılara karşı halkı ağır vergilerle bunaltmıştır. Vezir-i azamı dahi kendisini uyarılmış ve davranışının bedeli olarak Yavuz'un tasallutuna maruz kalmasını olağan gördüğünü belirtmiş ve Halka zulmedenin zararı kendinedir, demiştir. Vezirine Gavri, '*Selim'i övdün bizi yerdin hakikat bu değildir. Dolayısıyla bizim cezalandırılmamız da söz konusu değildir,*'¹⁷⁰² diyerek kendisini aklama çabasına girişmiştir.

Ayrıca düşman birliklerinde "*bir kurtarıcı olarak*" Yavuz Sultan Selim'in beklenmesi, defaten eserde belirtilmiştir. Bir meczubun halkın ağır vergiler dolayısıyla mecalsiz kalması üzerine Sultan Selim'den yardım istediğinden bahsedilir. Bu ifadelere ek olarak sürecin devamına binaen Halep Naibi Hayrabay'ın Şah İsmail ve Gavri ittifakından ve Osmanlı aleyhine planlarının olduğundan bir mektupla Sultan Selim'e haber verdiğine değinilir. İbn Kemal'den alınan fetva üzerine Mısır üzerine. 922 rebiü'l-evâsıtın yedinci günü Üsküdar'dan göç edip devamında sefer kararı alınır.¹⁷⁰³ denilerek Müslüman bir devletle mücadelenin şer'i kaidelere uydurulması hasebiyle fetva gerekli görülmüştür.

Yol boyunca gece gündüz demeden şevkle bir yerde dinlenmeden sefer güzergahındaki durak yerleri olan menziller üzerinden ilgili mevziye nazıl olunur. Burada Gavri'nin yanında akıldânesi hükmündeki gaipten haber veren bir kişi bulundurduğundan bahsedilir. "*Saltanat Mısırlılardan sonra*

¹⁷⁰⁰ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.242a.

¹⁷⁰¹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.242b.

¹⁷⁰² Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.243a.

¹⁷⁰³ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.243b.

kime ait olur” dediğinde müellif o kişinin beyanından hareketle Sultan Selim’e işaret ettiğini belirtmiştir. Gavri bu esnada Şam beyi Sina Bey’den Hayrabay’ın ihanetini öğrenir.¹⁷⁰⁴ Eserde ayrıca Sultan Selim’in girişeceği her seferde bir rüya üzere hareket ettiği ve kendisine zafer müjdelendiği hatta bizzat İslâm peygamberitarafından bu müjdenin verildiği için daha şevkle mücadele ettiğine vurgu yapılır.

*Efzûn-ı çerâkese ve Araban ve haddeten birûn-ı Türkmen ve Çelebiyan ile 922 Muharrem ü'l-haramın guresinden Mısır’dan Haleb’e ulaşınca Gavri, cebehâne ve hazine cem’ eylemiş idi çerkes zümresinden kimse bu denli fahiş meblağı görmüş değildi. Ayrıca zenginliğiyle nam salmış olan Karun’a burada atıfta bulunularak onun bile bu denli mülkünün olmadığı görse dilini yutardı ifadesiyle dile getirilmiştir.*¹⁷⁰⁵ Daha sonra Gavriye bağlı beylerin de ayrıca savaş meydanında hazır bulunduğundan bahsedilir.¹⁷⁰⁶

Gavri-i ham gururun kendüye kesr ü hezîmet ve Sultan Selim’e feth ü nusret ve saltanat-ı Mısır’ı dahi ona inâyet etmesi ve yine Gavri’nin zulmüne karşı tıpkı Fatih döneminde Ortodoks Hristiyanların *Katolik külâhı yerine Müslüman sarığı tercih ederiz* dediği gibi türlü hilelerle halk-ı çerâkese her gün *“cevr-i azîm nasrullahi’l azîm yâ pâd-şâh-ı Selim”* dâasını çocuklarına öğrettikleri müellif belirtilir. Bu dualar üzerine o güzide askerler Şam’a hareket edip durup dinlenmeden uyku nedir bilmeden ve her mirliva sancaklarıyla kendisine katılarak¹⁷⁰⁷ *Merc-i dâbık (Suriye)* dolayları Şam civarında zuhur eden savaşta iki tarafın ordusu “kaplan” gibi at sürüp karşı karşıya geldiklerinde savaş alanı toz bulutlarıyla kaplanır. Göz gözü görmez haldedir. Mehter seslerinden kulaklar işitmez olur. Savaş alanı kan gölüne dönüştür. Mücadele; Ceng-i şirane şeklinde (aslanlar savaşı)betimlenmiştir.

Sabaha karşı zafer kazanılınca Şam semalarındaki bulutlar yüzüne perde çekip ağır ağır ağıladı, yağmurlar yağdı, dağlar kara bulutlardan sıyrıldı ve nehirlere coşkuyla çağladı ifadeleri de müellifin abartılı bir üslup kullandığını göstermektedir. Daha sonra Sultan kendisini aşıkardı.¹⁷⁰⁸ denilerek canlı cansız her varlığın bu zaferden hoşnud olduğuna ve zaferden sonra sultanın haklı bir gururla halkın karşısına çıktığından söz edilmiştir. Ve savaşta Top atışlarının zelzelelere yol açtığı, çatışmanın sonunda çerkes

¹⁷⁰⁴ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.244a.

¹⁷⁰⁵ *Daha önce de bahsedildiği gibi Gavri, enaniyeti dolayısıyla galip geleceğine o denli emin bir vaziyette savaş alanına iltica ettiğinde yanında tüm varyetini de getirmiş olmalıdır.*

¹⁷⁰⁶ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.244b.

¹⁷⁰⁷ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.245a.

¹⁷⁰⁸ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.245b

ordusu “yengeç” gibi sağa sola kaçmış, ordu tar u mar, asker kırılmış; Selim, Gavri'nin başına dünyayı dar edip ordusunca topluluğunu dağıtmıştır. Anka'ları şirâne cenk iden bahâdîrların cenge takât ve hazirân meydan olarak düşmanı ayaklar altına alması sağlandı.¹⁷⁰⁹ denilerek Gavri'nin mağlubiyeti izhar edilmiştir.

Müellifin; *“Gavri'nin Osmanlılara ihtilâfi onu hem taht-ı hilâfetden hem de devr-i saltanattan haczettirdi. askerün helâk ve namusuna halel getirdi. Gavri bu savaştta ürkütücü bir şekilde can verdi Nitekim Çerkesler, kendi elleriyle sultanlarının başını kesüb bir mechul bir yerde bıraktılar. “cebehâne-i burak ve mâl-ı tumturak(gösterişli) “öylece yerinde kaldı.¹⁷¹⁰ şeklinde bir analizi de bulunmaktadır.*

Sultan Selim, sultan-ı sahîb-kıran gazâb-ı Ken'ân şeklinde bu zafer sonrası müellif tarafından bu sıfatlarla adından bahsettirmiştir. Sultan Selim savaş sonrası mühimmatı onarma, gerekli tedarigini yapma hususunda Kahire'de görüşmeler tertib eder. Ve Gavri'nin hazinesi üzerinde yoğunlaşır.

Sultan Selim Hân tahta çıktığında ulemâsını imtihan için at üzerinde ayak divânı ederek şeyhü'l-islâm ile ağızbirliği yaptığına dair bir hadiseden de bahsedilir.¹⁷¹¹ Eserde devamla, Sultan Selim'den ayrıca sultân-ı a'zam ve hakân-ı muazzâmın rehber-i sırât-ı müstâkim olmağla denilerek onun İslâmın sancaktarı, Müslümanların kurtarıcısı olduğuna değinilir. Kalb-i selim ile fukehâ ve imâm-ı a'zama, fıkıh alimlerine olan saygısı dolayısıyla müceddîd-i dîn ve dünya oldular. Dünya uşsa dinlerine değışmezler idi* denilerek Osmanlı Türklerinin düşmanlarına nazaran samimi birer Müslüman olduklarına değinilmiş ve asrında nev'i beşer birbirine fitne ve şer virdüğüne avcılığını zıddına sarf eylerdi.¹⁷¹² denilerek bu uğurda her daim mücadele halinde olacaklarından bahsedilmiştir. Burada “şikar” tabiri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. “avcılık” vazifesiyle tavsif buyrulan hünkar av hayvanı mesabesinde muhatabı olarak düşmanları tasvir edilmiştir. Bu başarısı ardından müellif: *“Selim, iyi bir hükümdar olduğu için ulemâ-yı a'zam ile meşveret hali sayesinde dünyaya düzen verebildiğinden bahsetmiştir. Eğer ki Alimler işlerini yapmaz olur; birbirinin kuyusunu kazıp dua yerine akabinde beddua eder. vazife tevcihine mukabil birbirinin azline*

¹⁷⁰⁹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.246a.

¹⁷¹⁰ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.246b.

¹⁷¹¹ Bu konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz: Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.247a.

¹⁷¹² Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.247b.

*çalışırsa bunlar kıyamet alametleri olarak addedilmelidir.*¹⁷¹³ denilerek aykırı davranışların kıyamet habercisi olduğuna değinilmiştir.

Kansu Gavri'nin yeğeni olan Tumanbay ile Sultan Selim'in irtibatına ilişkin eserde ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Zira Sultân Tuman taht-ı Mısır'da makâm-ı Gavri'ye ikâmet ve pâd-şâha tam bağıllığı ile beş def'a kıtâl-i ikâmet etmesi söz konusu olmuştur. Daha önce mektupla kendisine sığınılması istenen Tumanbay, Gavri'nin yenilgisi akabinde Sultan Selim'e bağıllığını bildirmek üzere Haleb'den revân ve canîb-i Mısır'a revân oldu. Sahrada olan düşmanı avlayarak sultana itaatini bildirdi.¹⁷¹⁴ Mısır ve Şam beysiz kalınca Tumanbay, Mısır'a şah olur. 'Ve müellif onun yönetimi *ile inşallah bu devirde ülkenin refaha kavuşması temenni edilir.*'¹⁷¹⁵ diyerek Gavri'nin ülkede yaptığı tahribatın boyutlarına değinmek istemiştir.

Eserde ayrıca Sultan Selim ve Tumanbay arasındaki mektuplaşmadan da bahsedilir. Tumanbay'ın bu hususta Sultan Selim tarafından davetine ilişkin mektup özetle şu şekildedir: "... ki benim mülküm hadden fazla ve hazinem de aded-i hisâbdan fazladır. Bu dolaylara olan seferim Gavri'ye karşı cihad edip¹⁷¹⁶ bu bölgeyi korumaktı. Allahu Teala Arap memleketini sana mübarek etsin. Saltanatda karar kıl ve Mısır diyarında istikrar kıl. Hutbeyi benim adıma oku tasarruf senin olsun. bizim tarafımızdan naib ol. adalet ve şer'i şerife itaatli ol. Fesad ehlini yanında barındırma. Bu nasihatlerimi aklına nakşet ki unutmayasın. ben dahi sana düşmanlık besleyenlerin karşısında durayım. dedikte mektup bu şekilde son buldu ve Tumanbay teklifi kabul etti. Ve itaatte kusur etmedi. Mısır'da bu suretle Tumanbay'ın idareyi devra almasına Yusuf-ı sanî oldu denilerek Yusuf peygamber dönemindeki refah ve bolluk bu sayede zuhur etti denilmiştir.¹⁷¹⁷ Ancak bir süre sonra Venediklerden aldığı top ve silahla savunma hattı oluşturur. Ve düşmanca tavır sergilemeye niyet eder.¹⁷¹⁸ Canberd Gazali'yi 1000 cân ile Sultan Selim kuvvetleri üzerine sevk eder. Han Yunus'un fethi esnasında Canberd de bertaraf edilmiş olur. Burada Hayrabay'ın Mısır'a davet edilmesi de söz konusu olmuştur.¹⁷¹⁹

¹⁷¹³ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.248a.

¹⁷¹⁴ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.248b..

¹⁷¹⁵ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.249a

¹⁷¹⁶ Eserin bu kısmında Gavri ile yapılan savaşın gerekçesi onun gururu ve din muhaliflerinin yanında yer alması şeklinde açıklanmıştır. Haremeyn hizmetkarlığı, Müslümanların liderleri şeklinde tabirlerle dini bir gayeye hizmet amacıyla bu sefere çıktığından bahsedilmiştir.

¹⁷¹⁷ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.249b.

¹⁷¹⁸ Emecen, Yavuz Sultan Selim, s.35.

¹⁷¹⁹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.250a-b.

Canberd bağlılığını bildirip, Tumanbay'a itaati üzerine sultanın takdirini kazandı. eyalet-i Şam kendisine bu bağlılığı sayesinde ihsan eylenir. Tumanbay'a vasıl olıcaklar şerrinden çekinirler. Onun düşmanca tavrı üzerine Sultan Selim bölgeye hareket eder. Tumanbay, Askeriyle *Ridaniyye* nâm mevziide konuşlanarak Yavuz'un cenk etme için Mısır'a gelmesine engel olmak ister. Sultân-ı zafer-makrun Mısır güzergahındaki bir konakda otağını kurar ve hazırlıklıdır. Tumanbay, sultân-ı Arab Sinan Paşa ile harp halinde iken ibn-i galat (yanlış, sapkın) ve muzâf oğlu Binşâh ve Kurtuba-i vali Şâhsûvar oğlu Ali Bey 'i yanına alarak Osmanlı kuvvetlerini bertaraf etmeyi planlamaktadır. *Pâd-şâh-ı zafer-penâh hareket-i rüyadan ağâh olıcak şekilde onların üzerine hücum buyurdular* ol hazirân meydana ki alay-ı düşmana irişdiler cân hakkıyla dövüşdüler* o zaman Gavri'nin askeri bozguna uğradı ve ekserin taâmme-i şimşir-i ab-dâr ve güzide-i ümera-yı Mısır'a firâr ettikleri hıfz-ı hisâr için kenâr-ı cûybarda bargâh kuruldu*¹⁷²⁰ şeklinde savaşın zuhuru ve seyri hakkında bilgi verilir.

Buradaki ifadeden de anlaşıldığı üzere *Ridaniye* mevziinde yapılan savaşta Tumanbay yenilmiş ve savaş alanından kaçmıştır. Bu olay sonrasında Yavuz askeriyle birlikte "922 tarihinde Üsküdâr'da kaldıkda *Kürdistan Fethi için* Bigalı Mustafa Paşa'yı görevlendirir. *Cizre, Çemişkezek, Hısn-keyf, Eğil, İmadiye, Bahti, Çapakçur, Palu, Ergâni, Sason, Hizân, Malatya, Divriği, Gerger, Birecik, Antakiye, Hama, Humus, Haleb, Şam, Sind, Taberye, Kakun, Melçuniye, Rumla, Gazze, Kuds-i şerif, Han Yunus gibi mevzilerin fethi* esnasında Hüsam Paşa vezir sebepsiz yere katl olundu.¹⁷²¹ Bahsi geçen dönemde Kürtlerin meskun olduğu mahaller eserde bu şekilde belirtilmiştir.

Tumanbay, bu süreçte huzûr virmeyüb beş def'a gayret ile savaşa meylettii. *Ferhad Paşa*, Tumanbay'ı bulmağa kefil ve bâb-ı gâyeye delil oldi* Tumanbay yakalanıp idam edildi. ol mekânda paşa-yı kerim Tumanbay'ı mahal-i teslîmde bulub hezar ta'zim ile Selim Han'a getirüb teslîm eylemeden evvel Tuman-ı Şâh dâr-i bâr-gâha gelüb adâb-ı mülükâne tavrına ikdâm ve pâd-şâh-ı İslâm'a şâhâne selâm virüb mukabele-i tahtında kıyâm gösterüb¹⁷²² Müslüman olmalarına rağmen ülkelerine neden musallat olduklarını Sultan Selim'e sorunca Tumanbay, Osmanlıların Mısır'a savaş gayesinin Gavri'nin ittifakları, Alaüddevle'nin duyarsızlığı üzerine olduğuna dair kendisine açıklamada bulunulduğuna değinir.¹⁷²³

¹⁷²⁰ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.251b.

¹⁷²¹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.252a.

¹⁷²² Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.253a-b

¹⁷²³ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.254a.

Tumanbay hakkında müellif; “değiştii tahta tabuta tahtı* koyub yerlü yerinde raht bahtı * üç ay makam-ı saltanatda fevt-i Gavri’den sonra altı ay hayatta olmuşlardır*¹⁷²⁴ denilerek saltanat hırsını canıyla ödediğine vurgu yapmıştır. Ayrıca “*Devlet istersen arka vir arka* ber-ulya-yı asitâne bir bâb’i* Ka’be virmeseydi arkasını* secde itmezdi kimse mihrâba** denilerek itaat etseydi başına bunların gelmeyeceği belirtilmiştir.¹⁷²⁵

Bu olay akabinde Padişah Mısır’da hizmet eden emirlere ve Arap şeyhlerine eman dilemeleri ve bağılılıklarını bildirmeleri üzerine çerakeseden herkese makamlarını inâyet ve yerli yerinde kalacak şekilde icâzet buyurub muhâkemelerde dört mezhebe uygun olarak karar almalarını gerektiğini kendilerine bildirdi.* ulemâ ve sulehâ ve saîr halk pâd-şâha hayr-dûa eylediler.

923 Şa’banı’nın üçüncü günü kayd-ı hayat ile eyaleti Hayrabay’e verdi Şam dolaylarında Canberd Gazalî’nin menfî tutumları olunca onun vaziyeti sultana iletilir. Ayas Paşa onun üzerine sevk edilir. Bir tekkede derviş kılığında gizlenmeye çalışsa da yakalanır ve idam edilir. Daha sonra Mısır-Halep-Hama-Şam-Hire dolaylarında beş yıl Hayra Bey görev yapar. 927 yılında ise ahrete intikal eder. Kendisine ait bu coğrafyada çok sayıda vakıf eseri bulunmaktadır. Sultan Süleymana ölüm haberi verildiğinde son derece üzüldüğü de yine müellif tarafından belirtilmiştir. Daha sonra çerakeslerin bir ayaklanma girişimine karşı beylerbeyi olarak yerine Ablak Mustafa Paşa sevk olunur. Daha sonra ise Hain Ahmed Paşa görevlendirilir. Sadarete gelemediği vechle intikam alma kasdıyla Mısır’da hutbeyi sultan adına okutmaz ve isyan hadisesine karışması dolayısıyla katline cevaz verilir.¹⁷²⁶

Beytü’l-mâldan tahsîl eylenen 400.000 altınlık meblağı *su yollarına sarf idüb Sultan Selim* dünyayı ihyâ’eyledi Sultan Selim Hân 924 ‘de mahmiye-i Kostantıniyye’ye vasil oldu.¹⁷²⁷ Yine iyi bir yönetici olmanın vasıfları müellifin kaleminden şu şekilde yansıtılmıştır. “*Beden-i saltanatda 4 unsur vardır. şâhlık askersiz olmaz* ve asker malsız olmaz* ve mal raiyyetsiz ve raiyyet adaletsiz olmaz* bu takdîre uygun olarak pâd-şâh adaletle raiyyetini ma’mûr eylemelidir ki* anlar huzûr üzere olucak ömr ü saltanat uzun olsun**¹⁷²⁸ demıştır. Sultân Selim Hân sâhib-i ihtişâm taht-ı saltanat da birkaç gün dahi kaldıktan sonra Edirne’ye hareketi esnasında yolda “şirpenç” adlı

¹⁷²⁴ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.255a.

¹⁷²⁵ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.255a.

¹⁷²⁶ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.262a-b.

¹⁷²⁷ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.256a-b.

¹⁷²⁸ *Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.257a-b.

hastalığının ziyadesiyle artması ve yol şartlarının ağır oluşu üzerine vefat etmiştir.¹⁷²⁹

Ayrıca eserin bu kısmında Sultan Selim, Tac-ı tahtıyla şems-i asrî idi., zamanın Sikenderi, şeklinde yüceltmeye çalışılmıştır.¹⁷³⁰ “Kemalpaşazâde efendi bir beyitler manzumesi ile ifâde ider ki bu bir mersiye(ağıt) hükmündedir. Merhum sultân Selim Hân derinlikli ve vicdanı tamdı, kılıc ehli, tedbirsiz iş yapmayan, orsusunun başında sefere iştirak iden, hem vezirlerin aklına sahip idi. ne vezir isterdi yanında ne müşîr, dili hançer gibiydi. Kılıç gibi keserdi. Sır idi kulu her işi sır idi, *az müddetde çok iş itmiş idi*gölgesi olmuş idi alemi tutar, asra aydınlık verirdi, saltanat süresi kısa oldu, tâc-ı tahtıyla şahlar gurur duyardı, onun saltanatında alem sürura erdi, onun gibi savaşıyor, halkına adalet saçan görülmedi, Bir savaşa girse cesaretinden düşman şaşırır, ki şimdi kılıçlar ağlasın, korkusunu esirgemesin kılıçlar, kalemler ağlasın hem kılıçlar ağlasın” mealinde Kemalpaşazade den nakledilen bu ifade Sultanın kişilik özelliklerine ilişkindir.

Sultanın ölümü bahsinde hayatına ilişkin; sene 872’de Amasya’da doğdu. sene 918’de 46 yaşında taht-ı şâhîye cülûs-i saâdetleri sene 926’da Çorlu’da Mızraklı’dan civâr-ı rahmete rihletleri vakî’ olub ve 7 sene ile 9 şehr içinde eyledikleri sefer-i bahr ü berr gün gibi izhâdır* denilmiştir ve eğer ömrü vefa etseydi Kaf dağına kadar hakim olurdu da denilmiştir. Buradan hareketle eserde menkıbevi bir anlatım tarzı da mevcuttur, denilebilir. Vefatı üzerine vüzerânın on gün cenâzesini sakladıkları, sancaklar vurdukları ve sürsâtlar eylediklerinden bahseder ve *Manisa’daki şâhzâdeye haber salınmış olup Sultan Süleyman Hân mahmiyye-i Kostantuniyye geldikde Çorlu’dan cenâzelerin getürdüler. İstanbul’da camî-i şerîflerine defn kıldılar.*¹⁷³¹ Şeklinde nazımla biten bu kısımda sultana rahmet sunulur ve zamanında görev tevcih edilen vezirler ismen sıralanır.¹⁷³² *Ahmed Paşa, Yunus Paşa, Hemdem Paşa, İskender Paşa, diğer Ahmed Paşa, Sinan Paşa, Pirî Paşa, Zeynel Paşa, Mehmed Paşa,* ayrıca Tâczâde Nişancı iken kazasker oldu bunların zemânlarına gelince vüzerâ ekser ulemâ olub* Mısır seferine katıldılar.

Sultanın vefatı üzerine zuhura gelen bazı hadiselerden şu şekilde bahsedilir; Ba’zı ihtimâl ile niçe iftira, dedikodu üzerine Seydî Ali Çelebi kazasker iken katl olunub bir dahi ulemâdan makâm-ı vezârete nakl

¹⁷²⁹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.250b.

¹⁷³⁰ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.257b

¹⁷³¹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, nr. 34 Mzp 55/9; v.260a.

¹⁷³² Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, nr. 34 Mzp 55/9; v.260b

olunmadı. Çünkü Sultân Selim vefat etmiş ve tahta Süleyman Hân geçmişti. Oğluna adil olmasını vasiyet eylemiş idi. Bu esnada *Şam'da valî Canberd Gazalî'nin Selim'in vefatı haberi üzerine şeytanca ve düşmanca tavırlarla başkaldırmak üzere olduğu haberi duyuldu.*¹⁷³³

Daha sonra Yavuz Sultan Selim 'in ölümü üzerine Sultan İbrahim dönemine kadar saltanat süren padişahlar döneminde Mısır'da beylerbeyi görevine getirilenler hakkında bilgi verilmiştir.¹⁷³⁴ Ayrıca bu hususta eserin son iki sayfasında bir tablo halinde beylerbeyi vazifesini yürüten şahıslara ilişkin *isim-hangi padişah döneminde görev yaptığı- görev yılı- süresi* şeklinde bilgilere yer verilmiştir.¹⁷³⁵

Kanuni devrinden bahsedilirken Rodos, İstanköy, Bodrum, Lendos kaleleri feth girişimlerine ilişkin feth-i Mısır anlara(atama) mukadder olduysa denizden bahirden yollar açmak ve küffârı perişan etmek bize müyesser olsun diye niyet ettiği ¹⁷³⁶ rivayet olunur. Kanuni devrinde Mısır hazinesinden irsal olunan meblağ 600.000 altın olarak belirtilmiştir. Kızılbaşların üzerine on kere yürüdü ve sultanın gadrinden çekinip kendisine bağlılıklarını bidirdiklerinden bahseder.¹⁷³⁷ Zemân-ı şeriflerinde olan vüzerâ bunlardır, denilerek görev yapan vezirler ismen sıralanmıştır: *Lütfi Paşa Süleyman Paşa Ahmed Paşa, Rüstem Paşa, Mustafa Paşa, Ferhad Paşa, Kasım Paşa ve diğer Ahmed Paşa, Ablak Mustafa Paşa, Süleyman Paşa, Ayas Paşa, İbrahim Paşa, Hain Ahmed Paşa, Hayri Paşa, Maktûl İbrahim Paşa*¹⁷³⁸

Ayrıca eserde Osmanlı hanedanının soy kütüğü ne de yer verilmiş olup bazı rivayetde *141 atada Hazret-i Nûh aleyhi's-selâm müntehi*¹⁷³⁹ oldur deyu yazmışlar ve tarih-i cülûsları için¹⁷⁴⁰ hazret-i Kemal paşazâde bu vechle imlâ eylemişler. denilerek Osmanlı hanedanının soyu insanlığın 2. Atası sayılan Nuh(a.s.)a dayandırılarak diğer tarih yazıcılarıyla benzer görüşler sunulmuştur.¹⁷⁴¹

Müellif Mısır'da görevli paşalardan ve onların hazineye ve Mısır'a katkılarından bahsederken Sultan III. Murad devrinde *zekat verilecek fakir olmadığına hazinenin bu denli dolu tutulduğuna, ayrıca halkın bir afet*

¹⁷³³ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, nr. 34 Mzp 55/9; v.261a

¹⁷³⁴ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, nr. 34 Mzp 55/9; v.261a-265b

¹⁷³⁵ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, nr. 34 Mzp 55/9; v.270a-b

¹⁷³⁶ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.259a.

¹⁷³⁷ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.260a.

¹⁷³⁸ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v.260a

¹⁷³⁹ Müntehi: son uc

¹⁷⁴⁰ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk.*, v..267a

¹⁷⁴¹ *Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, v..267b

durumunda ihtiyacının karşılanmasına bu hazinenin sarf edilmesi adet olmuştur, diyerek bu padişah devrinden övgüyle bahsetmiştir. Lakin ilerleyen süreçte devlet yönetiminde aksaklıkların zuhuruna binaen Mısır'da paşaların da zevk ve safaya dalıp emirlikleri rüşvetle dağıtır hale gelip burada kurulan düzeni berbad edip halkın ayaklanmasına sebep olduklarına ve yine bunun da bir kıyamet alameti olarak addedileceğine atıfla tarih-i özbekilerden bu kısma bir alıntıda bulunmuştur. “*Tarih-i Özbekiler de; kıyamet dört vechle kitâbet olunmuş biri kıyamet-i azimedir ki ol saât zuhûr ideceğine hazret-i hayru'l –beşer ve sahibü 'l-kevser-i aleyhi 's-salavatullahi ekberi ervah ile ikisinden haber virmemişler**”

ancak alâmet-i işrât saât ile işaret buyurmuşlar kal er-rûhu min emri Rabbi ile me'mur olmuşlar* ve biri kıyamet-i kebirdir ki halk-ı alem ademi hâlk itmezden akdem ba'zı kavmi getürmüş ve sebab-i isyân ile helâk eylemişdirler* ve biri kıyamet-i vustâdir¹⁷⁴² ki selef-i enbiyâ-i a'zâmda niçe ümm¹⁷⁴³ -i isyân ve yağmurlarına itaât itmeyüb tuğyan eylediklerinde başlarına ko pâk-ı mânend rîh-i azîm¹⁷⁴⁴ ü tûfan ana nişândır dimişler* ve biri kıyamet-i tuğraîdir ki cem' dünyada ednâ-yı üç¹⁷⁴⁵ -i alâda ve âl-i esfelde ol ecmele¹⁷⁴⁶ alem-i ateş-i mihnet¹⁷⁴⁷ ü ilm ile yanmakdan hâlî olmazlar bir dem ki bu fisk¹⁷⁴⁸ üzre ahval-i alem mütemâdi¹⁷⁴⁹ ola* işrat saâtde muâdaa¹⁷⁵⁰ olmağa bâdi ola dimişler*¹⁷⁵¹*

Ve dahi halk-ı Mısır'ın Ahlâkı ve Mizacıları Beyân Olunur şeklinde eserin belirlenen kısmında Mısır halkının karakteri üzerine bahis açılmıştır. “Mizaçları hâr ü türâb(toprak ve diken) bu sebeble korkak ve zayıf olduklarından ve tabiatları anlaşma sağlanamayacak şekilde zor olup, hediye, bağışa kanaatleri son derece azır, zulümleri çoktur, cehaletle savaşmayı, ilme meyyal olmayı severler. Rûmlardan her kim yanlarında can verse kanların içerler, nifak ehli ile ittifaktan kaçınmazlar, ervâmdan anda olan ümerâ ve zümre-i sipâh ve diğer komşular ve misafirler yanlarında itibarsız birer çiftçi hükümedir. Ve onlara “kuloğlu” demişlerdir.¹⁷⁵²

¹⁷⁴² vusta: ara, orta

¹⁷⁴³ ümm: çıkış noktası

¹⁷⁴⁴ rih-i azim: büyük rüzgar

¹⁷⁴⁵ üç: eğri

¹⁷⁴⁶ ecmele: en güzel

¹⁷⁴⁷ mihnet: zahmet

¹⁷⁴⁸ fisk: yoldan çıkma

¹⁷⁴⁹ mütemadi: süren, uzayan

¹⁷⁵⁰ muadaa: düşmanlığı bırakma

¹⁷⁵¹ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.268b-269a.

¹⁷⁵² Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.268a.

Eserin son kısmında ise müellif kırk kez Yâ Seyyid Ahmed el-bedevî ismini vird itse eğer kendü tahmil idemezse birkaç pâk kimse tahmil idüb bade't-tekmil ikişer rek'at namaz-ı hâcet kılub ahârında Lâ ilahe illa ente sübhaneke innî küntü minez'zalimîn * ism-i a'zâm oldugin ekser Kübra-yı müselleme görmüşler hazret-i Yunus aleyhisselâm bu dûa ile batn-ı havsdan halâs olduğçün kırk kerre ihlâs ile okusa kırk güne dek lütf-i ma'bûd ile murâdî hasıl ve mevcûd bulunacağ menâkıbda mestûr ve bu minval üzre meşhûr ve mücerreb-i cumhûrdur Nazım kim ki ihlâs ile itse dûa* cümle maksûduna irdüre Hudâ¹⁷⁵³ dua ile eserin hitamını gerçekleştirir.*

Buradan hareketle eserde Yavuz Sultan Selim'in babasından sonra tahta oturması ve kardeşi Korkud'un Gavri'ye sığınması ve talep edildiğinde teslim edilmemesi dolayısıyla Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasından ve Gavri'nin Safevi Devleti lideri Şah İsmail safına meyyal olup Osmanlılara karşı durmasından bahsedilmiştir. Bu saflaşma sürecinde Dulkadiroğullarıyla yapılan mücadeleye de değinilmiştir. İlişkilerin gerginleşmesi ile zuhura gelen Çaldıran, Mercidabık ve Ridaniye savaşlarının süreci ve neticesinden hareketle Mısır'da ve Suriye'de Osmanlı hakimiyetinden bahsedilir.

¹⁷⁵³ Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk, v.269b

SONUÇ

Bu çalışmada yazarına ilişkin net bir bilgiye erişemediğimiz gerekçeyle anonim bir Selimnâme olarak değerlendirebileceğimiz “*Yavuz Sultan Selim’in Gavri İle Eylediği Cenk*” adlı yazma eserin metin çevirisi ve değerlendirmesi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Tarih kaynakları arasında bir seri teşkil eden Selimnâmeler Yavuz dönemi için önem arz eden birer tarih kaynağıdır. Bu türden eserler, yoğun askerî faaliyetlerin yaşandığı, siyasî coğrafyanın değiştiği bir devrenin bir nevi canlı tasvirleridir. Diğer açıdan sosyal, ahlaki, dini hayatı yansıtan birer ayna vazifesine haizdirler. Manzum ve mensur oluşları; Arapça, Farsça ve Türkçe gibi üç ayrı dilde yazılmalarıyla da bahsi geçen döneme ilişkin edebî yaklaşım açısından kültürel bir değer de taşımaktadırlar. Bu bağlamda bu çalışma Tarih ve Edebiyat araştırmacıları için önemli bilgiler ihtivâ etmektedir.

I.Selim’in (1512-1520) saltanatı ile başlayan ve devam eden süreçte Osmanlı İmparatorluğu’nun ideolojisinde, tebaasının inanç haritasında ve toplumsal dengelerinde ortaya çıkan hızlı ve keskin dönüşümlerin yaşandığı biliniyor. Bu değişimin sonuçları ve günümüze kadar uzanan etkileri sebebiyle Yavuz Sultan Selim’in tarihsel kimliğinin yanı sıra, güncel bir politik figür gibi tartışıldığı da görülebiliyor. Bu açıdan bakıldığında ise eserin bahsi geçen döneme ilişkin siyasi hadiseler hakkında da bilgi verme gereği duyulmuştur. Bilindiği üzere Yavuz Sultan Selim, kısa süren hükümdarlığına önemli zaferler sığdırmış, Asya ve Avrupa’daki Osmanlı hâkimiyetini Afrika kıtasına da ulaştırmıştı. Saltanatının ikinci yılında Safeviler ile yaptığı Çaldıran Muharebesi’nden (1514) sonra Mısır’a yönelmiş, Memlûk ordusuna karşı önce Mercidâbık (1516) ve sonra Ridâniye’de (1517) galibiyet elde etmişti. Osmanlı-Memlûk ilişkileri Sultan II. Bayezid devrinde dostane bir şekil almıştı. 1490 yılında Memlûklar ile Osmanlılar arasında, Portekiz tehdidine karşı bir anlaşma imzalanmış ve sonrasında Bayezid ile Memlûk Sultanı Kansu Gavri (1501-1516) arasında iyi ilişkiler kurulmuş; Osmanlı Devleti, Portekiz tehdidi altındaki Mısır sultanına yardım dahi göndermişti. Ancak bu dostluk Yavuz Sultan Selim’in tahta çıkmasıyla bozulacaktı. Filistin, Suriye ve Irak’ı ellerinde bulunduran Mısır Memlûkları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya da hâkim olmak istiyor ve buralardaki Türk beyliklerine baskı yapıyorlardı.

Yavuz Sultan Selim, şehzadelikten itibaren doğu sınırlarındaki komşusu Safevilerin ve güneydeki Memlûkların tehdit oluşturduğunu düşünerek dikkatini bu iki yöne çevirmişti. Nitekim tahta çıktıktan sonra önce Safeviler üzerine yürüyecek, Şah İsmail ile yaptığı Çaldıran Muharebesi'nden galibiyetle ayrılacaktı. Yavuz Sultan Selim'in Safevi ordusu karşısındaki başarısı, ortak düşman olması dolayısıyla Memlûkları da sevindirmişti. Her ne kadar Kansu Gavri, Şah İsmail ile Selim arasındaki savaşta tarafsız kalmış ise de Memlûkların Anadolu'ya kadar ulaşan yayılma politikası ve Dulkadıroğulları üzerindeki nüfuzu Osmanlıları rahatsız etmekteydi. Öte yandan Çaldıran mağlubiyetinden sonra Şah İsmail, o sırada Suriye'de bulunan Sultan Kansu Gavri'ye Osmanlılara karşı ittifak kurmayı teklif etmişti. Sultan Selim, Şah İsmail'i mağlup ettikten sonra payitahta dönerken Dulkadıroğulları Beyliği'ne son vererek Dulkadır ili ile Kemah, Erzincan ve civarını ele geçirirken, Diyarbakır'ı da zapt etti. Memlûkların eskiden beri kendi nüfuz ve hâkimiyet bölgesi saydıkları bölgeyi ele geçirmesi iki devlet arasındaki ilişkiyi gerginleştirecekti. Çaldıran Savaşı ile doğudaki rakibini etkisiz hale getiren Sultan Selim'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya hâkim olmak için giriştiği faaliyetler, bölgede önemli bazı şehirleri elinde bulunduran Kansu Gavri'yi endişelendiriyordu. Bundan dolayı da Kansu Gavri, Şah İsmail'den gelen ve Osmanlılara karşı ittifak teklif eden elçilik heyetini memnuniyetle karşıladı.

Bu ittifakın gerçekleşmesi Osmanlı Devleti için tehlikeli olacağından, Sultan Selim Memlûk tehdidini ortadan kaldırma düşüncesindeydi. Bu gayeyle de Memlûk topraklarına hakim olma gayesiyle Mercidabık ve Ridaniye savaşlarını gerçekleştirerek bu bölgede nüfuzunu hissettirmişti.

Selimname türü üzerine kaleme alınan mevcut eserlerde genel itibariyle Yavuz'un Trabzon'daki valiliğinden başlayan, Gürcülerle, babası ve kardeşleri ile yaptığı mücadelelerinden, tahta geçtikten sonra İran ve Memlûklularla yaptığı savaşlardan bahsettiği görülmektedir. İncelenen bu eserde de Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Osmanlı-Memlûk İlişkileri işlenmiş olup Yavuz Sultan Selim'in tahta geçmesinden başlanarak yürütülen iç ve dış siyaset ele alınmış, Suriye ve Mısır üzerine gerçekleştirilen sefer ve sonrasında zuhur eden savaştan elde edilen zaferle bölgede hakim olan Osmanlı idaresi ve ataması yapılan paşalara ilişkin bilgilere erişilebilmektedir.

Ayrıca Yavuz Sultan Selim'den Sultan İbrahim dönemine kadarki süreçte başa geçen padişahların doğum tarihleri, saltanat süreleri ve vefat tarihleri de eserin nesr kısmında açıklanmıştır. Bunun yanında Osmanlılara

ait bir soy kütüğünü de listelendiğini görmekteyiz.Nuh (A.S)'a dayandırılan bu şecere Tarihi kaynaklarla da örtüşmektedir.Bu eserde bu bilginin verilmesi Osmanlı idarecilerini yüceltmek gayesinden ileri geliyor olmalıdır.

Metinde kullanılan dil Osmanlıca Türkçesi olmasına rağmen çok sayıda Arapça ve farsça ibareler bulunmaktadır. Ayet ve dûaların yanı sıra sıklıkla beyitlere de yer verilmiştir.

Yavuz Sultan Selim bahsinin geçtiği her kısımda sultanın övgü dolu ifadelerle taltif edilmesi;düşmanı mesabesindeki Kansu Gavri, zümre-i çerakese, Şah İsmail, ve destekçileri olan Kızılbaşlar, Tumanbay şeytan, ejderha, yengeç, sudan çıkmış balık, mel'un, gaddar gibi betimlemelerle eserde bahse konu edilmiştir. Bu husus döneme ilişkin 'patron-hami-şair ilişkisi' algısının mevcudiyetini ve dolayısıyla da müellifin bir beklentiyle bu eseri kaleme aldığı düşüncesini akla getirmektedir. Eser döneme şahitlik eden bazı şahıslardan, (Kemalpaşazade gibi) edindiği rivayetleri sunması ve olayların güzergahlarının, yer-saat bazında tüm ayrıntısıyla kaleme alınması eserin kıymetini artırmaktadır. Ayrıca müellifin verdiği bilgiler dönemin ana kaynaklarıyla da uyum içerisindedir.

Sonuç itibariyle bu çalışma, Türk Tarihinde önemi yadsınamaz bir hükümdar olan Yavuz Sultan Selim'in dönemine ilişkin bir vesika olması hasebiyle konuya ilgi duyanların dikkatini celbetmesi ve daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici mahiyette olması noktasında önemi haizdir.

KAYNAKÇA

- Yavuz Sultan Selim'in Gavri İle Eylediği Cenk*, Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmet Zeki Pakalın Koleksiyonu, Nr.34 Mzp 55/9
- Agâh Sırrı Levend, *Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi*, Ankara, 1956; Mustafa Erkan, "Gazavâtnâme", *DİA*, c. XIII, s. 439-440
- AĞALARLI, Mübariz, "XVI. Yüzyılın Başlarında Safevi Devletiyle Memlûk Devleti Arasında Siyasi İlişkilere Genel Bir Bakış", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.3/s.2, 2010, ss. 124-135
- AHADİ, Naajebullah, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Seyyid Lokman'ın Selimnamesi", *KİSBU İlahiyat Dergisi*, 2020, ss.95-120.
- AKÇAY, Erhan, *Osmanlı Nasıl Kuruldu?(1219-1453)*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2016, s.154.
- AKSOY, Hasan, "Fetihnâme", *DİA*, c. XII, s. 471
- ALLOUCHE, Adel, *Osmanlı Safavi İlişkileri* (çev., Ahmet Emin Dağ), İstanbul 2001, s. 75-110;
- ALTUNDAĞ, Şinasi, "I.Selim", *İA*, C.10, İstanbul, 1966, s. 423, 424
- ARGUNŞAH, Mustafa, "Şükrî-i Bitlisî, Selimnâmesi ve Eserin Dili", *TDA*, sy. 55 (1988), s. 51-72.
- Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi, Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Haz. Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç), İstanbul, 2007.
- ATİK, Kayhan, "Celalzade Mustafa'nın Selimnamesi", *Kitabiyat*, 1990, s.256.
- AYNUR, Hatice, *Mahremî ve Selimnamesi:I. Kısım Yavuz Sultan Selim Dönemi İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul1993.
- BAŞTAV, Şerif, *XVI. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1973.
- BAYSUN, M.Cavit, "Cem", *İA (MEB)*, C. III, İstanbul, 1979, s. 69-81.
- BİLGE, Reha, *1514 Yavuz Selim ve Şah İsmail Türkler, Türkmenler ve Farslar*, Giza Yay., İstanbul 2010

- BİLGİN, Abdüsselam, “XVI. Yüzyıl İran Şairlerinden Adâ’î-yi Şîrâzî’nin Selim-nâmesi”, *TTK Belleten*, LVI/215 (1992), s. 13-30.
- CLOT, Andre, *Kölelerin İmparatorluğu, Memlûklerin Mısır’ı*, (çev. T. Ilgaz,), Epsilon Yayınları, İstanbul, 2005, s.56
- ÇALIŞKAN, Sümeyra, “Osmanlı Yayılışına Karşı Papalık Söylemleri ve Yabancı Gözlemcilerin İfadeleri”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, s.3/Aralık, 2017, ss.1-10.
- ÇAVDAROĞLU, Erhan Çavdaroğlu, “Askeri Dönüşüm Çağında Mercidabık ve Ridaniye Savaşları Üzerine Bir Tahlil, *Ulakbilge*, 2017, c.5/s.14, ss.1269-1284.
- ÇUHADAR, İbrahim Hakkı, Sücûdî Çelebi *Selimnâme*’si, Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi Kayseri 1988, s.304.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2011.
- DOĞAN, Mehmet Doğan, *Çerkesler Katibi Yusuf’un Selim-namesi’nin Mukayeseli Metin Tenkidi ve Değerlendirmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997, s.7
- EMECEN, Feridun, “Mercidabık Muharebesi”, *DİA*, C.29, Ankara, 2004, ss.174-176.
- EMECEN, Feridun, (2016). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Kapı yayınları. İstanbul 2016, ss. 226-241.
- EMECEN, Feridun., ”Selim I”, *DİA*, c.36, İstanbul 2009, s. 407-414.
- ERCAN, Yavuz., ”Yavuz Sultan Selim ve Dönemi, *Türkler*, C.9, ss.421-445.
- ERTUĞRUL, Ramazan-Serhat Soyşekerci, “Yavuz Sultan Selim’in Dönüştürücü Liderlik Davranışları Hakkında Bir İnceleme”, *Turkish Studies*, c.5/s.2, 2010, ss.964-986.
- Feridun Bey, *Münşeatü’s-selâtin*, c. I, İstanbul, 1275, s. 401, 461
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Avrupa’da İktidar Mücadelesi, Osmanlı-Macar İlişkileri*, Kronik Kitap, İstanbul, 2019, s. 157.
- GÖYÜNÇ, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, TTK Yay., Ankara 1991.
- GRAMNANT, Jean Louis Bacque, *Şah İsmail ve Canberd Gazali İsyanı*, çev. Mahmut H.Şakiroğlu, TTK Yay., Ankara, 1980, s.227-237.
- GÜCÜYENER, Fuat, *Yavuz Sultan Selim*, c.II İstanbul 1945, s. 144

- GÜNDÜZ, Tufan, “Şah İsmail”, *DİA*, C.38, İstanbul, 2010, ss.253-255.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, İstanbul, 2012, s.34.
- HAMMER, J.Von, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, c. IV, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 2008, s. 133;
- HEYD, Wilhelm, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi* (trc. Enver Ziya Karal), Ankara 1975, I, 128, 340-342, 469.
- Hoca Saadettin Efendi, *Tâcü't-tevârih*, c.II, sad.: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1979, s. 254
- Hoca Sadedin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, C. III, s. 244;
- İLHAN, Mehmet Mehdi, *Amid (Diyarbakır)*, TTK Yay., Ankara 2000.
- KAFESOĞLU, İbrahim, “Kansu”, *İA*, c.6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.476.
- KANAT, Cüneyt “Memlük Kaynaklarındaki Osmanlı İmajının Değişim Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c.21/s.1, 2006, s.131.
- KARTA, Nurullah, “17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Avrupa İle İktisadi İlişkileri”, *Turkish Studies* c.8/s.11, 2013, ss.163-173.
- KILIÇ, Mustafa, “İbn Kemal'in Mısır Fethine Dair Bir Risale-i Acibesî”, *Diyanet Dergisi*, c.26/s.1, ocak-şubat-mart, 1990, s.115
- KOPRAMAN, Kazım Yaşar, . "Mısır Memlûkleri (1250-1517)". *Türkler. C.5. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 2002, ss.99-126.*
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Vekayi'nüvis: Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1994, s. 11.
- MANTRAN, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Doğuşundan XVIII. yüzyılın Sonuna*, Cem Yay., 1995, s.78.
- MOHAMMEDNEJAD, Hamidreza, *Osmanlı-Safevi İlişkileri(1501-1576)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2015.
- MUSLU, Cihan Yüksel Muslu, *Osmanlılar ve Memluklar İslam Dünyasında İmparatorluk Diplomasisi ve Rekabet*, çev. Zeynep Rona, İstanbul, 2016, s. 162.
- Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul, 2008, s. 155
- ÖNALP, Ertuğrul, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, Ankara 2010, s. 81-82

- ÖZBARAN, Salih, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, Kitap Yay., İstanbul 2004, s. 98
- ÖZTÜRK, Nadir, “Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi ve Selimnâme”, *TDA*, S.50, Ekim 1987, s. 9-108.
- SAĞIRLI, Abdurrahman, *Keşfi Mehmed Çelebi'nin Selimnâme veya Bağ-ı Firdes-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1993, s.45.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Bu Mülkün Sultanları*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- SAVAŞ, Hamdi, Kılıçzâde İshak Çelebi'nin *Selimnâme'si (İshaknâme)*, 1986, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s.528-529.
- SEVERCAN, Şefaettin, *Keşfi'nin Selimnamesi*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988
- Seyyid Muhammed es-Seyyid, “Kansu Gavri”, *DİA*, C.24, İstanbul 2001, ss.314-316.
- SOBERNHEIM, M. “Kansu”, *İA*, c.VI, MEB Yay., İstanbul, 162-165
- Solak-zâde, *Solak-zâde Tarihi*, C. I, s. 400
- SÜMER, Faruk, *Safavi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK Yay., Ankara 1976).
- TANSEL, Selahattin, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, TTK Yay., Ankara, s. 292.
- TANSEL, Selahattin, *Yavuz Sultan Selim*, TTK YAY., Ankara, 2020, s. 5.
- TEKİNDAĞ, M. Cenab Şehabettin, *Selim-Nameleler*, Tarih Enstitüsü Dergisi, İst. 1970, 1, 197
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin Tekindağ, “II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi”, *Bellekten*, C. XXXI, Ankara, 1967, s. 348.
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin, “Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi”, *TD*, XVII/22, İstanbul, 1968, s. 49-76.
- TURAN, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri I*, TTK Yay., Ankara 2000.
- UĞUR, Ahmet, “Selimnâme”, *DİA*, C.36, İstanbul 2009, s.440.
- UĞUR, Ahmet, Mustafa Çuhadar, *Selimname-Celalzâde Mustafa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

- UĞUR, Ahmet, *The Reign of Sultan Selīm I in the Light of the Selīm-Nāme Literature*, Berlin 1985.
- UĞUR, Ahmet, “Hoca Saadettin Efendi Selimnamesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Ankara 1980, s. 225-241.
- UĞUR, Ahmet, *Yavuz Sultan Selim*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1992 s. 15-18
- ULUÇAY, M. Çağatay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c.7/S.10, 1954 ss.117-142.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, kısım 1, TTK Yay., Ankara, 2011, s. 9-14
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Memlük Sultanlarına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensup Şehzadeler”, *Belleten*, sayı 68, 1953 s. 531
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, TTK YAY., 1998, s. 173
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, TTK Yay., Ankara.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *XVI, Yüzyılda Harput Sancağı*, TTK Yay., Ankara 1989.
- YAVUZ, Orhan Yavuz, *Kansu Gavri'nin Türkçe Divanı, (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Araştırma Yayınları, Konya 2002, s.42
- YİĞİT, Fatma Akkuş, “Osmanlı-Memlûk Mücadelesinde Beş Yıl Savaşları, *Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür 75. Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan*, (edit.Musa Şamil Yüksel), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2017, s.238.
- YİĞİT, İsmail, "Memlükler". *DİA*, C.29. *İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*. 2004, ss. 97-100.
- YİNANÇ, Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, TTK YAY., 1989, s. 80.
- YÜKSEL, Sinan, *Rusya'nın Karadeniz Devleti Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus-Osmanlı İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakıncağ Tarihi) Ana Bilim Dalı, Ankara 2011, S.72.

EKLER ORIJINAL METİN

**بومساله صهب قران کره سلطان سلیم غوری ایله
المغربی حیکت عظیمه بیانتند در**

مخبران استال حکایت و مورخان نوادینج روایت بوسنون اوژد
سروایت و حکایت ایله هر کورکه زهره جبرکته تک سردار صاحب
جوردی اولان سلطان غوری او ایلیجکتی شرع شریفه
نابل و عدل و داده مایل اولوب او ایز عمره تعیم طبیعت
و قبول نیت ایدوب علمایسته مخالفت و اهالیسته اهانته
و مقامیت ملاعنه اصحاب برعت و الهه تبعیت و حبل سوزیک
ال عثمائی قطع ایدوب ظاهر عرض محبت و باطناً عداوت اوژده
اولش ایدی بو ایشاده قهرمان ال عثمائی اولان بلنجی مالک
عرب و بحجم وارث مالک دار اوجم پیشه دار شجاع عتک
شیری کور عداوت نهنگ او رنگی بوستان سجا و ناک
بیری کوه دشتیک و هندی سلطان سلیم خان این با نریجا
ملک فایله قسطنطنیه به دخول و سربورد و قتلوس
و نزول ایله برادر لوی قورقون نام دار خنکار کاکامکار
قورقوسون فرار و سلطان غوری به تخصص و تاجوه و قور
ایاری طرف سلطنته باوشا هانه لیلیدار ایله ارسال اولمش
طلب اولدوق غوری فروددنت اطاعت ایتیمب خشونت
اوژده حرکت ایاری عیسا و مصرفتی غنیمت باهکین
هری و ارا ان الجی به مخفی کلوب جور ضرور دین شکایت
و شرع شریفه مخالفت اوژده اولدوق حکایت و پادشاه
عدالت کسری اقام مصر دعوت ایادیلر قاصد ایتیه
واصل مقصد و مصلو بارینه نابل اولسرب عرمان ایله در دونه
فرمان ایادیلر علماء مصرک عرضلوسن معروض عرض ایادیلر
سلطان ظفر مفرن غوری به نکرا نامه و هارون لاندرب
مضمون سعادت شهنشاه عالیجن غرور نفس ایتیه
و اغوا و شیطانیه به ایادوب جاوه عداوت عدول و شرع

مغربی

مطوبه و نکول و طریق شاهه عازم و بنا و انصافی هادم و برجا
نفاق و سرف سوان ایله افتاق اوژده ایش سن الله الغالب
الاعلیٰ الحق یصلو له بعلی و بوحق شریف امار ایسوردی
المغربی بونامه دن غوری شفیق اولوب و و زشب دولت علیه
ضرر نه بر سبب طلیه ایله ایدی حکمت ایله پادشاه سیاه سبک
شرفیا ز بلند پروازی بال اجاب سردار فرقه عزازل سوزیک
کرهاک و ارا اول اولان شاه ایحیل از اله سنه غوم جمیل
نمخین غوری استماع ایتدکله قوری شاه کراه طرفن نامه
سیاه ایله کاه و خاقان مردمان اولان سلیم خان عسک
بی کران ایله مروانک اوژدنه دان و روان اولسنگ خان
نوکجه حاله لوی اولان بر لره امر لخص صابن شهر اوره
خبر لور کوردمه کله عسک فرورد اول جانان عیور و مرور
اوژده ایکن زضر قورقوسوب مجتهد ایدوب لی دیونه لازم اولان
اسمده حضور اولخوب سن دخی دار قورقون باژدی بینه کورقوب
جمعتت و امر کورقوب ایله سوزد بو خبر امر سال الهوی
اول عصره نایب حلب اولان جنره یک جور غور هورت
سرو کردن و حکایان عالیشان سلیم خان جا بنده نیک
جان ایله خنجر یا منتان او لمین غوری ایله شاه بنسنگ
اولان ماخرای علی ماجری در دولت عرض و انبا ایلیک
پادشاه دین شاه غور نیک نکر ناسدوق کاه اولخوب
اوژدینه سفر و مقرته و ارمغی مفرتر ایدوب اسکدر مرده
افکار ده ایکن بواشاده کمال باشا زاده حضور شاهه حاضر
واماده اولوب عاقبت حال نسه خیر اولدو قورقون عظیم الشانه
قال ایدوب و ایتدک کشتی ال زین و سن جند الکمرات
الارض بر نیا عبادی الصالحون آیه کور قومی کلدی
مژده سکای شه رالا شیب سکایلیس او ایدمال عرب
یتومر ادک ایله ای مسوا به کس اولوب هب سکا اولونکنان
ای پادشاه جم و جاه فضل الله طلع بوژدی کوی سالتک

شش امیر مجازی حاکم شریفه شیخ محمد بن زعفران بودی نزد کوشی
 تر باه سر عسکر اولوب نتیجه کار زار عرب ابله قفادار و غوری به
 رفتن امر **بیت** اولد قفادار کا قوم عرب هر بیسی غنیمه بگوز
 دی **بیت** بوئلون ما عدا اولن ابلیک باک عبد شمری اشتریا
 ایدوب اول دلاورل شام و سحر غوری به یار و اور و هر نفر بوزاره
 برابری کلوب بر عظمت ابه غوری و هواوست شام غرو ابله سر مست
 اولوب سخت روی کند و مقر و سلطان بخرد و اولمی مقر بگلهکن
 یا ننگ موجود اولان نامعد و خزینه سندن قطع نظر هزار قطار
 سبکه سیم و زور و پرا ابه او علی سیدی سحر مکی و حلب و
 قسطنطنین کسده مکک مکنت ایندیش ایدی **بیت** که جناب
 عزت کند و کسور و هزیمت و سلطان سلیمه فتح و نصرت دخی
 سلطنت مصری دخی کا عنایت اینش **بیت** ظالم لوراسی حکم
 شهر یار **بیت** سخی اساسی ایدر تار ماد **بیت** پای غرو ابله اولم جاکت
 سوست فلک ایدی زبور و **بیت** و حلیه قلات شکستار
 مالداران دار و دیار ک دالر برین خفیه شتراده اولان قی بالار
 ایدینک اول قوم ایچ سر بندر ک بهانه سببه بنواد ایچ ایدوب
 خلق حلیه **بیت** که لیم هر کون کون کون حور عظیم **بیت** الله العظیم
بیت اوشاه **بیت** دعا سنی صبا ندرته قلم ایدر ایدر فسخان ابته
 العظیمه فلایم بوابی لشکر قضای معوم مکتوب سابق و زوره
 برج و ابقاع بر بوشه برابری کلوب اول شام ایچ عسکر کوزینه
 صیحه ک شام هرام اولوب و بر برده ارام ایچ عسکر علی شمر طرفیل
 لایر بغلشرب سیدان کار و ایچین و یسار و دویلوب و طوب
 انشاد زخیر نصیحه چکلوب لازمه قتال اولان بسا شتر جهر
 زخایق کابینا شتاق الموت و الحیق سورد و فی اشار تم ناظر
 اولوب هر فرد برین مؤمنین حاضر و قابض لار و ایچ قفد
 عمر لینه ناظر ایدر **بیت** و فتاکه صغوف عقاب جوش و سانی
 بحر فروغ ایدوب خورشید ناصح عالمه بر تو انداز اولدوی
 و زرای سرتا اقتدار فرمایله چاه و شان و نوب چون کات ابه الابر
 صف صفت دویلوب و هر میس میزان عالمه لشکر بیژان کله

در

در هر دو لوسجا ندرله خنکه سبها اولدیلر خصو ص
 حککار کاشکاو میات عسکر ده کاشکاش فی وسط النهار
 ناهر و اشکار اولوب **بیت** سرخ و زور و شمشیر بر ایلر مانند
 در شش بر دویب و غایز لک کوز لرین فاله بر و سوس
 اول عسکر غداشکار و سمشیر نه سواد اولوب ایچ جاشنه اولان
 برادر صندله نیناز چند کله بر بوشه برابری کلوب بر صبه سبتک
 زینون و نطاج بلنک اولیچ عیار و سبها آسمان فری اولوب
 ایلر طوبق بینه دل غرق فری اولوب کوز کوزی کورمن و صدای
 طبل تغییر دقا قولا قله ایشتم اولد **بیت** کده مرگش خفته و اشوب
 حد درت اشپ سبیل خون مروان ابله اووه و یادی طول و ایچ
 و هر کیش یا شی بازوسن کوردی **بیت** بوابی لشکر سیانده اولان
 سبتک شیرانه و بر دور کله ایدر کله و ایچ ایچ **بیت** غره
 سحر نصرت ایزدین شتاک شام اولیچ ایچ مرگت عسکر زور
 لوراسی امر کار زار و ده آتش ضرب قاله اشفا لاه ایدر **بیت**
بیت که شمشیر ایدر ایچ مرغی روحی نفس خاکیدن بر و از
 بوشه لر برین و سبها ابله صند و نه صد ری سبتک نفسیه
 در و زوب کله سبکشدن او از ایدر دی **بیت** اول و زور دخی شبه
 ایشتم بوابی کله جاشنه اولان دلبان اولدیک جان و دویب
 جانسون تلف ایچون سینه لرین بهره هدف ایدر دلاورل
 نغمه سن کوش ایدر رعد و نیشل شفته سن کوزنل برق
 صافور لره **بیت** عاقبت تیغ و نه چند کدن فراقت ایدوب
 سینه سبزه و دست خنجر و کله اور دویب اول کجه ناصح و بر شیه
 کار و ایلر لکه نلک و زار نتیجه دوز کار ایدر کوبوله بر کار
 دشوار کور کله سجادین یوزینه نقاب چکوب زار و زار
 افلاک و طاعن ابر سیاه ابله سینه لرین طاعن و امر ایدر
 شر بر ایدوب انهار لوجاعله **بیت** و فتاکه سلطان کند و فی اضداد
 و علم زینتی بام و لکه و بکوب اشکار قلای بر کله و شوم

سایه بجزایب و نتیجه لر تا اثبات ابله صاحب حسنات اولمغین
 علماء اعظم ابله نظام عالم و ملش ایدی. بحکمت خدای زماننا
 اولان عالمانا هرا مویسته عرض رشوق کاذب هر بری بر علیه در
 منصبان بعضیای عالم و کناه ابله مال و افزه غرق و غزالین
 اکثری دیون کشیده به مستغرق اینک بنه دلبران ابله بر اولیده
 عرض کالای شرکت ایدوب قصد ضیانت ایچون حقیقت استل
 غیبته اولدیوی غیبت ایدوب هر فریق بحث علم پرسته
 مذمت بر قبلی و رسم طرق عدم ایدوب. و حقی و دواج بری
 پرسته و عاریته انواع افترا لرایدوب کیده لر. و جایزه ابله
 نتیجه جاهل فاضله ندیم ایدوب جاهله قدم بصو قلم
 الا قدم نوله قدم دیر لر. و اکثر یا قلم ایدوب اولان نفر ازار و
 دکالوم و بد کلوی عوامه محضین و استیناد ایدوب لر. ●
 قضا ابله قضا لر نه صاحب شریعته ظلم و بد عجز عروت
 دکلمر دیسکت علما به اهانت ایدوب دیونجه تحت
 ایدوب لر اگرچه سلب کلا اولنر ایچون ایجا مشغول و صلحا
 دشمنی بولنمق اولمازه. اما لسان در کلامده مسئله متعلما به
 معلوم و بو حالت اشراط ساعته دلالت ایدوب کی سرب
 و علمده **نور العالم کون العالم** منوی معلوم اینک معلوم
 عالم اینک غرض اهله تعرض دکلا ایدوب که الله تعالی اعلم
نکم سو فریظالم جاهلاره اولکضیا اینتر عالم عاملاره تحت حاصله
 بو باب سلطان طومان تحت مصرده مقام غوری به اقامت
 و پادشاه بر صلا بنه ابله بنه دفعه قتال اقامت ایدیکی
 بیانتله در
 قصه برداران کجیا و نقش بغداد حکایت اسرار کلا
 معانی ابله شویله منصور بوسان و تمام مشکیکن علم ابله شویله فریر

وصیفات

وصیفات المستلر در ● سلطان غوری در لاک ایدوب عسکر اولد
 و حلبه اوغل بنه جمع اولوب این قرار اولد. یا ایچره بک
 فی کمال خیر بوزن شهباده به شایق و رومال ایدوب سلطنت
 سلیم سزی بحاصره ایچون تقصیم و اوز بکزه جنبش عسکر ابله
 کلکین جاسوسان بزه تفهیم ایدوبه باد حالا اولی اولدر که جلدن
 رجعت ایچون ندا امر ایدوب که مصره واروب مهبیا تکون
 مهبیا ایسکت هر وجهه حنظل حلب بزه انقب و بد کلا اولف
 خیره خیره بکری ملاحظه خیره ابله اول ان حلب دنه و ان
 و صابت مصره مروان اولد. خیره بک د کیر تدبیر ابله ملک حلب
 بر کسه دن بک ایدوب بک لب بک بو اولیم عظیم سلطان سلیم
 جانیبه نسیم اولکننده دیو کوشه بکوشه ندا و بعد السوم
 نغین لر عیاشات صلاز دیدون ● کوش ایدوب تا مایه صلحا و اشهد
 اضیله و فراسمه حدی ادا و قدم شهر یاده مترقب و استقباله
 مهبیا اولد بلر. خیره بکته صدراقت نما و در ولته عبودیت ابله
 نامدی نشاند انشا ایدوب حالا حال روی عرب اولان قلم حلب
 قصه قصیه کلکمشهدک تعب بادشاه و الامکت نه قدر زحمت
 ایسه بو جانیبه عزیمت سیوسوننر و بک ● خاقان کردوت
 و زار محمد سعادت سوار و اطراف کشت و کزار و رشت صحرا ده اولان
 اعلالی شکار ایدوب حلبه و اصل و باب قلعه به داخل اولوب
 غمزه قدم بکله کلا. خیره بک خیره مقدم دیو قدم شهر یاری به
 شکر باری ناله قلم انواع نغمه غرق و الطاف حاکمان مستغرق
 اولد. خیره خیره بک مصره کیناد امران جان بود غزاله
 سمعنه استقال ایدوب بک جان ابله سلیم خاتون بنه و متول
 بر بنده اولغیچون عبودیتنه طالبه و استانه سی و لکوعنه مرغب
 اولوب در حال خیره بکه جمهور رسال و عرض ما فی البال ایدوب ●
 خیره بک مذکور خیره بوزن و سوسر اولوب بحسب المسوم
 حضور شهر یاده حاضر و سحرا تن عرض ایدوب جو به ناظر و باب
 شننا غمزه قیام و مقام اخذون بوزن بنوه قوتوب ابرام ایدوب کلا
 کلا و مشول و مشا غنی فنون اولوب کنی اشرا حرر کسه کلا

اقوام نام ایام بریده امرا انجمن منزل بمغزل حواله و چلب اولاد
 محله و اصل و اول قضاة قضا کی نازل اولاد نکار نه داستان
 کهن بود به مر بای تیش حال بیان تختک سلطان غوری بانسند
 فتح جعفر و ما هر اشکال مضرتک مشکلاف حله قادر و سبیل
 مرتال نام بر استاد سامر و ادریکه دایما غوری اول کامل میل ایله
 عمل ایدرده سلطنت مصر بندن کجه انتقال ایدر دیو بر کون
 سوال ایدر که اولدی و لایعلم القیب الا الله بر صاب انبیا
 و بر باد شاه جمعه حکیده علم القیب فرین اولدی که نام نامی
 سینک اول سین اولدی و بر تعیین ایدر بیت ظاهر اولوب بر شام
 صاحب فرج سیف جکوب تختیکه ایدر فرج یوسف نایب
 اول شهر مشوره مصر ایلی جمله ایدر شکار غوری تخت نشین
 علمت تختین وضعینه فرین ادوب اول ایام سکا مده
 یک اولان سینک اولدی و دیو اول دیله دروندن دیو اولدی
 آنکند و افران ذی قدرت اولمین بلو علمت تختیکه مرادت
 ایدر سیب ایلی محل رشونن جوارنک خلاقیله هر کت ایدر
 سین سلیمان غافل ایدیکه شیعیان هر اکیسه مقابل اولوب
 عرض مصر داخل و اول مقصد نایل اولدی نتیجه قابل دیو حکم قضایه
 جاهل ایدر مزبور سینک ایصال هر جاهدن معدود و نتیجه الی
 جنود بانسند موجود اولمشه غوری بر سکون کوندر بر سکون اولدی
 با کز بن مقابل و کیر و دایمک قابل ایکن حضرت سلطنت
 زحمت اولیوب فقر سلطنته عورت سورنلر و حال طلب ده
 یک اولان خیره یک فطر طرف اب حیانت ایله سرشته اولدی
 صرف سلطنته ظاهری عرض عبودیت ده اما پس برده ده خانا
 مرم ایله کجک اولمشه اکاساست ایچون احازت سور سونلر
 دیدر که تعیین حرف سین خاطر غوری غمکن ایلمکین عودن
 مرادی دعوی سلطنت و ضربه بکدن مقصودی بر لیشا فت
 جینت ملا مظه سین ایدر روی عتاب ایله مرده حواب
 ایدر ده زمان عددن افزون هر اکیسه و عربان وحدت بیرون
 ترکان و طمان ایله ۹۷۷ محرم الحرام است غره سندن مصر فتحله

بر عظیم شان ایله مروان اولدی که جسم جهان بجه زمان ایدر
 بر جمعیتی کورمش دکل ایدر و بر مزید جبهه خانه و خزینه جمع
 ایلمش ایدر که ملوک هر اکیسه دن بر ملک بودر ما له مالک اولدی
 بر فر و ایشیش دکل ایدر **تسلم** کورسه فارون مالی حقد ایله
 اولدی و حزن کور سکندر عسکر بن کورسه بر ایدر افرین
 و هزار سوار ایله نامدار سکن سینه سالاد کیدوب نتیجه سیر
 و نشان علمت نکیشان ایله و صدر و زارت و مقام صدرین
 ستودن و حجی و خا میر اخوند محمد غوری و انیس پای و قاضو
 هر کس و قاضو کور و دیو امر ملو مانی و امیر ایدر ترسین
 و امیر انبای و نایب و امیر اولوب و امیر اول و دیوس
 تاک و کربای الی و امیر طرغ و امیر قاضو نایب و امیر
 قاضو بوسته و ایدر بن علان بوی کور عدد وزیر ایلیان
 مکن عرب و عجم سینه و ایلیان اولوب هر بر لوی انواع هنر ایله
 بولوله امری ده ایدر **تسلم** هر وزیر بر نظام الملک عالم کرایدی
 هر مشهوری ملک تدبیر ایچره بر شمشیر ایدر و اطراف مالک
 جانلر دوت اولان **تسلم** نایب قطعه قاضو ایدر مرصاه
 و نایب غزه و بربرک و نایب و دوس شریف و دولت باک و نایب
 طرغ بلوس و صید و بیرون و امیر اعزاز اشرف و نایب شام
 کربلاک و نایب حلب و خص بوداق بن اسراف و نایب صا
 جان برد غزال و نایب حلب ضربه یک و نایب عسباب
 بولوس بن اقسق و حکام قلعه الروم بایزید یک و حکام قلعه
 بن رمضان و بلاد مرعش دن دیار بکوره و ادر بجه حاکم اولدی ایله
 اون دیش ولاد سرکش کرانیک لشکر کشی جمله سی هب شیخ ایله
 بوی کون ایدر و انا لیم مصر کشا فلانن کاشف بنی سیف بر سپای
 اشرفی کاشف و صیاط پای کاشف و منهور و قاضو عار و
 بجه یک جنیدی ایله و غور غور دیو بجه حیا و لیش ایدر
 رشور عار دت منصب ایله صاحب نشان اولان حاکم سعید
 امیر هر حاکم شقیقه بن ادب حاکم جیزه بن عمار حاکم

و غم

عزاد استوم ایله عسکر زوم اوورسته مجوم ایروب قریب
 اوور دویر قریب قریب او اولغان صلوه اولان ذخیره اولور طایره
 ایش ویردیلر اول طویلک رحی دین برسی زمان ولولره ورسنه
 زلزله صالوب ساطعت افزیه صلاوه هر بریکوز موکوره مجا
 اولان صالوب وکوشه بکوشه خیراد ایله ندا ایلدی
 واول ذخیره لر مانشه از دیر عریان وجر آکسیه صالوب بجه جیل
 کی هر نفر نارما اولور طایره ایله خیر ایشی وکوش
 معکوس اولدیغی ذیله به عکس اولمچ صوم لر خنکار ایشی وین
 جال ایله **بیرا** کوردن نصر من الله ایقی باهر ایچنی سخیله
 المونته جبری طاهر اولور طویله صاجرت واعد
 نقاره لکوز لر کی جدید طویل سینه لرد کوب سبک کوش
 کردیلر نیزه لرغون اعدایه دیش بده یوب تیر لر غنیه خلقه
 کوز لر ایله فقیر لر د خنایله صلاسن نماهات اولمچ
 یغما عریان اولور هر مراد دایم غنیه بر شیره وهر خنیه
 د ولتک دیر یغ بر بلیک اولوب یواسلوب اوور و طوب وفتک
 یماشته نهفتک بودیدیلر طوب خفتک صدایه عزرات
 شیره عزرات نما سحر اولوله اول امر ایله زلزله صالوب
 افر کاردن کار کام کوروی و ستیزه کاوک باشه دنیا
 دار و جمیع تیر یغ قهر ایله تارما اولدی **نظام** اول شهباز
 بلند پرواز ایدیکم بالاجوب بجه قهر ایله پمال ایله شکار
 شیرانه چنک ایدن بهادر کون چنکه طاقت وهر تران سیدان
 اولان دلاز تانک بجه سنه قوت کور سیرب عاقبت لنگه
 عزیمت و هزیمت واقف اولمشه **امر** سندن جدا وکند وک
 تنها قالد سالت اوکرا اولان ووز واعضی سودی عجمی
 سلطانه عتاب برستم بوژدن خطاب ایله دایم خلقه مراد
 ودها ف لوی باذیلوب ایندی **بو** قدر عالما عالی مقام
 وصلها و بنام عمالت اسلامه نغیر عام قضی هرام اولدی

سکا

سکا غلام و پادشاه دین برود اوورسته سفر و دین و کتله
 ضربه بودیخه ویر کله نایجوا ایلرین معتبر کور مویوب عالما یه
 عداوت و صلایه امانت و ابراهیم خادان ایلمرک ای پادشاه
 بر غفلت عاقبت الموده اولان خلافت و طرف العتانه اولان
 اختاره تک سخی تحت خاوتقدن دور و سلطنتند شمشیر
 و عسکرک هلاک و برده ناموسک جاک ایله **بو** قدر چون
 مظلومان اوور کله روز و بزبان دیو بقیده سیف ایله
 ایلمرک جانب حلیه جان آندی **غور** کی بویوش بو حشر
 موخشدن مد هوش اولوب عارض حیون ایله اترن سوکون
 اولد هر چند که بند برکه جت و جتد نلد یلر عالم عفرات بعید
 اولمچین مفیده اولم **نظام** هر چن نازل اولسه حکم نقصا
 دیرین مد هوش اولور بصیر **امر** **یاشن** سرجدا اولان
 ایلمر عالم ایله ابن قریه کور دیلر که عقلی کلمه امکان اولم
 کید و بند ایله ال غنایات اولمچ شاه هر کسه نقصا
 عدایه کله **حیث** کاهلیه حکمی امر اوردن و الذله صالوب
 با شیمی کسوب بر جای مجهولن امتقا اول خاندان قضا ایله
 چونکه سلطان صوری جام ماف مالک الموت لزدن نوتر ایدیک
 خوفای سبقتشده خاموش و دنیا فی فراموش ایدی ایلم
 خاوه و کند و ف راه خاله صالوب ابن علاون ایله نیام
 اولد **اول** صاق کردون طاق بجه خاندان مال خطر اف
 اولمجه بر نایق قالب ملک د و امر افر کار اول باز کا بیک و تنها
 سلطانه سلیمه حاضر و مهیا ایلدی **نغیر** **نظام** و **مقد**
نق **نظام** **مر** وایت مور خاندنر که سلیم خان جانب مصر
 عطف عنان ایدن کن سفارت سفر ایچون کمال زلادم کلک
 دفتر دار بر مقدار مضطر اولمش ایدی **بو** حالده ذی قدرت
 غلامات سلطان دن برسی رخلت ایدوب کورده شیوه
 بر بسو ایله متر و کانتندت صد هزار ذو و بجه تخت کور

صاحب عهد عادت اولان عزائم رعیت کومسترس سلاطین
 یقینت باغث امتداد سعادت وساهت اولان عبدالحق
 ستر و صیت المثنی و سبب از دیار عمر و دولت و احکام عز و
 شوکت اولان سخاوتی معنای قضیت تبار و خاها عاشر شاهزاده
 بو عتق لر المثنی اینک اما مقتضای حساب شایب الله شاه
 کامیاب اولوب وزارت عظمی باشاده قرار یقله اولدی و در بنیام
 سوار اولوب اول سنه او فوژدورت عدد خصا و عدوی شکاک
 اولدی لکن ضعیفی عسیرا و لمضله اکثر بن صغر شمشیر وارن بیگ
 قریب اسیر و غنایم کین کونوب صدقات ایلد خدمت اوده لکن
 صوفی رسم باشانی بی جرم نعمت عزیل و سلیمان باشا بزاز
 فوت نصیب اولندی باشای صاحب فنون هر صاحب
 ماهر و نکتون اولمضله سقطه سراسی اولان ادره قریب نام
 و اشتغال کال ایچون دیمه توند اره بی و کنج فراغت و عزت
 و دانه و کند و فرمشدن و امنکی دکر ما نندین سیویب نفا عدا ایله
 قناعت ایلله بعد باوشاه صاحب چشم بر بنده رسم باشا
 وزیر اعظم ایدوب برسنه تمام اولنجین و تسوؤ کسه ایلد ایچله
 غلام سعی اولدی و عن باوشاه عالمقداره اعلام اینکله
 لطیفی باشانی متهم و اول کسه و مبهک اوز لر سنه
 رسم باشا باز دروب باشای مزبور سوؤ ظن و محر و اکا
 طعن ایچون شاه عالیجناب شتاده ادره نیم شتاب سیدر
 باشای صاحب کمال استقبال ایندکله ای حیانت مال
 بیوه ذالی و تسوؤ کسه مال عوارید بیب اللال اینک شوط
 اسلامه میدر که طبع خام دنیا ایلله بر نام و سبب طعام حرام
 ایلله دروز نیام عزاب محظی سیان خواص و عوام ده که بر سن
 بن سخی برهینر کان و نهادل و دیند اولخان اینکله جمله دت
 اختیار و سازوند اختیار دیوا اختیار ایدوب ممتاز المثنی
 ایدم سن خود عدو اولدی و تک رسیم سوز اشکار اولدی

دو

دیور و عتبات بر اهل خطاب سیدر دکن اولی فی تاپ جواب و دور
 ای خلیفه سردی درین مهم خیانت فرین بومالی فتیحه ادا ساهک
 یقینت بو لمثنی و قنقی ملکات مالکی تمنی قازوب جتار مش
 ز قنقی عبدالمنه واروب الیدن المثنی ای شاه والا سگاه
 بو با بله آگاه اولکه سول خزینک مرچا ادر که قریب ایدوب و قنقی
 و تبحیه حکم لکجاب ایدوب باشق و کوجک خزینک دام تیر ایدم
 ایدوب و لر پیش باوشاه صاحب عدالت لازم اولان رعیتد که
 خزینت و مرچایک ایلد حضور و اسرام اوزده اولر قجه سلطنت
 کال نظام اوزده اولسی مالا کلامه بر سلسله علما و خلیف
 عذار و حکما اوزده اوزده قرار و بر دیگر که بن سلطنت غنایم
 ایلد بعضی اوز بودت شیخی بر چار دیوار اولوب برنده چل کسه
 و جو سلطنت محرمت ایلد بر بشا بوستال اوزده تکرک باشا
 لاسلطان الی بالرحال بکله بحال الی المالک و لاس الی الی الی
 و لایه الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی الی
 و صکر مالش اولماز و کمال مرتبتن در عیبت عدالت اولسا
 بوقدر وجه بادشا هیزو اتم امور عدالتیه و عتیقی مهور ایلد که
 ایلد حضور اوزده اولنجی امر سلطنتی فصد اولور بو قواری دخی
 مریخ قدرتی اولر قجه کالانت اوزده افرام ایدوب و بانته در
 روز قنق خدمت ایدم و حسبه لله تعالی ایدوب زخرافرت ایچون
 بیعت ایدم دیونکن باوشاه صاحب فرات کلام حقیقی حقیقت
 بلیک ایلد تکلیف وزارت ایدوب تکلیف ایلد باشای حقیقت
 ایلد ایلد ای سلطان سلاطین و ای صاحب قرآن فتح اکثر
 برو و رسد ایلد این امانت ایلد خدمت ایدم کن ذل اعزل ایلد
 ذلیل ایلد عزت دکل ایدو کنی عتقدیم علی المصنوع والاول
 اولر که عباد ایلد دت صد در ایدوب قصوری ذل عفا ایلد
 مستور قله سیقت ایدن سلاطین ذی قدرت ایلد حقیقت
 ایلد غریب و شوق حکمت ایلد ایلد ایلد ایلد ایلد ایلد ایلد ایلد

احد الزعم اشعار و هراد اغیار لرین اغیار و ایچون مزبور مک معززه
 مکتبی مناسب کورگیدن بو مشهور ایله خفته هاپون اوسال اولدور
 حب الاعلام امر عالیترین امراره اقدام و چرکبیه اقدام اووزده
 اولد **عزم سلطان بتمج کشور شام** پادشاه جم جاه نام برماه
 حاجی جایگاه ابرو طبع سلطانی شام و امر السلام جائینه مایلس
 اولغین **سلطان عالیجات عالی شاف جانب شامه عطف و عنا**
سور و یار خیره بک خبر لر القای مرک مرکاب هاپون دوف برأت
 شنگ اولوب قرب شامه وار و ده نایب اولان علی استمالا
 اهل و دفع بایه اممال ایلدین هوا در ابره شامه بر و دار اولتیق
 یاشی فرمان عالیجات و اردو اولدور اول حوالیه اولان صفاد
 وکیاد اطاعت شهر ایدین فرمان بر اولد **ایق جان**
 غوری زاده کم یو چنک و قف ترک شام و جدب ایلری مقرون
 اکی جانب تخت بومر مناسب کهر میوب امر اصلا سلطنته حق
 و اولی پادشاه اولمغه ایق و سزا ابر او بر کسه تک ایچمی
 و عصر بی اولان نصحا تک افضی **طوما نیان** مر او کهر چکله اید
 قیای شاهی کیوب قبوسه لوی سلطنتی ویکه یو کفن مزبور
 نتیجه مدت گوشه نشین و اوبه و عزلت و بیج و شام عیادت
 مداومت اووزده اولوب صلحاء امتد ن اولدنی بختند فدم قبوله
 قعم بصبو متاع دنیا دت استناع و امر سلطنتد انا ایلدی
 محصل المرام جم بوسر انام و خواص و عام اگا زاده ابرام ایدوسکی
 ۹۰۰۰ مر مضان تک بکری پیشینی کوفی مفر سلطنته ای مفر تب
 و ملک لاشوف لعلجا ایله سلق ایلر یلد **رضیض امارت**
 اوج سلطنته ابر کور و یلر شهنشاه انجم سپاه طوما نیان کت
 مصر شاه اولد و عتد ن آگاه اولیچن ان شاه الله بونک زماندن
 عباد الله اسوره حال و اهالی و اردو بار دور دن مرتبه الحکمال
 اولدور دیو بلکینه مصره و ادرق خاطر سی خاطر عاظر لرین دور
 اولغین **طوما نیان** نامه معقول ایله هر سول مقبول کوندر ب
 بیورد بلر کیم مکتبم جدد ن فردن و خزانم عدد حسب دون
 بیور و ندر بومر بوجانبلره ترشیه انهرت افضایه ارضیه العیال

شهاد

شاده منناه اووزده اولان غوری اووزده جماد ایدره **حالا**
 سن صلاح ایله معرف و صوفیان ایله موصوف ایش سن
 حضرت بخت شادک اقدام عرف سکا بیوت و سبادک ایش نیاید
 مفر سلطنته قرار و دیار مصره استقرار اولد ایسه خطبه
 ایله سکه بوم و ضبط و تصرف سنگ اولسرت بزم جانن دن
 نایبیز اولوب جاده عدالت عدول و شرع مطهر دن کول ایلدینک
 جبل شین و شرع بیف سکا د ایلما حصن حصین اولوب هر اهره
 هاوی و اهدای دین و دولتیگ اووزینه مقصد و مظهر اولمشه
 باعث و بار بدم **نایب اهراب حسد و کین و اعیاب شرت این**
 اولتور ایکن کهر میوب ایلا کت کلام نقاق ایچاملرک استماعدن
 امنا اووزده اولسن **مادامک** سکا اقرب اولان مفرت مانند
 عفر ب اولوب صفت امانت ایله منتصف اولیده تخت یو کفن اولان
 فلاج ی ایللاج و اعیاب و اهالی اصلا اصلاح اولوب سندی
 عدالت ایله معرف و تصیفت نصیحت ایله موصوف اولیده سن
 شکر بلکه یو نصلا سخی فراخترش انجیر ب کوش هر شک مکتوش
 ایله سن **شایخی سیک حقیق** دامن در سیاف و هر جهله
 مراد انکه امرای صغیرانه بلیوب طرف ضلوه فکله اولان محال اولدی
 صحنه کوز کاد و تفریح ایش با ایلر حک و سوک لورک باشلرین
 شمشیر ایلر ایله ناک ایدوب **اعدا** یوزمه سادک هلاک و وجود
 لوروش **و شاکه** رسول بز نامه مقبول و جواب معقول ایله طوما نیان
 صعب قبوله وصول و دیوانه دعول یوزری مکت حیات ایله تالیق
 بالقبول ایدوب جزا لله شیر ذمت و جهت شهنشاهی ای البقی
 و ناموس شهر یادی م انب واروق اولان مرتبه و ریخ بومر سوس
 هر وجهله سیرد نلری کلام نصیح انجام خطر حاضر مزده مکتبم
 و مرسوم و فرمان شرنندلی نام معلوم اولمشه **کلام** درم بار لوی
 صدق و خلوص مرجمتد نایب و فصح و بند لوی کال مجتهدن
 شامشیر فی تحفه ایزه استناد ایزدیاد دولت و استازان
 انوساب باعث سعادت اولدیجی محاذت موجب نزامت

و بود مردم و گزند و سه عتق آمد که این کمال سپهر و بکای عقیقه
 در شمال خاطر فرخنده تا لایحه حضرتش اول بزی سزودن سوزان
 باشی و حقیر بود بعضی قبل و قال انبش ایدی سولا تا محمد الله تعالی
 نفع مصر انزه مفید را اول بلسه بولیک بخرت بولتر اچتی و کشار
 خاکسار و طوب از در بیکر صاحبی بزه میسر اولید دیو سوری
 و از پنج و الامان بخیه فخری الامان جاغروب اهل صنایع و اقرب
 بتدی انکر و سکت چاکند اوت طقدی و قول الجا ایلدیچ آستانه
 سته استاد ایلده تا جلیزین کچ قویوب رؤس مخصوص ایلده اهل
 بنیسه عصبان ایتاری ایلده کشته لری مانند بنیسه اولدی
 و مالک محرم و سه سته منضم نامعنه بودینه و فنی و جناب
 معاجیل بخیه صاحب تاج مالک مالک اولاندون باه و فخره الاله
 و انش قالدردن قرالیه سوزن و قلدرب طولش ایلده جنرا و بنده
 و انرا اولد در اده اولان قرک نهنک اهنک باشکده و بی
 تنک و اولیس من خزین بینه ما من و شهر عدان شمشیر عدلی
 ایلده روشن اولوب عصمات صنعای صندردی و ایما و دخی
 جماعتله کند و به او بیدردی و به او دیندار سوزن و ایتله ارم
 ذات الهاد اولوب مرتق امام اعظمی معظم و شهید الماحسنی
 ما کرم ایلده کرم ایلده و اب دوی سرع سوزن بخیه زمانه
 زینسه دو کرب کن بن القرین لندن الادی ع عجب دیکنده
 حکم ایتدی سلیمان و کتار و وزج قرال ایلده قولباش و کردار
 اوزرینده امرسکال ایلد کباری سردار لوندن غیری عزات ایلده
 شرق و غرب بالذات اون کرمه غزوات ایتله کله و بحر و برده
 نمنش سکن باره قلعه و شهر اولوب بخیه انرا ایلد کبار نده قطع نظر
 آخرینها و ولین سکنین قیا اوزره استوار اولان حصصار
 سکنسار و درک اول سال دخی دی قرال ایلده ناول و جبال
 مالامال او انشکن بند بوجا ایل بر ساعت مقابل و بر جماله
 فتحله قاده و قال اولیلوب عسکس سرفور سمت و سوزورده
 مستور اولمشله کینک کله و بی دلی خاک خود بجه غلظان

و کیمی بکنشده کوه بیایات اولدوق بقیته السیوف اولان
 قرال الامان الامان ای صاحب قران زمان بردخی عصبان
 ایتله که عهد و بیمان ایلدیلمه الماصل اول شاه صاحب
 هر همت له وضیت و اری اوزرینده حرکت ایدوب دستا حقا
 آنگد دخت عدالتی دنیا به صاحبی سب لطیفه فقیر و غنی
 غصزه غنا دن مستغنی ایدی و مر و بیدر که شهرت نامی
 شافعی مذهب در درم لکن عرب رحلت ایدوب ایلکون بک
 المذوق و زوی الاسرا حدین برینیه فالله حضرت شافعی
 ایتله ایلدی اوزره بزه که سن مبری به النبی مراد ایتله
 سسله علی باجری قول شافعی ایلده استغنا و مافی علی
 و نوعها فتوایله در رخا تا انرا اولند قلده شهنشاه معظم
 ذهب ایلده مذهبی مع ایتیم اگر چه مختار شافعی معتبر است
 اختیار خسی جملة برین مال اوقات ایلده ایشامه سول ایشامه
 مرتکب کناه و اساس بعضی عقیدت شاه اولسن ایشامه
 و کوزوی لاسر حامه مرد اول ای امام اعظم قولله سد المذبح
 باده ایلده مال بتم قنفسی زیاده ام عظیم ایدوکنی ان کمال
 سوزان اولند قلع حصرت ملاه و سابق شناس بودی املا سوزش
 بلیت می ایلده مال بکنی اله المالی دکل المالی اولور سکت حال
 مالی دکل و مال اوقات ایلده باده نفسی مرمتن زیاده اولدی
 خراجک حافظ بومصرجه افاده ایدر ع می حرام است ولی هم زمال
 اوناقت بعضی کناه کبار کون ایتکن شواب نور ایلده ساقط
 اولمشن شواب و حقوق اوقات ادا اولمشه الی بوم ایتله
 مرام قالمی اعالم ایلدند زهی زلف ناغ و تحت خلیفه مروی
 زین صاحب قران اسکندر قرین بجا نکم چشمید نظر اصحاب
 اروشیر شمشیر بجا نامر شاه عدالت ایتله که دستار
 اوقات و ایشامه اعتبار ایتله دکل حضرت شافعی رغبت
 و بودوکی ایلکون بک السنه رغبت ایتیه زمان شونیدولون
 اولان و ذرا اولور دهر **لطیفه سلطان باش ایلد باش**

کلی

اولان خد متشکار لر زمان دولتمند کامکاد اولوب افتد بلری
 رحمت ایدر بیگ مالوری و قوت اوزده اولمشه عیالوری بر ایله
 مراجعت و بر استانیه ملازمت ایدر بیگ اوقات خسته ایدر بیگ
 یاد و دعای غیر ایله روختی شادا ایدر بلری و سرحد لروه اولات
 میر میران قوت شانه مانند شاه ایران اولمشه الیرک شمشیر
 بر آنته ت شاه فراسات هراسان و کفاد بجز لوزان اولمشه ایدر
 و مصرده اول زمان دخی شاهراه دف عواید بکلر بیگ اولمشه
 انتفاغی اشاعتد غیره هدم سیله کوشیته سی بر د مصر
 شریفه سی اولمشه و ایران میر میران بنت الما ایدر ان افتر
 مایلیغ کاران اولمشه و احوصل ایدر بیگ سیله سیله سیله
 عدالت ایله حکومت ایدر بیگ ده داو باشلی و بیگ برینه
 والی اولمه اول صلاحه متشکار و شرعی شریفه بیغ و بیغاه اولوب
 صبح و شام بیته سی عدل و داد و علی الام و ام دل مظلومی اولمشه
 ایدی و اوق بر سنه والی ولایت و ۹۵۰ سنه و بیگ کوشه اوزده
 ایدر مصرده جواد و حشمه رحمت ایدر بیگ ایلک ۹۵۷ ده موزه
 علی پاشایه عنایت اولدوری حاکم رشید اولمشه عصر اولمشه
 ضعیفان ظلم بعید ایدر ۹۶۱ ده قیبن زاوه محمود پاشا
 ارسال اولدوری اول سال هر نه حال ایسه علی الام ایلک اولمشه
 ۹۶۲ اسکندر پاشام و بر ایدر مظلوم اولمشه بعضی ظلم
 احتراغ مظلوم ایلک بر سنه ده صحرکه خادم علی پاشام و بر اولوب
 دخت علی ایله والی اولوب عهده اهلک عسکر و ساحتد نصلک
 اولمشه بیگ بر دوز و بر معتبر اولمشه اشاعی کوشه و اکوش
 زور و زور ایله کذا ایدر ۹۶۸ شاهین صرطی پاشام و بر ایدی
 عدل و دادی بر کار و اوج سنه قلوب ناسی مصرده متشکار ایلک
 ۹۷۱ ده صوفی علی پاشام و بر ایدی و دوش بیغ اولمشه
 ظلمه اطاعت ایدر بیگ بر عیال بی طاعت تلمش ایدی ایدر سنه
 دغیرکه ایلک کوه لی محمود پاشام عنایت اولدوری کال شام است

ایله حکومت ایدر بیگ اهل شفاتر مهابتیه طاعت کوشه و سیوب
 ایدر سنه دن صحرکه ایدر نام بزید محمل بعید دن تفکک ایله اولوب
 شهید و فراد ایدر بیگ نایدی اولدی و خلعت خلفا و حان و شرف
 خلف الی عثمان سلطان سلیمان خان ۹۲۹ ده بکر بیگ ایلک اولمشه
 جلدس تختلری و فرقی سکز سنه سلطنت ایله ۹۷۴ ده جولمر
 رحمته رحلت ایدر که اسنا اولمشه جامع شریفه نوبته دف اولدوری
 بیگ شاه زاده کرم و حلیم اوغل سلطان سلیم ۹۷۵ ده فاتح
 بین لستان پاشایی بر میران ایلک طغوزای مصرده مهران کوب
 مردانه بیگ بیگه و اولوب ۹۷۶ ده هر کس اسکندر پاشاه
 بیگ سنه تمام بیگه نظام بعد مصر کلای مقام اولمشه تمام ایدر
 بیگ مالت اکیس اولمشه و مدافع بیگه باور معلوم خیرات مردم
 کوشه و ایدر بیگ بیگ بر حسین پاشام و بر ایدی مصرده
 جمیع خیرت باشلی و بر ملک عادت ایدر بیگ بیگ حست اوزده
 اولوب و بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 شهر بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 حیوانیه امر بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 نایان ایدی و سلیمان سلیم خانک ۹۳۰ ده بیگ بیگ بیگ
 و سکز سنه سلطنت ایله ۹۸۰ رحلت و اوق اولوب اولمشه
 بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 مهران و مهران سور اولمشه سوز و مر دی بیگ بیگ بیگ بیگ
 عروس و نیا کونکون دو کون ایلک و خاص و عام کوشه بیگ کوشه
 نوش بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 شاه و هر مرد اولمشه بر مراد اولمشه سختی ذکات عصر بیگ
 بر آدم بر لوزدی دیوشه بر عالمه و کرم مردم و بیگ بیگ بیگ
 ممالک بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 خلعت بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ
 و نصرت ایلک بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ بیگ

KIRK
 H
 I
 S
 ۱۵۰

اخذ قضایاقت ایله **مقاوت الشیء** کا لشیء بوکا مشاعر ندر
 دروایت مغیره هرکه اسکندر برافیه سفر ایله بیچیک اولایا دست اهلک
 ابتدا مصاحبتی ذهب ایه جلب و پیدا ایدوب ماقت شاعی بدیم
 خا صندن قیاس ایله **عقلاء** دن ایه صلح ایله علی اولی سوزدان
 اودوشه عسکر مویا ایلدی **وسفها** و عقلاء و هابزه اولی اوه اوضا
 بیلنور محضاً نیکم بچرین **بیشتر** **نظم** عقلی جوق اولدوغنده برکتیک
 سوزی آذ اولدوغی دلالت ایله **عقلی انص** اولان کفی انا **•**
 قتی برک اولدوغه سفاقت ایله **•** و احقی ایله عاقلی بویه فرقی ایشلرکه
 هر سوزده مطلق حکم و برن احقی و میزان عقل ایله امتحان ایدت
 عاقلدیر **•** محقق بواجباردن ایله بیا اولسه سنی عقله و عاقل
 سنی ایله کبیر اولسه سنی سن و قوف اولد **•** الحاصل بعضی کویک
 و دوی فرقی اینه و کندن اولدوغن سوزو خن ایشلر ایشلرده
 نیکم ساقده بر باد شه **•** و دوزو ایله تابع و تحتدست
 دوسر و سلطنتدن سحور ایلدوب سببی سوال اولدوققا جواب ایشلر
 اونی سوا ایله باه سیر بر علاوه ابر کوردم تدبیر برینله **•** اولدوغه
 اول بر بر ایز تراب و عالی خطا ایله مرتبه از نایه اینه **•** و
 ضبطنه تنزل اینه کماله کماله فریادلسی اعدایه سبب نشاندر **•**
 باعث مرمان او اری و دوجواب ایله **•** و نتیجه صاحب سلطنتیک
 خلقیتی خسرونت اوزده اولمخین خلق نفرت ایدوب محروم تحت
 ایشلر و نتیجه سلاطین ظالم و عدوان ایله تحت شتین اوقلا
 تحت بدنه اولان ظالم و مجابین اده دفعه ترس اولمسیله عقلاء
 صاحب قوت مانند بخون صحای غلام حیران و مرک ماهی میش
 سیک کچی نه اینه جکین **•** ایله بچراندوهن سرکردان اولوب
 بوسیا ایله ملکی و براف اولدوغن سوز جان بیان ایشلر **•**
 انا مالک الابرار **•** هلاکت اولاناضل بوکاد لیل **•** و نتیجه
 ملوک طریق ظلمه سلوک ایلمکین **•** انا س علی بن ملوککم **•** ایشلر
 خلق کلکم **•** بیعت ایله فساد اوزده اولمخین عاقبت ملکی براد اولد **•**

دو

و دوجواب ایله **•** و عاقبه العظام قرآب **•** بوی اشرایله **•** بریل
 و نتیجه شاه بر شوکت مناصبی ناسابق زمانه سبب مرشوق ایله
 و براب ایدوغی مالی و دخی خزینه بر فوئلوب اسراف و هواسنه
 ابلات ایدر بیچیک ظالم امر ایله مر غایا فراد وار قفا ایله عسکر دخی
 خاکسار اولوب امر فقا حجت غناده علی التواء و اکثر کبر اسب
 جلب مال ایله سبلا اولمخین **•** امر افکن اولان اعدا ملکی حالی
 بولوبن تغلب ایله **•** الی اولدوقون سوز خن ایشلر ایله **•**
 بر بعضیا کربک نجه مقارن اولمشه عصرین اولان ناس
 قیای شری سراپا وجود لرینه لباس ایشلر **•** و محصور بعضی
 کویک لر حکمتک مقتضای قلب ناس سوزا سوزفته و بشر ایلملان
 اولمشله بر دوسر **•** مادده و دخر عدوی جان اولمخین سبب ناس
 بزرگ کوره قیاس اولمشه **•** و عرف الکر زور حاله باکر و کردن فخره
 التوت بختیر طاشلر **•** یعنی باشد آق و یا قرا باش اولوب
 علمک و فضل اولمشه **•** و سفها دولمشه اولا بر عادت
 قیامتدن بر علامت ایدر **•** و قش جواب جوقدر تاریخ ایزیک
 قیامتدورن **•** و جمله کتابت ایشلر بری قیامت عظمی **•** که
 اولر ساعت ظهور اینه جکدن **•** حضرت خیر البشر و صاحب اکوثر
 علیه صلوات الله اکبر **•** و ده ایله ایلکستردن خیر و برمشلر **•**
 ایشلر **•** و خلافت اشراط ساعت ایله اشارت بیورلش
 قل الروح من امر رقی **•** ایله مامره اولمشه **•** و بری قیامت
 کبری **•** و که خالق عالم اوی خالق ایزدن اقدم بعض قوم کومش
 و سبب عصیان ایله هلاک ایشلر **•** و بری قیامت
 وسطی **•** و که سلف انبیا و عظامت نجه ام عصیان
 و بختیر لرینه اصلاعتا ایتموب طفا ایدر کلرین باشلرینه
 قوبان مانند **•** و عقیم و طوفان افاضلندر **•** و
 و بری قیامت طغری **•** و که جمیع دینا ده اونی اوج اعباده
 و عالی اسفل **•** اولامجه عالم ایشلر تحت و الم ایله ایشلر دن

حدود دو القدره قرین و قام بر و علاء الذریله فین واروق
سلطان کتخوری طرف اهل سته عاق و فغان و جانب صاحب
بدعت اباه اشفاق و فاق ابامکین ذوالقدر الجلیل علاء الدوله
دبد کلری بحیل اباه بگرد اولوب شاهراهن بر حجه کراه اباه اول
بد خواهی ارسال و قسم حیوانه بر حربه غلال و بر در حمله
بو جهت جن جهاد مزه کل حیف و جیل جبارزه مخفی سل سینه بند
بدع مالک بحر و سه مزی غارت عزیمت و او در مزه کلما که جفت اباه
عاقبت مزوره جزا و انفا لکزه کوره سزا اولدی دیو بسور و قل
مزو صلوما بنای مذاه اباه اینه دلکی سیاه ایدوب جی اساع
ای بادشاه و اجاه و **لا تتر و از تره** و **وز مزی** کلام ابه بر اولدی
جرم غزوه بر ذکناه اما سز و مخفی کناه سز و زور اساع
جسته اهانت و لی غنچه خیانت خیره یک ابه غزاله ایدوب
اشادت ایدوب و ای خانان کردون احتشام و بولودت زنیار
ما مون اولما برون مقتضای فطرتین اشهار و بیضای
جیلت بدین اشکار و هر فرد فریب تبدیل فطر فی غیرت ایدوب
اظه در و بومر عاب کلام ابه **فطره الله التي فطرنا حتى علیها**
و دل فی اشتها هدر دیو صدق کیم یاری خاموش اولدی
زهی طبع شریف با وقت الف کیم بو قدر غنچه حیال و هت کام
قتا له بومر مه عال و جمعت خاطر ابه حسن حیال و بر مه
خدای متعال ایدوب فی قیل و تالیم سلطان کامیاب کونانیک
کمال فضل ایدوب او زه کور بکین ملک خصلت در یار
عاطفی مواج و هر شفقتی بر مواج اولوب اکار وقت رومه
کیمر مک نیت و آنکه صحبت عزیمت ایلش ایدوب لکن قضا
بر یاق بودیک او زونه جاری اولدی که برون شهر یار کامکار لطف
شهر و دیادی کشت و کنز ایدوب کن طایفه قلاخ فی اناج
و متر دین کراه اصلا اصلاح اولیب الله بنصر سلطان صلوما
دیو نرا و الحمد لله بالسلامه صدای هر فتاد بد اولدی
سبو و یقین خوال نراست مثال صلوما بنای کند ولره کمال انفصال
او زه اولدی و حق کلام سابقه اشتغال ایدوب مغرب خانات

المسیحی

المسیحی فرمان و نافع الکلام المسیحی باعث خسران اینه کلام
فریب و غنچه بیلوب هترا شیطنت اباه ای بادشاه شرف
ماد امکه صلوما بنای صلب و طرا نیه لیا رب خطیله
چون تعب چکلیم دیو جواب با صواب بروری از احاد **ایکیم**
لا یشخرون ساعته ای که بر سن قراوت او زه ایکن خلاف
عاقبت ای غفلت ایدوب سر و با سز سلطان الانبیا شهادت
مهیبا اول دیوب اشادت سید ری فطلم ایدوب نلا و فی اعمل
کلدی ایدوب کما اخوا براجل غلبه ایدوب اولدم ایدوب کمال
اکا اولدم حکمة ابه اولجهت جان رو شنه کیر دت
اک نرجه نه لطف ایدوب بریدی اکا ایدوب صلومان و قنبر
ایله زما ایدوب جان و ارا بریدی ایدوب بر اولاد علی کجه قاضی
انکار و کجه ایدوب ایدوب طوماک ایدی غاری ایدوب
کون و ایدوب ایدوب و بر و زاسن ایدوب ایدوب
سین لیس بویه دیو کیم بری کاری ناکاه دعوت ایدوب مردم
سنی بریدی شایحه ایدوب بریدی صلومان با هو
ق نه وسیع ایدوب کیم شکی کون دوم لاجده شهنامه
معظم اذت عجله اعظم ابه نظام عالم و انتظام بخادم
بجوت باس ذو کمال اشکار بر داد و بکر مراد اول شهیدی
بین الشهود برود ایدوب مردی و خدکار کامکار و حق صلوما بنای
قبر بر انزلون هزار دینا و نشاد ایدوب بالذات نماز سینه
حاضر و با بوتنه ست شرفین قویوب اذ انزه نماز اولدی
ف کندی فخته نابونه مخفی قویوب بر لو بر نیت دخت
و یقینی ایدوب ای مقام سلطنت فوت غنچه و بدت دیکه الف
ای حیانه اولمشاد ده امر ایدوب که تک عاقلی و ناقص
عاد لی قتل صلوما فی کردیمک حق نای کوز و ب سلطان
بحر و بر میسای سیر ایدوب کرد ایدوب کس سنات جان
سنات ابه خانان عالیشان فشان ایدوب قصه و فاع

بر جماعت محبت اولیغین سلطان کامیاب حضور و مراحت
 و بر سوب لبش دفعه چیمت و عرت ایلد قتل ایه مباشرت و نصرت
 ایچون کند و به عمت ایلد اما حضرت یاری یازی تلبوب فتح نصرت
 سلیم خان و کسر انزای طومانی به ویر کماله اکثر عسکر هسک
 و اراستون جدا و مقریر ایلد و تنها قالدی **افکار ناچار کت**
 شایع کیا و عرت هر زمانه احسان ایلد کی شیوع عری ایلد
 حسن نر عری نام شیخ ایلد کند و خانه سندن مولد اولغین
 قبیله سنه تحضن اردوب اول ولد سندن و مجربل عری سندن
 و بو طریق ایلد فضا و قدری سرده لفظه ایلد **اول بو بوطونان**
 کور یکت شیلو و کور سرتب انشیرا لغتیه دیونا هر روز القیاده
 تکلیف ایلد بعن بزم حصص حصین در دیول ایلد غایب ایلد غامه
 و لیل و نطشوه دن معظ و مراسته کتیل اولد **سلطان بر قشور**
 اول غاری کور یکت غایت حضور اولد **فی نغم لایله الیگر** الیگر
 مضمون خاطر نه خطور ایلد **ظلم** عرب انشیری تاب ایلد نج
 سر وة التارکیاب ایلد **بی** فهوا ضحیه دل پر غم و اقلی ایلد
 خلاف عاده اول غامره خواب و امر و **حضرت** جمعیل صان
 وقت لر خیل سوروی در عقب مراقبه دن انکار ایلد **بیت** یار
 و الحکم لله الراحدا لغتیه دیو بر و باسن امر اسنه اشکار و عطا یوم
 بو نه قرار ایتوب چمکو زسوار و اقالیم بلا ده تار مار اولک و **دیو**
 بلندن قلمی لغتا و کندوسی قضایه مرضا و برودی **انغ اولانک**
 امری سر و با ایا غننه و شوب بکا و یوز یوه فویوب و لای ایلد
 مکر اول جین طوما نیای تجسیر ایچون فرهاد باشا قیبت اولغینان
 غایب نه یضین کلچیک **انق** شتر من احسنست البته فرمانی ایلد اول
 عرب بد فعال قشاکال ولی تعزیم کرتا اولغنه استیجال **و دهاک**
 باشای استقبال ایلد بو طوما نیای بولنه کتیل و باب غایه بیه
 دلیل اولد **اول** مکانه باشای کرم طومانی فی محل شیلی ایلد
 طرار نظایر ایله سلیم خانه کتوب سنیلر ایلد کون طومانی شاهد
 بار کاهه کلوب اداب ملوکا به طار بینه ایلد **بادشاه** اسلامه
 شاهانه سلام و یوب مقابله **مختلک** قیام کور سرتب کلام جوهر

نظامی

نظامی بوجمله انجام بولدی ای سلطانده عرب نه محبت
 بلا سبب ایلد بزه ظلم و حیث و اوزولوب نه سبب سبب ایلد
 بلجی به زوال ایلد و بی محبت و قال وقتنی دینن ده حالدر
 بو حال ایلد مقتدای نام و دعوی اسلام ایلد **بشر المقاتل بالقتل**
 کلام شریفنه تکلام ایلد **بیر سیز ویدک** اولغی خنی مهابا ایلد
 جوی ادا ایلد و الله العلی الاعلی هر چه له بر امر بکزه مرضا
 و بر مشکن بکا مخالفت و اوعای سلطنت ایلد این غلامکینتی
 چیلنت و قطاری قیاحتا دوزده اولغین فرعونیت ایلد و خلاف
 طواف حرکت ایلد **کسین** باش عورت و مر و ازا اولد و ج اعادسته
 قدرت اولد و بی معلوم **چقدر** ای بادشاه عالی عمت
 سلطنت دنیا عنده العقل برشی دکل ایلد کی اظلمتانی فحیدر
 بن سلطنته طالب و دولت دنیا به ارغش اولوب علما جمیل
 جبر جمیل الیکین **المشرع** **مالزم** نحو اسخه اوزومه لام اولد
 قدرم مرتبه تکلی ایلد **اما** نر خدام مرین و ندر رسول کونین
 عسکر فر مجری سلف رسول الله اکثر فر حافظ کلام الله اولد
 بز سؤکله جنات و جلال **حفظ** مال و اهل عیالی استرلا دوزمن
 استیجال و مالزی نه بجه حال و لایچ چکوب بزمله قتل اولد
 و نا کوی قنقی و ز عیب ایلد استیجال ایلد **سین** یا رینه که روز فضا
 هر که اغالمه کوره جزار و الا دنیا بی و نا ایلد کی کالمشیق اصحاب
 افسر و دکن بجه سرف و شمش و عروس سلطنته نیجه ایلد
 قالمش و دولت حیات بر لیسای عامر بیدر که بر مدت کتوب
 صالما نلرک امره سندن **النذر** و کوس سلطنت قنقی اولد
 باب سعادت مدارنه نوبت الله جاننده **کا** و خاتمه عرت نیای
 بقاده هر کالک غایبی زوال و هر زمانه باقی خدای لایزالد **بیر**
 الملک لله نوبته سن بشا اردوب خاموش اولد **باده** عالمی
 جراب با صواب و یوب ای سلطان خرب بز سؤک اوزور بکزه کلکه
 سبب اهانت شرع مبین ایلد **ایله** فنا ای علمیا کتوزین
 داستقناه فضلایه **مجتهد** دین **مضمون** با عرت دین مین ایچون
 تزلیلیش بر ایلد **تک** اوزونه عزتات مجاهدین ایلد **کبر** کت

حالی اولمزلر بر دمکه بونسق او زده احوال عالم تنهادی اوله
 اشراط ساعتی مروتی اولمشه باوی اوله و پیشتر

دوخی خلق بمرک اخلاق و مزاجی بیان اولموش
 مزاجی کتاو و مرطب بوسبب اکثر ناسی بخلف و مزاجی کتایف
 وضعف بصرا ایزه کون کبی اهل ویر و طبیعتی تحلیلات مخالفات
 و سبب شنوات و قات تحلی و صبر و کثرت جور و نعل و فن سرته ده
 ماهر و عین باصرو ده کتل چکمه و زهره شراب غرکوش و بروب
 اذنه چکنکی چالمشه فادولر و واقف اولمه جات و بروب
 بالونین و موی هدر مال و برسه تا باین اوج ایله اهل حقیقت
 اکثره شلقت اولیبو خلقی بالانفاق نفاق ایله مشهور و نفاق
 اولمیش فن نوار بختک امر باب بوقوسه دبابی دید بولوب اولمیش
 بولوب اولمیش امر و امدت انی اولان امر اولی جاء و زهره
 و کسایر مجاور و وسافر بالونین بی اعتبار و زنت اولمیش اوله
 این امر و امدت دمی قول اولی و بیکله اشتیاد و برمشتر و کسایر
 و مزاجی و بونسق و کسایر برادرم استهل ایله قصد دیم کسایر
 قول اولی و بیکله مشتم ایله بولوب و بعضی دمی لاجل اکل کسایر
 الشکل ایروب او عای و لایت و برای مصلحت ارباب دولته
 دولت ایچرت همت ایله رکند و رفی ضرایکن معینا ندی
 ضرایب **اکرجه قوم اشتیاقه ده وه قوم کیمه مروتی ذفره**
 اولیا حسابان نجوم کبی در هر قرنه سنبل اولیا مقبول و اکثر
 شهرت ایچمه اولی شهر کون بکون ظهر ده مخصوصا اولیا
 بیش مروتی و تقی سرد قری **سید احمد البدوی** اولمیش
 مشدسه ده اسوده و دوی عالم اول خاک عشره همه فرسوده
 و رفی شریفی مجله عای مستجاب و استانی سالیجای شیخ شایده
 انا صدق و صف اول قبه معلا وه هویدا و شعشعه نور خلیل
 فیر برانور لونا کالشمس وسط التماظر و پیدا هر اوله بره قد
 حیات و هر جیای ده بی شهادت و استغنا با ایله برتر کاهند

شماره

نجات بولوب صید و صداسی اتاق بر اینمش و او زده و کشت
 و کرامت و لایت بولایت کیشده و اطراف بلاد و نه نتیجه حیات
 خطه مرسته ده بر کون استانه سنه استناد ایله عقارت
 نسه مجاد و کونا کون مراد بولمشده و کوزه افریجه ایله اولمش
 نتیجه بیکس و فقیر طرته العیش باب سعاده تدریج سلا سقا ایله
 بولمشده بر مراد اولی ایچوف برادرم وضو ایله محلی نهاده بعد
 فرق کتایر استیل لعمرد البده و اسعی و برداشته اگر کند و تحیل
 این نرسه بر چ پاک کسب تحیل ایروب بعد انکیل ایچیشو
 بر کف نما و حاجت قیلدب افرین **لا اله الا انت سبحانک**
اننی کنت من الظالمین اسم اعظم اولد و فن اکثر کبریا سلم
 کوریشو **حضرت بونس علیه السلام** بودعا ایله بطن خوندن
 نالاس اولد و بچون فرق کتایر اشلاس ایله او قوسه فرق کون دک
 لطفه معبود ایله مرادی حاقیل و موجود بولشاجنی مشا قبل
 سکلوس و بوشوال او زده مشهور و مجرب جمهور در **نظام**
 کیکه اخلاصی ایله اته **عالم** جمله مقصودینه ایرد و سره خدا

SEYER KUTUBU

حاله ارتشاه منکسر سپاه ماورای قلعہ دن قلعہ مراہ ایوب
 طایفہ ہریانہ مروا اور اہلک نادر تک قلعہ و شہری شہریانہ
 خالی و درون و بیرون خزائن و نایب ایام مالی قالیق
 خیر بکت دہنا چند و خرابی ادا و تکلیف غزا ایوب لکن
 زاویر لورہ منزی و بیت خیلہ وہ بخشی اولان کتاف
 و اراون بخشی فتنہ احتیال و بر مکارہ بیت برست صدیق
 نائیدر ہجرتہ شاہ اولان نیل شمشیر ایام مصر و لہ سلطانی
 بیت منومنی ال التمدن کوندرب ایوب دخی منوم دیوب
 جواب بخشی خیر بکت اشعار و اخبار اہلک خیر بکت تکرا و
 بت دستہ ف خیر بکت خند قبول و وساق سربتی وقت
 بیور عزلت ایدن امرانک هزار استالت ایام احتشام بن ذیل
 و در ولتہ دعوت ایوب عسرتہ مایل ایوب کت اسان
 الامت ای حاتان بخت دیوہری دست بر کرد انت ایام کک
 مشہر احسان سلطنت و اکثری کوہن و اسکاٹ دیوان او ایدن
 و حفظ حصا و ایچون کتا جو سیا رده با کاکہ فور ایوب ۹۴۴
 یالخت کک سعادت ایام اسکاٹ ایدن قالیق کورد سعادت
 فتحی ایچون بقی مصطفی پاشا امسال بیور لری محل جاموہ
 وارد قلی ایچون جزو و حاکم جفکن کک و حاکم حصن کک
 و حاکم اکل و حاکم نمادیہ و حاکم بخشی و حاکم جیچور و حاکم
 بالو حاکم ارضی حاکم ساسک حاکم ہیزان و بخیہ ارادہ ایچون
 یولدی بقضہ فقیرہ کتہری و تاریخ مزبورہ بالذات
 مصر و ادیجہ فتحی بیور قاری و لاسکک ایچون قلعہ ملائیمہ
 بدین دیوبی قلعہ و کویک قلعہ بقرہ کک بدین قلعہ
 انصافیہ بدین قلعہ ایچون حصن و برہ و بدین حالان
 سلطنت شعری شخیر حلب لعل فتحی شام بدین قلعہ صند
 بدین قلعہ طریدہ و خاتان بجلوان و قصہ قانق و قصبہ
 ماجرینہ و قصبہ و رسالہ و شہر قزہ و بالذات قدس شریف
 و فتحی خان یونس منزل مزبورہ حسام پاشا و زو سبب سوو

یوب

یوب ایام قلی اولان و فتحی طایفہ و فتحی قلعہ و فتحی
 و فتحی صاحبہ و منزل ایچون بدین منزل ایچون بدین
 بدین ایچون منزل مزبورہ سلطنت طوبانیای منوم اولان ۹۴۴
 حاکم امرانک بکری لکن کویک بوم البت ایدی فتحی اولان
 مصر نادرہ عصر و فتحی قلعہ و اسکاٹ بدین واقع اولشہر کک تاریخ
 فتحی ایچون شعراون بر مصری ایام اولشہر و غ ایدی مصر
 ذورا ایام سلطنت سلیم ۹۴۴ بدین سلطنت طوبانک ہیبت ایدن
 خزائہ عینت ایچون غراب و ادب اعوان دعوت و برستان اولان
 شیر ایچون و شہر ت ایدن و بویہ حبیبان د ف بزمات او ایوب
 ملوک اولان و اوی عدمان مسلوک و ہجہ امراد حالان
 سائب بلکہ لازم و لائب و اقوی بلاویہ کترب امرکی حرکت
 و اموزش عورت بر دیوب یران و نامدار بخیہ بکت سواسیا و
 بکری ایچون ایام طایفہ اودام حضور و ارام اودہ ایچون علی قلعہ
 شکر و اطراف حلیہ مانند چخون برضون ایدی نظم
 کجسی غنلہ باقوب خواب ایچون کجسی عسرتہ ی ناب ایچون
 کجسی بیستہ و کجسی کک ہر بوی بر پورہ ہ اہلک
 کک ایشدی کجی بون افرہ خیلہ قتل ایشدی سوک طغرہ
 کوش سپہرہ ایشدی غنلہ ایدی سما و سیک و لولہ شہر
 و کک ہر ذاتی خراب غنلہ چشم غضب ایچون مانند ادرہا
 کک ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 دور و کجور و علی بوری و شکار کک ایچون ایچون
 خیر دار اولدی قلب عابدی منکسر اولوب غ قوس و غن بیسمہ
 د لار او بود ادرہ جانک فقیرا سخیہ بالذات سوار او ورتہ
 القاد ایچون مانند تیر و قضای ایشدی ایدی سکرتہ لیلان
 اول قضادہ ادرہ بقای ایشدی نظم تیر قضای ایشدی کک
 ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
 خون ایچون مستور ایدن و اختلاف مصرہ احتیال و بر مکارہ حال
 او طایفہ سعادت و اجال ایچون استیجال سوو قلی شہر و اولان
 بیور و الطال کاک اقبال ایچون استیجال ایدن لکن سلطان باع

سلب ابد و آب مروی بره دو کردی حاصل کلام ایام دوله نزع
 کمال نظام و در مرتبه هر ایلی تمام ایله و وزای عالی شاه تندر و انجلی
 بحسب ایوان قلع علی باشا علی باشا ضرب تنبی در براده اولات
 فرنگ نهنک اهنگ باشته دنیای تنگ انجش و عان کر منک
 صبت و صدوا اسواچی غرب و شرقه کشی ایدی سخاسته از جمله
 دیوانه ای بودنت برکوت بر قمشلو طاش ایله بر لئون خانی اوجیدن
 بره دوش و خد مده دیواندن بری اول خانی نالدوب رسته
 صورتی بود که بر یونم دست سلاک ملکوزن دو شده
 وکت اسما نوزد صرتب کدی کیر و بنا نمزه که بر لایق بردن
 الیزه المی کرم صلعه ه سوافی دکلام دیواندن ایدی عارت
 باساده یونزال او ذره مر وایت اولن کره شیخ و کتایدن
 کت خان می یازو صخراب اوله بهاسنی حساب ایدو صخراب
 برادری آباد اول بنیاد ایله دل و براتی شاد ابراهیم
 انشاق بر شخصک خان می افرات اولدوق ایشا ادا استانبولین بر فراد
 اکا هجر ارا اولمشه بنان دایر نیمه دیو حضور و زوره و لغوب
 چار و چک بهاسنی اشفا رو ایلی کسه اکا شفا بعلی انصاف
 خانه مژمال و سابق جمله ایله مر مال اولدوغه عیش و شحال ایدو چک
 اکا او کسه انصاف ایدوب ایکساله خانگی تام و بر لایق ایدو
 سیاف خواص و عام بر ساری اعلان و اعلام و اول شخصی تمام
 ایله دیو ابرام مالا کلام ایله **دعوت میند** بر فقیر زمان مرده
 عفتون هرادن شکایت کتیر ایدو چک بش کسه لجه یا نجه
 بش برکت غر و شلق دخی بر آنچه بستر زودفت ایله اکا عنایت
 و حال حیانتی بودی او نوبک یا نجه محتاجینسه و بر ککه اولنجه
 او ذره عادت ایدو بود نردن ما عدا ستولیمی دخی و از نغز
 مسور و ابر مرجه الله علیه **سلطان مراد خان** ابتدا جلوسلتن
 ۹۸۴ تا رنجش خادم **حسن باشا** ای احسان ایدو سنه
 صکره داماد **ابراهیم باشا** نامزاد اولدی باب تحصیل ایشال

بوسه

در بسته مصره و تحصیل مال ایدو سنه
ستان باشا مفرقه فراد و کتیر و دوزخ سردا ایدو
 ۹۹۵ ده ولس باشا و بر لایق خزینه بشیوز بیک دزده
 قرار داده ایکن یوز بیست لئون دخی زیاده ایدوب درت
 سنه حکومت و بود عت ایله اندر رحلت ایدی ۹۹۹ ده
 حافظ **له باشا** و بر لایق درت سنه حفظ و عارت و ضبط
 و بریط مکتب رفت ایدی و سلطان مراد خانک ۹۵۴ تا رنجش
 اولدولری ۵ ده سنه سعادت ناری ۹۸۴ ده جلوس بخشیدی
 ر **اسمه** سلطنت ایله ۱۰۰۴ ده جوار رحمته مرحلت لوی
 واقع اولدوق خانان بلند مسند اوغلی **سلطان محمد** شهزاده
 ایکن سنه مشورتی غیری موجودی اتلاف دخی هواسته اسراف
 ایدو امرسال امر سلطیه ایچون امر اسراک اولدوق جوابت
 المنصی فی ماث الله **محمد بن عبداللہ** سفاسن یازدی
 غزل ایله استانه کلویه و کجل مال خزینده د سوال ایستد کک
 مصره قورودیدی و **اسمه** ۱۰۰۴ استبد **محمد باشا** و بر لایق
 عالم اسوده حال و درون و قلم دون اولان مرتبه ایبال و زمانه
 دنیا الطافی ایله مالا مال ایدی ایکن سنه دق صکره غزو
 ایلال ایله استانه مر مال ایدو چک مشهور احسان سلطان
 اولکجه شاد بالینان اولدوی ۱۰۰۶ تا رنجش **خضر باشا**
 اربالت تسلیم اولدی صلح سلیم و لطفی عیم و اوچ سنه حاله
 احسان عظیم ایدی ۱۰۰۸ ده یا **وقوعی باشا** سلیمان ایدو
 وزارت ایله مزبوره ایالت و بر لایق ضبط و بریط مکتب عالم
 استقامتک مانند قلم ایدی و **سلطان محمد خانک** ۹۷۲ ده
 ولاد ناری و **اسمه** سنه سعادت ناری و یکر می باشه ایکن ۱۰۰۳
 ساندی جلوس بخشیدی ر **اسمه** سلطنت ایله ۱۰۱۳ ده جوار
 رحمته مرحلت لوی واقع اولدوق سر بر اری سرمد شاهزاده
سلطان لعل مزبوری وزیر اعظم تاریخ مزبوره حاجی

دبری محلی غصبه **مروند** مرکب **الکاخین الغیبه** و **المالین غیبتاوی**
 بوکادالت ایمر دیوار مقبره رد که ای شاه کشور داوج دست
 بشوره مقدور نه مقدم و بشور دبری **عمل** فی **ما** در **ما** در **ما** در **ما** در
 درگاه کبریا اوله زیوا افضل کل موجود بنی صاحب جوهره **ما** در
سید حیات **سید مستعد** **بری مالک** **حساب** **بر** **حساب**
 بلا عذاب و لا حساب و له بوابه برتلا مراب حلالها حساب
 در اما عذاب سیدش **بری** **ما** **بر** **صدق** **دو** **که** **علی** **التوفیق**
 فی عیب بولته اتفاق بنی آدم اوله که خالق عالم نزع بشوری
 هست بریم و عبیدن مرکب **افتنش** اول **افتنم** هر گلشنه در بدله **سوسر**
 بشوره دو در **بر** **عیسوز** **با** **استیب** **بار** **سوز** **فالو** **بشور** **بر**
 اما عیب و کناه دخی داوج وجه او زوره تقسیم اولد و **ول** **شاهه**
نظم هر کشیده ن صد و مرادون **نقصان** **او** **جمله** **مخصوص**
 اولد **بر** **یکه** **کان** **بر** **فی** **تقسیم** **بر** **وی** **دکنده** **بر** **لین** **بدر**
 خیانت طیفان **سناری** **نقصان** **بنا** **بر** **نیاب** **مال** **تیب** **ایله**
 خطاب عقوبت ذلت مجروح عقاب جزای طیفان **خیانت**
 مقدرای **حقار** **بدر** **اگر** **مقتضای** **بشور** **سقا** **تالی** **تعلی** **ایله**
 حرکت اولد **ایله** بر دخی صداقت عظمت **اوه** **استخدام** **ایجت**
 برون فایز و مقام اولی قیام **ایند** **مرکب** **غیر** **جان** **ما** **حاصل**
 مراد ذل ایله دماغی مختل و عزم غزلایله دایما دینا و بر **تقار**
 حقیر **بهدک** **ایله** **اول** **کنشک** **هر** **ایتنی** **مهمل** **و** **عدل** **ظلم** **مبدل**
بمکه **فسادی** **محمّل** **ای** **شاه** **بر** **عدالت** **اگر** **صاحب** **بهر** **عدالت**
اگر **مالک** **ملک** **ایات** **شوبلکه** **سالیق** **ظلم** **و** **بدر** **عفت** **اوله**
اگاشد **سیاست** **ایله** **عقوبت** **لا** **بدر** **دو** **که** **سایره** **مر** **حجیب**
عبرت **اولی** **ایله** **استایش** **ملک** **و** **نمایش** **سلطنت** **حاصل** **اوله**
دیو **عرش** **اعراض** **ایر** **بجه** **شاه** **عادل** **ایندی** **ای** **و** **بر** **عاق**
ایست **امر** **و** **بن** **ایله** **عامل** **بر** **فاضل** **اختیار** **ایله** **که** **القاد**
وزارت **نداشت** **شامل** **اولوب** **و** **بجه** **اولی** **لحق** **هر** **بهر**

حق باطلد ن فرقی اربع اول داناد دل روی اعتز او ایله ای شهر یام
 کامکار **کامل** **الحاصل** **لحمول** **علماء** **و** **صاحب** **قبول** **اختیار** **ایله** **وزارت**
 حمول **اول** **و** **ظلم** **عبد** **و** **انله** **مادان** **اولا** **فی** **حضرت** **سلطان** **قبول**
 قلبن **بالانفاق** **بو** **قوله** **لیته** **بو** **امر** **تکلیف** **مالا** **لیطام** **قدر** **دیو** **شاه**
 عالیجناب **بر** **آب** **و** **تاب** **ایله** **جواب** **و** **بر** **تکلیف** **شاه** **عمتا** **استدیک**
 ای صیدگاه علومه **غنی** **ساز** **و** **ای** **نخ** **کجا** **معارف** **ها** **بر** **و** **از** **باری**
 بر تو انون نامه بازرگ لوج ده قاروب سبب نظام و انکله عمل
 با محنت انتظام اوله دیوار اشارت **سبوره** **معدله** **امر** **شاه** **املاعت**
 ایروب **انظام** **عدالت** **اولان** **قانون** **نامه** **بیدا** **وام** **شاه** **فی** **هست**
 ایله **ای** **انشا** **ایله** **که** **الی** **بو** **هست** **ان** **قانون** **سلطان** **سلیمان**
 در **یکه** **مستوی** **در** **بعدا** **الاتام** **ای** **دستور** **دینام** **نه** **محصلا** **ارسلنت**
 معقل و نه حاله **نظلم** **خال** **مختل** **او** **رو** **بو** **سوزال** **سید** **وقد**
ایکبار **شاه** **علی** **سلطنت** **ذوال** **ایجت** **ملک** **خدای** **متب** **ایله**
ایدی **وی** **قیل** **وقال** **نظم** **اول** **لید** **مر** **که** **یوق** **بدایت** **اکا** **ایدی**
یوق **نیات** **اکا** **اتا** **فر** **کا** **دا** **اگر** **اگر** **کن** **دن** **بر** **شاه** **کامکار**
شریح **شریبه** **قانون** **مستعد** **اعباد** **ایتموب** **بن** **هر** **ایدر** **بسم**
قانون **و** **بسم** **اول** **دو** **یکه** **ای** **قهرمان** **زمان** **اول** **زمان** **ملک**
ملکه **ایمان** **فالمحقق** **فی** **کماندر** **دیو** **کله** **منده** **ختم** **انوروی**
شهر **و** **بها** **نهر** **که** **سلطان** **سلیمان** **خان** **بر** **مرتب** **شریح** **مطهره**
ایتنی **ایر** **و** **بجه** **که** **اول** **قانون** **ایر** **ایله** **که** **ایرض** **مدن** **میران**
ایله **حاکم** **اولان** **علی** **التوالی** **اون** **بشور** **سیل** **والی** **اول** **ایله** **التوری**
بر **مرتب** **متصل** **املضاه** **متصل** **بن** **تبدیل** **ایجتون** **و** **زرا** **عظم** **اولان**
قویله **محمد** **باشه** **ایضا** **ایدی** **تکلیف** **رجا** **لرین** **رکاب** **هوانونه** **عرش**
وانها **ایند** **که** **ای** **صاحب** **عسکر** **بر** **عینه** **اوذ** **ذوق** **گذر**
ایتمکله **بو** **مخصوص** **مر** **عابا** **اکدر** **سیکر** **دیو** **رضا** **بر** **مد** **کلوی**
معلوم **دنیا** **ود** **ما** **حاصل** **المرام** **پادشاه** **کردون** **احسنشام**
شاهزاده **ایجن** **والد** **لرتیک** **مر** **و** **و** **کار** **نصیح** **ایضا** **ماری**
در **دندان** **جا** **یکبر** **ایتمکله** **اوس** **سلطنت** **و** **غزاه** **که** **کال** **مرتب** **دی** **بر**
اوذ **ها** **اولوب** **بوضعت** **ایله** **بر** **میره** **در** **وس** **ایله** **استان** **اکوی**

چان بر دغزالی انله سز عسکر ایله اولسا اولله نیشاهناه
آسیاه نغلم مراد ایسه نغز ایلمی مولاه ایبر ایسیانی
 انله مهینا نغز چان بر دغز بر دغز او سور و جیور ایله صردن
 مرور و رضان یونش نام مغزله عبور ایتمک ماننده مرسیسه
 جیوش مرودن برکوه سپاه عیان اولدای اجهنل بادوزان
 و سبل فی امان کی مرات خانان عالیباشان ظاهر و نهان اولدای
 خان بر دغزالی عسکر ایله امانل کوردیجک مقابله سن
 ارجحال و محاربه سنک منبغ الاحتمال یلمکین در حال اول
 حیاط ماننده غزال شیر و لبر اوغور لوشیه انوب ایله شکار
 و طعمه شمشیر ابرار ایتمک بر دی اول قوت اولاق اولاق قوت
 قوت اولوب اولاق کون انق اول قوت اولاق قوت اولاق جان و در صاحب نام
 اهتمام طوما نیا به اولاق اولاق معاکسه بر اگسه به
 اهتمام اولاق اولاق و غن بادشاه اسلامه اعلام اولدای
 شهنشاه دوی زمین اول زمان اکا محسین و بوخوختسه
 آفرین ایوب حین مشورتهن محسینه عقیق و امر کاف و
 قرین و ایالت شای تعیین ایله لکل شیخ انوش جلسته
 مضمر فی بو بابین ظاهر و بوخوصوص قی باهر اولاق بوخو
 سوزوش کوش هوش طوما نیا به واصل اولیچن مدحوش اولاق
 زیاده بر دیشان و هوز ارم چان ایله حکومته اولان بر اگسه
 اهتمام تمام ایله نغیر عام ایوب حد دن بیرون جیهه و مغز
 و عددن افروز مسلح عسکر ایله زیدانیه نام مغز
 خانان عالیباشان مقابل و جانب مغز کلمه خابلی اولدی
 سلطان ظفر مترون اول قوت اولاق جترها بودن قودوی **نغلم**
 بیودوی قوندیلن بر خوش بکانه که زسالقوه بکن دری چنانه
 طوقوب عسکر تمامت دایق و با قوردا انق سلطانک اوتاق
 اولاق اولدای ارم اولاق ارم اولاق سرنکوت نادرست شام
 ایله عسکر شاه خا و عرض و عسکر مهتا اولدای لالت بکاز زین

و نغز

و نغز عسکر ظفر انجام اول شت ارام ایوب نیشاهن
 صبح ظاهر اولدای نغز شام مشور اولدی **نغلم** سوار اولدی
 و چابندن دلبران ایبر لر چان و دایق عزم میدان
 علمای نادر بر برون باش قضا اسرا و قلی ایچن نغز
 حدک و ندر لو ایتمک نغز بر اولاق کلور سینه لرون در لوا اولاق
 نغز وقت محزون شاهه دک و صیورن احشامه دک بر دهله
 چک و خد نغز اولدای بکه صدای طلب تو فیک ایله کوش نغز
 چک چک ایتمک و چشم چکان نغز و خاندن فی نوو تالمش ایله
 و قرارت افتاب انور ایله سیم دین کر بوته ده اولان اولدی
 ایوب و زین بر وی اساق بو یوسوب حرف دلبران بسط
 زمیندیل نبل و ش جارف و نغز جانلر تنه نغز عاوی اولدی
 نالین الاصصاع مصباح صیاحی اندر ب زین و زمان تابان
 و نغز چکان انور افتاب علم تاب ایله در حشاک اولد طوما نیا
 مزبور عقل ندیبر ایله معرفت و مشهور شیخاعت و مران مسلم
 و جمهور اولماین ارام نغز کربنای و الی ایله سالف الذکر
 بن علو فیما نغز الوب بو اوغ نفر دلا و در براق قصد خانه اتفاق
 و بر لوله ایله و در حشاک ایوب عسکر دوم اوغور نوم و نوم
 ایله مرک و مراد کل کلوتیه زرک منورق ایله مرک عام دیشه
 اوغور سلطانه کرب سنات باشا ایله عرب و این علفان رضان
 اوغور نغزاه و کربنای و الی سوار اوغور علی کی خالی بر اگسین
 ارجی دخی شوبته شهادت نوش ایله چک بکش بر اگسه جوش
 و کال قناه فروش ایوب هر بری باده غرور ایله سر خوش
 و جهله اهن پوش اولدای بودن بیلر باوشه نظر بنه قلب سباه
 ایکن حرکت رو بادق آگاه اولیچن شیه قران اولان دلا و مراف
 الملک اوغوریه هجوم بیور دیلر اول هر نوزان میدانک الای
 دیشنده ایشودیلر جان حشیه و دوشدیلر اولجند عسکر
 تار و ماد و اکثرین طوقه شمشیر باس و کزین ارم و فراد ایتمک کل

دامرین انحراف سبب خسارت ایدو کی رب و عت در دیو
 الجبله بر تالیخ ایزام و شایع نافر ابله احترام ایدوب دامر الضیا فیله
 فغظله ابله امسال و تکرم ابله قلعه و ف شهره ایصال ایدوب
 حکمت بزوان صلوا مانی ابله ادعای قرآن ایلانین علان عقل
 نوزده پر کتن چر کسکادات اولخله الجبله نکران ابله نکران
 ایدو بیگ اول ایلانین ابله جه سن تلفا ایدوب مغرمانه باب
 صلوا مانی سر وانه و نامه ایچون سلیر خانه ایدو بیگ نه جواب
 اما ده ایلوگ دیو اول بد زبان اطاله لسان ایلان **تسلم** اب غرور
 او زده اولوب اول سوار کبر و انا بیت ابله استوار **بینه** کرب
 عشقه و یوب سلام **باب** سفاهت ایدوب چوق کلوم **نیش**
 طوما مانی صلب البصره بعن غراب البصره شهر نصرت جواب
 استوسن بر باد شاه جم و جاه که مؤیدین عند الله اوله بر عسکر ایلان
 مقابل اولن غیر قابل **حالا** سزی اقلیم با نام نام و یوب سکر کوز
 قطن نجوری و امر کوزی دار و دیار د کوز و دیار سلطان
 شرت شهادت البصیرد غور و سبک غور و طعیانی و عسکر کوز
 جو ری و عصیا خاندان سلطنتی بر بار و جمله کوزی **لالشاد**
 ایدوب فساد سکر قوی بود چیه و لکن نرف بود **حالا** اول
 شهر پار دی قدرت بر قوی نامه قناعت و بزه عرض و حجت
 و سزه بند و نصیحت ایدوب انصاف بود نرف ترک و مقر سلطنته
 عیون بنت ایلشکن صلح کن ده اولان صباغی ابر و القلم
 سید الاحکام حکمنه رضا و بر میوب **الفننه** نایب لعن الله
 لمن ایقضا **حقی** او دو بکنه امضا و ناموس سلطنته سزا
 اولین وضعه اقد ایدوب ایلچیلین هب هبا ایلد کوز اول
 شینشاه غر و شرف امت محله سز و شفق او و کوز ده
 کلمه محقق عالم البقیین شمس سعادت کوز اوله قرین اولوب
 نرم حیانت فیصیح شقیچ اولدو سوء خاک کن دن ظاهر
 و زمام جام عشق کوز اثر اولیجی با ده غر و سز ابله کجیا کوز دن

بام

بام بعد الیوم احوالین ابله مقید و امور کینه نقتله او زده
 اولوگ و یو ککن **امراسق** برجا نب اولوب صرف سلطان طرفان
 او زده صلح ابله عمل اول و اعوان ابن علان نرم امور نوزده حکم مینا
 دیو **جواب** شایان غالب اولیجی جانب سلطان مغلوب اولدو
 جیش ملوک قناله یوز طوندی **ملک** مالک ذواله یوز طوندی
 انحصار در خانان الجبله ک قران قون خبر لری و اصل اولدو
 سلطان بهرام انتقام دین و غیره تنه نوی قرام ایدوب
 رشام جنت رشامک ارام انیب جانب مصره غنیمت
 و ایلیم عزیزی بالکینه خنصره کند مکنت و شهورت ایچون
 نیشه چی دعوت سیردی اولان شی عادت او زده در دولت
 عنودیت ایدوب کلوم جیره نظام ابله ای بادشاه اسلام
 انجمن کله الملک الحاکم حلب شام دامر السلام مقدم شریف ابله
 سر کلوم فر دوس برین اولیجی **تایلم** مصر وین قدم شاهی ابله
 نایم اولمقی ناموس شاهی روا و عرض شهنشاهی مروا کلدر
 خصوصاً خدمت عربین الشرفین نتاجه صاحب نایب اولدر
بیک جان ابله محتار ایلن نایب اولوب **المربطه** بقیته
کام بصره **المربطه** بصره مضمون عالم امر الویته حنی و نسیان
 دکلمه با دوز عسکر بر کسه تک جام و دولتری نرم سلطنت
 انفر اولوب عسکره اتم اولدو و غی ظاهر و سعادت صالک ایلشکن کبر
 بر تقم کتامت بیکر اولدو ای با حکم تقدیر ایتد کلایه نیر اصابت
 بد بر اولدو غنی قتی باهر ای شهر یاز ناموس **بغایه** الله الملک الله
 سفدر اولان امر هولت ابله مینسرد بکن **سلطان** بحر و بر
 عسکر خیمت اتم ابله طرف مصره متوجه و سروا له اولدر
اوش جانب سلطان غر و دخی روز نیت اماره ساز و سلب
 ایدوب بول اقدام و جنود جنود دن دخی چندین قی بر او نامرد
 هزار سوار ابله غزه به لشکرسودا کوز بر کوز قرار و بروکی
 اما وجه تحتر او زده **الحذر** لایق القدر **یو** با این اظهر اولیجیت
 امراء و یو یخ میبر معقبین ابله در خانان نیشاک **کمز** اولان

کهن مرد و ملحد توبه کار اولم و همچو دین زیاده عنود اولم اوله
روز بخشور بر پرده خشک اولوب اله اسکت اولماری بی شکله
مراقتی مروزی قیامت خرد بر پرورد بوکاشا هدر دویونان
عامة اینه امر بعه دت نفرت خصوصاً امام اعظمه زاده انا
اوزده اولد نوری مثبت دویونان اتی نفرشاهه که ابراف
وتور انکا مدت سلطنتی بودمه کلچیه ۵۰ اسنه اولمشه
ابتدای شاه اسمعیل بکینسی اوغلی شاه طهماسب اوجنسی
کور خلد اینه دورنجسی شاه عباس دکه فرق سنه دت
متجاوز سلطنتک باب مکر شطنتک ابراف اولمشه برضعت
کنده و عادت الملی ایدیکه تنقی ملت بادشا هارینک
الچسی کلسه آنکه محض صحت ایدردی راسته ذهاب
و ذهاب و مذهب قهر می اوزده کند و مذهب و توطریق
الچی و زهاب اولد ایدردی و خوف عسکری و امدون اعتقاد
ایلام بود خسته بن سزد تم بروری حقی مرگ ال خلد الی کله
وار و چنگش کتور ابراهیم اغا به صدرت سینه ده کند و
اطهار و مذهب خفیه کور ستر و بحت چار ارازل و روشن
یوشم ایل اشعار ایلر بیت بخت چار ارام بن وجودم صدر
صدر بن عمر و جیبک جانی کلسه اولم زندق سونقه ضلیم
عنه ای حد و فیلوسوف توفیق بر دایم زید اولسوق علی ایلر توفیق
الابو بحار چار اودن مرادی چار خلیفه دکه بری حضرت آدم
وبری حضرت داود و بری خلیفه حضرت موسی قریشی اولان
هارون علیه السلام و بری حضرت علی که خلیفه الله
دیده کبری مالاکلامه نیکو نجه ارضی بدکر دارا و اسلطان
تا چار امد ۸ چار اید ایدیکه دوست می چار خلیفه خلد
دیو بولنشا ایدر دخی حضرت ابوبکر و حضرت عمر و عثمان
سراد و عم فاسلد ایدر حضرت علی که ابوبکر عمر و عثمان نام او
اوغلی قصد ایدر ایلر و فرم سلطان ایدر شاهین کرای ایله
هم صحت اولد تان کند عطله مجموعه سنه بولنی شدت

دوشمیری بیله کتایت ایلر بیت اوز بک بکات و بر خیر سارده
هنده و خزینه ها تا کبر سارده روی به بسپا دی لشکر سارده
عیاس به ذوالفضا وحیدر سارده حالاکو طریقی ذوالفضا
مجددی و مذهب صلاح آنک مجتهد می ایکن مجوسی به مجوسی
و سنیه سنی کور سنی کفر کافر ایمان کفر مکاله ساد لوحده
دلفریک ایلر ک نجه شاهای بو باند ایله ندی جگه
ولشکر هندی ایله سندی بو اسلوب اوزده اشیکینه نسل
الکمال حاصل سلاطین صاحب ظهورک بری دخی مزبور ددی
لوشجی اوغلی شاه صفی النجفی شاه صفی اوغلی شاه عباس
خبر سال هرک ال ۵۰۰ اسنعا نیدر شاه شیعیه یان
و کاتم ایران تور ایدر حاصل شاه اسمعیل انضمام بولدی
بنه اول سال شهبان اوغلی علاء الدوله اوزدینه و زونانف
نهاد باشا اسرکلی و مزبور ک براد اکر می یور علی سلطان
شوی ملک مور و تختن نامراد ایلکله در حافظه استناد
ایتن ایدی سربینه جلوس ایچون معا ایصال سوز ایدی
باشای مزبور حسب الماسور اول دیاره ایدر فک الی برادر و
برادری مفرقه فرا ایدردی بعدک اتمام المرام سلطان کورون
استقام بر فاقه ایلام شمشکاه اودنیه و اودوب اندک ابرام سوزدی
کن شور سیک خیرینه سینه سی عقد و کینه ایله مالیه و دون
سوی و فی کمال جمیع دن حال اولماین مقدمات خاقانات
سعادت مفرقه طرفت دن ارسال اولماین نصیبت ایدر
نامه های بوند انش عدوت تنومر بوندن چایکیر ایلر ایدر
علاء الدوله قتل ملک ولواسی فرزند اشته نقل اولد و خلی
کند و به نقل او یحیی عرف جاهلیت حرکت ایدوب دیار اسلا
ذهب غارات و مالک محروسه غضب و خسارت ایدر
۹۲۱ بسع الفریک التیمی کونیکه دوم السبت ایدی
جمعت آنکله نکر بحال ایله نجه سیک خضال فله خیدن
خلاف حارق العاده ظلم ایله زیاده جمع مال ایدر
نکلیت ایلر عاری فی ضعیف و غصابت نامنا سب ایلر شرف

بود چه ستمده در **سلطان یعقوب** بر ما در وقت
 ایکی برادی و حتی اولوب انرا لایحه رعایت و سلطنت یعقوب
 مرات مکرر دهم نوعاً متابعی تمهید و بکراری فرست بود آنچه
 سلطنت بزه انتحالی ایسه سبک کالی انقال البروک و برادری
 بر بنشین ایله اول ناقصه العقل والذین سلطنت یعقوبه
 کو کلندن کیتم ایلمش ایدی بالا فره بوقی ندیم ایدر که دیگر
 اولی شاه عالی کرا ایلمشه زمام سلطنت فی تقصیر السنه
 کیر برات ایچون شربت زهناک ایله بعضی هلاک ابر **●**
 ایصل مشرب به حاصل و حاضر و اغلنک کلده سنه اظرا اولدی
 برکون سلطان یعقوب زمار شاده کایچیک **●** و ارا سغری اولدی
 عزیمت واکا زهناک شربت کوندر بر رخ ایچد فضا و قدما
 اول ایکی برادر یعقوب اردنجه تعاقب ایدر **●** بری
 و دعوت صوابتیک الماد مایلفی طب دیوشین
 دستنه و بر دهم صوکر چیک دیو ایچور بر بعد کندی
 ایچدی کرا بود و برادر تسلیم حایف بر ابر ایلدی و ارا سنه
 خیز کایچیک کی هوش اولوب اولی بیته سن نوشن ایدر **●**
 بوند بر حال ایله اولنجی ولاد زکوری نام لایحه ضروری
 سلطنت قوی اولقی شاه اسمحله **●** مکن صغر دهم
 بر قضی الحاد جاننده معتاد اولوب خلایق مذهب او ایچدی
 انواع قنیه و فساد ایجاد ایلدی **●** و تخمینه چو اولان آثار
 سفارین اوژا و صفا لایحه تراش ایلدی و باشقینه باج قزل
 ایجه ایله صار شقی برر افغان دخی کیدر مکن طایفه ایچام
 بو حاد قنیه ایچیه تقی ایدر بو قوم اوراشنه قزلباشی بو نام
 و بر مکه بدنام ایلدین **●** ۹۰۵ تاریخ اولد اوق باشق
 اشعا شروان شاه اوژر سنه ایجه کراه ایله ارب اول شاه
 د لندی قید و بند ایدر **●** حیدری لایحه اولان ایتاره
 افنی و بر کباب کندی قفا سندن شراب ایچوب
 اول خاندان شراب ایلدی بعد اولدی ایله چنکه اهنه
 و شکریم قلوب صاحب نام و نیک اولدی بود ابن یعقوبه

قتل ایدر خزینه سن اشقیاسته شخص ایدر کا بمشکل و لایق
 بعلم روان و بیرونه سفیر اوزو جان و بقداقی مستخر ایدر
 قنقی اولیله قدم و صد ایسه شایخی هل سنه سرابت ایدر
 بلا و ایچام اولان علمای و سن ملت و سلاطین هل سنه
 ایچدی جرای وطن و کیمی خاختنا ایله عزت ایدی **●** کیر برک
 و اوصاف کراه مانند بقا الله خان سن طوات و بیوسن سید
 کاه ایلدی **●** حاصل کفره شادا اسمعیل سمج هارون نیشانی
 و اصغر اولدنی غیرت عظیم فری و صولت سکندری ظاهر اولن
 و فویق العلی ایله ششم بیغ و فخر ناصبه نصرتین هوب ایدر
 لمعان بیغ نابلس و مشعله ششمین اول بار ایله سنه ۹۰۵
 شکره شرفه اولدی اول سیه و دیان هزار روبر ایدر
 شت ظلمات کی قزلباش **●** و سیرت هل سنه سر و اخض
 فی دین و ملت امر فریشتین و بر دبر قفا لایحه لشکر اسلام
 شمشین بارلق ایله و هر قزلباش باشی قیوسنه دو نیم کلاه
 خانوق اولان تاجلی ایچام سوندن تاجنی لایحه میات مصافحه
 ایلدی و دی و بر ایچک و دت باغ و فراغ ایلدی صعب زبور
 شاه کامکار ایچک سلطنت ایچانده امر اولدومرهای دما نیک
 باشنه دتلیک و امر و قفا ابر لایحه اشنه زهرا مر و ایلدی
 لایحه بولون نار و مار ایلدی **●** عرصه مالک ایچام زنگ و کجوست
 سرا بدن بک و امن بلاد و اساس عباد فی بک بستر اولدی
 تاریخ قنیه شعرا بو مصرعه املو ایلدین **●** ایچم شاهی
 سلطنت دوم بعضی مورخین شاه اسمعیل شقی اولدین
 بو چهله تقصیر ایدر **●** سالن برکون صید و شکار
 ایچون سوار اولدی قرا کر برکون شجر کاه بر دخی دکواه اولیله
 ما دامکد لایسن مایلس حیات اول زمانه و کلا که شاد
 مات اولم آتیم دیو نلشه ایله طاری شوق ایلد قضا
 بر و مر کرا اول کون ایسه بر شکار کیر **●** نایچا مهاب

تغییر

ابراهیم پاشا مصری مسلمان ایدوب خدم و خشم ایله مصره ودم
 باصده قیل قول نامرشو کلوب اقبال ورجای ترقی ایله استقبال
 ایله یوله علی ماجری لعاده علوف لرتن زیاده ایلمد و کندن غریب
 حکمانه حرکت و عاقله زحکومت انهنوب بی عات هرکه شست
 ایلمکجه برسته دضرکه صرکسته نقل اولندکن قتل اولندی
۱۰۱۳ سالده کورچی محمد پاشا دشمارسال اولندکن قتله باعث
 اولندکن پاشایرت کسرب عظیم اراک و هر خصوصه دلا و لاک
 ایدوب سکن شهر اول شهری اشقیب دن پاک و استانی بی پاک
 کلده که بنجه شهرد عام صدارت عطایه نام مقام و عالمه نظام
 و بریدی **۱۰۱۱** ده قول قران محمد پاشا ایلسان اولندی وارده بی
 ساعت اهل بدعت اولان طلبه دفع و رفقه جزات ایلمد
 اما طایفه ای طاعت انیموب طلبه بر اقامت ایله سکر اقامت
 ایندکن سینت ایله آلاوی بریشان و جهاب نیغ ایله نیام و نشان
 و بیسنه تا کم عالی شان اولدی **۱۰۱۰** ده سلحدار محمد پاشا
 احسان اولندی مصری منتظم بولماله دوت سه صفا و نظام
 ایدوب **۱۰۰۹** ده دقت دار لهد پاشا بر اولدکن او صناعی ناظر اولد
 شهور و اوچ سنه ناسزا و ضعی صد و بر بولشد و سلطنت
لهد خانکله ده و لاده لاری و **۱۰۰۸** ده سن سعادت لاری
 و اون ایلی پاشای **۱۰۰۷** سالده جلوس تختاری **۱۰۱۴** نه
 سلطنت ایله **۱۰۰۶** ده جوار مرجه حرجندی واقع اولدکن
 واصل دینه نقیبا کاشتا اسزاد بنیها بر اولدی **سلطان مصطفی**
 تاریخ مزبور ده لشکرکی **مصطفی پاشا** احسان ایله قهر قبال لته
 بر سکن دنیا کال و برمدی و سلطان **مصطفی اوغ آق**
 خلافت ایله شایع اولندکن **سلطان عثمان بن محمد شان** **۱۰۰۸** ده
 ناضل **جعفر پاشا** احسان ایلی سکن اید نصرکه کله **مصطفی**
پاشا بر اولدی مصره قائم عسکر مولانا مطهر ایله مابین اولوب
 طرفیندا استانبول عرضلاری کلرک ایله عرضلاری دیلوب ایکی بی بی
 غزل

غزل اولندی **۱۰۰۹** ده مرده **حسن پاشا** نصب اولندی غیبات
 شدت ایله حرکت و خاطر نه خطور ایدرسه اولیله حکم ایدریدی
 ایکی سنه دن نصرکه پشای بی بی **محمد پاشا** بر اولدی برت
 ایدن سلطان عثمان خانک **۱۰۱۶** ده و لاده لاری و سنه سن سادناه
۱۰۲۶ ده اون اوغ پاشای اچکن جلوس تختاری و سلطنت
۱۰۳۱ ده نالی شهادت اولوب ذکر سیفت ایدن **سلطان**
مصطفی خان تخته عودت اید بیگ تاریخ مزبورده **ابراهیم پاشا**
 عنایت ایله انور داریت عاقبل اولمین باب تحصیلرت غافل
 بولنپ آسانده حوق تعجب بکننده سلطان **مصطفی خان**
 طغودای دخی خلافت ایله **۱۰۳۰** ده خلیج اولندی **سلطان**
مروان ابن احمد خان تاریخ مزبورده توره **مصطفی پاشا** احسان
 ایله **۱۰۳۰** ده مالکانه مشرف اولوب **۱۰۳۰** ده بکچی اوچاشندان
 بر و برش بولمش **بیرام پاشا** بر اولدی جلب مالله جمله غالب
 و شتابلیس وار و نیا لهد پاشا و خذ شکاره خدمتی شرت ایله
 و بر سکه ایله مصره بر پیدا ایلمکن بعد کلنار و بعضی
 بو اخره اقتدا ایله آسانیه کلرک ایدی قولیه قولندی و ظلم ایله
 حوج ایدرکی مال کلدن ایدی کما ندین ندام لغوا سخیه ایلیق
 کند و بر حسومات قالد بوقبولد لک و لاتی استدر اراج اولدی
 لیکن تصدای کلر **۱۰۳۸** ده میراحوزد کیم **محمد پاشا** بر اولدی
 تواج برود و وزیر مشای و وزیر اولوب ایکی سنه نصرکه وزیر
 اعظم و سرد امر مجم اولمین عالی صلاح و باعث صلاح اولوب
۱۰۴۰ ده **سلحدار موسی پاشا** بر اولدی صلاح حال ایله مرتب
 بر حاکم مؤذنب اولوب مصره فیطاس نام امیر پشاده کیم ایلمکن
 قتل ایتدی و کندی عرضی ایله عزول اولوب عرضی ایله آسانیه
 نقل ایتدی بودین کلر کیمی اولوب **بعده** بقدا سفرنا نامقام
 حضرت سلطان مراد اولمشده **یشه** داوب دین بیعت و جوق بیعت
 تلمشده خبر بر ترتیب رساله حاله قبولدان فی عهد اد **۱۰۴۱** ده

هر ستم پادشاه مصطفی پادشاه زاهد پادشاه قاسم پادشاه
دیگر خدیوات ابلق مصطفی پادشاه سلیمان پادشاه آیان پادشاه
امیر ابراهیم پادشاه خانی احمد پادشاه حیدر پادشاه مقبول پادشاه
 و مر که بمقتول ایکن سبب قتل بر وجهه منقولدر که شاه عالی
 نژاد القنات استند بجه و ما غنای پادشاه فساد ابد و
 بعضی را چو قیامی بچین کند و هوادار لرزد تا استنجام سده پناه
 غنودینه و قوف تام و قلب عالی پدید اطمینان تمام کمال العین
 پادشاه بجهان قصد امتحان ایله ای وزیر کاروان سکه هر ابلق
 بر جان بنده سلیمان ابن سلیم و بر جان بنده وزیر امیر ابراهیم زمر صله
 سکه مرموره نازدم من مراد ارشد ما فی الظهورک اظهار
 و خاطر نه خطور ابدن اسرار حنیفه که اشکار ابلق اولی مراد
 بجزد بر وضعی القنات اکابر بی ادبانه هوالمرا و بجهت
 خرمین عمر بن یونس اول ایله بر ابد اول کسه که صحبت
 ملوک شوط و قریب ادب مرعایت اتمیه و القنات خور بجه
 رایت ایشیفه نفس نفیسه سن تفکک عظیمه و القنا
 و سفینه وجود غرقاب بجه فله و غنیه هر نزاع بود
 لا و ناء الملوک شوط طرفه جبهه عالم سلوک المصلحت
 جناب عزت بر فوای بر قولند بجه ایدم مکر ایدم و بجه
 نه و جسد اولد و عن مرآت سلطانی سلیمان خاندان مشاهدا
 این بر دخی قوجه بجه ایدم در که فرق ایکی سته وزیر عظم
 اولوب عصر سلطان مراد خاندان بر دیوانه بی تیمار و دیوانشان
 بر تیمار ایچون شیش ایله شهید ایدم بونه و در هر روز
 برای و تدبیر ده نوزده عالم غیر و هر دستور هزار امیر کورمکله
 مرتبه نظام الملک ده مانند شمشیر ایدم ما حاصل المراه
 سلطان سلیم خان صاحب احتشام تحت سلطنت بر تاج
 ایام و حق امیر ایدم بعد اودنه به منلی اظهار و اطرافی منت
 و کذا ایچون سبکبار و راه او ایدم کن صاحب فراتک
 بد و کله قدری بزم و زمانه کما قرین و شمس ضیا بخش معارف

دوله

دوا له یقین المؤمنین یوالی خسته و جام مزاجی شکسته اولوب
 خورشید حیات قمر سابق مانت و لغاه عاقبت غر و بهر بوز بودی
 مرتبه لرین کمال پادشاه آذد بوابسات ایله اناه ایدر ایات
سن مرتبه سلطان سلیم خان علیه الرحمة و القفران خردم نجران
 و فرد ده بیرو صاحب التین و صاحب التید بیرو هم صفا مر ایدر
 هم صفا رای نه وزیر استر ایدی نه مشیر الی شمشیر ابد و خیر
 تیمار ایدی قول و بر منی بزم از مدتی چوق ایض ایش ایدی سایه
 اولمش ایدی عالم کبر شمس عصری ایدی عصر بن شمس قلی مود
 اولوب زمانی قصیر تابع نمشله خرد ایدر شاهله خیر انکسه
 ایدر وی نایع سرور کونکلی اول سرورده بولوی بک سرورده که جاه چاغز
 ایدی تیغ و نغیر و زین ایفتن بزم عیشش کلام مددی بر عرف
 اکا نغیر جبه ابواب بزمه مهر بنیر کمرسه میدان رزمه سیر
 دلیر اولیچون دام و کیر اولی خیر اکسوزن نالرا غلسون شمشیر
 سیف سلطان سلیمه خیر و در بیغ هم قلم غلسون اکا هم تیغ
۸۷۴ نه ده امام سیه ده اولد تلوی سینه ده فرق القی
 سینه و بنت شاهی به بیگوس سعادت لوی **۸۷۶** نه ده جوهر لیدان
 مرضی کاه دن سوار بجه مرخت لوی واقع اولوب **۸۷۷** سمن
 رسد کله ایله طوف شهر ایچون ایدم کلای سفر هر روز منت و
 شمشیر اولدی خون بگی ایلد و اگر نصف عمر اسکندر قدر تخی
 سفر ایدم کاف تا ناف حکمی مفر ایدی و ذرای صاحب برای اود
 کون مقداری جنازه سن اشکاده و سرت شاهی اظهار ایتیب
 سیمانه و بوی بلور و سوسا نالرا ایدم و مینساره شاهزادیه
 خبر صالحه سلطان سلیمان خان عطف و عنایت ایدم دار السلطنه
 العلیه بجهت قسطنطنیه به کلا کله جهر لیدان جنازه لورن
 کتور دلمر اسان بولر جامع شرف لری نه دفن فادر بلر **نظم** اول ایدی
 وین بولنه سیف قاطع مرجه الله علیه رحمة واسع رسان
 شرف توکل اولان ذرای صاحب برای بولدرم تبویه و بولدر
 هر بر لوی و لوله آسرا اولوب بیک نام ایله بزم زمانه بالاسلطان

فایحقیق و دفتر دار با کارنامه فرموده امرا المده خزیمه اسلامه
 و نصف ابراهیم یک قسمنی مراد ایدینوب بوموجب دفتر کتاب
 مال و عتق ابراهیم بحساب اید اید و عن عرض حضور شاه کاساب
 ایندو کای شاه و الامکت لخصه و درین متوایه رحمت مالذبرکت
 او غلته عمر و دولت خود هزار بار لغت دیو اشارت بود **سورده** روح
 پر و فو جلوسه صد هزار دجمت و در دار چاد اربع نفر چهار دق
 یوز یک خالص العباد و ساد استقر اضل ایستگاه صرف و چهارست
 سفر ایدوب بعد الظفر اول دق نفر اکثر بود بر دوسر سلیک بند کاند
 خانان سنسلا اولوب اسلمی مسطهر دفتر اولو وید و پر و کون
 مال خلوص مال اید خزینده به حلال اولسون دیو و کله مال و مال
 اید یکک صفای مال اید مال البیالون بوسوال او فوره برسیا
 و اینها البرین کربان هم بونه فی الحال همضالی ایندک سلطان
 قران غنیمت کفایت ای نادان این یازدگان در قلعه لایق فیستاید
 چنکه موافق اولدی قلمی جلیست لری ناطق و دافعت لری با وجود
 فاعل شاهان و بروسات انا فاعل انواع انعام و احسان ایدامک
 ایکن بارشاه صاحب لغت خلوت سعادت حرکت تقدیر ن آوت
 و قلوب ناسه باعث منافرست **سلطان** عالیشان اولان اولون
 برینا و احسان اید یکک فاعل حاقان قدر و طریق بند کای
 قالدور **حان** اولی اولان بود و کبرای ناخیز و قصه و تمسب
 بلا نقصات مالون ادا و مقابله و حد منلونی سز اولان شیشه
 جنایله دیو حقل شریف انشای بود **دهر** الله علیه رحمت واسعه
 و شهر و دهها ایدمرک سلطان سلیم خانان حقی جلوسه علمای سن
 امتحان ایچون است او زدن ایاق دیوان ایدوب شیخ الاسلام اید
 هم بحام اولیجی بول کل کلام ای مندی الام فاضل عسکری بند و ک
 است اسب شاه کدای مات ایدوب بالوی کج و رفتادی غایتی
 کج بود فکرا بلا غرضی عرض فقر ایحقی **بهور** ایحقی صاحب قران
 صاحب فضیلت و برهان اولمشه عمل علمین ای محفل اولاسوب

نویس

بند که است ایلیق فداکی مات ایتمش ایکن قوس قزح کجی کای تان اولش
 و بوجوب اید **بعده** زمان روم ایل فاضل عسکری ایدم عنان
 اولدقن سولانا علمای سلیمه اسب علم لازم ایکن فاضل عسکری مال
 اسبکس اولمشه حضور مزده آت اوتش و بد کج **ایشاه** کسور
 سولانا سار اید فاضل الجیرا و لغت شرف عام اید دخی نا ایدوب
 جوش و فروشه کلمه کله برقص اید و بوجوب اید شاه عالیجناب
 بعد الاطول فاضل عسکری اید هر کاب اولدقن ای سلا و سلا مالک
 و کج بکوکت سن وجه اما عامه سی سوک فی وجه دیو نه دخیه تجیه
 لایق حکمته کوشه **سورده** اول دخی ای شهر اید ممتاز فضیلت نب
 غایت اذکر و اگر علمت کوه عرف صارتش قبه لاصوره صفای اید
 مدح معنی به آغاز اید یکک **شاه** عالیجنت حمد حلال اید ایدوب
 ایچمه لله تعالی سمان علمای و حال انان اید بومرسته ذقان ایچین انان
 شریف سلوک اتان ایچین انشایه بود **فایحه** ناخیز و امتحان
 ایچکلون شیخ **سورده** ایچین سلطان اعظم و ساقان عظیم دهب
 هر ایاستقیم اولمشه **کلب** سلیم اید قبرا امام اعظمه نظام و فضله
 منتشر و منوره زمام اقتیاد لونی شیخ ایدوب اقتدای علمای المده
 محمد دین و دینلر اولدی **و عصر** نوع شیخ بومرسته قشده و ستر
 دوزن یازدقن شیخ قشده صرف و کونن قادر اولوب هر تران کوه
 کلمان هر ایه **چکم** چراق نا توانه تکراته نه حاقی وار **کلنیک**
 ایچک اید کتایش بنوینیک سهاره حکمه اهنیک ایکن نه جا و س
 و هر بهانی **اولاد** ابراهیم قسا اول زمان علمای جمله سی اتفاق او دوه
 اولوب زهد و تقوی هر بری رتبه و اولیا دن اولمین علی مرتدین
 ایچون تحصیل و محنت شرعی امضا ایچون محضاتر قضای
 حاصل ایتمش ایدوب **بوسب** ایدوب **بوسب** ایدوب هر بری عالم و عامل
 اولوب ابرای شرح مبیندک دقیقه نوبت **انقر** **و صلح** زهد اید
 خلوت زاهد اولور ایدوب طریق حقی فویوب مراد ضلوه کتقن ل
 و دنیا اوششه دینلر و کشتن لر ایدوب **دخی** بیستون قران
 طریق میاحنه عالم عینی اولوب فضیلت ایدم و اعلم اولاشنه
 الاقدم فلا قدم بر لرای **و کسب** حلال ایدوب و مال اولمشه

Digitized by Google

لعل پادشاه بولس پادشاه همدم پادشاه اسکندر پادشاه
دیگر لعل پادشاه سنان پادشاه پیری پادشاه زینل پادشاه محمد پادشاه
 تاریخ زاد و شدت پادشاهی این قاضی عسکری و والد بزرگوار زمانه کجاست
 و در اکثر عیال اولاد مصر سمرقند بولس مشا و ده ایلد بعضی احوال
 ایلد به سبب قیل و قال این ایلد به سید علی جلای قاضی عسکری کین قتل
 اولاد بولس بر دخی تمام مدت مقام وزارت نقل اولمندی چونکه سلطان
 سلیم مرشد این ایلد که تربت سلطنت سلیمان خان خانلار و غی
 شاه و الی جان بر دغزالی سمعته سلیمان سلطان سرب سلطنته
 جلوس و نزولی ایند کلاری کوشته و شول ایلد بیگانه و غنه ایلس
 حلال اولد و ده ما عتبه سوری فرج صبح و شام حضور و عروجه
ایلد سلطنت طوما سنان پادشاه معلوی اولد و غی او ذره سلطنت ایلد
 غرق خنیا غریخت و رجعت این ایلد دعوی سلطنت ایلد
 حکام مصر اولاد خیره بک ایلد آخرت او ذره اولد غی حقیقت بر اصداید
 اول صداقت پینشه طرا و اندیشه ایلد الله خامه و کلمه نامه
 یازد باری برادر کرم الحضان تصور ایند و کل کلمه کلمه تحقیق
 عالم صورت بولدی نه احتمال هر کس که امر بحال تحصیل ایشقتیال
 و طبع خامه بر شئی بعد المثل سزال الین الذی اولاد غی
 ایلد چقا اولد عینه دست برین بولدی بک محنت و جناد غری
 شته کور میه عمر فاشه عارف و بونک تشنه چون قیاس
 اولد عفته واقف اول ایلد صادر اولاد کلام غایت الهی
 ناشی و جوامع نجات همته ن تمام شید بر ذیوا شریعت و عروت
 و طریقت و اخوندت و دقت همته فرض و عین بک فرض بون اولاد
 اوج شته د بری رفیقته و اذیع اولاد بلا ده مشارکت
 و نازل اولاد قضا ده سرافقت بری یاد صدیقده که بر خطا
 واضح ایسه کور بر سکت انی اسمعی اشادت ایلد طرفین سدا
 امرشاد و بشادین بری ده ستردن سهو ایلد صادر اولاد
 چنانقا ایلد سنی و نا ایلد جزا در و بوجواب کور بری دغزالی اولاد
 اولد اول خانیات شایب مجاب اولد بری وی ستم ایلد بر ذیوا ایلد

خبر

خیره بک دخی سر وی عتاب و زبان مکتوب ایلد خطاب اولد
 تحت شاهی سبک تبرک و کلام شریف اخی نه در سوسک
 بر استله سبک بین کلک مناسبت ندرای بد انجام نعت پادشاه
 اسلام سکا عرام اولسونکه ایلد شام کبی حیثه تمامه شاهانه
 قیام ایلد برکن سو دای خانه افلام خیاست ایلد اقدام این سزای بد
 خصلت شو بک بر بونیت ن فراغت اینده سنی سبک قطع لغت
 ایلد و جهاد اولد اقدم او ذره بک و ابرم سمرقند بر ویو هر چند که
 فضیله بولدی بک ایلد کار کرد بولدی بولدی بولدی و بر بک امراده
 اولد که اکثر اهل اسلام من پادشاه قتلنه بادی اولد بک
 ایلد شتاری دلیران خصوصاً غزالی کند و شاهی حلیه سانی
 اولد الله فان سلطنت طرمان کما طوط کردان اولد بک حجب عقل
 و سدا و کین خلاف محاکمه بکات القاء خیره بنده اعتماد انجیر
 سو دای سلطنت ایلد غنیمت ایلد شش اولد افر کار عالم عصیان
 اشکار و شام مدن حلبه مکتوب شهری حصار و اطراف و کائنات
 تار مار ایلدی خیره بک صدا اندکار بوجبر بد خطر دن خیره وار
 اولد بک خیره و ادب غزالی به خیره خواه اولد شاهه جانکاه ایلد
 اما خوره و ناخواهر انجور الخی پادشاه و الاجاه در کاهنه علی ماری
 عرض و ایتنا ایلد سو و طند کند و بی بری و دشمنی ستر
 ایلد بحال جان بورد غزالی و ذریه عسکر در پادشاه ایلد
 یاس پادشاه اولد اول خانیات حلیه دخی اقامت جنگ
 طاقت کموره میرب خیرت نداشت ایلد شهر شامه عوف ایلد
 لکن عسکر او رام کما اند دخی ابرام و بر میرب کور بک
 متا ایلد محال و قتال متشیع الاحتمال در حال ترک سوال
 و جدال ایلد شکل ایلد کیر و بک حلیه و قائلدن بری اولد
 بر زاویه ده متروی اولد اما یاس پادشاه غزالی بونوره
 شرده ایلد نوا ایلد بک دخی سیدی علی نام باری کوشی ایلد
 کوشه بکوشه بختساره مرکب مخفی اولد و غی برده اولد

انسروده و کوبیده بود و بخت ایدار ایداره سرسوسن کسوب
 حضور سروراده ارسال ایدار کن در شامه بردار اولدی
 اما بوجیب درمکه اولجین جامع ازهره برسکین و از خیرت ایداره
 یا معشو الماسین بوساعت شامه نعت غزال بد فعال طو باری
 و باشی کسلب و در شامه اصدرکه دیوندا و قمر طوما شی بی و در ایداره
 دعا الیک خیره کن استماع ایدار کن بکا ایداره المندن خسته
 و تمام برسته شکسته ایداری شش شهر ایداره بیل سال مصدوم حاکم
 بی مثال اولوب **۹۴۸** سالده افرتر انتقال ایداره ایداره صاحب
 سیف مردوس نیمی او زونه ایداره ایداره کیم باس و حیث بیورد
 مصدومه او فانی کتیر اولمشه و ایداره ایداره اولوب خدمه سی دفتر
 شانانی بیعتی ایداره ایداره اولمشه و ایداره ایداره **باشی**
 عنایت بیورد ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 جمعت برکسه ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 جیلرکت ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 کونده و بیجیت بی بیجفات ایداره برسته دخی والی و کندی
 عرضحال ایداره عرض اولمشه **۹۴۹** ده **باشی** ایداره ایداره
 کن جنبدان حکومت شامه و برسد و ایداره ایداره ایداره ایداره
 فتح مصدومه ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 دلیر و حکومت مصدومه نضام ملاحظه اولمشه حال ایداره ایداره
 اولمشه و غنمه لکیر ایداره **۹۵۰** غنوا ایداره ایداره ایداره ایداره
 خیاال ایداره تحصیل خیاال جمیع ایداره بدل مال ایداره ایداره ایداره
 و قول ایداره قتال و عالمه اختلال و خطیبه و سکه و ایداره ایداره
 زنجیره فکرت کام وال ضماندن انتقام ایداره ایداره ایداره
 در اعلا اسکندرافا ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 و باشی غنما و لغات مقام فیضیه قیام و عدم عصیان ایداره ایداره
 ای و برکرم فکر بکرم ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 و ایداره اولمشه ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره

سن

سن غریب شهر دیم و بشیر و شاه کامکار اولمشه شهر یاسر
 و دایم و دایم اولمشه و سن قتل و هر کس که طریق قدیمه شمشیر
 کید و شاه مراد خدمت ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 و مفید اولمشه و بالآخره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 امر جلیل القدره میسوره اولمشه حضور مراحت غیر بیستودم
 و برادر و رفیق ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 اولمشه و ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 عظمی بیستاره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 در مراحت جابسته غریب ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 ایداره اصلا ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 هر فرقی بر طریقه روان و هر بندی بر جانیه روان ایداره
 جانم تر ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 بولاق فراد ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 نقل ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 قبول و مسئول ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 با ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 آتش حقد و حسدینه سن کباب ایداره ایداره ایداره
 بر باد ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 اعتماد ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 و باشکده سمیت کلدن حرکت و مصریحی و لکت ایداره ایداره
 فرصتدر سلطنت ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 و ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره
 نیکم سلف سالفین رمزه الله دعا علیهم ایداره ایداره ایداره
 ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره ایداره

ذوق الطيور نعم فهو استغنى سويدد كجه سفاهي زياده اوامنين
 سويو بمسوب سياست اولكه و بادشاه والاكت وحي برمدت
 مصرده اقامت و خدمت ابدن ارام و شيوخ و عربانه مرابكوي
 او ذره رعيت و امانت ايله تعيت ايدن كشاف و هر كسه دن
 هر كسه منصب عنابت و برلوي بيه عودت ايجون اجازت
 سويو ب محاكمه لره مذهب ارمعه فضائين اجراء مستوع
 بين ايجون تعيين سويو مين قلوب ناسي شكين و اوقاف
 سلامين ايجون سويو لر تعيين سويو و احكامه اهل اله
 خاليه الخاله مطالب و اسلوب سابقه مراغب و الما لره قرايين
 سلمت ابقا و تكاليفه علم اجمعي لغاوه ابر و حفظ خصله ايجون
 ابر و بفر و ك مال او فاقه دخل و تعريض اولنده ديون ايجون
 علماء و صلحا و سياست خلق بادشاه خير دعا ايلير و خاكت كرون
 احشام برنج ايام نهي مصرده ارام سويو موب خاطر عاقله بر و م
 خاطر هسي خطور ايلمين ديوان غور و ك اياغ او ذره تماشا ايدن
۹۴۴ شعيا نيك اوچي كوني قيد حيرات ايله ايات خيره كه و شام
 خنت شاي جان بروغزالي به انعام سويو ديور و خدمت و خوات
 عالیشان ايجون مفرقه و اجازت تعيين و بگير ان بيش يك نزل اولد
 زاده ده نكين و كوكلتي و فتني و هر كس بلوكور دن نجه هر كس
 سوار عسك و حفظ خصا ايجون برمدن ارمه سياره تعيين اولوب
 و مصارف و مواجب هر چه حجاجد خارج سويو ايجون درت كره
 يوز يك ذره دفتر سال بسال ارمه سال بتسا الما ايجون دفتر اولد
 تعيين اولنده **۹۴۵** سائنه كلجه بر منوال او ذره خزنده ارمه سال
 اولوب **سلطان سلیمان خان** حضرت لاهوتك زمانت عداوت غنوا لوه
 القبي بر ميوان اولان خسرو پاشا كامران خلافت جارعا لغاره
 يوز يك التوت زياده كودن درب حضور شهر اده عرض اولدوق
 بخصه اولوب ما دامك ما في معلوم اولنده بومال داخل
 بت المال اوليه ديورهار شيفت ايله حقل شريف ارمه سال
 ببعده دفع الحاصل پاشاي صاحب راى حصول اراضيدت

ص

حاصل و مال بت الما دن تحصيل ايلدو كين ايراق عرض
 و عمارت محضرا ايله ايترا ايلدو بادشاه دين پناه بعد القضا
 انشاء ايدوب تحصيل درجات ايجون صوبه لر بيه صرف ايدوب
 اب لفظه دنيا في احيا ايلدو مرحمة الله عليه و اول زمانكه
 سلطان سليم عظمت شان ايله سلطان سليم خان **۹۴۳** ده
 مصر دن شويوه و منفصل اولد **۹۴۴** ده قطع سنازل ايله
 متصل بودوب بجه تستنظيتمه به داخل و تحت عاليه بيه
 داخل و نجه بولوره كجار عمارت ايراق عزرا ايشه و عاقل
 و نجه چند ايله سلطان غوري و غلي سيدى محمد محمد بن
 ايل مركر كراب ايلدوب بر آن منفك اولوب بر دهجه مظهر
 احسان اولدو لوك **الانسان عبيد الامان** فرمان بولوره
 ظاهر زمان اولوب مقدم اولان عسقا ندرينه نيشان اولدو
 هر چه بلك ايله خيال ايجون دن اولوب فتح مصر و شام
 و حك ده و جمع اولدو بجه نعب و من و جده انضمام
 ايجو ايه سب اولدو بيه شك و رب ايكين مقام و اولدو
 بوش پاشا حسد ايدوب منيشي خيانت خيره بلك ايله خوات
 قيد حيرات ايله اراك و مبدى خيانت اولان نوع هر كسه به
 انواع رعيت كهي حماقت و دو بادشاه و الا هت و وضع ناسان
 ناسوا ايجون يول خزا اولدى سلاطنته مخالفت قوت
 تحطوت اولدو بيه رب و عتد انا بودو اسي عاقدن
راى در محمد و ميه صكره كلسه كهي اوله مظهر كو نجه كرده
 بولدرنا ازلدن عادت و خور كه ابر لر حسد اكا خدسه
 نهي و فقير دنيا به اسير اولدو بيه حضرت ملك خيرا نزل اولدو
 ندير ايدو كني اهل دن دانم و تاخير ايجوندر الحاصل
 اول ناصر مرات ظاهر و فاجع نشامات ظاهر عزت ايله مدين
 بعد العودت شمال پاشا زياده حضور دن شاهزاده سني
 دعوت سويو مولانا كچه سليمان حسرت اللوك بومال
 الورود اما جانب بد عته نوحا و عت و طبعه اله محبت
 او ذره ايدو كني مشاهد و ادمي دراز و همي اذو و بوشاهان

Library

حاد عالمی سن و عورت و قدی کن کو کر محضت و پور سسه
 ایک مذہب سے مرغبت ایام م و یوشون ایام مذہب
 اربعه ده اولان عالمی جو از نون قنوا و پیریکت خواجگه اولان
 شیخ مرتضی نام شیخ طایب سن الرب بر در خنده بانشد بر
 آیدت اغاجه بند بر پان دن انید بر و حال خلافت واقع الله
 دیو اید بر علی الشور عالمی حضور شاهه حاضر و مناظره به ناظر
 ایکن اول بر د ساهر با بوجین ایسه الوب ظاهر اولور علمیه
 دین و ملت ان بو هفت ایله کو دیکل فی او دایله دیوانه نشه
 کلرک دیوانه د بر کلرک او باش عجم حضور شیخ کره ای امام ختیار
 با بوجنی جالمشیر ایام اول خاطر مه خطورا یلمیکن بو کار سندن
 ظهره و صدور الله عز ورا اولون دیو جواب ایکن الان
 بهتان اولرک که امام نمان حضرتی کوه و سوب بهن زمان کلر
 و خیه خطا ایتمم اوج اما سکت برسی ایدی اما که بلم قضی
 ایدی دیو سوبله علمیه عظام بودرت امام عالی مقام
 اول زمانه ایدر مدیر و حضرتی کوه مدیر برینجه حضور علمیه
 بی بها با جو تکه بو نایر حضرتی کوه سوب عقلمی ختیار بر مدید
 بعدا ایلام ایکن ای شاه بی همتا بولور دن آیدت شاهانه
 اختیار اولان مذہب بود که بر اختیار ایلام دیکلر
 شاه بی تمیز و تمجید مبین اولرک محتمدینه عدم اعتبار
 ایامه لاریق ضلوعی ختیار و مذہب شیعه اختیار ایلام اول
 زمانه برکت طاعتستان ایله سلیم خاندن جان قورقوب
 اران الامان ای صاحب قران زمانه دیو صلحی الحیا و کفن
 بر کردن ایدوب انواع هدایا ایله اهل بیتنی جرایم دیکلر
 سلطان صاحب عطا لاؤمه هوشیا ایله یاننده حبشی بیخیه
 طواغی قوشوب اول سال اسر مال بیوردی حیلن مالان اتان
 زنه لهنه قیاس نفس ابیطرقت خانانه سیر وطن او زره
 اولد و عن عورتی کو دیکلر جانب سلطنته نهعت ایتمه که
 ای شاه مکررم حرم محترم ان عثمان دن بکا دست ناخرم ایدر مد

دیو بعین باقه اشکر کلر شاه دو سیه دمبسته و حتران رانکت
 بردهان ایدوب سلطنت الیغنا نه لایق و دولت اول خانانان
 سوا فیکر الملک جام و دلدهی صنسه و امر بر عکس اولسه
 بزور نه فساد ظاهر اولاجی باها ایدی دیو انصاف ایکن
 پادشاه بی مانند که اعادی عدوسی بوبله بیسنه ایله بوزن
 بعضی بی دین بلکن سبت چهار بار کون ایدر و بیخیه صاحب
 ضلالت امر رسالت جانب حق دن علی اشادت اولن سکن
 سهو که جبر بولشیدع حضرت ایکن دیو برسل و مارا بیکله لغت
 ایدر لر و مغرب شاه بیخیه کراه حاشا حضرت علی انصاف ایدر لر
 صورت ایدر مرحوم ما در دن خروج و بنده عرضه عره ایکن دیو لر
 جزاهم الله بیکم نوم رضای حضرت علیی حقدن حاشا بیخیه
 افتد ایدر لر حتی شاه بد نام سلطان سلیمیه شبل الانصرام
 کفر فی دیوبت ایله اعلام ایلام سکا دیوم ایسلطان سلیمی
 علی کبر بیدر کجی علمیه باه شاه عالیجناب اول محمد
 جواب باصواب و بر و بونی کوندر بر بیت بونی سندن
 سؤال ایون کوه عایدی کافر میدر کافر کیدی و شتر
 و زعمیه قوم قزلباشه رشد و سعاد و طاعت از دایمه تا بلت
 اسکا ایدر بیدر حین صفا فانی ایدر بونی انشا ایدوب
 سفر و مراد سلطنت سلیم خانه کوندر بر بیت نانا بلان دهر
 بد و نت نمی رسید ورنه زمانه دو طلب مزد تا بلت شهرار
 یکامکار دخی مانع و معطلی خدا اولور و عن بوبت ایله اشعار اید
 بیت دار حق مرانا بلت شرط نیست بلکه شرط تا بلت دا
 اوست و جمیع دنیا ده کافر فریج و نصاری و اگر سکا بر در
 اهل اسلام ایله برز بیاور اولسه برن حق ظاهر اولمشه سلطان
 اولور لر الاجهوه ایله بو قوم مردود اهل سنت و جماعت ایله
 جمعیت ایسه مقتضای سلیمت لری او زره بیعت انصاف
 اصرا لری او زره ایما نه کان لرنت کم دیبا سندر و جهو و ایمه کلن

ملوک مصر ایله قتال و ملک چراکسه سهولت ایله سکا اشغال
 ایدر دیو او مفتی و الفتحین شاه امحرین اولماستی بنش بر
 ایله بل مبادت نال کیفیت حالته شادغ مشادغ سوال اولجوق
 اول قضیت ماب جواب باصواب و یوب اول لفظه ذکر است
 حسابین ۱۰۰۰ اولوب بعد الذکر ایله اول استند لال اولور ویدر
 شهنش جلیل بوییدن خرمند و لیل ندر و بیگ اول عدم
 العدیل ان الارض ده کی ارض مقدسه به دخی نیست اولور
 ویدی شاه صاحب جهاد ملک مصر براد و ملک انور
 الفاسنه ندن اجتمبا دودر کن ۱۰ اول فاضل عبادت معراج
 یوشها لفظت استنباط اولنهر که میراث موتا رن حاصل
 و صورت سهولته تحصیل اولنهر ویدی ۱۰ سبطین سلاطین
 دست چراکسه دن افراجه بقیبن ندر ویدی کن ۱۰ او مفتی
 دین عبادی ده اولان یاره نیشدر نیم قولورم سوم مسئله
 چراکسه نوعا عبد مشتری اولوب اولورن افراوه قرین اولسته
 بویقیبن ویدی شایقی مثال اولورن سورج سوراخ و کاهه استال
 ایتموب بنه اهل اسلامه نقل ایچیکنه نکلک عقلمیدر یاخور
 نقل بیدر ویدی کن اول صاحب کمال صاحبون لفظتدن سوال
 استند لال اولورن که قره و فرجه سورج سوراخه فارغ قالور
 سلطان بحر و بواهل اسلامه بزور بیستو اولسی نه چهرن محرم
 و بیگ اول فاضل التفیر اسم ساین دن نخر و اولدیکم حسابین
 اولقد لفظانه موافق و اول لفظ سراسر استن و سوز لر ان اول
 شندن اولقله من وجه مطابقدر دیو تقریر و بیجه و جه
 دخی فوجیه و تبیین ایله بویصله حال برعریشه ایله اجمکال
 و اکفا اولدی بیدر بویله و یوب حضرت ابن کمال ۱۰ ارتق
 اولنهری دخی قیل و قال ۱۰ پادشاه صاحب توکل یونناله توکل
 ایدر معات بیجم دخی مقدم کور و لکین ان تقدیم و اقلیم عرب
 و او مفتی وقت افزه ناخیز و توکل علی الله بوشاه مراد
 عانم سراه شاه اولوب اول کراهی اذاله ایچیکه نیت و یار بجه

نیز

عزیزت ایلدی ۱۰ سز الفرائی نام مردن مرور و شهر مزبور دن عبوس
 اوزره ایکن اول حواله ملک والی اولان علاه الدو له لئی دوله اغوا
 شوری ایله مسکس ی به زخمی و بر محله قسم جبار باهلا که قرین
 و نقطه غلادون اول کابین نکلین اولدی ۱۰ احاصل قطع منازل
 وطنی مراحل این مرک جالدران نام حواریه واصل اولقد شاه اسمعیل
 اسلا و مقابل اولسوب نه خسارت و نه کند و نه بکت اصابت
 ایله و کین مورخین کتاب حکایت ایشله ۱۰ بر دخیال شنان ایله
 حیکه افانت ایچیک ایچون جاننه لغت و اولار شته و صیقل
 حکایت اولنهر که کجا اولیا دن شیخ صفی الدین استی اردینی کن
 برش صدره نین صدای کلب ظاهر اولیچنی بر اولدی بیدر هف
 اولدی چی کند ویر باهر اولدی زهد و تقوی ایله صدره اذنت و سنی نام
 اولی وجوده کلوب ۱۰ نایب محمد حین رحلتی واقعه علی
 کما وقع و غلته تقیر و تبیین ایدوب اگر سندن طر بقره مخالف
 بر اولد ناخلف طلیق ایدر سه نلت ایله دیر وصیت ایلدی
 شیخ موسی دن سواجیه علی وجوده کلوب اولدی طریق صوفیه ده
 شیخ اولیچ فصیح بدمی حین رحلتی وصیت بسر ایله
 شیخ خواجه علی دن شیخ ابراهیم کلچیک اول وصیتی اولدی
 اکا فیلد ایدر ۱۰ شیخ ابراهیم شیخ خید وجوده کلدی کن
 مرده جیسید جنون مانند کتدیجه و فرت اوزره اولمش خلق
 دهشت ایدوب حاکم اذرای جان اولان سلطان جهان شاه
 اظهال فرجه ایله دیو ادر سیدت کند و فافراج ایدر بیگ و یار بکره
 اوزون حسنه تحسین ایلدی ۱۰ اول دخی نر بوی حسن افتاد ایله
 و اما د ایتدکن اول د خنزدن شیخ خیدر تولد ایلدیا اوزون
 حسن فوت اولوب او علی سلطان یعقوب باوشاه اولر مع
 شیخ خیدر حلیله نام قرین تروج ایدوب ۱۰ حله ده بر بیگ
 بیجی کون حضرت شیخ صفی صدره نین صدر ویر ایدر
 صدا اول و ختر بد اختر دن پیدا اولوب واسم اسمعیل ایله
 مستحق ایلدی سبب جلوس و ظهوری بعض مراد اوزور

نیز

اولمشنه که ع محبت صادقی بکدر کشیده افراسنده اول
 فرومانه دوست یاره قرناوش میانن در مانع فالوب هر چند که
 بواسر مرکب کتا ننه قصده و عزیمت وعدم افسانه سعی و همت
 تلوی غیره ناله آفر و هله بو سینه سنی تمیز و صدق نیت
 ایچون بر ابرار صدق دخی آردوی ایشا افشادن دخی خوف شام
 و خشیت تمام ایدردی بالاقر مقر بلندن بر اعدای عدوسی
 وار ایدر که سابقه اکا انواع عقوبت ایه باشه نتیجه مصیبت
 کوزرش اول شخص بد کش بری مصلحت کما عرض تحت تاثیر ایدر
 یعنی بر آدم سابقه سندن ستم دوع و الم کشیدن اوبه دروغ
 بی فروغ ایه دریش خند و قلفنه اعتقاد جائز اولیه
 اوله هر کز کید و دشمندن امین صید ایچون شاید سکا ابر کون
 حاله کمال بو سوال آردره ایکن نه اناک صد افشانه کلی عتادک
 و مجتبه فرط اعتقادی املناه ستر سقر با ایدر اولموشینه
 نیکه اشعاب صد افشانه ادا ایدر غیره فر اولموشینه
 خورنی نشا ایلله اول مرید عریق دخی برادر دی اولی الطریق
 دیو بر ایدر بی باشا ی غرق و مصره بادشاه ایدوب و صیبا
 مستغرق ایلله زهی احق دوست یاره دشمنی فرق این میسب
 نتیجه و نعه مجرب ایدرین صریحه کشف و داز دهک اینه ابراد دیو
 نیاز ایدر بویابه عقلا و صاحب علوم دبد بلمر که یکی نسلکه
 غایت مذموم بری مالکی مقلسه دبره سکه المله هزار مرتبه
 باعث نقضا اوله و نتیجه دخی دو سته دخی و بر مرکب نظم
 ولا لغوا مبع الاخوان لغوا فان اللغو مناع الحوضه
 ولا تقرض علی الاخوان فربها فان القرض مراض الحیة بری دخی
 سر یکی اسمی و یا قله شنه ناش ایدر سن که کتا ننه هر ادر تصرفه
 داعی اوله نه ناسکه دشمنه حال معلوم بار احق قباحتی نفهم
 اولمشنه احوال مذموم سلف مجرب الایام دبره که اینه نش کشیده
 کلام مدمن نخر حاجتی مراد و مکنز الکلام و غلام و حکما و اطباء

دوسته

دوسته دخی اسرادی ابدان جایز و کل زبنا دوست و تمن اولن
 جایز و دبد یار و نتیجه کل تر جاوذا لانتین شاع نحو اسخه
 اشاع ایلدین و یونله اشان دن مراد شفتین در دوستی امرضه
 خاله به دخی دبعک بمرک قولانی وار دیشا الحاصل
 منافق نر زبور قرناوش ایدر منافق اولوب صدمت اینه سندن
 عصیان نمایان اولدن ایکیسی دخی اتفاق رچر ابراهیم
 یاره منق ایچون هزارا انرا و اتفاق یاره نتیجه اوراق ایدر
 و یسره مر کتبی سبلی و جبر در ابر طرف سلطنته اسرای عکس
 اولدو دخی کتبه به منعکس ایچون جات باشه صبر و یوب نه افشانه
 بکد ویم جان یاره عصیان قادری نهشته معظلم ابراهیم
 وزیر اعظم ایکن نظام عالم ایچون ۹۴۱ سالنه مصره امرسال
 ایلد داخل شهر اولدو اول و زور معنی نر و داسکندر خنده شای
 ابر او عسکوه دخی تر قیوت و یوب بلکه بعد زمان بر سر میرات
 دخی عصیان ایه دیو طوب ایه ان نشا ایچون مقابله سر ایه
 ایکی نده نار اشقیاسه سل سیف ایدوب وجود لرین یابود ناسکد
 ایلد از زمان عالیه نقر ایه ۹۴۴ شعبان سنه مصری سلیمان با یه
 احسان ایدوب کتوهی مال و خزینه به نایل و منطقه ایه
 قسطنطنیه بر اول ایل اولد اوان سندن تصرفین صکره اشای
 سکا ایلله دلرانه سفر هند سنا نروانه اولمشنه ۹۴۱ ده ایلت
 خسر باشا به عنایت دلنده که ملاحظه فایده ایلد دیو سیک
 المون و ناده کردی دکل عدم قبول ایه مغزول اولدو دخی
 مقد ما دخی منقولدر بعد سلیمان باشا جانب هند و دعوت
 اینه که ۹۴۴ ده شکار مصره کلوب قرار ایلدیه اول و زور صبا
 عرض خلعه بکوشی سیم دکر زین خنجر ایه بیک قدر امرار دق
 ماعدل عیدی شتر می پیدا ایلدیشیدی سائر و ذواشع اولمشنه
 هر بصدقت حال حیا نلندن نتیجه غیرت و عمارت ایلدیشولم
 لی دوم المهاد خیر ایه بال اولمشنه و وار سعادت نلندن کتوب

اولان امرکات دولتی تحریف ایدوب سینه و امر اوله مال
 و مراتب علیه بی نایل الملت ایدی بواجبات امرای سنجاق
 خفیه کذب و عاصی و عاق و عدم وثاقه اتفاق و تکالیف
 شایسته نفع طاق اولمش ایدی وزیر اعظمی اولان
 سودون سرباز نصیحه سواغاز ایدوب ای سلطان ممتاز
 ایکی طایفه جلیل القدره غرض و تقوی و غیره مذهب عقیده
 نامعقول کور لر دی کی بحول علماء صاحب قبول فتنه
 دخی مقبول کلدی. بری عابد زاهد و بری بادشاه مجاهد
 خصوصاً ال عثمان بواجکی صفت ایله دخی مشارک باشا فتنه
 علی الخصوص سلیم شاه بوزوره و مؤید من عند الله **نظم**
 برسلمات سلیم الطبع در دیوانی **نظم** تا به زوله با شور و براف
 اولدی کیشیان. و اثره فتنه ایله تک محقق ضری کند و به
 عابد اولد و فتنه منحره بینه **الاشیة المسلم** **نظم**
 مغربی شرفی شاهد در با وجود عسکر مزده هر ترقی طریق
 و هر بری مذهبید و اندر فایزیم فی الامام و الدین کی
 خلاف و اختلا فتن خالی اولموب خوف ایند و صحت اشکال
 نذامت و مقید فضیله فصاحت اوله. وزیر بولکاهی نفس بر
 ایدوب تک غوری د لکیر اولوب جلد غضب و بره ایدی
 ای دیوب نجیب بادشاه ال عثمانی مؤید و کما ثبت بزی
 تحقیق ایندک علم فرضیتک بر الورد اعلم و شرف سلطنتک
 اقدم و جوداً اوفر و عدلاً اکثر اولو. بوقدر ابطال حال ایله
 رسم ذال مقابل اولدی امر بحال ایکن اولد و جنگ و جدال
 اینک نه احتمال در غنی وان حیات المر عدوه وان کانت
 یوماً واحداً لکثیر ترک اگر چه حیل مشکله کنشی دنیا ده کام الم
 تنون دنیا کر عدون انتقام الم. عوازه انخواه جانبیه
 عزیم فی اشتباه و جهلک. حال فلاح نشانه اولوب آه و آه ایدرک
 مراحت اهل الله ایله بل **نظم** صفتی مظلومک اهدت
 سحرگاه اگر برده فرما مقدر اول الله. سرایت اولد و اول
 عسکره و مورد فتنه بر فتنه مجیب و صفت بجهه کرامت مالک

بجودون

برجود و بسالک و امر ایدوب کشف کون کبی باهر و هر اولد
 کراماتی ظاهر ایدی. اول اشعی ایل الله کوش ایدوب تک در بر ایدی
 جوش و خفا نهند فن در و و ما و مراد نلده و اولان طایفه
 موسی مانند عروج ایدوب و به دفعه تعالی با سلیم تعالی
 با سلیم تعالی با سلیم و یوندا و جانب سر و مده نوجه ایدوب
 بومش اول صبا ایدی حکمت الهی جزئی بهانه ایدوب غوری دخی
 بری کناهی هلاک و سیاست ایله سنه سن چاک ایچون
 امر ایکن اول حاکم مفتی دین غوری برکنه وارپ **نظم**
بلایه المومنان دیدک سلطان فزودر کسی بی خصمه اولوب
 اسب عقبه سوار اولوب سلسله ایب شیخ الاسلام برادر ایله
 بر باهانت شرح مطهره ایدرکی انظر اولد و غن مرئیس عالی
 غمزه تک ضایع حقیقه فوری و عزمی بانک اسما ایدوب ایجاب
 خیره یک بدله سلطان سلیم جانب تک کتاب ایدوب غوری
 تا کشف مالک محروسه لکن ایچون بارشاه اسلام او دونه نفعی عام
 ایلمشده و با اعلام ایچون کنا خیره یک خیره خواه بادشاه والا جاهی
 بوضون آگاه ایله سلیقان عالم دخی و زراعظم اولان حرکت ایدوب
 اهل باشای و عویند و غور تک فساد غور و فتنه اولد و اولد و
 اقدام حرکت ایچون مشورت سوردن. اول روزی فتنه سربصر
 بر شهادت ایدوب ای صعب المسالک دیوب کو تا کونت علی المملکت
 خایر عاظر لری برک و مراد اولد بی امان اول ساعت مقام و ادرت
 و صلح صدارت و فرج ایدوب عسکر کفر و هجره فاضل الصکره فاضل
 فی سئال این کار فی احوالی سؤال ایندک امر ایدوب اولد و غنی
 و دشمن خصم و فتنه دخی احوالی کا عذاری صاحب کمال اولد و غنی
 محل قیل و نال و کلام. حضرت فی هتا و سبب اسباب کف مایشا
 غوری ناسدک بوزاری کاسد فی امر تیب زوال سلطنته اقوی
 اسباب ایلمشده. دیوب جواب و بریچک لشکر نظر و هر و غزوات
 نظر ایله سلطان مطلق مصری مقدر ایدوب **نظم** بریچک و سبب
 بدیجی کوف اسکندر کون کور ایدوب علی الزوام ایچون و شام

مخفی فرصتی فوت آید **●** حکمت پروردگار بیدار بر خردم کاد
 بولوب خبره امرا و نجیب نیهه فرما آید **●** مکر او نام و مراهروی
 خیره بکه برادر اولفته امامت الی عثمان ایله تازه جان بولور **●**
● هر فی دعوی لاجبایه مع الریاء کنیره و عند الشیاء یذکره
 الاخوان **●** یعنی ایله قننی برده نهیانه اولور و شن بعد زمان
 خیره بکه بیات آید **●** واره حقی حصار شهر یاری به کومه کله
 سلطان جهان فکر و فراستی امتحان ایچون مقیاسده برده
 ال ایله دن مال نه اوردی دیو سوال بسور دوق ای بارشاه
 ذی قدرت قتل و قی قمت عمله خفت کتورب یعنی **●**
 موت ایله تا سز حرکت ایله جرات اینه دردی حاله اولوب
 عقوبتله اولور و غمیل سرب رعایت باقی مروت در و اوله
 عرض عیونیت ایدیمیک **●** پادشاه روی زمین سلطان ای دعوت
 نمکین اولور و شنه حسین و بر سر به بجه نه افزاین ایدوب
 بر منصب تعیین وجهه لوازم ایله نسیب و روز در خلیفه افروز
 ایدوب بر منصب تعیین وجهه لوازم ایله نسیب و روز در خلیفه افروز
 ملازم اولور **●** دولت استرسک اوقه و بر امر فری بر اولی
 استانه بر باده کعبه و بر مسیله کاوق سنی **●** سینه انقروی
 کعبه بحراب **●** اخلاق حسنه سماجینه لازم اولوب اولاف
 اولدیر که طریقتیه بر شیء طالب اوله نیکم سلف علما و حکما
 دیشله **●** بت فریق و شنیکه اولدولته **●** ایله بر حضرت
 و بروردکاری طلب **●** زیرا بطالت و تکامل چنانی سامان
 فتنه شهید و غسل اشاعره عاقله عاقله انزلین و سعادت نه
 فضیلت کیش باندن ستم تاملور و زهر هلا هلا فاضله
 ذی افرین سعادت جا و دانی به مقتضی و بطالت مراد است
 د و جهانی به سردیدر جد و حد حق معاشد با هر وزیر فی امور
 دنیوی ده ظاهر در **●** اهل تکامل و میاشرت اسباب تعاقده
 و تغافل موجب اضلال احوال و مورث انقطاعی امانده **●**

نیکم سلف صاحب کمال دیشله **●** پس لاشان الی ماسی
 دخی بو کاد لیل افیور و مراتب امر اول عالی اشرف کثافت کربنای
 والی زخم خورده میو کاف اولوب بجی این سنان نمانده
 نهیانه اولدینجی خبری خیره بکه اخبار ایددی **●** بعد الاحصار
 حضور شهر یاره حاضر اینه کله عطف و افر ایدوب صومر نه عمت
 ایله ارسته و هیکل مهبات ایله بر استه کومر مین کا کلی
● رعایت و خاطر حاضر لر وقت عنایت ایله گذشت ایددی کت
● ال و شوق کت **●** مشغولی او زده عقل معلوم اولمخسوف
 اول جواب شهسوار اول علی که نیلارک دیو لطفه یوزوند
 امیره خطاب بسور دوق **●** اول سفینه و اسحق خطابی عتاب
 نریق ایله میوب کتورده خدر محقق ملا عطفه سین ایددی **●**
 اگر چه قدی دراز و الحیا عتله ماننده ای اذ ایدی اما عقل زاوه
● اولدیر **●** ایس ایله اول بقول زبان اطاله لسان ایدوب مقصد
 اقتضاستک و جوفتی نابور و نایب ایدی **●** مقتضای قضا
 اولدیر که فعل اولدیر **●** ایچین کتور ابر ایددی **●** وار طرب و تفتنه کماله
 آتا بر و طایفه یوز که سنت حضرت او زده حرکت و تپو سناندن
 عمری صبر بلقیث ایتمور **●** روز حساب ملک دها به نه حراب
 و یوز سن ولست معلوم دوق دامن معصیت بجه فور تا اوست
 برونیا **●** قانی هزار سنک کی تانی کتورده جاک بو کون بکالسه
 یازین سکا یستورده جاک **●** در **●** حضور خدا و موقف علاوه شکر
 علالتوا اولمخج ماجرایند معراج حق معلوم دینا دیو خا ر اوب
 بجه جواب سولک **●** خانان عالیشان بزم مراد مزونی بر صاحب
 شان و مظهر احسان و منار ایله بالمشاق ایتک ایدی بو خود
 سفینه و نادان یعنی دیو بسور دوق **●** و اول احسان کی تا نیک
 در کاد اولات کلاب مراده ایله بر سنک شکر که جمع اولمخ
 محال و اوستک لشت فائق نه احتمال دیو بوقل و ناله با سلف

نیکم

The image displays two pages from a historical manuscript, likely a genealogical or administrative record. The text is written in a cursive script, with red ink highlighting specific elements like names and dates. The layout is organized into a grid of approximately 10 columns and 10 rows per page. The right page features a prominent heading at the top: 'اجال میربران با فرمان شاهان حکومت ۱۴۴'. The left page has a heading 'دردستان' in the top left corner. The entries in the grid consist of names, often followed by dates in the Islamic calendar, and some include titles or descriptions. The manuscript is bound in the center, and the paper shows signs of age and wear.

